

MYNT OCH MEDALJER

SLAGNA FÖR FRÄMMANDE MAKTER
I ANLEDNING AV KRIG MOT SVERIGE

TILLÄGG

TILL

B. E. HILDEBRANDS SVERIGES OCH SVENSKA
KONUNGAHUSETS MINNESPENNINGAR, PRAKT-
MYNT OCH BELÖNINGSMEDALJER

UTARBETAT

AV

C. A. OSSBAHR

UTGIVET AV

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Förord	5
Inledning	11
Numismatisk litteratur	25
Mynt- och medaljgravörer samt myntmästare	29
Mynt- och medaljinskrifter	43
Mynt- och medaljbeskrivning	65
Register till förteckningen över medaljer.	
I. Personregister	253
II. Ortregister	257
Kronologisk förteckning över de händelser, över vilka mynt och medaljer blivit slagna	262
Chronologisches Verzeichnis der Ereignisse, anlässlich deren Mün- zen und Medaillen geprägt worden sind	264
Rättelser och tillägg	267

FÖRORD.

Den förteckning, som här lämnas över mynt och medaljer slagna för främmande makter i anledning av mot Sverige förda krig, avser att komplettera B. E. HILDEBRANDS *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar* etc., där dessa präglingar blivit utelämnade av skäl, som närmare beröras i inledningen. Hildebrands arbete har därför i stort sett tagits till förebild, likvisst med de avvikelser, som betingats av ämnets i viss mån olika karaktär, varjämte en del rent numismatiska detaljer blivit något olika behandlade.

Mynten och medaljerna äro uppställda i kronologisk ordning, och bestämmes denna av de tilldragelser, som åsyftas. Då dessa präglingar, lösryckta från dem som bevara minnet av de svenska framgångarna, endast belysa spridda episoder, hava de ej sammanförts i grupper efter de olika krigen, vars förlopp de så ofullständigt skildra. Lika litet har en uppdelning efter våra regenter syntts lämplig, ehuru en sådan självfallet kommit till användning hos HILDEBRAND, vilken haft att behandla allt som från svensk sida blivit präglat över landets inre och yttre förhållanden.

De redogörelser för medaljernas tillkomst ur historisk synpunkt, HILDEBRAND bifogat beskrivningarna, återfinnas även här. Att de blivit mera utförliga och mindre allmänt hållna har ej kunnat undvikas, när det gällt att granska framställningar på präglingar, vilka återspegla en fientlig uppfattning, som ej sällan brister i oväld, någon gång även i sannfärdighet.

Mynt- och medaljbeskrivningarna åtföljas vidare av ur numismatisk synpunkt erforderliga uppgifter, varvid dock biografiska notiser om gravörer och myntmästare sammanförts i en särskild alfabetisk förteckning över ifrågavarande konstnärer och yrkesidkare. Vid de präglingar, som äro representerade i K. Myntkabinettet, angives detta, varjämte Riksbankens Myntkabinett blivit citerat för ett par medal-

jer, som saknas i förstnämnda samling. Liksom hos HILDEBRAND hänvisas även här till C. F. BERCH för de präglingar som återfinnas i hans *Beskrifning öfver svenska mynt och kongl. skådepenningar*, varemot FR. SILFVERSTOLPES supplement till Berchs arbete omnämnes endast i händelse »der», för att begagna Hildebrands ord, »finnes en verklig beskrifning», ävensom då de uppgifter som lämnats tarva rättelse. Att BERCHS för sin tid i många avseenden utmärkta, men nu föråldrade verk citeras, kan måhända förefalla mindre erforderligt ur den för dylika hänvisningar vanliga synpunkten att vinna bekräftelse på lämnade uppgifter. Namnet på den svenske numismatiker, som var nog vidsynt att bland historiska medaljer upptaga även dem motståndarna låtit prägla, synes dock ej böra fattas i ett arbete av detta slag, särskilt som BERCH i detta avseende endast i VAN LOON torde haft en föregångare.

I stället för att HILDEBRAND vid mindre vanliga medaljer åberopar in- och utländska samlingar, lämnas här vid varje prägling hänvisning till behörig numismatisk litteratur, varvid i regel endast *ett* verk, fränsett BERCH och SILFVERSTOLPE, blivit anført. De källor, som kommit till användning, omfatta även äldre arbeten, när dessa erbjuda noggranna beskrivningar och goda avbildningar, medan däremot försäljningskataloger av mera tillfälligt slag så vitt möjligt undvikits.

Några av BERCH och SILFVERSTOLPE upptagna mynt och medaljer, vilka ansetts falla inom här behandlade område, hava uteslutits, då de synts gå på sidan av ämnet, ehuru väl i detta avseende valet alltid i viss mån blir beroende på subjektiv uppfattning. För en utländsk medaljs införande i den svenska medaljserien uppställde HILDEBRAND som villkor i fråga om fredsslut m. m., att den skulle återgiva Sveriges eller dess regents namn eller vapen eller ock inskrifter och symboler, som direkt avsågo vårt land. Utan att dessa fordringar uppfyllas, är dock hänsyftningen i fråga om här avsedda medaljer stundom så omisskännlig, och uppfattningen inom de närmast berörda landen, att Sverige utpekats, så hävdvunnen, att någon tvekan om medaljernas upptagande i denna förteckning ej varit möjlig. Däremot hava alla präglingar av detta slag utmönstrats eller på sin höjd blivit omnämnda i en not, då de varit så allmänt hållna, att en annan tolkning förefallit sannolik. Till de medaljer, vilka undantagsvis upptagits av HILDEBRAND, ehuru de onekligen

höra till den kategori det här gäller, lämnas hänvisningar på behöriga ställen, varjämte några andra, vilka förekomma i samma författares *Minnespenningar öfver enskilda män och kvinnor*, ansetts böra ånyo beskrivas, då HILDEBRAND själv påpekat, att »de med lika mycket skäl kunna anses tillhöra fäderneslandets allmänna medaljserie».

Någon värdesättning av medaljer och mynt ur konstnärlig eller teknisk synpunkt har här ej vidtagits. Utan att stödjas av jämförelser med den samtida produktionen på detta område, något som här ej minst av utrymmeskäl förbjudes, kunna dylika omdömen svårigen göra anspråk på allmängiltighet. Ej heller lämnas några uppgifter om sällsynthetsgraden, vilken av HILDEBRAND i en del fall angives med ett, två eller tre *R*. Ehuru dessa raritetsbeteckningar onekligen hava ett visst intresse, särskilt för samlare, utelämnas de vanligen i arbeten av detta slag, kanske närmast därför, att de endast i ytterst begränsade fall kunna med full visshet bestämmas. Alldeles fränsett att sällsyntheten kan vara en närmast lokal företeelse, bevisar ej ens en medaljs sparsamma uppträdande på världsmarknaden, att den endast förefinnes i ett fåtal exemplar. Skulle åter en medalj saknas i något av de offentliga eller enskilda myntkabinett, som företrädesvis ägnats åt det land eller den period, som avses, torde den utan tvekan kunna förses med någon av de ovan berörda raritetsgraderna. Då en undersökning i detta hänseende ej kunnat här konsekvent genomföras, skulle ett angivande av ett eller annat fall endast bliva missvisande.

Då språket ej gör någon skillnad mellan minnespenning och medalj, men den senare benämningen erhållit allt större användning, förekommer endast denna i själva förteckningen. Vid medaljbeskrivningarna följes, om ock med tvekan, den av HILDEBRAND och flertalet numismatici tillämpade regeln att börja med medaljsidornas inskrift och först därefter beskriva porträttbilden eller annan framställning. Att ett mynt eller en medalj lättast identifieras genom inskrifterna skall ej förnekas, men att med dem inleda beskrivningarna synes vara att alltför mycket förbise, vad som dock är huvudsaken i ett arbete, som faller inom de sköna konsternas område. Möjligen kan detta tillvägagångssätt lättast försvaras i fråga om en förteckning av huvudsakligen historiskt syfte, men även sådana hava, i äldre tider av VAN LOON och i våra dagar av BAHRFELDT, blivit uppställda efter den motsatta principen.

För de inskrifter, som följa medaljranden och mer eller mindre fullständigt omsluta bilden, brukas här benämningen *omskrift*, och den horisontala rand, som ofta avskär särskilt medaljernas frånsidor, kallas här *avskärning*, då HILDEBRAND med detta ord betecknar vad som här benämnes *avskuret fält*. Vid porträttbildernas beskrivning användes ett h. för högra sidan av ansiktet och ett v. för den vänstra, medan dessa bokstäver i fråga om övriga bildframställningar avse höger och vänster från åskådaren, och sålunda ej enligt heraldiskt språkbruk. För medaljer uppges mått, men för mynt endast myntslaget, och gälla måtten för de runda medaljerna diametern, för de ovala största höjd och bredd samt för klippingarna höjd och bredd. Den metall, i vilken en medalj föreligger präglad, anges endast för exemplar i K. Myntkabinettet och Riksbankens Myntkabinett.

I de historiska översikter, som lämnas, anges dateringen enligt den i Sverige vid tiden i fråga gällande kalendern, och någon förvandling till »ny stil» har sålunda ej vidtagits. Det har nämligen synts lämpligare behålla den »svenska stilen», då de äldre historiska data, som företrädesvis blivit allmän egendom i vårt land — d. 6 november för Gustaf II Adolfs död och d. 30 november för Karl XII:s — alltid angivas enligt denna. Kanske bör dock härvid erinras därom, att den julianska kalendern fortfor att gälla i Sverige till år 1700, och att vårt land sålunda under hela 1600-talet var 10 dagar efter den gregorianska kalendern, som på 1580-talet blivit införd i de katolska länderna. Åren 1700—1701 övergingo de flesta protestantiska länderna till den gregorianska kalendern, men Sverige, som visserligen år 1700 övergav den julianska, stod till 1712 fortfarande 10 dagar efter den gregorianska, då det återgick till den julianska och sålunda blev 11 dagar efter den »nya stilen», vilken dock slutligen antogs 1753.

Vid samtliga inskrifter på ryska språket hava översättningar bifogats, och dylika hava även ansetts erforderliga för de latinska, dock med undantag av åtsidornas namn och titlar, så framt ej dessa höra samman med övriga inskrifter. Översättningarna från latinet återfinnas i en alfabetisk förteckning över inskrifterna.

De vid mynt- och medaljbeskrivningarna vanligast förekommande förkortningarna äro:

Avsk.	för Avskuret.
Avskärn.	» Avskärning.
Bröstb.	» Bröstdbild.
D.	» Diameter.
Fråns.	» Frånsida.
G. st.	» Gammal stil.
Inskr.	» Inskrift.
K. Mk.	» K. Myntkabinettet.
N. st.	» Ny stil.
Omskr.	» Omskrift.
Randskr.	» Randskrift.
Riksb. Mk.	» Riksbankens Myntkabinett.
Sv. t.	» Svensk tid.
Åts.	» Åtsida.

Medaljer, om vilket intet annat säges, äro präglande; liksom hos HILDEBRAND säges ett mynt eller en medalj vara graverad av den eller den, medan det naturligen är stamparna som avses.

För minskning av tryckningskostnaderna hava sammanbundna bokstäver i allmänhet markerats med ett rundat streck över raden, varjämte alla stjärnor och kors eller dylikt, med vilka inskrifterna ibland avdelas, överallt ersatts med punkter.

Den numismatiska litteratur, som citerats, återfinnes i en särskild förteckning, uppställd i alfabetisk ordning efter de förkortningar som använts. Att denna litteraturförteckning endast upptager de arbeten, som anlitats ur numismatiskt syfte, är beroende på, att de historiska översikterna ej grundats på några specialstudier, vilka ansetts kräva direkta källhänvisningar, och att ett uppräknande av den historiska litteratur, som rådfrågats, ej syntes erforderlig. Nämnas bör dock, att, då större delen av här behandlade mynt och medaljer avse krigshändelser, som ingående skildrats i L. W:SON MUNTHES *Kongl. Fortifikationens historia* samt N. G. WIMARSONS *Sveriges krig i Tyskland 1675—1679*, dessa arbeten företrädesvis begagnats.

Förteckningens utarbetare, som stannar i stor tacksamhetsskuld till K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, vilken velat befordra detta arbete till trycket, har under dess utarbetande rönt det största tillmötesgående av t. f. antikvarien, professor Andreas

Lindblom och amanuensen fru R. Norström. Även från Den kongelige Mønt- og Medaillesamling i Köpenhamn genom inspektör G. Galster, Münzkabinett, Kaiser-Friedrich-Museum i Berlin, genom friherre v. Schrötter samt Eremitaget i Leningrad genom chefen för dess mynt- och medaljavdelning A. de Sievers hava erhållits värdefulla upplysningar, vilket här tacksamt erkännes.

Stockholm i september 1925.

C. A. Ossbahr.

TILLÄGG.

Föreliggande arbete: *Mynt och medaljer slagna för främmande makter i anledning av krig mot Sverige*» förelåg endast delvis i korrektur vid författarens, kammarherre C. A. OSSBAHRS död, som inträffade den 10 december 1925. På grund härav och av andra omständigheter har arbetet med dess utgivande kommit att fördröjas. Särskilt har kontrolleringen av mynt och medaljinskrifterna samt korrekturläsningen varit synnerligen tidsödande. På detta ha särskilt en av författarens vänner, förste hovstallmästaren friherre C. G. v. PLATEN, samt amanuensen vid Kungl. Myntkabinettet, major-skan ROSA NORSTRÖM, nedlagt ett oegennyttigt och intresserat arbete, för vilket härmed framföres ett förbindligt tack. Det har för Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien varit en kär plikt att fullfölja utgivandet av detta verk av en författare, till vilken Akademien står i stor tacksamhetsskuld för det oegennyttiga och förtjänstfulla arbete, som under ett flertal år av honom nedlagts inom det under Akademiens inseende stående Kgl. Myntkabinettet.

Stockholm i november 1927.

Sigurd Curman.

INLEDNING.

I CARL REINHOLD BERCHS »*Beskrifning öfver svenska mynt och kongl. skådepenningar*» (1773) avslutas medaljförteckningarna för flertalet av våra regenter fr. o. m. Erik XIV av en särskild grupp, vilken under olika titlar »Fjendernas åminnelse-penningar», Frem-mades mot Sverige», »Fjendernas glädje» etc. upptager huvudsakligen de minnespenningar, som slagits över framgångar i krig mot Sverige. När hundra år senare BROR EMIL HILDEBRANDS standardverk »*Sveriges och svenska kungahusets minnespenningar*» (1874—76) utkom, voro här berörda medaljer uteslutna, och författaren har, s. VIII—IX, angivit skälen härtill. »För ingen del», skriver han, »har jag kunnat förmå mig att, efter Berchs föredöme, upptaga fiendtliga minnes- och smädepenningar, slagna i anledning af våra i krig lidna motgångar. . . . Det har för mig varit tillräckligt motbudande, att af dessa alster från en äldre tids skandalpress upptaga sådana, som vittna om välvilja mot Sverige och bitterhet mot dess fiender». Att vissa av dessa medaljer upprunnit ur källor, lika orena som vår tids skandalpress, är obestriddigt, och gällde det här endast dessa, skulle det kulturhistoriska intresse, som kan avvinnas även dem, bliva tillräckligt beaktat, om de sammanfördes från alla land i en särskild grupp på sätt redan skett i KLOZ' *Historia numorum contumeliosorum et satyricorum*. Men vad de mot Sverige »fientliga» medaljerna beträffar, är det endast ett fåtal, som faller under denna kategori. De ojämförligt flesta voro nämligen vad man i våra dagar skulle kalla fullt officiella, och ej få bland dem vittna dessutom om ett personligt initiativ från de främmande suveränernas sida. Så spåras, vad Danmark beträffar, i några av Kristian IV:s medaljer den bitterhet, konungen hyste mot Sverige, och Fredrik III begagnade sig uppenbart av präglingen för att genom påminnelse om arvfjendens tillbakavisade angrepp stärka och underhålla national-

känslan. Ännu tydligare framträder kurfurst Fredrik Wilhelms personlighet i de mynt och medaljer, som avsågo att föreviga hans framgångar mot den dittills så gott som obesegrade svenska armén, och såväl bilder som inskrifter färgades därvid starkt av segrarens allt annat än obestriddliga uppfattning. Att slutligen tsar Peter, van att främja allt som grundades på västerländska bruk, skulle själv ingripa för att med in- och utländska präglingar fastslå det svenska väldets nedgång, kan ej förvåna. Om och i vilken grad övriga främmande regenter inspirerat sina historiska medaljer, måste här lämnas å sido. Redan de exempel, som framdragits, torde visa, att bakom dessa fientliga medaljer låg ett verkligt politiskt intresse, något som i motsvarande grad ej gör sig märkbart inom vårt eget land, m. u. kanske för drottning Kristina, likvisst egentligen först sedan drottningen lämnat Sverige, och Gustav III.

De medaljer, utlandet sålunda slog, bevara minnet av tillbakavisade anfall, vunna bataljer, erövrade städer och fästningar eller ock av mot vårt land slutna förbund eller av freder, som blivit oss påtvungna. Med skäl reagerar nationalkänslan mot att se allt detta förhärligt, men bland dessa präglingar förekomma ock belönings- och tapperhetsmedaljer ävensom minnespenningar, genom vilka borgarna i någon av fienden innesluten stad velat erinra efterkommande om en under nöd och umbäranden avvärjd belägring, och dylika hederstecken framkalla ju samma medkänsla hos segrare och besegrad.

Genom att ur Sveriges medaljhistoria utesluta vad andra folk önskat på nämnda sätt föreviga av sina strider mot vårt land har emellertid denna onekligen kommit att lida av en viss ensidighet, mera lämpad för äreminnet än för en saklig framställning. Med alltför sträng konsekvens har likvisst ej ens HILDEBRAND genomfört sin princip. Utom några av honom själv motiverade undantag (Hild. I, 587, 186 etc.) upptager han nämligen en del minnespenningar över freder, som onekligen beseglat »våra i krig lidna motgångar» (Hild. II, 32, 11 samt 36, 18—27), och några år tidigare (1860) har han i »Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor» lämnat rum även åt de medaljer, med vilka besegrandet av några utav våra härförare blivit firat. »Man präglar icke medaljer för en seger öfver en obetydlig, föga fruktad fiende», äro de ord, med vilka HILDEBRAND motiverar denna åtgärd, och de gälla naturligen i lika hög grad ett helt folk eller dess suverän som den enskilde krigaren.

Även ur en annan än den rent opartiska historiska synpunkten torde dessa medaljer förtjäna att upptagas bland dem, som gälla vårt land. Den segerkänsla, av vilken de betingats, har helt naturligt tagit sig starka uttryck, varvid överdrifter på den besegrades bekostnad blott alltför ofta insmugit sig, och det saknas ej exempel på, att medaljerna missbrukats till att sprida en fullkomligt falsk uppfattning av den tilldragelse, som skildras. Att de uteslutas ur svensk medaljhistoria kan ej gärna hindra dem att som historiska dokument leva kvar och kommenteras av utlandet, och redan detta är skäl nog att återinföra dem i vår numismatiska litteratur. En kritisk granskning av deras bilder och inskrifter blir därvid dock nödvändig, och i detta syfte hava till medaljbeskrivningarna fogats historiska notiser. Sådana lämnas ju även av HILDEBRAND, som på grund av de svensksinnade medaljernas hela karaktär kunnat inskränka sig till en förklaring av deras innebörd. Hur önskligt det än varit att här kunna iakttaga samma ordknapphet, har det dock ej låtit sig göra, när det gäller att uppvisa, huru av fienden förevigade motgångar och nederlag i de flesta fall ej inneburit något för den besegrade förödmjukande, och f. ö. då otillförlitlighet, överdrifter och rena förvanskningar av fakta måst ingående bemötas.

Då de fientliga medaljerna här uppträda utan samband med de ur svensk synpunkt slagna, torde det vara lämpligt att i största allmänhet antyda, hur de komplettera den bild, de av HILDEBRAND upptagna ge av Sveriges förhållande till dess grannar.

Medan den första erövring, svenskarne på detta sätt firade, infaller under Gustav II Adolfs polska krig med Rigas intagande 1621 (Hild. I, 105, 8), hade Fredrik II av Danmark redan slagit 2 fälttågsmedaljer m. anl. av Daniel Rantzaus framgångar i Nordiska sjuårskriget 1563—70, och när grannfejden åter uppblossade under Karl IX, fingo danskarna tillfälle slå en praktfull medalj över Kalmars kapitulation 1611. Även Älvsborgs och Gullbergs fall under början av Gustav II Adolfs regering, 1612 firades av Kristian IV med medaljer, och om Sveriges motgångar under polska och tyska krigen erinra några präglingar, av vilka den ena utgöres av en s. k. brand-taler, slagen över Thorns befrielse från det av Karl Gustaf Wrangel företagna angreppet mot staden. Städer skjutna i brand avbildas ej sällan å minnespenningar, oftast genom brandstiftarens försorg, men någon gång även av den för våldet utsatta befolkningen.

Medaljerna ge i det följande exempel på bådadera, men här ifrågasvarande taler erbjuder såsom gångbart mynt ett särskilt intresse. Då nämligen minnespenningar och tapperhetsmedaljer vända sig till ett relativt fåtal, fingo de mynt, som behandla en historisk tilldragelse, en vida större spridning, och de hava också mer än en gång tillgripits, när det gällt att i folkets minne inpräglade en fientlig handling eller en livligt åtrådd framgång. Är denna Thorn-taler sålunda ej fri från ett politiskt syfte, låg snarare en religiös känsla till grund för den klipping, brödraskapet S:a Maria Victoria i Ingolstadt lät slå, när Gustav Adolf av angelägnare värv föränleddes att upphäva stadens belägring 1632. Lägges här till en av kejsarligt sinnade borgare i Hildesheim (eller åtminstone i deras namn) slagen klipping över stadens erövring av Tilly samma år, torde allt vara medtaget, som har karaktär av fientliga medaljer under Gustav II Adolf. Konungens död på slagfältet blev visserligen av påven Urban VIII, högtidlighållen i den tysk-flamska nationalkyrkan S:a Maria de Anima i Rom såsom en seger för kristenheten, men alla de minnespenningar, som slogos över Lützen, och de äro talrikare än vad någon världshistorisk tilldragelse dittills framkallat, hylla enstämmigt den i döden segrande fursten.

Under 30-åriga krigets fortgång slogo tvenne städer, Breisach och Konstanz, klippingar över befrielsen ur belägringar av de protestantiska härarna 1633, och Freiberg, som med okuvligt mod och sällspord offervillighet motstått ej mindre än 3 belägringar av en Johan Banér och en Lennart Torstenson, bevarade även i en medalj minnet av sin räddning, dock först när 100-årsdagen firades 1743.

Slutligen fick även Kronach, som motstått trenne belägringar 1632—33 och 34, av de allierades, särskilt sachsiska trupper, vid 200-årsminnets firande år 1832 ett nytt vapen till minne av sin tapperhet och häröver slogos även en liten medalj.

De kejsarligas seger vid Nördlingen 1634, då en armé under svenskt överbefäl första gången blev slagen på tysk botten, föränledde en minnespenning över konung Ferdinand, där den enkla inskriften »Haupttreffen vor] Nördlingen» gör sig starkt gällande bland de segerfanfarer, vilka från denna tid alltmer börja misspryda detta slags präglingar. Exempel på dylika påträffas ej sällan i Polen, där särskilt den rika staden Danzig titt och ofta slog praktmynt och medaljer till Vasa-konungarnes ära. En av dessa medaljer, där

Vladislav IV något eufemistiskt framställs såsom fredens Hercules, utgavs till minne av det i Stuhmsdorf 1635 med Sverige slutna stilleståndet, åt vilket staden Elbing dessutom ägnade en s. k. fredstaler.

Striderna i det svensk-danska kriget denna tid föranledde ej några minnespenningar från dansk sida, men Kristian IV:s harm över svenskarnas anfall och den dyrköpta freden i Brömsebro 1645 kom förtäckt till synes på en medalj, varjämte inskrifterna på en del mynt från dessa år anses vara betingade av denna sinnesstämning.

Karl X:s glänsande bragder lämnade endast jämförelsevis få spår i den samtida präglingen, men så mycket rikligare flödade de fientliga medaljerna över hans motgångar. Den holländska flottans genombrott under van Wassenaer-Opdam till Köpenhamns undsättning 1658 gav upphov till en minnespenning, slagen i Holland över segraren, och den bild av striden, som här återges, användes även av danskarne för tvenne medaljer, utan att dock den lämnade hjälpen med ett ord vidröres. Huvudstadens ärorika försvar framkallade dessutom såväl en riklig mängd mynt av olika valörer som även hederstecken, där bitterheten över Karl X Gustavs fredsbrott tar sig uttryck i djärva symboler. På samtliga framställs nämligen ett svärd, vilket avhugger en efter konungakronan utsträckt hand, ävensom »hjälpstenen», israeliternas Eben Haeser, vilken profeten Samuel reste till minne av, att Herran där hejdat filisteerna. Viktiga data från belägringen återges ock på den s. k. suveränitetsmedaljen, med vilken Danmarks ärkebiskop hyllade konungafamiljen 1666, liksom även på den vid Fredrik III:s bisättning 1670 utgivna klippingen, och ännu 1675, då Wismars kapitulation gav Kristian V tillfälle slå en mot Sverige riktad minnespenning, löd dennas inskrift »Pulchrum ulciscier avos».

Under det striden om Köpenhamn pågick, hade normmännen lyckats återtaga det kort förut avträdde Trondhjems län, varom en medalj bär vittne, och likaledes hade med de allierades hjälp det av svenskarne ockuperade Fyen blivit tillbakavunnet. Härvid hade en holländsk flotta kraftigt medverkat under befäl av de Ruyter, och till honom lät Fredrik III överlämna sin juvelbesatta medalj i guld, vars fransida återger ett krigsskepp med den talande inskriften »Tandem». Över svenska härens nederlag vid Nyborg slogos dessutom två medaljer, och på en av dem har man av Danmarks symbol, elefanten, och namnet på en av de svenska härförarne,

G. O. Stenbock, låtit förleda sig till en mindre smakfull ordlek, som längre fram, då motståndaren var Magnus Stenbock, av beskäftiga medaljörer å båda sidor ända till leda upprepades.

Medan Karl X Gustav var upptagen av det danska kriget, lyckades Vladislav IV återerövra det nyss förut förlorade Thorn samt intaga fästet Danziger Haupt, och såväl Thorn som Danzig firade dessa tilldragelser med de för Polen denna tid karaktäristiska praktmedaljerna.

Minnet av de krig, som under Karl XI:s första regeringsår utbröto mellan Sverige och dess grannar Brandenburg och Danmark, blev bevarat i ett osedvanligt stort antal mynt och medaljer. Märkligast bland dem äro de som slogos över den Store kurfursten, vilken den lärde numismatikern J. Menadier säkert med skäl benämnt »der Medaillenfrohe», och som enl. samme författare själv, om ock i samarbete med den berömde kännaren av antika mynt Ezechiel Spanheim och överpresidenten frih. O. v. Schwerin, anses hava givit uppslag till de »sinnrika bilder och stolta inskrifter», som pryda frånsidorna av hans minnespenningar. I fråga om Sverige hade kurfurstens starka självkänsla f. ö. redan under Karl X Gustaf tagit sig sårande uttryck. När denne såsom Brandenburgs allierade 1656 vunnit tredagars-slaget vid Warschau, slog nämligen kurfurst Fredrik Wilhelm en medalj, på vilken Brandenburgs krönte örn med svärd och sköld svävar över 2 liknande fåglar, vilka med näbbar och klor gå löst mot varandra, medan inskriften lyder: *Opus hic erat arbitro — Mox mox restingui juvat*. Till direkt mot vårt land riktade medaljer kom det dock först, sedan svenskarna fallit in på brandenburgskt område 1674—75, varefter kurfurstens framgångar gävo rikliga tillfällen att genom talrar och minnespenningar förhärliga den segervana svenska arméns återtåg över Fehrbellin. Utmärkande för det stora flertalet bland dessa präglingar äro uppenbart missvisande bilder samt inskrifter fyllda av kränkande ordalag, och genom flitig myntning, om vilken de talrika varianterna bära vittne, sörjdes för spridningen av dessa färgade framställningar. I Brandenburgs historia äro de s. k. Fehrbellin-talrarna f. ö. de första segertalrar, som blivit präglade, och det skulle dröja till 1871, innan en brandenburgsk furste, och då som tysk kejsare, lät några dylika utgå från myntet. Med Stettins kapitulation 1677 vann kurfursten ett länge eftersträvat mål, och ny anledning gavs att slå

minnespenningar och mynt, de senare denna gång dukater, vilka uppträda i så många varianter, att den tid av knappt ett år Stettin förblev under brandenburgskt välde onekligen väl utnyttjades för präglingen. Intagandet av Rügen i allians med Danmark samt av Stralsund 1678 gjordes ock till föremål för medaljer, och när kurfursten följande år lyckades kasta tillbaka den lifländska undsättningskår, på vilken de otillräckliga besättningarna i Sveriges tyska provinser så länge väntat, slogs åter minnespenningar, av vilka de officiella ej ge dem, som framkallades av enskild spekulation det minsta efter i bitterhet och hån.

Från svensk sida gjorde sig kriget mot Brandenburg känt i medaljhistorien endast genom minnespenningar över freden 1679 (Hild. I, 417—19, 66—69), men över danska kriget slogs ett antal medaljer till minne av de segrar, Karl XI vann över den danska huvudhären (Hild. I, 409—16, 52—65). Långt talrikare äro dock Kristian V:s präglingar över gjorda erövringar och vunna sjöslag. Dels var för sig, dels samlade på en gemensam medalj, förevigades på detta sätt Gotlands och Kristianstads erövring 1676, Wismars, Kronburgs, Vänersborgs, Hälsingborgs, Landskronas och Marstrands kapitulationer åren 1675—77, infallet i Jämtland sistnämnda år, och Rügens erövring 1678 under gemensam aktion med Brandenburg. En av de största, ehuru långt ifrån konstnärligaste minnespenningar, som över huvud taget åstadkommits genom prägling, ägnades de segrar Niels Juel hembar till sjöss 1676—77, och över såväl honom som Marstrands erövrare Ulrik Fredrik Gyldenløve slogs dessutom hedersmedaljer. Den andel, holländska flottan under befäl av Cornelis Tromp hade i 1676 års segrar, belönades av Kristian V med medaljer, på vilka sjömilitära emblem ersatt övliga inskrifter, men först Tromps dödsmedalj nämner honom uttryckligen såsom sven-skarnas besegrare. I en f. ö. rätt oansenlig medalj tyckes Danmark slutligen velat sammanfatta alla i kriget vunna framgångar och hyllar å denna sin konung med det romerska väldets yppersta belöningar för personliga hjältedater — *corona graminea, vallis et navalis*.

Att Sverige, trots de vinster fienderna inhöstat, utgick obeskuret ur dessa krig, var till stor del Ludvig XIV:s verk, och vårt lands beroende av Frankrike betonades gärna av samtiden. Även i en s. k. satirisk medalj framhölls detta förmynderskap, och då den

utgavs anonymt, hava meningarna om dess ursprung varit tämligen växlande. Först på senare tid har det kunnat fastställas, att avsikten varit att giva den en officiell dansk karaktär, ehuru denna plan övergavs, när de båda landen genom trolovning och förbund trätt i vänskapligt förhållande till varandra.

Med Karl XII stiger väsentligt antalet av de minnespenningar, som beröra Sveriges ställning till främmande makter, och ingen annan av våra regenter har fått sin historia i med- och motgång tillnärmelsevis så utförligt skildrad på denna väg. De medaljer, fosterlandet slog, uppnå dock ej på långt när det antal konungens hjältesaga avlockade den nästan fabriksmässiga tillverkning av historiska medaljer, som denna tid florerade i Tyskland. Härvid var det ej enbart konungens segrar som gjordes till föremål för denna spekulation; ännu länge sedan lyckan vänt sig, hölls världen i spänning av ovissheten om Karl XII:s planer och slutliga öde, och detta utnyttjades skickligt av medaljgravörerna. Samma intresse kom på intet vis konungens fiender till del, och i stort sett blevo de hänvisade till att själva sörja för sina segermedaljer, något som onekligen höjer dessas betydelse ur historisk synpunkt.

Redan upprinnelsen till det stora nordiska kriget, den mellan Fredrik IV, August II och Peter I 1699 mot Sverige slutna alliansen, anses hava lämnat spår i den samtida medaljgravuren. Åtminstone hänför den främste kännaren av Peter d. Stores medaljer, J. IVERSEN, till detta förbund en grupp av tre minnespenningar, vilka i olika sammanställningar återge de ifrågavarande suveränernas bilder. Möjligen avse dock dessa medaljer den förnyade alliansen 1709, och i så fall skulle den medalj över Nymündes kapitulation 1700, med vilken August II skyndade att föreviga sitt fredsbrott, bliva den första präglingen över detta krig. Samma år inleddes den imponerande raden av Karl XII:s segermedaljer, vilken sträcker sig från landstigningen på Själland (Hild. I, 505, 48) till segern vid Holowczin 1708 (Hild. I, 559, 135—36), men ej heller tsaren försummade att genom tapperhetsmedaljer och minnespenningar markera sina framgångar i de från den stora krigsskådeplatsen avlägsna Östersjöprovinserna. I Ryssland hade väl redan före Peter d. Stores tid medaljer med tsarens bild blivit utdelade att bäras, men utom dylika, i guld och ofta rikt briljanterade, infördes nu, enligt västerländskt bruk, av bestämda tilldragelser betingade präglingar, vilka

till stor del kommo att gälla striderna mot Sverige. Sålunda har av alla de betydande händelser under Peter d. Stores regering, vilka på nämnda sätt förevigats, och vilka uppgå till ett femtiotal, omkring trettio kommit att handla om förhållandet till vårt land, och utav de 35 medaljer, som ägnats åren 1702—10, hava endast 3 haft ett annat syfte.

Peter d. Stores medaljer voro av två strängt skilda typer, den ena med ryska inskrifter och av utpräglad inhemsk karaktär, den andra genom formbehandling och latinska inskrifter vittnande om utländskt arbete. De rent ryska medaljerna hava till största delen utgjort belöningar för i krigen ådagalagd tapperhet, och dylika utdelades m. anl. av ryssarnas deltagande i August II:s seger vid Kalisz 1706 och efter slaget vid Ljesnava 1708 samt för segrarna vid Poltava 1709 och vid Storkyro 1714. Minnespenningar av rysk typ hade dock redan förut blivit slagna över tsarens första framgång mot svenskarna, Nöteborgs kapitulation 1702, varefter Narvas intagande 1704 på samma sätt celebrerades, och därtill kom ett antal sjömilitära medaljer, vilka dock i regeln mera vittna om Peter d. Stores lidelsefulla intresse för den flotta, han skapat, än om verkliga bragder. Den lättköpta segern år 1703 över 2 mindre svenska fartyg, vilka omringades av ett sextiotal med gardessoldater bemannade båtar, betraktades som en löftesrik början till kommande sjösegrar, och de medaljer, som slogos, hava till inskrift tsarens egna ord: Vad än ej varit kommer likvisst. Det skulle dock dröja ett tiotal år, innan tillfälle erbjöd sig att åter prägla en minnespenning av detta slag, och den gav då uttryck åt de vittsvävande förhoppningar, med vilka tsaren 1713 såg sin linjeflotta löpa ut för att upptaga striden med en svensk eskader. Den väntade segern uteblev emellertid, men medaljerna tyckas i alla händelser hava utdelats och kopierades för ytterligare spridning även av efterträdarna. Följande år utkämpades det i vår sjökrigshistoria så berömda slaget i Bengtsorfjärden vid Hangöudd, där ryssarna visserligen med ett hundratal galärer tillintetgjorde en liten svensk flottavdelning om 1 skottpråm, 6 galärer och 2 skärbåtar, men själva ledo så svåra förluster, att all tanke på vidare företag det året måste uppgivas. Det var dock en obestridlig seger till sjöss, tsar Peter nu kunde fira, och det triumftåg han föranstaltade stod i prakt föga efter Poltavaslaget. De ryska tapperhetsmedaljer och minnespen-

ningar, som i anl. härav slogos, blevo försedda med en inskrift — Ansträngning och trohet överträffa styrkan —, vilken med större skäl synes hava kunnat tillämpas på svenskarnas roll i den ojämna striden.

Tsarens anspråk att efter Hangö-segern, för vilken han på egen begäran av senaten mottog viceamirals rang, bliva räknad bland sjöhjältarna förledde honom några år senare, 1716, att på en medalj låta framställa sig som befälhavare över 4 förenade flottor. I verkligheten hade dock detta befäl såsom en tom artighetsbetygelse överlämnats till honom vid en manöver av cheferna för de ryska, danska, engelska och holländska eskadrar, vilka lågo samlade i Öresund, ehuru ömsesidigt misstroende och stridiga intressen förhindrade varje gemensam aktion mot Sverige. Innan kriget slutade, skulle emellertid ryska flottan, som huvudsakligen utnyttjades för härjningar och kapning, kunna tillräkna sig tvenne segrar. I den första lyckades en rysk örlogsflotta sommaren 1719 erövra 3 mindre svenska fartyg samt tillfångataga besättningen på ett linjeskepp, vilket skjutits i spillror. Den andra segern tillföll nästkommande år skärgårdsflottan, vilken under full reträtt bemäktigade sig 2 fregatter och 1 armerat fartyg, vilka under förföljandet råkat på grund och i följd av vindstilla ej kunde bispringas. Båda dessa framgångar belönades med tapperhetsmedaljer, och över den senare slogos även minnespenningar, vilka samtliga bära Hangöpräglingsarnas inskrift. Ännu en medalj av den ryska typen finnes f. ö. att anteckna, och är den år 1708 ägnad generalamiralen Apraksin, den ende av Peter d. Stores fältherrar, som på detta sätt blivit hedrad under sin livstid.

Med dessa rent ryska medaljer nådde likvisst tsaren endast sitt eget folk, och de minnespenningar över enstaka ryska segrar — Narvas och Rigas fall eller slaget vid Poltava —, vilka utlandets gravörer själmant utförde, gjorde sig föga gällande bland den mängd, som hyllade motståndaren. En hel serie minnespenningar med latinska inskrifter och i västerländsk smak föreligger emellertid, utslutande ägnade tsarens framgångar mot Sverige jämte de härav betingade grundläggningarna av S. Petersburg och fästet Kronslott. Serien är utförd hos en av samtidens mest berömda gravörer, Ph. H. Müller i Nürnberg, med vilkens stampar medaljerna tyckas blivit slagna även i de ryska myntverken, där de dessutom kopiera-

des av en mängd konstnärer. Dessa medaljer överensstämma i storlek och allmän karaktär och framställa vanligen fästnings- eller bataljplaner, medan inskrifterna, vilka om möjligt hämtats från klassiska författare, utom för segraren smickrande överdrifter ej innehålla något för motparten kränkande. Med en planmässighet, som knappast överträffas av Ludvig XIV:s *Histoire métallique*, återges de från Sverige åren 1702—14 gjorda erövringarna av Nöteborg, Nyenskans, Dorpat, Narva, Mitau, Elbing, Viborg, Riga, Nymünde, Pernau, Arensburg, Kexholm, Reval och Nyslott. Härtill komma så slaget vid Ljesnava och segrarna vid Poltava, med svenska härens kapitulation vid Perevolotjna, samt Pälkäne 1713 och Storkyro 1714, medan tsarens landstigning vid det utrymda Åbo under härjningarna längs finska kusten sistnämnda år samt sjösegern vid Hangöudd erinra om flottans bedrifter.

Som ovan nämnts, är det ej uteslutet, att de medaljer, som antagits syfta på den dansk-polsk-ryska alliansen av år 1699, i stället avse dennas förnyelse 1709. Över ett detta år mot vårt land riktat s. k. defensiv-förbund mellan Fredrik IV, August II och Fredrik I av Preussen slogs i Sachsen en medalj, der Treenighetens symbol, den liksidiga triangeln, tillgripits för att betona det rådande samförståndet mellan »de tre Fredrikarna» — August II då betecknad med sitt kurfurstenamn Fredrik August. Sedan Preussen under Fredrik Wilhelm I öppet slutit sig till Sveriges fiender, återupptogs denna symbol på en medalj över de allierades framgångar 1715, vilka kröntes av Stralsunds kapitulation, ävensom på en mindre sådan, förmodligen alster av den privata spekulationen. Detsamma gäller de några år tidigare utkomna medaljer, vilka mer eller mindre välvilligt omnämna den svenska arméns vistelse i Sachsen 1706—07, och bland vilka befinner sig den enda, enbart över August II slagna minnespenning, som utom Nymünde-medaljen uttryckligen ägnats det nordiska kriget. Några servila präglingar från åren 1703—06 hava visserligen uppgivits syfta på konungens förhållande till Karl XII, men de äro alltför allmänt hållna för att här kunna upptagas. Över segern vid Kalisz kunde man dock väntat sig, att konungen låtit slå en minnespenning, men då den vunnits omedelbart efter ratificeringen av freden med Sverige, lät detta sig svårigen göra, och August den Starke fick nöja sig med firande av ett *te deum* i Warschau samt med de medaljer, tsar Peter låtit präglade. I viss

mån kunde konungen dock räkna sig tillgodo en minnespenning, som förevigade det tappra försvaret av Thorn, i vilket han f. ö. ej deltog, och vilket Karl XII först efter mer än 4 månaders förlopp kunde bryta, en seger som gjorts till föremål för en av de karolinska medaljerna (Hild. I, 522, 77).

Av »de tre Fredrikarna» hyllades vidare Fredrik Wilhelm I med en medalj över erövringen 1715 av Peenemünde, vars hjältemodiga försvar snarare tyckes varit förtjänt av en minnespenning, och slutligen kunde Fredrik IV i präglingar notera en del framgångar. Om fälttåget i Sverige erinrar dock från dansk sida endast en av gravören Chr. Wermuth, den flitige utgivaren av Karl XII:s medaljer, för Fredrik IV utförd nyårsmedalj 1710, på vilken bland konungens företag nästlidna år även upptages landstigningen i Skåne. Officiella medaljer föreligga däremot över de danska krigshändelserna i Sveriges tyska provinser, där under samverkan med de allierade Stade drevs att kapitulera 1712 och den stenbockska armén vid Tönningen påföljande år, varjämte Wismars borgare i prägling gävo uttryck åt sin glädje att genom kapitulationen 1716 hava befriats från den av danska belägringen framkallade hungersnöden. Altonas brand 1713 hade dessutom givit danskarna anledning ägna Magnus Stenbock några minnespenningar, som varsla om den ovärdiga behandling deras forne besegrare skulle komma att undergå.

Några segrar jämförliga med dem, som danska flottan hembar under Juel föregående krig, kunde visserligen nu ej firas, men motgången följde även dessa år det svenska sjövapnet, och till minne härav slogs i Danmark 2 medaljer. Ett misslyckat anfall mot danska flottan i Kjögebugt 1710 föranledde den ena, som fullt riktigt konstaterar, att 2 svenska skepp brunno upp — de hade strandat och måste offras åt lågorna —, men den bombastiska inskriften, venit tumida, vidit attonita, fugit trepida, verkar nästan parodiskt i sin missvisande överdrift. Den andra medaljen slogs över schoutbynachten Gabel, som efter en oavgjord strid vid Kolbergehejde 1715 lyckades tränga den underlägsna svenska eskadern in i Kielfjorden, där befälhavaren genom danskarnas påpasslighet hindrades själva sänka sina fartyg och tvangs att giva sig. Till flottans bragder hörde även Tordenskjolds av framgång krönta kupp mot Marstrand 1719, varöver såväl tapperhetsmedaljer som minnespenningar

slogos. Svenska härens uppgivande av Fredrikshalds belägring efter Karl XII:s död samt därpå följande återtåg ur Norge firades av Fredrik IV med en av tacksamhet mot försynen uppfylld minnespenning, varjämte motståndarens bortgång ägnades en särskild dansk medalj, som på ett stötande sätt skiljer sig från den mängd präglingar, med vilka ej minst utlandets gravörer hyllade Karl XII:s tragiska öde.

Hur efterlängtnade de freder voro, som gjorde slut på det långvariga kriget, visa de minnespenningar, vilka slogos ej blott av Rysslands tsar (Hild. II, 36—38, 18—27), som å dem ger sig namnet fredsstiftaren i Norden, utan även av det stympade och förblödda Sverige (Hild. II, 34—36, 14—17). Även Danmark slog ett par dylika, av vilka en finnes upptagen i vår medaljhistoria (Hild. II, 32, 11), men den andra utelämnats, då den omnämner de villkor — Öresundstullens återinförande och Sveriges förbindelse att ej vidare understödja de gottorpska anspråken på Schleswig —, vilka blevo Danmarks behållning av det under så stora förhoppningar inledda fredsbrötet.

Efter Karl XII påträffas de minnespenningar, som här äro i fråga, endast sparsamt i den svenska medaljhistorien. Det olyckliga kriget mot Ryssland under Fredrik I spåras endast i kejsarinnan Elisabets präglingar över fredsslutet 1743 (Hild. II, 63—64, 61—65), och vad medaljerna hava att berätta om det pommerska kriget under Adolf Fredrik är ej heller mycket. Fälttågets impopularitet och snöpliga utgång hindrade förmodligen de makthavande i Sverige att ge ett dylikt officiellt erkännande åt enskilda bragder eller partiella framgångar, vilket dock till en del ersattes med de av en officers-sammanslutning i Stralsund slagna tapperhetsmedaljerna (Hild. II, 103—05, 30—33). Något större uppmärksamhet visade dock Fredrik II den svenske motståndaren, även om man nu fåfängt söker en svarighet till d. Store kurfurstens utstuderade minnespenningar. Fredrik d. Store hade aldrig någon betydande medaljör i sin tjänst, och han tyckes ej hava skattat medaljerna som konstprodukt särskilt högt. Han var dock ingalunda blind för deras politiska betydelse, och den numismatiker, som förut citerats, J. Menadier, framhåller, hur konungen i detta syfte lät smälta ned äldre medaljer för att användas vid nypräglings, ägnade »événements» under hans egen regering, vilken han f. ö. gärna såg, att gravörerna självmant förhållade. Några avgörande segrar vunnos ju ej över svenskarna,

men deras av eländig utrustning och bristande samverkan från de allierades sida förlamade krigföring gav anledning nog att räkna dem bland de besegrade, och i samband med fransmäns, ryssars och österrikares nederlag är det ock som de förekomma på minnespenningarna. Sådana slogos i mängd, och konungen — någon gång t. o. m. benämnd »Friedrich der Grösste» — i skepnad av en Hercules, en örn eller ett lejon, med fienderna återgivna som mångarmade jättar eller skrämde småfåglar och gläfsande hundar, äro ej ovanliga bilder även på de officiella medaljerna. Större sympati inge då de minnespenningar, staden Kolberg 1760 slog över ett framgångsrikt försvar vid stadens bombardemang av ryska flottan, till vilken en svensk eskader slutit sig.

Gustav III:s ryska krig gav båda landen tillfälle prägla sjömilitära medaljer. Det oavgjorda slaget vid Hogland 1788 firades av Sverige med flera dylika (Hild. II, 189—90, 68—71 samt 277—78, 3—4), och den ryske överbefälhavaren Greigh, som avled av under striden erhållna sår, hedrades av Katarina II med en minnesmedalj, där Sveriges vapen anbrakts bland vunna troféer. Men även en ostridig sjöseger kunde kejsarinnan föreviga med en minnespenning, nämligen det första slaget vid Svensksund 1789. Den för detta slags medaljer ovanligt minutiösa, ehuru ej exakta framställningen av striden tyckes avsedd att stödja den ryska relationen i den bittra polemik, som utspann sig mellan de båda suveränerna angående stridens verkliga förlopp.

Sveriges senaste krig emot Ryssland skulle fåfängt sökas i samtida präglingar, om ej Alexander I med tapperhetsmedaljer belönat de trupper, som över Ålandsöarna, Kvarken och Torneå 1809 inföllo i Sverige. Möjligen har man dock även med en vid kejs. myntet denna tid utförd kopia av Peter d. Stores och Fredrik IV:s alliansmedalj velat anspela på den liknande situation, som nu förelåg. Det svenska infallet i Norge 1808, som framkallats av Danmarks krigsförklaring, har, ehuru först i våra dagar, fått sin plats i medaljhistorien genom ett 17-Maj-märke 1908, ägnat åt minnet av norrmännens tappra försvar av deras land.

Härmed torde den allmänna gången av dessa mot Sverige riktade s. k. fientliga medaljer vara angiven, medan en närmare redogörelse för de krigshändelser, av vilka de betingats, lämnas i samband med medaljbeskrivningarna.

NUMISMATISK LITTERATUR

citerad i det följande; uppförd i alfabetisk ordning efter vid hänvisningarna använda förkortningar.

- (Amp.) Numophylacium Ampachianum. Naumburg, 1833—35. I—III.
- (Appelgr.) APPELGREN, T. G. Om märken, hänsyftande på ämbets- och tjänstemän vid svenska myntverk. Numismatiska meddelanden, XXI, 1918.
- (Arm.) ARMAND, A. Les médailleurs italiens des quinzième et seizième siècles. Paris 1883—87. I—III.
- (Arn.) ARNIM v. Von Ducaten des Churfürstlich Brandenburgischen regierenden Hauses. Berlin 1796.
- (B.) BERCH, CARL REINH. Beskrifning öfver swenska mynt och kongl. skådepenningar . . . Tillika med efterrättelse om hwad i fremmande länder med och emot Sverige, under någon stempel utkommit. Upsala 1773.
- (Bahrf.) BAHRFELDT, E. Das Münzwesen der Mark Brandenburg unter Friedrich Wilhelm dem grossen Kurfürsten und Kurfürst Friedrich III. Halle a. S. 1913.
- (Bahrf. Mar.) BAHRFELDT, E. Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg. Danzig 1901—16. I—VI.
- (Bally) Sammlung OTTO BALLY. Helbing-Katalog nr XXVII, München 1910.
- (Becht.) BECHTOLD, A. Georg Pfründt. Archiv für Medaillen- und Plaketten-Kunde, IV. 1923—24.
- (Bei.) BEIERLEIN, I. P. Medaillen auf ausgezeichnete und berühmte Bayern etc. München 1848.
- (Belli) BELLI LUDVIG. Auct. cat. 1904.
- (Berst.) BERSTETT, A. v. Münzgeschichte des Zähringen-Badischen Fürstenhauses und der unter seinem Szepter vereinigten Städte und Landschaften. Freiburg im Breisgau 1846.
- (Bildt) LE BARON DE BILDT. Les médailles romaines de Christine de Suède. Rome 1908.
- (Bolz.) BOLZENTHAL, H. Skizzen zur Kunstgeschichte der modernen Medaillen-Arbeit (1429—1840). Berlin 1840.
- (Bratr.) Sammlung PAUL BRATRING. Münzen und Medaillen von Pommern etc. Frankfurt a/M 1912.
- (Cappe) CAPPE, H. P. Die Münzen der Stadt und des Bisthums Hildesheim. Dresden 1855.

- (Cat. K. M. K.) DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ, H. J. DE. Koninklijk Kabinet van Munten Penningen en Gesneden Steenen. Catalogus der Nederlandsche en op Nederland betrekking hebbende Gedenkenpenningen. 's Gravenhage 1903—. I—II.
- (Cin.) CINAGLI, A. Le monete dei papi. Fermo 1848.
- (Coh.) COHEN, H. Description historique des... Médailles Impériales. Paris 1859—68. I—VII.
- (Cz.) Catalogue de la Collection des médailles et monnaies polonaises du Comte EMERIC HUTTEN-CZAPSKI, St. Pétersbourg et Cracovie 1871—91.
- (Dassd.) DASSDORF, K. W. Numismat.-histor. Leitfaden zur Übersicht der Sächs. Geschichte. Dresden 1801.
- (Dev.) DEVEGGE, O. Mynt- og Medaille-Samling. Köbenhavn 1851—66. I—3.
- (Dielitz) DIELITZ, J. Die Wahl- und Denksprüche. Frankfurt a/M 1884.
- (D. M.) Beskrivelse over danske mynter, og medailler i den K. Samling (af G. NIELSEN, F. A. MÜLLER m. fl.). Kjöbenhavn 1791—94.
- (Erbst.) Sammlung ERBSTEIN. Frankfurt a/M 1908—11. I—VI.
- (F & R) FRIEDENSBURG, F. U. SEGER, H. Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit. Breslau 1901.
- (Groschen-Cab.) JOACHIM, J. F. Neueröffnetes Groschen-Cabinet. Leipzig 1749—56. I—IV.
- (Görlitz) Die nicht-schlesischen Bestände des Kaiser Friedrich-Museums Görlitz. Helbing Auktionskatalog, 12. 2. 1924.
- (Hell.) HELLER JOS. Die bambergischen Münzen. Bamberg 1839.
- (Henck) Die PAUL HENCKEL'sche Sammlung Brandenburg-Preussischer Münzen (A. Weyl). Berlin 1876. I—IV.
- (Herrg.) HERRGOTT, M. & HEER, R. Nummotheca Principum Austriae. St Blasien 1789.
- (Hild.) HILDEBRAND, B. E. Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. Stockholm 1874—75. I—II.
- (Hild. Ensk.) HILDEBRAND, B. E. Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. Stockholm 1860.
- (Hoffm.) HOFFMEISTER, J. C. C. Historische kritische Beschreibung aller hessischen Münzen, Medaillen etc. Kassel u. Hannover 1877—80. I—IV.
- (Iv.) IVERSEN, J. Medaillen auf die Thaten Peter des Grossen. St Petersburg 1872.
- (Iv. Denkm.) IVERSEN, J. Denkmünzen auf Personen die in den Ostseeprovinzen geboren sind oder gewirkt haben. St Petersburg u. Leipzig 1899.
- (Kreb.) Fortegnelse over Gen.major Ch. D. v. Krebers mynt- og medaillesaml. Köbenhavn 1841.
- (Lange) LANGE, CHRISTIAN. Sammlung Schleswig-Holsteinischer Münzen und Medaillen. Berlin 1912. I—II.

- (Lev.) LEVERTIN, OSCAR. Svensk och fransk medaljkonst under 1600-talet. Nordisk tidskrift 1903.
- (Loon) LOON, GERARD VAN. Histoire métallique des XVII provinces des Pays-Bas. La Haye 1732—37. I—V.
- (Madai) MADAI, D. S. v. Vollständiges Thaler-Cabinett. Königsberg 1765—74. I—III, med 3 supl.
- (Mann) MANN, J. Anhaltische Münzen und Medaillen. Hannover 1907.
- (Med. ill.) FRANKS, A. W. AND GRUEBER, H. A. Medallie Illustrations of the History of Great Britain and Ireland. London 1885. I—II.
- (Men.) MENADIER, J. Schaumünzen des Hauses Hohenzollern. Berlin 1901.
- (Menestr.) MENESTRIER, Cl. Fr. Histoire du règne de Louis le Grand par les médailles, emblèmes, devises etc. Paris 1693.
- (Mont.) Verzeichnis der MONTENUOVO'schen Münzsammlung. Hess-Katalog, Frankfurt a/M. 1880.
- (Mortill.) MORTILLARO, L. M. M. Ventitre medaglie Borboniche Napolitane. Pintigliano 1899.
- (Müll.) Sammlung HANS MÜLLER-LEBANON. Frankfurt a/M. 1925.
- (Nordberg) Leben Carl des Zwölften Königs in Schweden mit Münzen und Kupfern. Hamburg 1745—51. I—III. Tysk. översätn. af J. H. HEUBEL från G. NORDBERGS mindre rikt illustrerade svenska uppl.
- (Num. For.) Numismatisk Forenings Medlems-Blad. Kjöbenhavn 1918 o. ff. år.
- (Num. For., Wilcke). VIII. WILCKE, J. Möntvaesendet under Christian IV og Frederik III i Tidsrummet 1625—70.
- (Reich.) REICHEL'sche Münzsammlung in St. Petersburg. St. Petersburg 1842—43. I—IX.
- (Sch.) SCHULTESS-RECHBERG, K. G. v. Thaler-Cabinet. Wien 1840—67. I—III.
- (Sch. Samml.) SCHULTESS-RECHBERG, v. Münz- u. Medaillen-Sammlung. Dresden 1868—69. I—II.
- (Seyl.) SEYLER, G. D. Leben und Thaten Friedrich Wilhelm des Grossen . . . mit Medaillen und Münzen erläutert. Frankfurt & Leipzig (u. å.).
- (Spies) SPIES, J. J. Brandenburgische Historische Münzbelustigungen. Ansbach 1768—72. I—V.
- (Stiernst.) STIERNSTEDT, AUG. WILH. Om myntorter, myntmästare och myntordningar i Sveriges forna Östersjöprovinser och tyska eröfringar. Numismatiska meddelanden, V, 1878.
- (Sst) SILVERSTOLPE, FR. Supplement och fortsättning till . . . CARL REINHOLD BERCHS år 1773 utgifne beskrifning öfver swenske mynt och skådepenningar. Norrköping 1812 (Ur »Journal för svensk Litteratur 1809—12).
- (Thes.) Thesaurus Numismatum Modernorum hujus seculi. Norimbergae (u. å.) Utkom åren 1711—16.
- (Thieme) THIEME, U. och VOLLMER, H. Allgem. Lexikon der bildenden Künste. Leipzig 1907—24. 1—17. (A-Hubord).

- (Timm) Fortegnelse over GEORG FRIDERICH TIMMS udmaerkede Mynt- og Medaille-Samling. Kjöbenhavn 1831—34. I—III.
- (Vallet) VALLET DE VIRIVILLE. Médaille frappée à la monnaie de Paris sous Charles VII etc. Annuaire de la Société franç. de numismatique etc. 1867.
- (Wallem) WALLEM, FR. B. Trondhjemske medaljer fra aeldre tid. Trondhjemske samlinger 1924.
- (Witt.) Die Medaillen und Münzen des Gesamthauses Wittelsbach. München 1897—1901. I—II. Efter J. P. BEIERLEINS manuskript utarbetat af K. Konservatorium des Münzkabinetts.
- (Wund.) WUNDERLY, H. v. Muralt. Münz- und Medaillen-Sammlung. Zürich 1896—97.
- (Ölr.) ÖLRICHS, C. C. Cabinet des Médailles de l'électorat de Brandebourg etc. Berlin 1778.
-

MYNT- OCH MEDALJGRAVÖRER SAMT MYNTMÄSTARE.

De biografiska uppgifterna äro i huvudsak hämtade ur L. FORRER, *Biographical Dictionary of Medallists*, London 1904—16, suppl. A—L 1923. För väsentliga tillägg och rättelser hänvisas i varje särskilt fall till begagnade källor.

Abraham (Abram), Jakob. Medalj- och gem-gravör av rysk härkomst, f. i Strelitz 1723 (22?), d. i Berlin 1800. Arbetade ett femtiotal år vid mynten i Stettin och Königsberg. Sign. A.J.A. (Thiele). 214. 219—79 a.

Arbien, Magnus Gustaf. Medaljgravör, f. 1716 och son av en i Kristiania bosatt svensk. Lärde yrket i Köpenhamn, där han redan 1734 fick uppdraget utföra Kristians VI:s medalj över försvarsförbundet med Sverige (Hild. II, 54, 48). Åren 1745—46 vistades han i Stockholm och arbetade under J. C. Hedlinger samt återvände därefter till Köpenhamn, där han var sysselsatt i hovets tjänst. Kort före sin död 1760 begav han sig till S. Petersburg. Över tvenne svenska sändebud i Danmark, ambassadören greve Karl Gustaf Tessin (Hild. Ensk. 162, 3) och envoyén friherre O. Fleming (Hild. Ensk. 194) finnas medaljer, utförda av Arbien. Han sign. med fullt namn eller enbart A. 2, not.

Barbiez, Ludwig Heinrich. Mynt- och medaljgravör, son av en till Berlin inflyttad fransman. Verksam under Fredrik Wilhelm I och Fredrik II. D. 1754. Han sign. mynten med B eller LB och medaljerna med Barbiez, L. H. Barbiez eller L H B. 58.

Berg, Peter. Medaljgravör, verksam i Köpenhamn 1701—33 och sannolikt avliden något av åren mellan 1734 och 37. Sign. med fullt namn eller med P. B., sannolikt någon gång även med blott B., varjämte flera av hans arbeten tyckas varit osignerade. 98. 99?. 157. 162. 164?. 166. 170. 194. 195?. 200—01. 202?. 203—06.

Besrodny, Wassili. Medaljgravör, f. i Ryssland 1783, d. 1806. Efter att hava varit elev vid konstakademien i S. Petersburg, anställdes han vid därvarande kejserl. mynt 1804. Flera av hans arbeten voro

kopior av historiska medaljer från Peter d. Stores och Katarina II:s tid. Sign. B. 153 d.

Blum (Blume), Joan (Johann). Mynt- och medaljgravör, f. i Bremen och son av en guldsmed. Anses varit elev av Seb. Dadler, arbetade sedan i Bremen åren 1631—50 och blev 1657 anställd vid myntet i Köpenhamn som gravör av guld- och silvermynt samt medaljer. Tyckes hava avgått från sin befattning 1664. Sign. medaljerna med fullt namn, oftast i skrivstil, eller med J Bl. I den svenska medaljserien är han representerad av en medalj över Johan Banér (Hild. Ensk. 15, 1), vars porträttbild han sedan kopierat på en medalj över Gustav II Adolf (Hild. I, 203, 212). (Num. For. Wilcke.) 19. 32.

Borstrom (Borsdorff), Thomes. Mynt- och medaljgravör, som ofta förekommer i de danska mynträkenkaperna från början av 1600-talet och 1626 fick lön som myntgravör med 200 dr cour. Tvenne medaljer från denna tid, vilka äro sign. T. B., anses vara utförda av honom. De äro dessutom märkta: C. G. ET. P. L. R. M. (= Cum gratia et publica licentia regiae majestatis), vilket anger, att han med kunglig tillåtelse utövade privat verksamhet som medaljör. (Num. For. III, s. 111.) 4. 5.

Boskam, Jan. Medaljgravör, f. i Nijmegen, verksam i Amsterdam till 1703, då han flyttade till Berlin, men återvände därifrån till Amsterdam 1706, där han levde ännu 1708. Hans medaljer äro i allmänhet ägnade Wilhelm III och drottning Anna, men även Fredrik I av Preussen m. fl. Sign. med fullt namn, med I. B. eller B. K. 168, not.

Buchheim, Johann. Myntmästare i Breslau och medaljgravör, f. 1624, d. 1683. Medaljer från 1650—80-talet, bärande sign. I. B., tillskrivas vanligen koppargravören Johann Bensheimer, men då denne veterligen ej utfört några medaljarbeten, anses signaturen numera hava tillhört Joh. Buchheim. Denne arbetade för staden och biskopsdömet Breslau, för kejsaren och sachsiska furstar etc. Även i den svenska medaljserien är han representerad med en medalj över freden i Oliva (Hild. I, 383, 3), ävensom möjligen med en annan över Karl XI (Hild. I., 433, 99), liksom den förutnämnda där tillskriven Bensheimer). (Thieme.) 92.

C K. Otydlig sign. (möjl. O K) av okänd medaljör, som utfört en gjuten kopia av Fredrik II:s Axtorna-medalj. 1.

Chaplin, Jules Clement. Skulptör, mynt- och medaljgravör, f. i Mortagne 1839, d. i Paris 1909. Chaplins första medaljer voro präglade, men han övergick alltmer till de gjutna medaljer och plaketter, vilka vid denna tid upplevde en renässans i Frankrike. Av mynt har han utfört de franska guldmynten av 1897 års typ ävensom de abysinska mynten av 1898. Vid. 96.

Dadler (Dattler), Sebastian. Medaljgravör, f. i Strassburg 1586, d. i Hamburg 1657. Omkring 1619 verksam i Augsburg, där han var

anställd som kejs. guldsmed samt utförde medaljer och drivna arbeten, sedermera i Dresden, 1621—30, som medaljör och guldsmed vid hertigl. hovet och därefter i Danzig, Nürnberg, Berlin och huvudsakligen Hamburg. Som medaljgravör arbetade han för en mängd hov och utförde bl. a. ett stort antal religiösa medaljer samt stod i tekniskt avseende bland de främste på sin tid. Dadler sign. med Dadler — Dattler — Seba : Datt: — S.D. (någon gång i monogram) eller enbart D. I den svenska medaljserien är han representerad av medaljer över Gustav II Adolf (Hild. 8, 28, 57, 58, 176 o. 178), Kristina (Hild. 1, 6, 16, 19, 20 o. 33) samt Karl X Gustav (Hild. 16, 20 o. 42). Drottning Kristinas kröningsmedalj var även beställd hos honom, men kontramanderades på drottningens befallning, och arbetet anförtroddes i stället åt Erik Parise. 15.

Engelhardt, Johann Reinhardt. Mynt- och medaljgravör, omnämnes 1689 såsom förutvarande »Münzdirector in Schweden». I det egentliga Sverige har detta ej varit förhållandet (Appelgr.), och i Stiernstedts uppsats om myntväsendet i de svenska Östersjöprovinserna finnes han åtminstone ej upptagen. Tvenne medaljer över Karl XI, vilka äro sign. med E och av Hildebrand uppges vara slagna i Stettin, 1697 (Hild. 75) och »under senare åren af konungens regering» (Hild. 113), skulle dock att döma av vissa bokstavstyper samt av fransidans bild på den ena (Hild. 113) kunna tänkas vara utförda av Engelhardt, vilken i så fall redan då skulle varit använd vid därvarande mynt. Åren 1690—93 var han verksam i Breslau, men flyttade 1696 till Stettin, där han säges hava avlidit 1713. Bland de medaljer över historiska tilldragelser han utfört finnas en över Karl XII:s kröning (Hild. 23) och ett tiotal över krigshändelserna 1700—01 (Hild. 34—36, 57, 59—62 o. 71). Bland dessa utmärka sig flera för ovanligt smaklösa, satiriska djurbilder; samtliga äro sign. I.R.E. (Thiele.) 168, not.

F. F. Signatur, använd av flera kända myntmästare och medaljgravörer, ehuru ingen av dessa kan vara den här åsyftade. 51.

G. S. (Γ. C.). Signatur av rysk medaljgravör på 1900-talets början. 183.

Gass, F. W. Medaljgravör, son av kejsarl. ryske medaljören J. B. Gass, blev antagen som lärling vid myntet i S. Petersburg 1787 och erhöill på egen begäran avsked 1797. Sign. F. G., någongång med ryska typer. 149 c. 185 c.

Gass, Johan Balthasar. Guldsmed och medaljgravör, f. i Tyskland 1730, d. i S. Petersburg 1813. Använd vid kejs. myntet i S. Petersburg för stämplars utförande 1768, anställd som tjänsteman därstädes 1772, kejs. medaljör 1773, pensionerad 1797. (Thiele.) 223.

Georgii, Nils. Mynt- och medaljgravör, f. i Stockholm 1717, d. därstädes 1790. Kom 1732 i lära hos J. C. Hedlinger och graverade redan 1736 medaljen över Maupertuis' lappländska gradmätningsexpedition samt självständiga myntstampar vid k. myntet, vilket han sedermera några år förestod jämte D. Fehrman. Under denna tid fick han genom

Hedlingers vistelse i utlandet och Fehrmans sjukdom 1742 uppdraget utföra såväl medalj som kastpenning till Ulrika Eleonoras d. y. begravning (Hild. 19 a, 20 o. 21). År 1744 blev han kallad till Ryssland, där han arbetade för hovets räkning, men återvände 1746 till Stockholm och utförde där följ. år en jetong för k. Vetenskapsakademien (jfr. Hild. II, 91, 17). Efter ett på uppdrag av Fredrik d. Store verkställt medaljarbete, nämndes han 1747 till k. preussisk medaljör, från vilken befattning han 1782 tog avsked och åter bosatte sig i Stockholm. Under vistelsen i Berlin utförde han en av Adolf Fredriks kröningsmedaljer (Hild. 22) ävensom en jetong över sitt eget bröllop (Hild. Ensk. 225), och bland de många medaljer han graverade över Fredrik d. Store hava ett par avseende på kriget mot Sverige och en på fredsslutet (Hild. II, 108, 39). Georgii sign. Georgi eller G, medan hans tidiga svenska medaljer äro osignerade. (Nord. Fam.) 213. 219—20.

Gouin. Mynt- och medaljgravör av flamländsk börd, verksam vid ryska myntet under början av 1700-talet. Jämte Haupt utförde han rubelmynten dessa år, och de båda gravörernas signaturer återfinnas på resp. åt- och frånsidor av några Peter d. Stores belöningsmedaljer åren 1708, 09 och 11. Av Gouin finnas dessutom fullt självständiga medaljer över krigshändelser 1709, 13 och 19. De båda sistnämnda, vilka hava samma åtsida, på vilken åt tsaren ges den ryska titeln kej-sare (imperator), torde dock vara utförda först efter 1721, då tsaren anlade denna titel. Tvenne med S. Gouin signerade elfenbensmedaljonger i Brit. Museum, London, anses vara utförda av denne gravör. Statens Historiska Museum och Nationalmuseum i Stockholm äga i sina samlingar vardera en porträttmedaljong, utförd av Gouin. På mynt och medaljer signerade han Gouin — Gouin F. — eller enbart G, alltid med latinska typer. 107 b. 116 a. 125—26. 128. 129?. 130. 134—35. 172. 174. 180 h. 196—196 a.

Grosskurt (Groskurt), Heinrich Peter. Medaljgravör från slutet av 16- och första tredjedelen av 1700-talet, bosatt i Dresden och huvudsakligen arbetande för det kursachsiska hovet omkr. 1694—1734. Sign. vanligen H. P. G., men även med fullt namn. 146, 146 a.

H. H. Signatur (sannolikt även återgiven med H), som återfinnes på några Thorn-talrar av 1629, av vilka en har åtsidan signerad av Hans Lippe. 6 b. d.

H. R. Signatur, använd av flera till namnet kända såväl myntmästare som medaljgravörer, ehuru ingen av dem kan vara den som här avses. Några medaljer över Georg II av Anhalt-Dessau och hans gemål, från åren 1675—76, vilka bära denna signatur, äro emellertid synbarligen av samma hand som Fehrbellin-kopian. Medaljören är tillsvidare okänd. (Mann, s. IX och nr 892—84.) 53.

Haupt, G. Mynt- och medaljgravör av tysk börd, verksam vid ryska myntet under början av 1700-talet. Signerade arbeten av honom, rubler

och medaljer, de senare i samarbete med Gouin, äro kända från åren 1706—10. Sign. Haupt eller Haupt. F. eller enbart H, alltid med latinska typer. 116. 116 a. 117. 125—26. 134—35.

Hautsch, Georg. Sigill-, mynt- och medaljgravör i Nürnberg, där han var anställd i stadens tjänst såsom stämpelsnidare sedan 1683. Efter att hava varit J. Wolrabs lärjunge, arbetade han åren 1683—1711 tillsammans med M. Brunner, Fr. Kleinert och myntmästaren L. G. Lauffer m. fl., varefter han 1712 överflyttade till Wien, där han synes hava avlidit före 1745. Han sign. med fullt namn eller G.H. eller H, varjämte han, i likhet med något senare G. W. Westner, som privatmärke använde en stjärna. Historiska tilldragelser i så gott som alla land behandlades å hans medaljer, och i den svenska serien är han representerad av en medalj över freden i Rijswijk (Hild. I, 486, 12) samt av några över Karl XII (Hild. 78, 105—06 b och 109). 143. Vid. 160.

Herclus (Hercules), Jeremias. Sigill-, mynt- och medaljgravör, som, förmodligen inkallad från Hamburg, anställdes vid myntet i Köpenhamn 1653 med 300 kr. i lön. Redan följ. år fick han avsked, som det tyckes på grund av trasslig ekonomi, men antogs ånyo 1664 för att tillverka mynt, medaljer och »Raritäten», nu mot 400 rdr i lön. Herclus' namn (så skrev han det själv) återfinnes på en medalj över Fredrik III (D. M. 480, 895) och har där genom felläsning tolkats som »Herclas», under vilket namn han ingått i den numismatiska litteraturen. Dokumentariskt kan han visas hava graverat sigillet till »Kongeloven» samt register till Peder Griffenfeld ävensom en medalj över Niels Juel nr 72 sign. I. H., men flera danska medaljer, vilka bära samma sign. och vanligen tillskrivas J. Höhn, äro säkerligen även utförda av Herclus. (Num. For. III, s. 173.) 21. 21 a. 30. 59—60. Vid. 70. 72.

Holtzhey, Johann Georg. Medaljgravör, f. i Amsterdam 1729, son av den tyskfödde medaljören Martin Holtzhey, antagen till myntmästare i provinsen Zeeland 1754, d. 1808. Utom arbeten för det Nassau-Oraniska huset utförde han flera medaljer för Fredrik d. Store ävensom en och annan för rysk och fransk räkning etc. Holtzhey sign. med fullt namn, med I. G. H. F. eller enbart H. I den svenska medaljserien är han representerad av ett par medaljer över neutralitetsfördraget 1780 (Hild. II, 180—81, 56—56 a). 216.

Höhn, Johan. Namnet bars av tvenne mynt- och medaljgravörer, fader och son, i Danzig, vilkas arbeten mycket likna varandra och i flera fall, där signaturen I. H. är densamma, ej med säkerhet kunna hänföras till den ene eller andre av dem. Även en samtida dansk medaljör, J. Herclus (se denne) har använt denna signatur, i följd varav hans arbeten vanligen tillskrivits Höhn. 14. 22. 33. 34. 34 a. 35². 50. 52. 80. 82. 87—88. 91.

Av de tämligen svävande och ofta stridiga uppgifter, som lämnats om »Joh. Höhn», tyckes dock följande framgå.

Höhn, d. ä. anses hava varit lärjunge till Seb. Dadler, som någon tid levde i Danzig, och med vilken han flera ggr samarbetade. Hans första daterade arbete är en polsk taler av 1635 (Cz. 1756), och 1641 nämnes han som staden Danzigs myntgravör, en befattning som han först 1687 säges hava lämnat (Bahrf. Mar.). Utom för Danzig och de polska regenterna arbetade han för kurfursten av Brandenburg och flera andra hov, varjämte han i likhet med Dadler ägnade sig åt religiösa medaljer. Han sign. I. H., möjligen även endast H.

Höhn, d. y. har, att döma efter en odaterad medalj över Kurfurst Fredrik Wilhelms tillträde till regeringen 1640 (Men. 140), redan då stått på höjdpunkten av sin utveckling. Medaljen kan ju dock vara senare utförd, men i alla händelser har fransidan av medaljen över slaget vid Warschau 1656 (Men. 144) utgått från honom. Åren 1656(?)—1678 var han anställd som gravör vid myntet i Danzig och blev sistnämnda år kurfurstl. brandenburgsk medaljgravör; avled 1693 i Langfur vid Danzig (Bahrf. Mar.). Han sign. h. Iun.—Jh—h—höhn—eller i likhet med fadern, I H eller H. I den svenska medaljserien äro de båda »Johan Höhn» representerade av medaljer över Kristina (Hild. 8, 14 o. 34), Karl X Gustav (Hild. 23) och Karl XI (Hild. 1 o. 2). Av dessa torde endast den sistnämnda med säkerhet kunna tillskrivas Höhn d. y.

I. C. Signatur, känd från två av Peter d. Stores medaljer, utförda på 1720-talet. Ehuru en av dem har rysk inskrift, torde sign. vara återgiven med latinska typer och ej böra läsas I. S. 211.

I. K. Signatur, som återfinnes på kopior av flertalet medaljer i den müllerska Peter d. Store-serien. Iversen (Iv, s. XXII—XXIII) har påvisat, att härmed ej kunnat avses vare sig Johann Kittel eller Johann Kupi, vilket förslagsvis blivit framställt. För behöriga nr se Ph. Müllers serie, 104 etc.

I. P. (I. II.). Signatur, som återfinnes på några av Peter d. Stores ryska medaljer. 180 c.

Ivanov, Timotej. Mynt- och medaljgravör, f. i kejsarl. ryska myntet i S. Petersburg 1729, d. 1802. År 1745 inträdde han som elev i en med myntet förenad gravörskola och var från 1758 verksam som gravör därstädes. De flesta av hans medaljer äro kopior efter äldre original, men även självständiga arbeten föreligga (se nr 221—23). Ivanov signerade med fullt namn med ryska typer eller, såsom vanligen på kopiorna av den müllerska Peter d. Store-serien, med T. I. Signaturen T. II. anses av Iversen (Iv, s. XVIII) ange i modern tid utförda kopior, men har dock även använts av Ivanov själv (se nr 181 c.). I den svenska medaljserien upptages ett par arbeten av honom över freden i Värmländ (Hild. II, 197—98, 86—87). För behöriga nr se Ph. Müllers serie, 104 etc. samt 110 b?. 131 a. 172 c—d. 180 c. 210 a. 222—24.

Jaeger, Johann Caspar (Gaspar). Medaljgravör av tysk börd, anställd 1772 på Katarina II:s befallning vid kejsarl. myntet mot årlig lön av 1,200 rub. Av äldre medaljer tyckes han endast kopierat Müllers praktmedalj över Poltavslaget (se nr 136 c). Sign. oftast I.G.I., men även I.G. JAEGER F., alltid med latinska typer. 136 c.

Jakobsohn, Jakob. Inflyttad från Emden till Polen 1617, där han var verksam vid myntet i Bromberg till 1625, då han fick överinseendet över myntningen i Wilna, Warsjava och Krakov. År 1630 förpaktade han myntningen i Danzig, Bromberg och Thorn samt 1636 i Elbing och nämndes till generalförvaltare av samtliga myntverk i Polen och Lithauen; avled 1639. Jakobsohn sign. II, eller II V E (= Jakob Jakobsohn von Emden). (Bahrf. Mar.) Vid. 6. 16.

Judin, Samuel (Samoila). Mynt- och medaljgravör, f. i kejsarl. myntet i S. Petersburg 1730, där han ännu levde 1800. År 1741 inträdde han som elev i en med myntet förenad gravörskola och var 1762 anställd vid sagda mynt. Såsom hans första självständiga arbete brukar anges Peter III:s rubel av 1769; bland här upptagna medaljer, vilka dock endast omfatta kopior, är en daterad 1767 (se nr 102 b). Som sign. använde han vanl. C.Ю. (S.Ju.) men även hela namnet ЮДИН (Judin) förekommer. I den svenska medaljserien är han representerad av en medalj över freden i Värmlä (Hild. II, 198, 88). 102 b. 110 c. 125 a. 134 a. b. 136 a—c. 138 a. 154 c. 160 c. 185 c. 193 b.

K. eller M. K. Signatur, som återfinnes på ett par kopior av medaljer ur den müllerska Peter d. Store-serien. Enl. Iversen (Iv, s. XXIII) syftar den i dessa fall ej på Michael Kutschkin (se nedan), som dock använde samma sign. 131 b. 180 e. 210 a och c.

Krüger, Gotfrid. Mynt- och medaljgravör. Erhöll 1664 privilegium på ett myntverk i Köpenhamn med rätt att mot fastställd avgift prägla åtskilliga myntsorter och alla slags medaljer. Ehuru vid en 1671 anställd undersökning överbevisad om begångna bedrägerier, fick han dock fortsätta sin myntningsverksamhet och avled 1680. Krüger sign. G.K. (Num. For. Wilke, s. 129.)

Kutschkin, Michael. Medaljgravör, uppfostrad vid tekniska skolan i S. Petersburg och 1845 anställd som medaljgravör vid kejsarl. myntet. Sign. M.K. 150 c.

Langenbucher, Jacob. »Silber-Drexel» (Drechsler) i Augsburg på 1700-talets mitt. Tillverkade »Schraub-Medaillen» med begagnande af stampar till originalmedaljer, i härvarande fall av J. M. Mörikofer, jfr A. Remshart. 217.

Leberecht, Carl de. Medalj- och gem-gravör, f. i Meiningen 1749, anställd vid kejsarl. myntet i S. Petersburg 1775, d. 1827. Stod högt i gunst hos de ryska suveränerna och tyckes 1810 blivit adlad, enär

han det året började signera sina arbeten med DE LEBERECHE. I den svenska medaljserien är han representerad av en medalj över Gustav IV Adolfs besök i S. Petersburg 1800 (Hild. 247, 24). 99 a. 144. 152. 221.

Leygebe (Leigeber), Gottfried. Skulptör i järn samt mynt- och medaljgravör, f. i Freistadt i Schlesien 1630, d. i Berlin 1683. Kom 1645, eller enl. en annan uppgift först 1653 i lära hos en svärdfejare i Nürnberg, i vilken stad han sedan var verksam som skulptör i järn samt mynt- och medaljgravör. Av hans arbeten äro järnsculpturerna särskilt betydande (t. ex. Leopold I:s ryttarstatyett från 1659—60 i Rosenborg-samlingen). Av stilen i några hans medaljer har man velat sluta sig till, att han varit elev av vaxmodellören och medaljören G. Pfründt. År 1668 kallades Leygebe av d. store kurfursten som myntgravör till Berlin, där han utförde en mängd arbeten. Han sign. med fullt namn eller G. L. (Becht.) 36 not². 54. 57. 57 a. 84. 89.

Lippe (Liebe), Hans. Myntgravör, som redan före 1624 var proberare vid myntet i Bromberg och fr. o. m. 1628 i tjänst hos Jakob Jakobsohn (se denne), för vilken han arbetade i Lublin. År 1629 förflyttades han till Thorn och graverade där dukater, talrar och halvtalrar. Efter 1632 förekommer han ej längre bland stadens borgare. Lippe sign. H L. (Bahrf. Mar.) Vid. 6. 6 b och c. 7.

Lode, Gustaf. Medaljgravör, verksam i Köpenhamn under Fredrik IV. 186.

Lüders, Christian Friedrich. Mynt- och medaljgravör, verksam i Berlin omkr. 1702—42. Graverade stamparna till dukater och talrar etc. vid mynten i såväl Berlin som Königsberg och utförde en mängd medaljer för preussiska konungahuset. Sign. vanligen L (ibland med skrivstil), C. F. L., eller med fullt namn. 212. 212 a.

M. K. se K.

Marl, Friederich. Mynt- och medaljgravör, av vilken signerade arbeten äro kända sedan år 1704. Elev av R. Pfalz, arbetade han vid myntet i Berlin, där han erhöill posten som chef-medaljör och avled 1743. Sign. F. M. — M —, eller med fullt namn. En uppgift, att han skulle utfört en medalj över Karl XII (Forrer a. a.), beror på förväxling med Stettin-myntmästaren J. Memmius (Hild. 145). 187. 212 a.

Meissner (Meisner), Carl. Medaljgravör. f. 1774, inträdde i medaljörskolan vid kejsarl. myntet i S. Petersburg 1789, var 1810 medaljgravör därstädes och uppges hava omkommit 1814. 144.

Meybusch (Maibus, Meibus), Anton. Medaljgravör av tysk börd, kom på 1600-talets mitt som guldsmedsgesäll till Valentin Toutin i Stockholm. Redan tidigt tyckes han dock hava ägnat sig åt medalj-

arbeten, enär hans sign. återfinnes på medaljer över Karl X Gustav och Hedvig Eleonora (Hild. 58—59), även om dessa säkerligen blivit utförda först efter konungens död. Åren 1667—69 var han verksam i Köpenhamn, men återvände sistnämnda år till Stockholm, där han likvisst fortfarande, om än tillfälligtvis, tyckes utfört arbeten även för danska hovet (se nr 29). 1674 blev han nämnd till svensk k. medaljör och graverade ett stort antal medaljer, men invecklades i stridigheter med myntgravören A. Cronström, som även erhållit privilegium på medaljgravyr och särskilt gynnade den unge A. Karlsteen. Sedan slutligen rätten att prägla medaljer 1683 överlätits till Riksbanken, blev Meybuschs ställning ytterligare försvårad, och han antog därför följ. år ett anbud att ingå i Ludvig XIV:s tjänst. Överflyttad till Paris, blev han där k. medaljgravör och deltog med såväl modeller som stampar i Ludvig XIV:s medaljserie. 1689 är han åter i Stockholm, men begav sig följ. år till Köpenhamn, där han fick anställning som k. medaljör och under de närmaste åren utförde en mängd arbeten för Kristian V och Fredrik IV. Han avled 1702. Meybusch sign. med fullt namn eller ock med A.M. — A. M. F. — A. MB. F. I den svenska medaljserien är han rikligt representerad med medaljer över Karl X Gustav och Hedvig Eleonora (Hild. 58—59), Karl XI (Hild. 15, 28, 29, 36, 45, 46, 50, 61, 64, 65, 67, 70, 86—88, 95, 97, 101, 102, 114, 136, 150, 153, 155), Ulrika Eleonora (Hild. 4, 5, 8, 21) och Karl XII (Hild. 3). (Lev.) 29.

Müller (Miller), Philipp Heinrich. Mynt- och medaljgravör, f. i Augsburg 1654, d. därstädes 1719. Började sin bana som guldsmed, men övergick till mynt- och medaljgravören, varvid han kom att samarbeta med C. G. Lauffer, myntwardein i Nürnberg, vilken med kejsarl. privilegium och med biträde av flere gravörer på 1670-talet börjat utgiva en serie historiska medaljer. I anledning härav bosatte sig Müller i Nürnberg, men återvände till Augsburg några år före sin död. En av sin tids mest uppskattade gravörer, levererade Müller stamparne till ett stort antal tyska myntverk, varjämte de flesta av Europas suveräner fingo de märkligaste tilldragelserna under deras regering förevigade på hans medaljer. Att jämförelsevis få av dessa ägnats Karl XII:s hjältesaga ur svensk synpunkt, torde berott på, att Sveriges officiella medaljer vid denna tid utfördes av de betydande inhemska krafter, som stodo till förfogande, och att mängden av de uppdrag Müller erhöi från andra land hindrade honom att mera verksamt delta i den fabrikmässiga tillverkning av »Karl XII:s medaljer», varmed mindervärdiga gravörer, en Wermuth, Engelhardt, v. Hachten etc. etc. alltför mycket belastat den svenska medaljserien. Müller sign. med fullt namn, men oftast med P. H. M., ävensom med enbart M., vilken senare signatur man ansett häntyda på samarbete med två av hans söner. I den svenska medaljserien är han representerad med 6 medaljer över Karl XII (Hild. 45, 99, 147, 156, 170, 194). 104—105. 109. 111—12. 115. 131—33. 136. 145. 148—50. 153—56. 158—60. 175—76. 178. 181. 185.

Mörikofer, Johann Melchior. Mynt- och medaljgravör, f. i Frauenfeld (Schweiz) 1706, d. 1761 i Bern, vid vars mynt han sedan 1755 var anställd som gravör. Jämte mynt och medaljer för schweizisk räkning utförde han talrika medaljer över Fredrik d. Store, Georg II m. fl. Sign. IM—MK. F. eller med fullt namn. 217.

O. K. Signatur, enl. Iversen (Iv. s. XXIII) möjligen syftande på mynt- och medaljgravören Ottfried König, som 1717 säges hava inflyttat till Ryssland. Moskva-rubler av åren 1718—24 med denna sign. äro i alla händelser av samme gravör som utfört de Peter d. Store-medaljer, vilka jämte ryska inskrifter hava samma sign. Vid. 102. 107 c. 110 a. 172 b—c. 173. 180 a och g. 196 a—197.

O. K. Signatur, vilken återfinnes på kopior av flertalet medaljer i den müllerska Peter d. Store-serien, men enl. Iversen (Iv. s. XXIII) svårligen kan syfta på den gravör, vars sign. O. K. är känd från Moskva-rublerna 1718—24 och några ryska medaljer (se ovan). För behöriga nr se Ph. H. Müllers serie 104 etc.

Omeis (Ohmeiss), Martin Heinrich. Sigill-, mynt- och medaljgravör, f. i Nürnberg 1650, d. i Dresden 1703. Var elev av E. C. Dürr, tillsammans med vilken han under några år (1676—79) utförde ett antal medaljer. Hans självständiga arbeten äro sign. O—O f. eller M. H. O. 97—98?. 100.

Pingo, Thomas. Mynt- och medaljgravör av ital. börd, f. omkring 1692 och inflyttad till England på 1740-talet, där han sedan var verksam i London till sin död 1776. Bland hans historiska medaljer förekommer även en över Fredrik d. Stores segrar. Vid. 213.

Pistrucci, Benedetto. Gem-, mynt- och medaljgravör, f. i Rom 1784, d. i England 1855. Efter att i Rom hava utfört några porträttkaméer för den förnäma världen kom han 1814 till Paris, därifrån han begav sig till London. Här fick han tillfälle göra modellen till Georg III:s nya guldmynt och nämdes till chefgravör vid myntet, för att kunna själv gravera stemparna. I denna beställning fortfor han till 1825, varefter han helt ägnade sig åt gravering av medaljer, kaméer och intaglier. Vid. 143.

Poggini, Gianpaolo. Guldsmed, gem- och myntgravör, medaljör och skulptör, f. i Florens 1518, d. omkring 1582, förmodligen i Madrid. Anställdes 1556 som myntgravör av Cosimo I och följande år i samma egenskap av Philip II, för vilken han arbetade i Bryssel 1557—59, då han överflyttade till Spanien. Sign. I. Pavl. Pog. F. eller G. P. F. Vid. 159.

Pool, (Pool), G. Holländsk medaljör verksam på 1600-talets mitt. Sign. G. P. eller *G. Pool*. Enligt Forrer skulle han vara identisk med den i Amsterdam verksamme guldsmeden-medaljören Pool, som sign. *I* eller *ferian* eller *feuriaen Pool*. I den svenska medaljserien är G. Pool

representerad med en medalj över freden i Breda 1667 (Hild. I, 392, 19). 20.

Ravemann. Kvinnlig medaljgravör, som endast torde vara känd genom här upptagna medalj över August d. Starke. Sign. *Ravemanin* med vid denna tid bruklig feminin-ändelse. 124.

Remshart, Abraham. »Silberdrechsler» i Augsburg på 1700-talets mitt. Tillverkade »Schraub-Medaillen» i pressat, ciselerat och graverat silver. Jfr J. Langenbucher. 218.

Rieger, Hans, d. ä. Mynt- och medaljgravör, f. 1580 i Breslau, där han blev myntmästare omkring 1621 och avled 1653. Jämte sonen Hans, om vilken endast torde vara bekant, att han levde ännu 1660, graverade Rieger d. ä. ett stort antal mynt för staden Breslau, för Schlesien och hertigl. huset av Liegnitz-Brieg, varjämte han utförde medaljer för kejserl. och polska hoven m. fl. Sign. H. R. I den svenska medaljserien är han representerad med en minnesmedalj över Gustaf II Adolf (Hild. 228). 13.

Røg, Mikael (Martin?). Medaljgravör, f. i Norge omkring 1685, kom i unga år till Köpenhamn, där han fick sin utbildning och arbetade till 1715, då han erhöll kallelse till k. myntet i Paris. Ludvig XIV:s död hotade beröva honom hans anställning, men regenten tog honom i sin tjänst, och även efter Ludvig XV:s tronbestigning fortfor han att arbeta för hovet. Särskilt användes han att omgravera de stampar till Ludvig XIV:s »Histoire Métallique», vilka blivit skadade. Han sign. Røg eller Røg F. 166.

Schneider, Christoph. Medaljgravör, verksam i Köpenhamn på 1670—90-talet. Han utförde bl. a. en av de största medaljer, som i prägling åstadkommits i äldre tid (se nr 67). Om han stått i släktskapsförhållande till L. Chr. Schneider (se nedan), tycks ej vara bekant. Sign. CS, någongång tyckes det även med fullt namn. I den svenska medaljserien är han representerad med en medalj över freden i Lund och trolovningen 1679 (Hild. I, 421, 74) samt med ännu en över Ulrika Eleonoras avresa till Sverige 1680 (Hild. I, 462, 1). 61. 62?. 63. 64. 67. 70. 71. 75. 75 p. 86. Vid. 93.

Schneider, Lorenz Christoph. Myntwardein i Halberstadt sedan 1679, anställd som myntmästare i Berlin 1682 med Chr. Stricker (se nedan) som myntwardein. År 1698 anklagades han för oregelmässigheter, men nämndes 1700 till myntkommissarie och ersattes som myntmästare följ. år av nedannämnde Stricker. Ett flertal mynt bära hans sign. L C S. (Bahrf. s. 84.) Vid. 89 och 93.

Schröder, Jacob. Wardein vid svenska kronans mynt i Stade 1660. Efter de allierades ockupation av staden 1676—79, då under slutet av 1676 myntning för stadens räkning ägde rum, återtog svenska kronan

myntet, och Schröder nämndes till myntmästare där 1680. På grund av en för Sverige misshaglig typ på talrarne av 1686 erhöill han avsked påfölj. år. Han sign. IS (Stjernst.). En medalj över Gotlands erövring d. 1 maj 1676, som vanligen saknar sign., uppges i ett exemplar vara sign. SCHRODER. Möjligen är detta felläsning av SCHNEIDER, som utfört en medalj över samma tilldragelse, men tänkbart vore ju, att en medalj över den danska segern blivit slagen i Stade, sedan detta kort därefter kommit i de allierades våld. I alla händelser saknas stamparna till denna medalj i den danska samlingen, som däremot har motsvarande till den Schneiderska pendanten (Num. For. I, s. 171). Vid. 62.

Schultz, Anton. Medaljgravör, verksam i Köpenhamn 1716—24, varefter han säges hava överflyttat till Moskva. I den svenska medaljserien är han representerad med en i Köpenhamn graverad medalj över freden i Nystad (Hild. II, 38, 27). 193 a.

Schultz, Otto. Mynt- och medaljgravör, f. i Berlin 1848 och elev av Wittig. Anställdes 1884 vid kejsarl. myntet i Berlin och graverade där ett stort antal av de tyska riksmynthen ävensom en mängd medaljer. 192.

Schvabe (Schuab), Nicolaus. Mynt- och medaljgravör, lärjunge till Valentin Maler i Nürnberg och på 1580-talet verksam som vaxmodellör och medaljör i Dresden. Från år 1590 var han bosatt i Köpenhamn, där han 1602 anställdes som myntmästare och 1628 pensionerades. Medaljer, som med säkerhet kunna tillskrivas honom, äro signerade NICOLA SCUAB FEC., NIC. S. F. eller N S, ofta med tillägget C L R M (cum licentia regiae majestatis). Gick länge i numismatiska arbeten under namnet Schauben (t. ex. i D. M. och hos Bolz.). 3.

Schwerdtner, Karl Maria. Skulptör och medaljör, son av medaljgravören Joh. Schwerdtner och verksam i Wien från början av 1900-talet. Vid. 217.

Scott, B. Mynt- och medaljgravör i rysk tjänst 1754—62. Rubler av åren 1754—57, ävensom några medaljer över kejsarinnorna Elisabet och Katarina II, bära hans sign. B. S. En av honom i samarbete med S. Judin utförd kopia av tapperhetsmedaljen för slaget vid Poltava har han signerat med fullt namn. 134 a—c.

Smeltzing, Johannes (Jan). Medaljgravör, f. i Leyden 1656, d. därstädes 1693. Några av hans arbeten äro daterade redan 1669, men hans egentliga verksamhet sträckte sig mellan åren 1684—93. Hans flesta medaljer beröra Englands historia. 168 not.

Stadnitzky, G. Rysk medaljgravör, 1900-talet.

Stricker, Christoph. Myntwardein i Berlin 1675, myntmästare där 1701, 1713 åter myntwardein därstädes, död 1715. Signerade C S, och

hava hans arbeten därför ofta förväxlats med den svenske myntmästarens i Stettin, Chr. Sucro, som begagnade samma sign. (Bahrf. s. 84). 79. 81. 89.

Sucro, Christoph. Myntmästare vid svenska regeringens myntverk i Stettin. Mynt av mindre valörer, $\frac{1}{3}$ rdr 1681, $\frac{1}{4}$ rdr 1680—81, schillingar 1677—81 samt witten 1680, bära hans sign. C S (Stjernst.). Kurfurst Fredrik Wilhelms dukater och jetonger, slagna över Stettins kapitulation 1677 och försedda med denna sign., hava brukat tillskrivas Sucro, men äro enl. Bahrfeldt utförda av Schneider (se ovan). 79. not. Vid. 96.

Thronsen, Ivar. Skulptör, mynt- och medaljgravör, f. 1853, anställd vid myntverket i Kongsberg 1878—1918. Utom de norska mynten har han utfört ett stort antal medaljer och jetonger, bl. a. 17-maj-märkena under åren 1880—1917. 225.

Wermuth, Christian. Mynt- och medaljgravör, f. i Altenburg 1661, d. i Gotha 1739. Uppfostrades i Dresden och blev lärjunge till myntgravören E. C. Dürr. Efter någon tids vistelse i Sondershausen blev han anställd vid myntet i Gotha och nämndes några år senare till medaljör vid det sachsisk-ernestinska hovet. År 1699 erhöll han kejsarl. privilegium att prägla medaljer i egen bostad och lät därför sin signatur ofta åtföljas av C P C (=cum privilegio caesareo). Jämte mynten för Sachsen-Gotha utkommo åren 1686—1730 under hans namn en oerhörd mängd medaljer, uppgående till omkr. 1,300 st., och mer än någon annan gravör har han genom en rent fabrikmässig tillverkning bidragit till den samtida tyska medaljkonstens förfall. Utom ett par söner och en dotter voro flera gravörer sysselsatta i hans verkstad, och med otrolig snabbhet och ihärdighet förevigade han på sina medaljer så gott som alla märkligare tilldragelser denna tid. För att främja avsättningen på marknaderna i Leipzig, kanske ock på grund av personlig läggning, ägnade han sig med särskild iver åt s. k. satiriska medaljer, för vilka han gång på gång ställdes inför rätta och ålades indraga de smädliga alstren. Wermuth sign. med fullt namn eller med C. W.—C. W. F. eller C. W. SC., ofta som ovan nämnts med utsättande av det honom förlänade privilegiet. Över sin produktion utgav han flere förteckningar. Efter hans död fortsattes medaljfabrikationen av medlemmar av hans familj. Wermuths första medalj berörande svenska förhållanden slogs 1695 över Karl XI:s plan att flytta Dorpats universitet (Hild. 127), varefter åt Karl XII ägnades medaljer över freden i Rijswijk (Hild. 9) och kröningen 1697 (Hild. 22). När konungens hjälterykte efter segern vid Narva började spridas över Europa, öppnade sig för Wermuth ett sällsynt givande fält, som han ej försummade utnyttja. Hans medaljer över Karl XII från denna tid uppgå till 46 st. (se Hild.), varianter oräknade, och de sträcka sig t. o. m. konungens död, över vilken Wer-

muth utgav ej mindre än 6 st. (Hild. 205—07, 213, 215, 221). Detta hade dock ej hindrat honom att prägla medaljer över Karl XII:s fiender, vilkas framgångar han på ett för konungen sårande sätt celebrerade vid flera tillfällen. I den svenska medaljserien förekommer han vidare med 4 medaljer över Fredrik I (Hild. 40—43). 113. 114. 120—23. 139—42. 146 not. 147. 190.

Wermuth, Christian Sigmund. Mynt- och medaljgravör, f. 1710, d. 1791. Son av Christian Wermuth, arbetade för kursachsiska hovet och blev inspektör för myntet i Dresden. 17?

Wolff, Johan Hendrik. Guldsmed och medaljgravör, f. i Köpenhamn 1727, d. i Altona 1788. Som guldsmedslärling kom han till Paris, där han studerade medaljgravyren, liksom senare även i Rom. Anställdes 1760 vid myntet i Köpenhamn, där han samma år graverade sin första medalj. Sign. med fullt namn, sannolikt även med enbart W eller WF, vilka signaturer återfinnas på några medaljer ur den oldenburgska kungaserien, vilken dock påbörjades 1730, och i vars utförande även andra konstnärer längre fram deltog. 2 not.

MYNT- OCH MEDALJINSKRIFTER.

Åtsidornas namn och titlar äro här upptagna endast då de stå i direkt sammanhang med frånsidornas inskrifter. Till de latinska inskrifterna är översättning bifogad, och har härvid för bibelcitaten den år 1917 stadfästa kyrkobibeln blivit följd. De ryska inskrifterna, som redan i medaljbeskrivningarna åtföljas av översättning, återges här på svenska och utmärkas av en *. Inskrifter hörande till samma medaljsida äro i regeln sammanförda. Randskrifterna däremot nästan undantagslöst upptagna var för sig.

Absint bella fames! Vivas Wismaria miral — Wismaria per decem menses a foederatis obsessa tandem fama capta d(ie) 19 april(is) a(nn)o 1716. (Fjärran vare krig och hunger! Leve underbara Wismar! — Wismar under tio månader belägrat av de allierade, slutligen erövrat genom hunger d. 19 april 1716.) 191.

Accedens repello. (Min ankomst fördriver.) 124.

Accipit in medio. Ovid. (Mottager i mitten.) Den vid ifrågavarande senlatinska fras gjorda hänvisningen till Ovidius torde endast vara tänkbar, om man avsett Ovid. Met. VIII, v. 654—55, Alveus ... artusque fovendos *accipit*. *In medio* torus est de mollibus ulvis impositus lecto. (Badkaret mottager lemmarna till uppmjukning. I bäddens mitt ligger ett bolster av mjuk vass.) 109.

Ad dominum patriamque redit 1 maji 1676. (Återvänder till sin rätte herre och fosterlandet d. 1 maj 1676.) 61—62.

A domino hoc factum et mirabile est in oculis nostris. Ps. 118, v. 23. (Av Herren har den blivit detta, underbart är det i våra ögon.) 50—55.

Ad Fehrbellinum 18 iun(ii) 1675 (vid Fehrbellin 18 juni 1675). 57 a.

Ad linum 18 juny 1675. (Vid Linum 18 juni 1675.) 57.

Aeternitati. (För evigheten.) 90.

Af Marstrands Ofvergang till Guds og Kongens Aere skal Hver som dette baer et kraftig Vidne vaere — 1719 d. 25 july. 200—01.

Amor vincit omnia. Verg. Bucol. X, v. 69. (Kärleken övervinner allt.) 190.

Anno 65 am Abondt S. Ursule slug K. Friderich der 2 mit 4 000 Man
auf Astor Heide K. Erich den 14 war 2 5 000 Man starck unt bliben
5 000 Sweden auf die Walstadt. 1.

Ansträngning och trohet överbäga styrkan — 27 juli 1714. 179—83.

» » » » » — 24 maj 1719. 196—99.

» » » » » — 27 juli 1720. 207—09.

» » » » » — Vid Grönhamn 27 juli

1720. 210.

Arbiter maris baltici. (Herre över Östersjön.) Vid. 64.

Arbitrium recuper(atum). (Herraväldet återvunnet.) 64.

Augusti nomine dignum — Occup(atum) a(nn)o 1700. (Värdigt bära
Augusts namn — Taget i besittning år 1700.) 101.

Besegrad och tillintetgjord. — Seger beskärd öfver svenskarne d. 13 aug.
1789. 223.

Bevara detta i minnet, slumra ej; bättre död än otrohet. 125.

Boristhenes — Internecionis terminus 1709. (Dnjepr, gräns för blod-
badet 1709.) 138.

Brisac(um) obses(sum) duct(oribus) reingr(avio) Ot(tone) et march(ione)
Frid(erico) Durl(acense) die VII julii et III augusti anno D(omi)ni
MDCXXXIII. — Ab utrisque turpi fuga desert(um) die XVI octob(ris).
(Breisach inneslutet av härförarne rhengreven Otto och lantgreven
Fredrik av Baden — Durlach d. 7 juli och 3 augusti 1633 — Genom
bådas nesliga flykt lämnat i ro d. 16 oktober.) 11.

Caput est a corpore longe. Ovid. Met. XI, v. 794. (Huvudet är långt
från kroppen.) 131. 133.

Castrum Novum capt(um) et destr(uctum) d(ie) 14 mai(I) s(tili) v(eteris).
(Nyenskans intaget och raserat d. 14 maj g. st.) 105.

Castrum Novum captum — MDCCXIV die 29 juli(i) s(tili) v(eteris).
(Nyslott intaget 1714 d. 29 juli g. st.) 185.

Causa Deo placuit sed et arma tuentia causam. (Själva saken var Gud
behaglig, men även de vapen som försvarade den.) 33.

Cecidere ab origine prima (sc. ita res mundi). Lucr. V. v. 673. (Så
förhöll det sig i världen från första början.) 111.

Cessistis pariter bene Moschis ostia Dunae — Dunamunda capta 15
aug(usti) s(tili) v(eteris). (Lika gott och väl haven I uppgivit Dünas
myrningar åt moskoviterna — Dünamünde (Nymünde) intaget d. 15
augusti g. st.) 153.

Christ(iano) V P(io) aug(usto) fe(lici) p(atri) p(atriae) ob Vennersb(urgum)
Svec(is) capt(um) ab Uldar(ico) Fri(derico) Guldenlev XXVI Jun(ii)

MDCLXXVI. (Till Kristian V, from, hög, lyckobringande, fosterlandets fader, för Vänersborgs erövring från svenskarna av Ulrik Fredrik Gyldenløve d. 26 juni 1676.) 63.

C(hristianus) V, F(ridericus) W(ilhelmus) — Volitabit fama per orbem. (Kristian V och Fredrik Wilhelm — Deras rykte skall flyga över världen.) 88.

Civit(as) Thorun(iarum) hostiliter oppugnata et a civibus fortiter defensa XVI febr(uarii) an(no) MDCXXIX. (Staden Thorn stormad av fienden och tappert försvarad av borgarna d. 16 februari 1629.) 8.

Classis russicae primitiae — Victoria navalis prope Alandiam 27 jul(ii) s(tili) v(eteris). (Ryska flottans första frukter — Sjösegern nära Åland d. 27 juli g. st.) 184.

Clem(ens) vict(or) — Stettino in gratiam recepto et data quiete populo. (En mild segrare — Sedan Stettin upptagits i gunst, och fred skänkts åt folket.) 83.

Collectas (sc. coronas) discerpit — Del(eto) svecorum exerc(itu) ad Pul-tawa(m) 17 iun(ii) 1709. (Söndersliter de vunna (sc. segerkransarna), då svenskarnas här tillintetgjordes vid Poltava 17 juni 1709.) 140.

Constantia a svecis obsessa Virgine victrice liberata MDCXXXIII — Hoc victoriae monumentum ex voto posuit. (Konstanz belägrat av svenskarna, befriat av den segrande heliga jungfrun 1633 — Reste enligt avgivet löfte detta minnesmärke över segern.) 10.

Corn(elio) Trompio com(iti) Syll(isburgensi) eq(uiti) ord(inis) eleph(antis) bar(oni) Hollandiae et Westfrisiae architalasso gallorum britannor(um) svecorum victori forti felici hunc numm(um) cud(i) juss(erunt) haered(es) CIOICXCI. (Över Cornelius Tromp, greve av Sölvitsborg, riddare av Elefanten, baron, amiral av Holland och Westfrisland, fransmännens, engelsmännens och svenskarnas besegrare, tapper och lyckosam, läto arvingarna slå denna medalj 1691.) 73.

Cum gratia et publica licentia regiae majestatis. (Med kungl. majestäts välbehag och offentliga medgivande.) 3. 4.

Cum ipso ero in angustia, eruam eum et honore afficiam eum. Ps. 91, v. 15. (Jag är med honom i nöden, jag skall rädda honom och låta honom komma till ära.) Enl. Vulgata: Cum ipso sum in tribulatione, eripiam et glorificabo eum. 28.

Cum tanto veritus committere numine pugnam. (Intagen av fruktan att med en sådan gudamakt inlåta sig i strid.) 112.

Curat contendere Marte. (Benägen inlåta sig i strid.) 115.

Danmark Sundets Told bekom med hele Schlesvig Fyrstendom — Frugten av den Friderichsborgiske Fred sluttet d. 111 Julii MDCCXX. 206.

Den Svenske Löve faldt for Norske Lövens Fod. Der miste hand sit Liv og sidste Helte Blod. 195.

Den Vertheidigern Freibergs Anno 1643. 18.

* Den värdige värdigt. 126—30.

Deo et posteritati. (För Gud och eftervärlden.) 194.

Deo opt(imo) max(imo) auspice, rege conatibus fidelium civium coram adspirante, imminente e propinquo exercitu pol(onic)o sub felici ductu Lubomirsci herois in decus operi pariter et tutelam, Hauptum ad divergia Vistulae in Neringa situm fama ac munitu celebre ingens in utramque partem momentum armis labore constantia gedanensium pressum fatigatum subactum deditionem fecit die XXII decembris a(nn)o CIOCLIX. Då under den allsmåktiga Gudens beskydd konungen i egen person eldade de trogna borgarnas ansträngningar, och den polska hären under hjälten Lubomirskis lyckosamma befäl, lika mycket till heder som till skydd för företaget, hotande stod i närheten, nödgades Haupt, beläget på landtungan vid Weichsels delning, ryktbart och prisat som fäste, av oerhörd vikt för båda parterna, giva sig d. 22 december 1659, beträngt, uttröttat och betvingat av Danzigbornas vapen, möda och uthållighet.) 33.

Deo sospitatori pro salute augustissimi regis principis optimi vota soluta iterum(ue) facta cal(endae) ianuari(ae) an(no) MDCCX. (Till Gud, som skänker hälsa, höjas åter ur hjärtat gående böner för den upphöjde konungens och bäste furstens välgång 1 januari 1710.) 147.

Deo teroptimo maximo sit laus et gloria q(uod) justo iudicio suo civitatem Hildesheim(ium) rebellem per arma divi Ferdinandi II imperatoris invic(ti) legitimo suo reddidit domino anno 1632 die 9 octob(ri)s. (Den trefalt gode, allsmåktige Guden vare pris och ära för att han med rättfärdig dom återgav den upproriska staden Hildesheim genom den oöfvervinnerlige kejsaren Ferdinand II:s vapen till dess rättmätige herre år 1632 d. 9 oktober.) 9.

Deo volente humilis sub alis Caroli XI levabor. (Med Guds vilja skall jag i ödmjukhet lyftas upp under Karl XI:s beskydd.) Vid. 81.

Der Eisen Fresser — Ein kühner Herr, ein stolzer Heldt, erscheinet hier in ofnem Feldt, er prahlt, er pocht, er schnarcht, er schmalt, doch ist nichts drahn, das beste fahlt. 94.

Der Herr hat alles wohl gemacht — Und Holstein wieder Ruh gebracht. — Concorditer — Oldensworth d(ie) 16 maji a(nno) 1713. — Det Deus feliciter. (Endräktligen — Oldenswort d. 16 maj 1713 — Gud give till lycka.) 163.

Deus fortitudo mea. Ps. 118, v. 14. (Herren är min starkhet.) 89.

Dies salutis. — Dicent posteris. (Frälsningens dag — De må förtälja för sina efterkommande.) Första meningen hämtad ur Es. 49, v. 8:

In die salutis auxiliatus sum tui (Vulgata), Jag hjälper dig på frälsningens dag; den andra ur Joel I, v. 3: Super hoc filii vestris narrate... et filii eorum generationi alterae (Vulgata), Om detta mån I förtälja för edra barn..., och deras barn för ett kommande släkte. Bilden och inskriften äro dock närmast inspirerade av Luthers översättning: ... und dieselbigen Kinder jren andern Nachkommen. 67.

Domine fac me scire viam qua ambulem. Ps. 143, v. 8. (Herre kungör mig den väg som jag bör vandra.) 89.

Dominus mihi adjutor. Hebr. br. 13, v. 6. (Herren är min hjälpare.) 165. 194. 200—02.

Dominus providebit. 1 Mose, 22, v. 8. (Gud utser nog.) 23. 24.

Dormiendo vigilo. (Även sovande vakar jag.) 34. 35.

Drey Friedriche kan Man hier sehen — Wer mag denselben wiedersehen. 189.

Eben Ezer (Eben-Haeser). 1 Sam. 7, v. 12. (Hjälpstenenen.) 24—27.

Ecce Vladislaum, qui post tria bella quietem restituit, dignum hac ter tria secla frui. — Hac (corona triumphale) triplice dignus. (Se här Vladislav, som efter tre krig återställde freden, värdig att i tre gånger tre mansåldrar njuta därav. — Trefalt värdig denna (lagerkrans).) 15.

*Ej genom smicker utan med vapen och den Högstes hjälp förvärvat — Narva 1704. 110.

Eidsvold XVII maj MDCCCXIV. 225.

Elbinga inter arma servata 1635. (Elbing bevarat under kriget 1635.) 16.

Elbinga martiali industria capta die X febr(uarii) s(tili) v(eteris). (Elbing intaget genom krigisk idrott d. 10 februari g. st.) 148.

Elfsburgum obsessum fortiter a V maii, expugnatum feliciter XXIIII ejusd(em) a(nno) 1612. (Älvsborg med kraft belägrat från d. 5 maj 1612, lyckligt erövrat d. 24 samma månad.) 4.

Enituit nobile Cronacum fortiter his tribus (sc. coronis). (Det ädla Kronach stod genom sin tapperhet fram i glans med dessa tre (sc. hederstecken).) 12.

Ense patent portae, cum peste cadavera terrent. (Med svärdet öppnas portarna, pestliken förskräcka.) 148.

Eroberung von Maerstrandt an(n)o 1677. 74.

Et sine ipso factum est nihil. Joh. ev. 1, v. 3. (Och utan det har intet blivit till.) 10.

Exussit foede puppes; et classe subegit (sc. amissa etc.) Verg. Aen. V, v. 794. (Brände skändligt upp skeppen; och tvang honom sedan flottan gått förlorad etc.) 155. 184.

- Ex voto publ(ico) saeculari primo subjectionis d(ie) 4 jul(ii) 1810. Enligt offentligt tackoffer vid första hundraårsminnet av underkastelsen d. 4 juli 1810.) 152.
- F(ebr)bellinum 18 iun(ii) 1675. 43. 48—49.
- Felici sidere captum — Expugn(atum) a(nn)o 1700. Intaget under en lycklig stjärna — Erövrat år 1700.) 100.
- Fer fortis fera fata furens fortuna fatiscet. (Bär tappert grymma öden, den rasande ödesgudinnan skall tröttna.) 108.
- Fert Petro solidas ingens victoria palmas. (Den ofantliga segern bringar Peter oförgängliga segerpalmer.) 136.
- Fideliter fortiter feliciter. (Trofäst, tappert, lyckosamt.) 188.
- Fides et constantia per ignem probata. (Trohet och ståndaktighet prövade i elden.) 67.
- Fionia recuper(ata) MDCLIX. (Fyen återerövrat 1659.) 31.
- III Marck Danske 1659. 25.
- Fit coronicidium — Fugatis svec(is) Pultowa $\frac{1}{2}$ jun(ii). (På segerkransarna göres massaker, då svenskarna slogos på flykten vid Poltava 17/27 juni.) 141.
- Fit via vi, rumpunt aditus primosque trucidant. Verg. Aen. II, v. 494. (Väg göres med våld, de genombryta ingångarna och nedgöra de närmaste.) 105. 109. 131. 153. 159—60.
- Fortior his signis — a(nno) 1677. 27 dec(embris). (Starkare under detta banér, år 1677 d. 27 december.) 81. 82.
- Franguntur firma fortia fata fide. (Hårda öden betvingas av orubblig trohet.) 108.
- Frederico Wilh(elmo) el(ectori) march(ioni) br(andenburgensi) quod prof ligato egregia virtute et Sitino post sem(estrem) obsid(ionem) expulso hoste perniciosiss(imo) suos et rom(ani) imp(erii) limites redd(idit) inviolabiles. (Till ära för kurfurst Fredrik Wilhelm, markgreve av Brandenburg, därför att han genom att med utomordentligt hjältemod hava krossat och efter sex månaders belägring ur Stettin fördrivit den högligen farlige fienden, nu gjort sina och romerska rikets gränser okränkbara.) 85.
- Fridericorum victoria triplex — Fug(ata) classe svec(ana) d(ie) 9 aug(usti) ins(ula) Rugen d(ie) 16 nov(embris) et Stralsunda occupata 24 dec(embris) 1715. (Fredrikarnas trefaldiga seger — svenska flottan slagen på flykten d. 9 augusti, ön Rugen erövrad d. 16 november och Stralsund d. 24 december 1715.) 188.
- Fridericus rex borussor(um) el(ector) brand(enburgicus) — Ex utroque maximus. (Fredrik konung av Preussen kurfurste av Brandenburg, stor ur båda synpunkter.) 218.

Frid(ericus) III D(ei) g(ratia) Dan(iae) Nor(vegiae) Van(dalorum) Got(horum) q(ue) rex — natus 18 mart(ii) 1609, coro(natus) 23 nov(embris) 1648, regn(avit) annos 22, obiit 9 febru(arii) 1670. Memoriae aeter(nae) optimi princip(is) — Vict(oria) naval(is) 29 oct(obris) 1658, metr(opolis) defen(sa) 11 feb(ruarii) 1659, Fion(ia) recep(ta) 14 nov(embris) 1659, emin(entia) impe(rii) obl(ata) 27 oct(obris) 1660. (Fredrik III, Danmarks, Norges, Vandalers och Goters konung, född 18 mars 1609, krönt 23 november 1648, regerade 22 år, avled 9 februari 1670. — Till evärdligt minne av den utomordentlige fursten — Sjösegern 29 oktober 1658, huvudstaden försvarad 11 februari 1659, Fyen återtaget 14 november 1659, enväldets höghet erbjuden 27 oktober 1660.) 29.

Fridericus Wilhelmus elector Brandenb(urgicus) justum svecorum exercitum qui Marchiam Pomeraniamque dum ipse oppressis in imperio alibi adest invaserat tandem ad Fehrbellinum die XVIII iunii anno MDCLXXV nactus solo cum equitatu suo eum aggressus sola ope Dei fretus caedit fundit quique septem menses provincias suas vastarant septem diebus iisdem ejicit. S(oli) D(eo) G(loria). (En fulltalig svensk armé, som, då kurfusten av Brandenburg Fredrik Wilhelm var upptagen på annat håll i sitt rike med att bispringa de förtryckta, brutit in i Markerna och Pommern, upphinner han slutligen vid Fehrbellin d. 18 juni år 1675, varvid han enbart med sitt rytteri och i förlitande endast på Guds hjälp nedgör och jagar den ur fältet, och dessa som under sju månader skövlut hans provinser driver han nu ut därifrån på sju dagar. Gud allena vare ära.) 50—53.

Frid(ericus) Wilh(elmus) D(ei) g(ratia) m(archio) Br(andenburgicus) s(acri) R(omani) i(mperii) arc(hicamerarius) et el(ector) justum svecor(um) exercitum Marchi(am) Pomeraniam dum ipse alibi oppress(is) adest vastantem prope Fehrbellinum die 18 jun(ii) anno 1675 nactus solo equitatu suo imo vero sola Dei ope fretus caedit fundit septimestres praedones sept(em) diebus terris suis ejicit. S(oli) D(eo) G(loria). (Fredrik Wilhelm av Guds nåd, markgreve av Brandenburg, det heliga romerska rikets överstekammarherre och kurfurste, upptagen på annat håll med att bispringa de förtryckta, medan en fulltalig svensk armé härjade Markerna och Pommern, lyckas slutligen hinna upp svensken nära Fehrbellin d. 18 juni 1675 och med enbart rytteriet eller snarare förlitande sig endast på Guds hjälp, nedgör och jagar han dem ur fältet; dessa sju månaders rövare utdriver han på sju dagar ur sina stater. Gud allena vare ära.) 36—40. 44—46.

Frid (Friede) 1660 den 27 may. 26—27.

Fulmine praescribit vindex praesagia coelum; fulminis et reliquum sed ferientis erit. — Coelo et memoriae quod Landscronae Christiano V arcem obsidente in horologio sacro unario IIIum XIIimo VII numer(os) stupendo miraculo fulmen contexerit 1676, 28 iul(ii). — Quinta dies

justos bis sexta triumphos hebdomas arcem. (En hämnande himmel tecknar genom blixten förebud; även av blixten, ehuru den träffar, skall något lämnas övrigt. — Åt himlen och åt minnet, eftersom i Landskrona, medan Kristian V belägrade slottet, blixten genom ett häpnadsväckande under på kyrkans urtavla sammanfogade den tredje siffran med siffran ett och siffran sju med den tolfte 1676, 28 juli. — Femte dagen, två gånger sjätte bringa rättmätiga triumfer, sjunde dagen slottet.) 65.

*För Lewenhauptska bataljen. 126—30.

*För slaget vid Poltava 1709 d. 27 juni. 134—35.

*För slaget vid Vasa d. 19 febr. 1714. 177.

*För tapperhet. 224.

*För tapperhet i finska vattnen 13 aug. 1789. 222.

*För trohet och tapperhet. 116—19.

*För övergången till svenska kusten 1809. 226.

*För övergången till Sverige över Torneå 1809. 227.

*Första sjösegern vid Hangöudd juli 27 1714. 183.

Gallus protector (Tuppen(gallern) beskyddare). 95. 96.

*Gangut (Hangöudd). 182.

Gloriosa victoria ad Leesnam 28 sept(embris) s(tili) v(eteris) — Devicto Lowenhaupt caesis aut captis XVI mill(e) svec(is). (Den ärorika segern vid Ljesnaja d. 28 september g. st. — Då Lewenhaupt i grund besegrades och 16,000 svenskar nedhöggos eller togos till fånga.) 131. 133.

Gott seegne dich, O heil. Berg! 17.

Gud bevare Kongen. 75.

Guds naaderige Haand, som giver Seyr og Aere, har Marstrand bragt dertill dend dandske Flag at baere. — 1719 d. 25 july. 202.

Hafnia Daniae (Köpenhamn). 21.

Haupttreffen vor Nördlingen. 13.

Herculi Terminali — Sitino capto MDCLXXVII XIX K(alendae) Ian(uariae). Till den gränsskyddande Hercules' ära, sedan Stettin blivit intaget 1677, d. 14 december. 85.

Hic honor in nobis invidiosus erit. Ovid. Fasti, VI, v. 36 (där i frågande form). — Petro Alexiadi D(ei) g(ratia) magno russ(orum) imp(eratori) pio felici aug(usto) triumphatori. (Denna ära skall uppväcka avund mot oss. — Till Peter Aleksejevitj med Guds nåd ryssarnas mäktiga kejsare, from, lyckosam, hög, segrare.) 136.

Hic transiit in via virtus. (Här förgick den oframkomliga tapperheten.) 63.

Hoc oriente fugit. (Vid dess uppgång flydde han.) 12.

100-jähriges Bedächtnis der von der Schwedischen Belagerung befreiten Stadt Freyberg d. 17 Febr. 1743. 17.

Illi aperiebantur urbis portae — Tibi patent civium corda. (För honom brötos stadens portar upp — För dig stå borgarnas hjärtan öppna.) 152.

Immota ast non sine motu — Dania Italia Saxon(ia) Boruss(ia) Scania — Omnibus illuxit a(nno) M.DCCX. (Orubblig, men ej orörlig — Danmark, Italien, Sachsen, Preussen, Skåne — Över dem alla lyste han år 1710.) 147.

Imperio laeti paret Carela Gradiui — Carela at(que) Kexholm capta 8 sept(embris) s(tili) v(eteris). (Under den lyckosamme krigsgudens välde böjer sig Karelen — Karelen och t. o. m. Kexholm erövrade 8 september g. st.) 155.

In muris et palatiis tuis sit pax et prosperitas. Ps. 122, v. 7. (Frid vare inom dina murar, välgång i dina palats.) Medaljinskriften återger ej Vulgata-översättningen, som lyder »Fiat pax in virtute tua et abundantia in turribus tuis», utan är en översättning tillbaka till latinet av Luthers »Es müsse Friede sein inwendig in deinen Mauren und Glück in deinen Palästen». 120—23.

In via virtuti nulla est via. Ovid. Met. XIV, v. 113. (Ingen väg är oframkomlig för tapperheten.) Vid. 63.

Jehovah justus iudex. (Jehovah är en rättvis domare.) 18 not.

Jhovae fulta manu regis dum protegor alis, sponte mihi oceanus, vistula, terra favent. (Så länge jag stödd av Jehovahs hand skyddas av konungens vingar, gynna mig villigt hav, Weichsel och land.) 15.

Jungit concordia magnos. (Endräkt förenar de mäktiga.) 97—99.

Justior alter nec pietate fuit nec bello major. Verg. Aen. I, v. 544—45. (Det har icke funnits någon vare sig mera rättträdig i uppfyllandet av heliga plikter eller mera framstående i krigiska värv.) 143.

Justissime triumphat — ob svecos devictos MDCCIX. (Med fullaste rätt triumferar han över svenskarnas besegrande 1709.) 139.

Justitia et pietas regnorum robora firmant. (Rättvisa och gudsfruktan befästa tronernas stycka.) 19.

Justus es Domine, et justa sunt judicia tua. Ps. 119, v. 137. (Enl. vulgata... et rectum judicium tuum.) (Herre du är rättfärdig, och dina domar äro rättvisa.) 91.

Lassata est longo muro non perdere bello. (Trött på att i ett långt krig ej förlora murarna.) Jfr. Assueti longo muras defendere bello.

Verg. Aen. IX. v. 511. (Vana att under ett långt krig försvara murarna.) 115.

Linum 18 iun(ii) 1675. 41. 42. 47.

Livonia recepta ann(no) MDCCIV. (Livland erövrat år 1704.) 114.

Luce resurgo nova — A(nno) 1677, 27 dec(embris). (Jag återuppstår med den nya dagen. År 1677, 27 december.) 79. 80.

Magnanimi pretio quos vis vel suscitast astus, jam debellatis, undique tutus ero, XIV novemb(ri)s MDCLIX. (Till lön för min storsinhet skall jag, nu då de som eggas av våld eller list, blivit besegrade 14 november 1659, överallt vara trygg.) 30,

Mens(is) sept(ember) MDCCVI & VII svec(or)um invasio(ne) & discess(ione) saxon(ibus) fatalis. (September månad 1706 och 1707 skickelsediger för sachsarna genom svenskarnas invasion och avtåg.) 124.

1567 D(eo) o(p)timo m(ax)imo foelicitante Daniele Rantzovio supremo duce et Francis(co) Brockenhusio p(rae)fecto primario peditum exercitus danicus 10 novem(bris) 64 quadrigis 12 aeneis bombardis 6000 homi(ni)bus inusitata fortitudine profligatis hostibus viam Westerholweg angustia et hostium propugnaculis transitu difficill(imo) ferro aperuit haesit in Ostrogotia mens(es) 2 dies 14 tandem hostium castris expugnatis copiisque saepius profligatis vastatis civitatibus et arcibus 24 jann(uarii) rediit per aliam viam Osterholweg pari difficultate impeditam in Smalandiam inde hostium supremo duce cum 6 equitum praefectis multis nobilibus tormentisque aeneis 9 captis salvus rediit in Daniam 14 feb(ruarii) 1568. (1567 lyckliggjorde den nåderike allsmäktige Guden den danska armén, då den med Daniel Rantzau som högste befälhavare och Frans Brockenhuus som förste överste för fotfolket d. 10 november med 64 trossvagnar, 12 bronskanoner och 6000 man fotfolk slog fienden i grund med sällsynt tapperhet, öppnade sig väg med svärdet i trånga och genom fiendernas förskansningar högligen svårframkomliga pass väster om Holaveden, höll sig därefter kvar i Östergötland 2 månader och 14 dagar och slutligen, sedan fiendernas läger blivit erövrade och deras förråd ännu oftare förintade samt deras städer och slott skövlade, återvände på en annan väg, som var lika svårframkomlig, öster om Holaveden in i Småland och därifrån, sedan fiendernas överbefälhavare med sex rytteriöverstar och många av adeln samt nio bronskanoner blivit tagna, välbehållen återkom till Danmark 14 februari 1568.) 2.

Mittavium expug(natum) 4 sept(embris) s(tili) v(eteris). (Mitau intaget 4 september g. st.) 115.

Nachdem Stettin sambt dem District zwischen der Oder und der Pehne von den Schweden an Preussen cedieret worden, haben die Unterthanen ihre Huldigung geleistet den 10 Aug. 1721. 212.

Narva expugnata d(ie) 9 aug(usti) s(tili) v(eteris). (Narva erövrat d. 9 augusti g. st.) 112.

Narva recepta d(ie) 27/16 augusti MDCCIV. (Narva erövrat d. 16/27 augusti 1704.) 113.

Narva vi capta 9 aug(usti) s(tili) v(eteris). (Narva med storm intaget 9 augusti g. st.) 111.

Nec pluribus impar — Gallis austr(iacis) russ(is) et svec(is) undique profligatis MDCCCLVII. (Han kan mäta sig med flera — Fransmän, österrikare, ryssar och svenskar överallt slagna till marken 1757.) 213.

Nec quantitate nec qualitate vincendus. (Varken av deras antal eller beskaffenhet blir han besegrad.) 816.

Nec soli nec solis nec pluribus cedit. (Varken för en enda eller för flera enstaka eller för flera på en gång viker han.) 214.

Nec spes nec ulla potestas par meritis poena — Anno MDCCXIII d(ie) 17 maii ad angustias redactus — Te tua spes fallit consiliumque comes. (Intet hopp ej heller någon möjlighet, straffet svarar mot förbrytelserna — År 1713 d. 17 maj brakt i trångmål — Du missräknar dig i din förhoppning och därmed förbundna plan.) 165.

Nicolaus Juel eq(ues) aur(eus) Daniae archi(talassi) gen(eralis) loc(um) ten(ens) — 1676 1 mai(i) Gotland(iam) recuper(avit) 24 m(aii) Creutzium. 1677 1 iun(ii) Sebladium, 1 iul(ii) Hornium triumphav(it) erept(is) 17 navib(us). (Niels Juel, riddare och Danmarks generalamirallöjtnant, återvann Gotland d. 1 maj och besegrade Creutz d. 24 s. m. samt Sjöblad d. 1 juni 1677 och Horn 1 juli s. å., varvid 17 fartyg erövrades.) 72.

Nimium ne crede sereno — Exsurgunt nubila Phoebos. (Lita ej alltför mycket på en klar himmel — Moln uppstiga.) 92.

Noch einmahl zum Tantz 1754 — Bald müde. S. not.

Non adjutor sed custos propera dux — In extremis angustiiis — Inane auxilium — Clausus uterque sedet te rex tua luna fefellit a(nn)o MDCCXII mens(e) febr(uario). (Ej hjälpare utan vaktare, skynda dig furste. — I yttersta nöd — Fåfång hjälp — Båda förbli stängda, konung, din måne har svikit dig år 1712 i februari månad.) 165.

Non est majoribus impar. (Han står ej tillbaka för förfäderna.) 75.

Non fulmine sed clementia et tempore — Sine igne ictu et ense XI M sveci capt(i) prope Toningam — Monument(um) aetern(ae) memor(iae) sacr(atum) dano Cunctatori submit(titur) tandem — In aeternam inter christianos barbarosque semp(er) gloriosae humanitatis ac gratiae 17 5 13 et 17 2 14.

20 2 10 2

memoriam. (Ej med ljungeldens kraft utan med mildhet och i rätta stunden — Utan eld, hugg och svärd tillfångatogs 11 000 svenskar

vid Tönningen — En vård till evärdeligt minne invigd åt den danske Cunctator reses äntligen — Till evig erinran om bland kristna och barbarer alltid ärofull mänsklighet och nåd, 1713 d. $\frac{20}{5}$ och 1714 d. $\frac{20}{5}$. 167.

Non lauri fulmina terrent (Lagrar skrämman ej blixarna). 142.

Non nisi justa probantur arma — Hisce munitissimum illud Pomeraniae emporium, Stetinum, ad deditionem adactum et triumphali pompa occupatum d(ie) 27 decem(bris) 1677. (Endast rättmätiga vapen godtagas — Med dem blev Pommerns starkt befästa handelsstad Stettin driven till kapitulation och d. 27 december 1677 tagen i besittning under triumftåg.) 84.

Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Ps. 115, v. 1. (Icke åt oss, Herre, icke åt oss, utan åt ditt namn giv äran.) 194.

Notteburgum nunc Schlussemburgum — Post ann(os) XC ab hoste recuperatum d(ie) XII octob(ri)s s(ili) v(eteris) MDCCII. (Nöteborg nu Schlussemburg — Efter 90 år återerövrat från fienden d. 12 oktober g. st. 1702.) 104.

Novi militesque secundum. — Pax svecosaxonica XIV sept(embris) 1706. (Och nya soldater för andra gången. — Svensk-sachsiska freden 14 september 1706.) 120.

Numinis auspicys et regis fortibus armis Thorunium prisco redditur obsequio — MDCLVIII, XXX december. (Under den Högstes ledning och med konungens kraftiga vapen återställes Thorn i dess forna lydnad 1658, 30 december.) 22.

Numinis auspiciis felici sub regimine serenissimi & potentissimi principi(ac) domini, domini C(hristiani) 5 regis Daniae, Norvegiae, Vandalorum, Goth(orumque), ducis Schles(vici), Holsat(iae), Storm(ariae) & Ditmar(siae), comitis in Oldenborg(o) & Delmenhorst(ia), ter hostili classe, I. sub Olandia, II. prope Langelandiam, III. in sinu iuxta Coagium profligata & undecim primi ordinis navibus bellicis cum omni apparatu interceptis, corona haec comparata est. (Under den Högstes ledning och under den höge och mäktige furstens och herrens, herr Kristian V:s, konung av Danmark, Norge, Vandalen och Götter, hertig av Schleswig, Holstein, Stormarn och Ditmarsken, greve av Oldenburg och Delmenhorst, lyckosamma regering blev denna segerkrona vunnen, då den fiendliga flottan tre gånger blev i grund slagen, och 11 första klass krigsskepp med hela deras utrustning tagna, I. under Öland, II. vid Langeland och III. i Kjögebukten.) 67.

Obsessa 3 maii et expugnata 3 augusti a(nn)o 1611. — Cede majori Calmar. (Inneslutet 3 maj och erövrat 3 augusti år 1611. — Kalmar, böj dig för övermakten.) 3.

Obsidio Frid(eric) hall(en)sis irrita, caeso rege suo Carolo XII fugam noctu praecipitante hostili exercitu 11 dec(embris) 1718. (Fredriks-

halls belägring förfelad, när den fientliga hären, sedan konung Karl XII dödats d. 11 december 1718, under natten flyr hals över huvud.) 194.

Ob subditos servatos (För undersåtarnes räddning). 36—49.

Occupat audentem. Ovid. (Han bemäktigar sig den förvägne.) Hänvisningen torde avse Ovid. Met. VIII, v. 399, som dock har »audacem», vilket möjligen avsiktligt ändrats till det företrädesvis i god bemärkelse använda »audentem». 149.

Octavam (candelam) sidera spondent. (Det åttonde (ljuset) utlovar himlen.) S. not 1.

Oeselia insula ita in fidem recepta. — Arensburgum capt(um) d(ie) XV sept(embris) s(tili) v(eteris). (Ön Ösel sålunda återupptagen i ynnest — Arensburg intaget d. 15 september g. st.) 156.

Operis victoria finis. Ovid. Met. VI, v. 82 (egentligen operi). — Capto Löwenhaupt cum residuis — Ad Perevolocam 30 iun(ii) MDCCIX. (Segern kröntes verket, då Lewenhaupt togs till fånga med återstoden vid Perevolotjna 30 juni 1709.) 145.

Ostium Penae vi expugnatum — Hostibus caesis aut captis d(ie) XXII aug(usti) MDCCXV. (Peenemünde med storm intaget, sedan fienderna nedhuggits eller tagits till fånga d. 22 augusti 1715.) 187.

Pax et salus. (Fred och välfärd.) 152.

Pax una triumphis innumeris potior. Sil. Ital. Punica XI, v. 593—94. (En fred är att föredraga framför oräkneliga segrar.) 41—43. 47—49.

Pax vobis 1715. (Frid vare eder 1715.) 190.

Per aspera ad astral (Genom trångmål mot höjden!) 192.

Pessima iniquo consultatori sunt mala consilia (jfr Varro: malum consilium consultori est pessimum). — Neutralitas — Majorennitas — Blandiloquae vulpis artibus et subdola capricorni amicitia lupus seducitur ut neutralem speluncam cedat in asylum — Vae vulpi quid nunc jura tibi prosunt turbata forumque — Nec praetensa majorennitas nec dolosa neutralitas obstitere quin XI M sui gregis magno se(gregarent) tandem elephanti capricornus et lopus. (Dåliga råd äro sämst för den illasinnande rådgivaren (Jfr Varro: Ett riktigt råd är sämst för rådgivaren) — Neutralitet — Myndighetsålder — Av den smickrande rävens list och stenbockens baksluga vänskap förleddes vargen att upplåta den neutrala hålan till fristad. — Ve dig räv, vad båta dig nu dina rubbade rättssatser och din domstol. — Varken den föregivna myndighetsåldern eller den svekfulla neutraliteten kunde hindra, att stenbocken och vargen nödgades avskilja 11 000 av sin hjord till den stora elefanten.) 168.

*Peter d. Store av hela Ryssland för överbefäl över fyra vid Bornholm. 193.

*Peters tapperhet uppenbarad vid Angset Hangöudd 1714. 183.

Petrus Alexii fil(ius) d(ei) g(ratia) russ(orum) imp(erator) rex Sib(iriae) Astr(achani) Cas(ani) m(agnus) dux Mosc(oviae) — redit e certamine victor. (Peter Alexejevitj Rysslands kejsare, konung av Sibirien, Astrakan och Kazan, storfurste av Moskva — återvänder som segrare ur striden.) 131. 132.

Pietas et iustitia — victoriam coronant 1676. (Fromhet och rättvisa kröna segern 1676.) 66.

Pietate et fortitudine. (Med fromhet och tapperhet.) 143.

Plenus successibus annus. Jfr Ovid. Met. VII, v. 273. (Ett år fullt av framgångar.) 160.

Poltava mira clade insignis — Universo svecorum exercitu deleta d(ie) 27 iun(ii) s(tili) v(eteris). (Poltava utmärkt av det häpnadsväckande nederlaget — Då svenskarnes hela här tillintetgjordes d. 27 juni g. st.) 136.

Portis hostilibus effractis — Torpatum in fidem recept(um) 14 iul(ii) s(tili) v(eteris). (Sedan fiendens portar uppbrutits, återupptogs Dorpat i ynnest d. 14 juli g. st.) 109.

Post Amagriam vindicatam die 10 octob(ris) a(nn)o 1658, Hafniam liberatam ab hostili obsidione die 30 octob(ris) eiusd(em) anni, assultu die 11 febr(uarii) 1659, Fioniam recuperatam die 14 nov(embris) eiusdem anni, pacem subiectis redditam die 27 maii 1660, Friderico tertio Daniae et Norv(egiae) regi domuiq(ue) regiae quod haereditario et absoluto monarchae debetur praestitum est homagium Hafniae 19 octob(ris) a(nni) eiusdem elapsis a priori homagio annis 12, mensib(us) 3, dieb(us) 13. — In perpetuam rei memoriam. (Sedan Amager blivit räddat d. 10 oktober 1658, Köpenhamn befriat från den fientliga belägringen d. 30 s. å. och från stormningen d. 11 februari 1659, samt Fyen återtaget d. 14 november s. å., och fred återgiven till undersåtarna d. 27 maj 1660, avlades i Köpenhamn d. 19 oktober s. å. till Fredrik III, Danmarks och Norges konung, samt det kungliga huset den hyllning, som tillkommer den ärfilige enväldshärskaren, då 12 år, 3 månader och 13 dagar förflutit sedan den förra hyllningen. — Till evärdeligt minne härav.) 28.

Praedominante Petri solio Revalia cessit — Capta 14 iun(ii) s(tili) v(eteris). (Inför Peters allhärskartron böjde sig Reval — Intaget d. 14 juni g. st.) 158.

Praelium inter classes Christ(iani) V et Car(oli) XI, 1 iul(ii) MDCLXXVII, d(omi)n(is) Nicol(ao) Juel et Henr(ico) Horn duc(ibus). (Strid mellan

- Kristian V:s och Karl XI:s flottor d. 1 juli 1677 under anförande av herrar Niels Juel och Henrik Horn.) 71.
- Prael(ium) prope Zorndorfum et Custrino russ(orum) obsid(ione) liberato XXV aug(usti) MDCCLIX. (Strid nära Zorndorf samt Custrin befriat från ryssarnes belägring d. 25 aug. 1758.) 216.
- Prosequendo. (Genom ihärdigt fullföljande.) 88.
- Proxima sic culpa est ultio iusta dei, 20 mai(i) 1713. — Exuto armis duce svec(orum) Steenbuckio post diram urb(ae) Alton(ae) exustionem, horrendo posteris exemplo. (Så följer Guds rättfärdiga hämnande straff omedelbart på brottet. 20 maj 1713. — Då svenske fältherren Stenbock nödgades utlämna sina vapen efter Altonas fasansfulla uppbrännande, till fruktansvärt exempel för eftervärlden.) 166.
- Prussia liberata a(nn)o MDCLXXIX. (Preussen befriat år 1679.) 91.
- Pugna ad Vasam — Die XIX febr(uarii) s(tili) v(eteris) MDCCXIV. (Striden vid Vasa d. 19 februari 1714.) 178.
- Pulchrum ulsiscier avos. — Vismaria expugnata 13 decembris 1675. (Ärorikt är att hämnas förfäderna — Wismar erövrat 13 december 1675.) 59.
- Quae praegnans tantas peperit Tonninga catervas monstroso partu jam gemebunda cadit VIII febr(uarii) 1714. (Det dräktiga Tönningen, som i missfall framfödde så mycket legotrupper, faller redan stönande d. 8 februari 1714.) 169.
- Quaerenda pecunia primum. Hor. Epist. Lib. I, ep. 1, v. 53. — Pax sveo-saxonica XIV nov(embris) 1706. (Först bör man söka skaffa sig penningar. — Svensk-sachsiska freden 14 november 1706.) 121.
- Quantum mutatus ab illo. Ennius, Annal. Inc. libr. rel. v. 89 och Verg. Aen. II v. 274. — Capto exercitu svecico ad Toennig(am) d(ie) 17 maii 1713. (Hur förändrad från vad han var — Svenska hären tillfångatagen vid Tönningen d. 17 maj 1713.) 164.
- Quem dies vidit veniens superbum — Hunc dies videt fugiens jacentem. Seneca, Thyestes, v. 613—14. (Honom som den inbrytande dagen såg full av övermod, ser den flyende dagen ligga besegrad.) 91.
- Quod non cera capit — fama loquetur anus. Catull. 73, v. 10 (senare pentameterhalvan). (Vad vaxplånet ej rymmer skall ryktet ännu i sin sena ålder förmåla.) 90.
- Quot tua rex ingens pensabunt facta coronae MDCLXXVII. (Utomordentlige konung, hur många segerkransar skola väl uppväga dina hjältedater.) 76.
- Remeante die victricia signa (sc. referunt). Sil. Ital. Punica XV, v. 811. — Pernavium capt(um) d(ie) aug(usti) st(ili) v(eteris). (När dagen

återvänder, föra de sina segervana fälttecken tillbaka. — Pernau intaget d. 21 augusti g. st.) 154.

Repetita vice fortior. — Capta a Moscovitis Riga d(ie) 13/24 iulii 1710. (Allt kraftigare genom ständigt förnyade angrepp. — Riga intaget av moskoviterna d. 13/24 juli 1710.) 151.

Res similis fictae. Ovid. Met. XIII, v. 935. — Pomeran(ia) liberata MDCLX. (En sagolik verklighet. — Pommern befriat 1760.) 219 — 20.

Riga redit russis apto certamine castris — Capta die VIII iul(ii) s(tili) v(eteris). (Riga hemfaller till ryska hären efter en regelrätt strid — Intaget d. 8 juli g. st.) 150.

Rugia Deo auctore virtute vindice auspiciis serenissi(mi) elect(oris) Brandenburg(ici) feliciter recuperata anno MDCLXXIIX me(nse) septembre. (Rügen, med Guds hjälp samt genom hämnande tapperhet under den durchlauchtigste kurfurstens överbefäl återvunnet år 1678 i september månad.) 87.

Rugia recepta XII sept(embris) MDCLXXVIII. (Rügen återtaget 12 september 1678.) 86.

Saa var hans Skiebne. Friderichshall d. 11 decemb. 1718. 195.

*Samuel Greig, rysk amiral bortryckt d. 15 okt. 1788. 221.

Sancta Maria de Victoria Ingolsta(diensis) — Urbis tutela, civium patrona. (Segermadonnan i Ingolstadt — Stadens beskärm och borgarnes skyddspatronessa.) 8.

Sat commeatus tertium. — Et sic praestanda praestantur. (Tillräckligt med proviant för tredje gången. — Och så erlägges vad erläggas skall.) 122.

Saturi discedite quartum tandem. — Anno exacto d(ie) XVIII sept(embris) MDCCVII. (Äntligen mättade för fjärde gången avlägsnen I er. — Sedan året gått till ända d. 18 september 1707.) 123.

1659 den XI Febr. Seint die Swed. zu nacht umb 2 vor Copenh: mit ein General Sturm angefaln und Sich geendet morgens umb 5. 26—27.

Senatui populoque lipsiensi dat dicat dedicat C. Wermuth cum privilegio caesareo. (Leipzigs senat och folk ägnas (denna medalj) av C. Wermuth med kejsarligt privilegium.) Vid. 120—21.

Sic Codani turbas conciliasse iuvat 1 iulii anno 1677. (Det skänker tillfredsställelse att så hava stillat oron på Östersjön d. 1 juli 1677.) 67.

Sic magnis cedit. Hor. (Så fogar han sig efter de mäktiga.) 105.

Sic non digesta vomenda. (Så kastas upp vad ej kan smältas.) 169.

Sic soleo inimicos. (Så brukar jag (behandla) fienderna.) 113.

Sieg und Freyheit. 17.

Sine ulla misericordia — In perpetuam nec int(er) barbaros audita crudelitatis Magni Steinbocci regis Svec(iae) general(is) abominationem 17 ¹/₉ 13. (Utan något förbarmande — Till evig avsky över den svenske konungens generals, Magnus Stenbocks, icke ens bland barbarer hörda grymhet 9. 1. 1713.) 167.

Soli Deo Gloria. Jfr. 5 Mose, 32, v. 3. (Gud allena vare ärad.) 24—27.

Spares the humble & subdues the proud. Hämtat ur Verg. Aen. VI, v. 853 »Parcere subiectis et debellare superbos». 215.

Stada expugnata — Praesidio victoris leges subeunte VIII id(us) sept(embres) MDCCXII. (Stade intaget — i det besättningen underkastar sig segrens villkor 6 september 1712.) 162.

Stade — Anno MDCCXII d(ie) VII septemb(ris) a Frederico IV rege Daniae capta. (Stade — Intaget d. 7 september 1712 av Fredrik IV, Danmarks konung.) 161.

Stralsundia favente numine ductu sereniss(imi) elect(or)is Brandenb(urgici) deditione capta — A(nn)o s(alutis) MDCLXXVIII, XV/XXV octob(ris). (Med den Högstes hjälp och under den durchlaughtigste kurfurstens av Brandenburg ledning blev Stralsund intaget genom kapitulation år 1678, d. 15/25 oktober.) 88.

Stralsundia — A danis saxonibus et prussis obsidione capta 23 dec(embris) 1715. (Stralsund genom belägring intaget av danskar, sachsare och preussare d. 23 december 1715.) 189.

Stralsundia! Insul Rügen ist nun über und Du gehest auch darüber, in den Ducas da dier so nah, kömt die Macht Stralsundia d. 16 nov. 190.

Sub eclipsi solis et luna in apogeo. (Under förmörkelse av solen och månen så långt bort som möjligt.) 189 not.

Sub te cecidere triumphis (sc. Endomitae paribus). Claudianus, De Probini et Olybrii fratrum consulatu panegyris, v. 139. — Sveci ad Pelkinum amnem victi 6 oct(obris) s(tili) v(eteris). (Okuvade av lika stora triumfer, hemfölla de under dig. — Svenskarna besegrade vid floden Pälkäne d. 6 oktober g. st.) 176.

Sub umbra alarum. Jfr. Ps. 17, v. 18. (I dina vingars skugga.) 96.

Sunt mihi quae valeant in talia pondera vires. Ov. Met. XIII, v. 286. (Hos mig finnas krafter att uppbära dylika bördor.) 159.

Svecis ad Rathenav(um) assecutis ad Fehrbell(inum) fuis iun(ii) 18 an(no) 1675 — Tropaeum rathenav(ium) erectum anno 1738. (Svenskarna upphunna vid Rathenow, slagna på flykten vid Fehrbellin 18 juni år 1675. — Rathenow-minnesmärket rest år 1738.) 58.

Svecis post septennal(es) triumphos in ordinem redactis tributarium sibi fecit Neptunum. (Sedan svenskarna efter sju års segrar blivit satta på sin rätta plats, gjorde han Neptunus sig skatt skyldig.) 2 not.

*Sättande vårt hopp till Gud, hoppas vi på hans välsignelse. 172—74.

Tam multa in tectis crepitans salit horrida grando. Verg. Georgicon I, v. 449. (Liksom en fasansfullt dånande hagelskur smattrar mot taken.) 149.

Tandem. (Äntligen.) 32. 171.

Tandem bona causa triumphat. (En rättfärdig sak segrar till sist.) 53.

Terra sistere petita. Ovid. Met. III, v. 635. — Ad Abum Finlandiae MDCCXIII d(ie) 8 sept(embris). (Fatta fot i det efterlängtrade landet. Vid Åbo i Finland 1713, d. 8 september.) 175.

The most heroic g(reat) F(rederick) III k(ing) of Prussia — Who conq(uere)d the austrians russians french imperialists & swedes. 215.

Thorunia hostiliter a svec(is) oppugnata a polonis deserta sed Dei auxilio fortiter a civibus et milit(ibus) saxoni(cis) defensa a 24 mai(i) ad 14 oct(obris) 1703. (Thorn fientligt angripet av svenskarna, övergivet av polackerna, men med Guds hjälp kraftigt försvarat av borgarna och de sachsiska soldaterna från 24 maj till 14 oktober 1703.) 108.

Thorunia hostiliter oppugnata et Dei auxilio fortiter a civibus defensa die XVI febr(uarii) anno MDCXXIX. (Thorn fientligt angripet och med Guds hjälp kraftigt försvarat av borgarna d. 16 februari 1629.) 6.

*Till minne av möda och tjänst. 221.

*Till minnet av första sjösegern Ganguet (Hangöudd) 1714 $\frac{27}{\text{juli}}$ 1914. 183.

Tonninga ad deditionem fame redacta — Frementibus inimicis subsidium clam palam frustra tentantibus d(ie) VIII febr(uarii) a(nno) MDCCXIV. (Tönningen drivet av hunger till kapitulation d. 8 februari 1714, medan de harmsna fienderna i smyg och öppet förgäves sökte bringa undsättning.) 170.

Tonninga — tandem a Friderico IV Danorum rege subacta VII febr(uarii) MDCCXIV. (Tönningen äntligen — av Fredrik IV, Danmarks konung, betvingat 7 februari 1714.) 171.

Tormento ponderis acti praecipitat (sc. in morem). Verg. Aen. XI, v. 616—17. (Störtar som blocket, slungat av kastmaskinen.) 112.

Tot abstulit victorias una ad Pultavam 17 iul(ii). (Så många segrar upphäver den enda vid Poltava d. 17 juli.) 142.

Toverud Trangen Praestebakke Berby 1808. — Med evig Aere aerindret vaere de Mend som stred for Norges sak. 225.

Triangulus majestaticus — Fridericus rex Boruss(iae), Fridericus Aug(ustus) rex Pol(oniae), Fridericus rex Dan(iae) & N(orvegiae) — Quod tres in amplexus mutuos coierint reges tanquam regium trium Fridericorum reservatum aetas nostra notet, posteritas admiretur. MDCCIX. (En majestätisk trehörning — Fredrik konung av Preussen, Fredrik August konung av Polen, Fredrik konung av Danmark och Norge — Att tre konungar förenats i ömsesidig omfamning, i likhet med de tre konungarna Fredrik, det må vår tid anteckna och framtiden beundra. 1709.) 146.

Triplex Fridericorum coniunctio — Pro tranquillitate publica. (Fredrikarnas trefaldiga förbund till allmän fred.) 188.

*Under Alexander I:s regering åt segraren vid Poltava. — Uppfört år 1809 till minne av segern vid Poltava d. 27 juni 1709. 144.

*Vad än ej varit kommer ock — 1703. 106—07.

*Var 90 år i fiendens hand, intogs 21 okt. 1702 — Schlüsselburg. 102—03.

Waz ietz faehrt Wolcken an — Bald wieder sincken kan. 92.

Ved Guds Kraft vor Fiende falt, Seyer Seyer over alt 1715 d. 24 ap. 186.

Velox ire viam ulterius 167 $\frac{7}{8}$ — Wismar, Jemterland, Gothland, Carlsburg, Christiansta, Marstrand, Landscron, Vennersbur. (Snabbt följa sin väg allt längre framåt 1676—77 — Wismar, Jämtland, Gotland, Karlsburg, Kristianstad, Marstrand, Landskrona och Vänersborg.) 75.

Venit tumida, vidit attonita, fugit trepida — Classis svec(orum) deo vindice ausis excidens II navib(us) praetor(iis) sub Amageria combust(is) d(ie) V oct(obris) MDCCX. (Kom uppblåst, såg förfärad, flydde ångestfull — Svenska flottan misslyckas i sina vågstycken genom guds hämnd, då tvenne amiralsskepp blevo uppbrända under Amager d. 5 okt. 1710.) 157.

Veritatis paradoxa — Saeculum Friderici — MDCCLVIII. (En ofattlig sanning — Fredriks regering — 1759.) 217.

Wer sagen kan wo man jetz findt die Lieflandsche Soldaten — in Preussen — dem geben wird Mercurius den Beutel mit Ducaten 1679. 93.

Wiburgum expug(natum) d(ie) 14 iun(ii) s(tili) v(eteris). (Viborg erövrat d. 14 juni g. st.) 149.

Vicit Fortunae atque Herculis aedem. Iuv. Sat. XIV, v. 90. — Ob devictos svecos ad Pultav(am) MDCCIX d(ie) 29 iun(ii) st(ili) v(eteris). (Han överträffade Fortunas och Hercules' tempel — Genom svenskar-nas grundliga besegrande vid Poltava 1709, d. 29 juni g. st.) 137.

Victis fugatisq(ue) ad Fehrbellinum solo equitatu svecis 18 iun(ii). (Svenskarna enbart med rytteriet besegrade och slagna på flykten vid Fehrbellin d. 18 juni.) 56.

Virtus borussica. (Preussiskt hjältemod.)

Virtus repulsae nescia. Hor. Od. III, 2 v. 17. (Hjältemodet vet ej av något tillbakavisande.) 59.

Virtuti et fidei. För tapperhet och trohet.) 203.

Vladislao IV Poloniae regi Herculi pacifico — Civit(as) Gedan(ensis) f(ieri) f(ecit). — Dum Moschum bello, Turcam terrore, Svecumque ostenso ad pacis foedera Marte trahis Vladislae, Hercules et merito dicere pacificus. MDCXXXVII. (Till konung Vladislav IV:s, den fredsstiftande Hercules, ära lät staden Danzig slå (denna medalj). — Vladislav, när Du till fredsfördrag driver Moskoviten med krig, Turken med skräck och Svensken med krigshot, skall Du med rätta kallas den fredsstiftande Hercules. 1637.) 14.

Zoo orlooght de baron — Die d'Zweden overwon — En opende den mont — Der toegeslote Sont — Niet zonder lijfgevaer — Een eervoor Wassenaer, — En't vrye Nederlant — Zoo houdt de Vryheit stant. MDCLVIII. 20.

Zum Gedächtnis an Wismar's Widererwerbung. 192.

200 jaehriges Jubilaeum 1832. 12.

MYNT- OCH
MEDALJBESKRIVNING

SLAGET VID AXTORNA D. 20 OKTOBER 1565.

Det mellan Erik XIV och Fredrik II av Danmark 1563 utbrutna kriget hade under växlande framgång, och medan försök till medling ävensom direkta fredsunderhandlingar flera gånger blivit inledda och åter uppgivna, hunnit in på andra året, när Daniel Rantzau våren 1565 ställdes i spetsen för de danska trupperna. Efter att i juni hava undsatt det av svenskarna belägrade Älvsborg och därefter företagit några härjningståg in i Västergötland, sökte han i slutet av september återtaga det av svenskarna kort förut erövrade Varberg, men nödgades d. 18 oktober upphäva belägringen, då Jakob Henriksson Hästesko nalkades med en betydande här. Denna torde uppgått till tjugofyra fänikor och sexton fanor, vilket, om kadrerna varit fulltaliga, skulle utgjort 16,800 man, medan Rantzau ej förfogade över mer än omkring 9,000. D. 20 bröt Rantzau upp och tågade mot svenskarna, vilka samma dag lämnat sitt läger vid Svarterå för att sätta sig i besittning av några höjder i närheten av Axtorna by. Härvid förekommos de dock av danskarna, och efter några timmars skärmytsling lämnade Hästesko den ställning han å sin sida intagit och gick mot fienden. I tvenne anfall trängdes det danska fotfolket tillbaka, men båda gångerna ingrep i rätt tid det danska kavalleriet och nödgade svenskarna att vika. Efter en förbittrad strid och med en förlust av mellan 2- och 3,000 man samt av fälttecken och artilleri måste Hästesko till slut föra den slagna hären tillbaka. Tillståndet inom Rantzaus odisciplinerade och av brist på livsmedel försvagade trupper medgav ej något förföljande, och inom kort gingo danskarna tillbaka över gränsen.

I. Åts. FRIDERICVS. Z. DEI. GRACIA. DANIE. NORWE. SCLA. GO. PL. I. REX. Bröstb. v. med halskrås samt ornerad rustning. På axel-avsk.: 1565

Fråns. F under öppen krona och däromkring skrift i spiral om fyra rader, avslutade med ett ornament: ANNO. 65. AM. ABONDT. S. VRSLE. SLVG. K. FRIDERICH. DER. Z. MIT. 4000. MAN. AVF. ASTOR. HEIDE. K. ERICH. DEN. 14. WAR. 25000. MAN. STARCK. VNT. BLIBEN. 5000. SWEDEN. AVF. DIE. WALSTADT.

D. 32 mm., gjuten. Medalj, avsedd att bäras, utgiven till minne av Rantzaus seger vid Axtorna d. 20 okt. (S. Ursulas dag) 1565. Frånsett överdrifter

beträffande svenskarnas numerära överlägsenhet och lidna förluster, ger inskriften lätt den oriktiga föreställningen, att striden stått mellan de båda konungarna personligen. Att en besegrad suverän, vare sig han lett bataljen eller, som i detta fall, ej var närvarande, namngives å en medalj, förekommer i fråga om svenska krigshändelser endast i detta fall.

Den första medalj, som i nyare tid berättar om vunna segrar, slogs 1451 av Karl VII över engelsmännens fördrivande ur Frankrike och åtföljdes de närmaste åren av några andra (7 st.), vilka med växlande storlek och inskrifter behandla samma tilldragelse. De första exemplaren i guld och silver utdelades i de kungliga hoven, men de övriga förmodas hava tilldelats truppena (Vallet, s. 230—31). Under 1500-talet uppträda tyska segertalrar med mer eller mindre utförliga krigsskildringar första gången då det schmalkaldiska förbundets furstar läto slå en taler över Henriks av Braunschweig tillfångatagande 1545 (Mad. 2933). Bland medaljer avsedda att bäras kan Philip II:s över segern vid S. Quentin 1557 av J. Jonghelinck (Med. Ill., I, 84, 47) betraktas som en direkt föregångare till här ifrågakvarande medalj. K. Mk. i guld med bärögla. B. s. 62. D. M. 223, 95.

Varianter:

1. a). Lika med originalet, men utan årtal på axelavsk. K. Mk. avgjutn. i bly. B. s. 62. D. M. 223, 96.

1. b). I huvudsak lika med originalet, men av andra gjutformar. På axelavsk. står C K (eller O K) på årtalets plats och i fränsidans omskr. VRSIDE för VRSVVLE. Troligen senare kopia. K. Mk. i silv., avgjutn. av exemplar med repformad infattning och bärögla. D 38 mm. (med infattningen). Timm. 1.

DANSKA ARMÉNS HÄRJNINGSTÅG I ÖSTER-GÖTLAND VINTERN 1567—68.

D. 23 oktober 1567 bröt Daniel Rantzau med en dansk här om 4,000 man fotfolk, under närmaste befäl av Frans Brockenhuus, samt 2,000 ryttare jämte 12 kanoner och en betydande tross från Halland in över Smålandsgränsen. På oländiga vägar, där marschen ofta försvårades av uppkastade bråtar, trängde danskarna, utan att möta allvarligare motstånd, upp genom det av svenskarna vid deras annalkande avbrända Jönköping samt vidare genom Skärsta och Gränna fram mot Holaveden. Här hade svenskarna samlat sig till försvar, men deras försök att kringrädda fienden misslyckades, och med förlust av en del av trossen förde Rantzau d. 10 nov. sin här in på Östgötaslätten. Östörda av svenskarna drogo danskarna nu härjande fram, brände Alvastra och Vadstena med S:ta Birgittas kloster, medan dock själva slottet med stora ammunitionsförråd und-

gick förödel sen. En svensk styrka visade sig nu, men nödgades draga sig tillbaka till Linköping, och då Rantzau följde efter, satte svenskarna d. 20 nov. eld på staden och fortsatte återtag et. Efter några dagars vila upptog Rantzau förföljandet, men hejdades av Motala ström vid Norrköping, vars söder om strömmen belägna del svenskarna själva avbränt d. 3 dec. Under fortsatta härjningar drogo danskarna sig nu tillbaka till Skänninge, där omnejden erbjöd större möjligheter för truppens underhåll, och där Rantzau beslöt invänta den förstärkning från Danmark han ivrigt påyrkat. Under tiden lyckades han d. 15 januari 1568 i grund slå en svensk armé, som under befäl av Hogenskild Bielke slagit läger vid Norrby, vars slott därefter brändes. Någon undsättning från Danmark hördes emellertid ej av, varför Rantzau bröt upp d. 24 och anträdde återtag et genom östra Holaveden utan att oroas av svenskarna. I närheten av Eksjö var dock hans eftertrupp nära att omringas, men slog sig igenom, varefter staden brändes, och marschen fortsattes ned genom Östra härad. Här sökte Bielke i närheten av Flishult d. 6 februari överrumpla danskarna från ett bakhåll, men dessa voro på sin vakt, och Bielke själv jämte flera av befälet, bl. a. Sten Banér, gjordes till fångar, varjämte flera kanoner föllo i fiendens händer, och d. 14 överskred Rantzau gränsen vid Ulfsbäck.

2. Åts. FRIDERICV⁹ Z. D. G. DAN. NOR. SLA. GOT. REX. Bröstb. v. med halskrås och ornerad rustning, allt inom oval, inramad av bandornament med blomster och trofé-grupper.

Fråns. Kartusch, inom vilken 24-radig inskr.: 1. 5. 6 7 | .D. O. M. FÆLI- | CITANTE DANIELE | RANTZOVIO SVPREMO DV- | CE. ET FRANCIS: BROCKEHVSIO | PFECTO PRIMARIO PEDITV. EXER- | CIT⁹ DANICVS IO NOVÈ: S. 64 QVADRI- | GIS. IZ AENEIS BÖBARDIS. 6000 HÖIB⁹. INV- | SITATA FORTITVDINE PROFLIGATIS HOS- | TIB⁹. VIA WESTERHOLWEG ANGVSTIA ET | HOSTIVM PROPVGNACVLIS TRÄSITV DIF- | FICILL: FERRO APERVIT: HÆSIT IN OSTRO- | GOTIA MENS: Z. DIES 14. TANDEM HOSTIV | CASTRIS EXPVGNATIS. COPIISQ³ SÆPIVS | PROFLIGATIS. VASTATIS. CIVITATIB⁹ ET AR- | CIB⁹. 24 IANN: REDIIT PER ALIAM VIAM | OSTERHOLWEG. PARI DIFFICVLTA TE IPE- | DITÄ IN SMALANDIAM. INDE HOSTIV | SVPREMO DVCE. CV 6 EQVITV PRÆ- | FECTIS. MVLTIS NOBILIB⁹ TORMÈ- | TISQ³ AENEIS⁹ CAPTIS SALV⁹ | REDIIT IN DANIA. | 14 FEB: | 1. 5. 6. 8.

D. 39.5 mm., gjuten med grav. inskr. Medalj, avsedd att bäras, tillkommen i anledning av danskarnas härjningståg i Östergötland vintern 1567—68. Fredrik II, som sett sig ur stånd sända armén någon förstärkning, hade börjat misströsta om dess räddning och hälsade dess lyckliga återkomst med stor tillfredsställelse. Det synes därför sannolikt, att medaljen varit en belöning för de båda härförare, Rantzau och Brockenhuus, vilkas bedrifter tolkas i inskriften. Det enda numera kända exemplaret, i guld och delvis emailjerat, tillhör danska

kungliga samlingen. Enligt en f. ö. obestyrt uppgift i Chr. Langes katalog (Lange, 897) skulle detta exemplar hava tillhört Rantzau, och några flera skulle ej blivit förfärdigade. B. s. 62—63. D. M. 226, 107.¹

KALMAR STADS ERÖVRING D. 27 MAJ 1611 OCH SLOTTETS KAPITULATION D. 3 PÅFÖLJANDE AUGUSTI.

Kristian IV av Danmark, som i april 1611 förklarar Sverige krig, överskred Smålandsgränsen med huvudhären d. 1 maj och gick mot Kalmar, vars belägring började d. 4. Sedan grovt artilleri förts i land från en dansk eskader, som under tiden anlönt, utsattes staden för en våldsam beskjutning, medan de belägrande å sin sida led stora förluster genom elden från slottet och stadsmurarna. D. 26 maj hade danskarna lyckats skjuta en betydande bräsch i stadsmuren, och mot denna gingo de följande natt till storms. Tvenne anlopp blevo tappert tillbakaslagna, men under det tredje kunde fienden ej hindras att bestiga vallarna, varefter svenskarna nödgades draga sig tillbaka in i slottet. Mot detta riktades nu danskarnas angrepp, men hoppet om undsättning av den kungliga hären eggade kommandanten Peder Hammarskjöld till ett hårdnackat försvar. Först d. 11 juni ankom emellertid Karl IX med hären, och sedan han följande dag tillbakaslagit ett anfall av det danska rytteriet, förlades de svenska trupperna i befäst läger helt nära det danska. Efter att hava erhållit förstärkningar lät Karl IX d. 17 juli angripa den danska ställningen från såväl slottet som svenska lägret. Slottsbesättningen lyckades härvid intränga i staden och driva danskarna tillbaka till vallarna, varefter svenskarna förspillde tiden med plundring i husen, där elden snart spred sig och anställde stor förödelse ej minst i de av danskarna upplagda förråden. Vid de danska befästningarna norr och väster om staden hade under tiden förbittrade strider pågått med den svenska huvudstyrkan, men danskarna lyckades behålla platsen, och ehuru staden, löpgravarna mot slottet och förråden gått förlorade för dem, hade Karl IX:s anfall dock misslyckats. Redan följande dag er-

¹ En på 1700-talet utgiven medaljserie över de danska konungarna av Oldenburgska huset upptager på medaljernas fransidor viktiga data ur regenternas liv, deras valspråk etc. Inskriften på medaljen över Fredrik II (D. M. Anhang) innehåller bl. a.: SVECIS POST SEPTENNAL, TRIUMPHOS IN ORDINEM REDACTIS TRIBUTARIUM SIBI FECIT NEPTUNUM. Övriga inskrifter äro mera allmänt hållna, och hela serien lär varit föranledd av en medalj, vilken änkedrottning Anna Sophia lät slå över Fredrik IV:s bortgång 1730, och utfördes i överensstämmelse med denna. De flesta medaljerna äro signerade W, men några bl. a. här ifrågavarande, äro osignerade, och de båda sista i serien, över Kristian VI och Fredrik V, bära signaturerna M. G. ARBIEN och J. H. Wolff respektive.

höllo danskarna dessutom förstärkning av den s. k. västarmén, och samma afton återtogo de staden och löpgravarna mot slottet. Karl IX beslöt då draga trupperna tillbaka, och natten till d. 24 bröt han upp och intog ett befäst läger några mil från Kalmar. Konungen hade ej väl avlägsnat sig, förrän den nye kommandanten på slottet Kristoffer Some trädde i förbindelse med det danska befälet, avlade besök i det fientliga lägret och underhandlade om slottets överlämnande. Danskarna hade emellertid fortsatt beskjutningen och därunder öppnat en bräsch i ena murtornet. Slottet var dock fortfarande i fullt försvarbart skick och hade rikliga förråd av ammunition och livsmedel, men trots det övriga befälets protester genomdrev Some d. 3 augusti dess uppgivande, utan att danskarna ens behövde göra försök till en stormning. Den förrädiska handlingen blev rikligt belönad av Kristian IV.

3. Åts. CHRISTIANUS. IIII. D: G: DANI. NORV: VANDA: GOTO: Q. REX. PL. I. Höftb. h., med ringkrage, halvrustning och bantler över h. axel. I h. hand kommandostav, den v. stödd mot höften. T. h. bord med duk, varpå en sluten hjälm.

Fråns. OBSESSA. 3. MAY. ET. EXPUGNATA. 3. AUGUSTI. AÖ 1611. Utsikt från n. v. över Kalmar slott med omgivande murar och torn. I förgr. ryttare, bland vilka Kristian IV, åtföljd av hillebardjärer. Längs stranden och fram i riktning mot slottets s. ö. hörntorn en löpgrav, fylld med krigare, av vilka de främsta hunnit fram till muren och äntra en mot det brinnande och halvt raserade tornet rest stormstege. På murkrönet intill synas de belägrade. I fältet: CEDE MAIORI | CALMAR. I avskur. fält: C. G. ET. P. L. R. M.

D. 62,5 mm. Medalj, sannolikt grav. av Nicolaus Schwabe, slagen över Kalmar stads erövring d. 27 maj 1611 och slottets kapitulation d. 3 påföljande augusti. Frånsidans bild framställer slottets stormning, vilken, som ovan sagts, aldrig ägde rum. Även omskriftens »expugnata 3 augusti», vilken måste syfta på slottet och ej på staden, avser synbarligen att bemanla den förrädiska kapitulationen. Inskriften C G ET P L R M (Cum gratia et publica licentia regiae majestatis) angiver, att gravören med kungligt tillstånd idkat privat verksamhet. K. Mk. i silv. B. s. 84. D. M. 272, 208.

ÄLVSBORGS KAPITULATION D. 24 MAJ 1612.

Kristian IV, som d. 2 maj 1612 seglat ut från Kronborg med örlogsflottan åtföljd av 41 transportfartyg, landsteg d. 5 vid Göta älvs mynning. Från de danska provinserna tillstötte här andra trupper, och från Bohus hade tungt

artilleri blivit nedsänt, så att Älvsborgs fästning nu kunde belägras med en styrka, vilken anses hava uppgått till omkring 10,000 man.

Fästningen, som stod under befäl av ståthållaren Olof Stråle till Ekna, var i tämligen gott stånd samt väl försedd med kanoner, ammunition och proviant, men garnisonen om 400 man var alldeles otillräcklig för försvaret.

Under belägringen, som började d. 6 maj, lyckades danskarna efter flera dagars hårda strider, d. 13, intaga ett av Stråle anlagt utanverk, en för fästningen ödesdiger förlust, vilken han med tvenne utfall några dagar senare förgäves sökte reparera. Konung Kristian, som med hela hären uppställd framför fästningen uppfordrat Stråle att giva sig, lät därpå återupptaga beskjutningen och mineringsarbetena. D. 22 på morgonen blev en betydande bräsch skjuten i huvudtornet, och då garnisonen med brinnande beckkransar sökte driva de upprepade gånger framstormande danskarna tillbaka, kom elden lös, och tornet instörtade. Som dessutom flera andra delar av fästningen raserats av den våldsamma beskjutningen, såg Stråle sig nödsakad inleda förhandling om kapitulation. Enligt det fördrag, som därefter avslöts, uttågade garnisonen, nu sammansmält till omkring 200 man, d. 24, under flygande fanor, medan ett fyrtiotal kanoner och sex i hamnen sänkta örlogsfartyg blevo danskarnas byte. Stråles tappra försvar, under vilket han själv blivit sårad, förmådde ej skydda honom från att ställas till ansvar för Älvsborgs uppgivande samt ådömas böter.

PL. I. 4. Åts. IMP. VICTOR. CHRISTIANO. IIII. D: G: REX. DAN. NORV: VAND: ET. GOTO: Konungen med bart huvud, pipkrage, halvrustning och kommandostav på galopperande häst åt h. I avskur. fält: C. G. ET. P. L. R. M. I fältet t. v.: T. B.

Fråns. ELFSBURGUM. OBSESUM. FORTITER. A. V. MAIL. EXPUGNATUM. FELICITER. XXIII. EIUSD. A. 1612. Utsikt från s. över Älvsborgs fästning. I förgrunden det danska lägret med följande inskrifter: DRAGON Q — LONGEN Q — ENGL: Q — LYNB. Utanför lägret spridda ryttare och grupper av fotfolk samt tvenne bastioner, varifrån skott lossas mot fästningen, där ett av tornen instörtar. Bortom fästningen synes älven, och på motsatta stranden ett kyrktorn.

D. 53 mm. Medalj, förmodligen grav. av Th. Borstrop, slagen över Älvsborgs kapitulation d. 24 maj 1612 (medaljens oriktiga datum, d. 23, rättat på nr 4 a). Ang. åtsidans inskr. i avskur. fält se nr 3. Frånsidans bild av fästningen återger tornets instörtande d. 22 maj. Lägrets inskrifter ange förläggningen av rytteriet samt Jörgen Lunges, Robert Willebys och hertig Georgs af Branscheig-Lüneburg regementen. Kyrkan på motsatta älustranden markerar det av danskarna föregående dr nedbrända gamla Göteborg på Hisingen. K. Mk. i silv. B. s. 122 (typen). D. M. 275, 228.

Variant.

4 a) I huvudsak lika med originalet, men i åtsidans omskr. VANDA för VAND och i frånsidans OBSESSUM för OBSESUM, XXIIII för XXIII samt

1

3

4

Ao för A. Rättelserna tala för, att denna variant blivitt officiellt godkänd, vilket även bestyrkes av, att den finnes i guld i danska samlingen, men nr 4 endast i silver. D. M. 275, 227.¹

GULLBERGS FÄSTNINGS KAPITULATION D. 1 JUNI 1612.

Gullbergs fästning, som under ståthållaren Mårten Krakou i januari 1612 förgäves belägrats av Kristian IV, angreps ånyo några dagar efter Älvsborgs fall av en dansk styrka under Jörgen Lunge. D. 29 maj anlände konung Kristian med återstoden av danska hären, och, sedan en löpgrav öppnats, besköts fästningen en natt med glödande kulor, varpå den uppfordrades. Utan att några vidare försök till försvar gjordes, överlämnades fästningen till danskarna redan 1 juni av dess dåvarande befäl, slottsloven Thomas Est och hövitsmannen Paul Wulf.

5. Åts. CHRISTIANUS IIII D G DANI NORV VAND GOTO Q REX
Konungen med bart huvud, halvrustning, fältbindel och kommandostav står åt h., blickande ut över ett slagfält, där strid pågår mellan fotfolk och rytteri. T. v. det danska lägret med utsatta vaktposter, och i bakgrunden en befäst ort med flera torn och en hög kyrkspira. I avskur. fält på sidorna om ett ornament: T B

Fråns. Utsikt över den på en höjd vid Göta älv belägna Gullbergs fästning, som inom murarna rymmer ett stort torn och några mindre byggnader, och å vilken tvenne flaggor äro hissade. I förgr. ett litet kapell samt det danska lägret, framför vilket två batterier äro uppställda, från vilka skott lossas mot fästningen; i terrängen en infanteristyrka, några ryttare och en stupad. På den molnhöljda himlen: GOLTBURGUM

D. 38 mm. Medalj, förmodl. grav. av Th. Borstrop, slagen över Gullbergs fästnings kapitulation d. 1 juni 1612. Den i fonden av åtsidans bild återgivna orten avser möjligen Älvsborg, efter vars kapitulation (se s. 70) Kristian IV begav sig till lägret vid Gullberg. Det förefaller som frånsidans bild av Gullberg överdriver befästningarna, vilka vid danskarnas angrepp ej voro på långt när avslutade. B. s. 122. D. M. 275, 229 b).

Varianter.

¹ Enligt Silfverstolpe skulle en variant finnas »med uteslutet datum å frånsidan» (Sst. s. 603), något som dock ej tyckes vara förhållandet.

PL. II. 5 a) *Lika med originalet, men med punkter eller kolon mellan orden i dtsidans omskr. K. Mk. i silv.*

5 b) *Lika med originalet, men med V för U i inskrifterna. D. M. 275, 229 a).*

THORNS BELÄGRING UPPHÄVES D. 7 FEBR. 1629.

De hösten 1628 med Polen inledda fredsunderhandlingarna blevo utan resultat, varför svenskarna under befäl av fältmarskalken Herman Wrangel nästkommande vinter fortsatte kriget i provinsen Preussen. Efter segern vid Gurzno d. 2 febr. 1629 gick Wrangel mot det starkt befästa Thorn, intog utanverken d. 6 s. m. och sökte med petarder spränga tvenne av stadsportarna. I det ena porttornet lyckades svenskarna intränga, men hejdades av en våldsam eld och drogo sig tillbaka till förstaden, där de tillbrakte natten. Morgonen därpå lät fältmarskalken, under hot om förstadens uppbrännande, uppfordra kommandanten överste Gerhard Denhoff att giva sig, vilket av denne tillbakavisades i samförstånd med borgmästaren Johann Preuss, under vars ledning stadsborna kraftigt deltagit i försvaret. Då erforderlig materiel för en reguljär belägring saknades, och dessutom polske generalen Stanislaus Koniecpolski sades vara i annalkande, beslöt Wrangel uppgiva företaget. För att beröva de fientliga arméerna det kvarter förstaden erbjöd, blev denna nu stucken i brand, varefter svenskarna avtågade.

6. Åts. 7-radig inskr. THORVNIA. | HOSTILITER. OPPVGNATA |. ET. DEI. O. AVXILIO. | FORTR. A. CIVIB. DEFENSA | .XVIIA. FEBR. | ANNO | .M.DC.XXIX. Däröver i moln en ängel med kartusch, vari Thorns vapen.

Fråns. · FIDES · ET · CONSTANTIA · PER · IGNEM · PROBATA. Utsikt från motsatta (vänstra) Weichselstranden över det av solen belysta Thorn, bakom vars torn och kyrkspiror rökmoln uppstiga. Över floden, som befares av ett tiotal skutor, leder t. h. en bro över till v. stranden, som genomflytes av en biflod till Weichsel och där en byggnad (slottet Diebau) synes t. v. På bron och stranden några gående, och på bifloden 3 båtar. I underkantens mitt: [REDACTED]. Taler, s. k.

brandtaler, slagen av staden Thorn vid en 1630 firad tacksägelsefest över belägringens upphävande d. 7 febr. föreg. år. Datum 16 febr. anges efter i Polen gällande ny stil och avser dagen för det svenska angreppets tillbakaslående, ehuru förstadens brand, som

först ägde rum dagen därpå, återges på medaljen. Signaturen, som är tämligen otydlig, har ännu ej blivit tolkad. Bahrfeldt (se nedan) läser, ehuru med tvekan och säkerligen orätt: IAH. Förpaktare av myntet var vid denna tid J. Jakobsohn och myntmästare H. Lippe, vilka vanligen, var för sig eller båda tillsammans, signerade mynten i Thorn. Då Thorns latinska namn är Thorunium (Thorunum), torde omskriftens Thorunia såväl på dessa talrar som på försvarsmedaljen av 1703, nr 108, avse de båda stadsdelarna Alt- och Neustadt. På såväl kapitulationsmedaljen av 1658, nr 21, som Karl XII:s Thorn-medalj 1703 (Hild. I, 522, 77) benämnes dock staden Thorunium. Felaktigheterna i omskriften torde till en del föranlett varianterna. K. Mk. B. s. 122. Bahrf. Mar. 8975.

Varianter (andra dylika torde även förekomma med obetydliga ändringar):

6a) Åts. I huvudsak lika med den å nr 6, men ängeln (särskilt vingarna) större och inskriften avdelad på annat sätt samt utan A efter XVI. PL. II.

Fråns. I huvudsak lika med den å nr 6, men särskilt rökmoln och farkoster av olika teckning. Sign. saknas. K. Mk. Bahrf. Mar. 8976.

6b) Åts. 6-radig inskr. THORVNIA | HOSTILITER. OPPVGNA | TA. ET. DEL. AVXILIO. FOR | TITER. A. CIVIBVS. DE | FENSA. DIE. XVI. FEBR | ANNO .MDCXXIX. Däröver en ängel med stadsvapnet mellan starkt stiliserade blomsterornament. Nedtill liknande ornament, vari: HL PL. II.

Fråns. Stadsbilden i huvudsak lika med den å nr 6, men förgrundens strandremsa saknas, på floden ligga 3 skutor invid staden, och en dylik i förgr., varjämte båtar ses på båda sidor av bron. I underkantens mitt: HH. Åtsidan bär myntmästaren H. Lippes sign., och frånsidans HH betecknar förmodl. samme gravör som signerat nr 6. K. Mk. Bahrf. Mar. 8977.

6c) Åts. Av samma stamp som den å nr 6 b).

Fråns. I huvudsak lika med den å nr 6 b), men med olika placering av förgrundens skuta etc. Sign. saknas. Bahrf. Mar. 8977 (avslag i guld).

6d) Åts. I huvudsak lika med den å nr 6 b, men sign. saknas, och på dess plats står i diamantskrift: 16 31.

Fråns. I huvudsak lika med den å nr 6 b men, jämte sign. HH, står i underkant: 1630.

Halvtaler av Brandtalertyp. Se nr 6. Av åtsidans årtal framgår, att den färdiggraverats först året efter tacksägelsefesten. A. Hess' auktionskatalog juni 1922, nr 3091 (avslag i guld).

PL. II. 7. Åts. 7-radig inskr. CIVIT. THORVN. | HOSTILITER OP | PVGNATA. ET.A.CI | VIB⁹ FORTITER | DEFENSA. XVI | FEBR: AN: | .M.D.C.X.X.I.X. Däröver hebreiskt חֵן i strålgans mellan blomsterrankor, och nedtill H.L mellan likn. rankor, allt inom lagerkrans.

Fråns. ·FIDES· ET ·CONSTANTIA· PER ·IGNEM· PROBATA Thorns vapen i en krets av flammor.

Taler, s. k. Brandtaler, grav. av H. Lippe och slagen av samma anl. som nr 6. K. Mk. B. s. 123. Bahrf. Mar. 8978.

BELÄGRINGEN AV INGOLSTADT UPPHÄVES D. 25 APRIL 1632.

Sedan Gustav II Adolf d. 5—6 april 1632 övergått Lech och några dagar senare brakt garnisonen i Augsburg att dagtinga, tågade konungen mot Ingolstadt, dit hertig Maximilian efter slaget vid Lech flytt medförande den dödligt sårade överfältherren Tilly. D. 19 hade konungen med armén hunnit fram till högra Donau-stranden och fann vid rekognosering, under vilken en häst blev skjuten under honom, att fienden med förskansningar skyddat såväl den stenbro som ock en skeppsbygga, vilka ledde över till Ingolstadt. D. 21 lät konungen storma broskansen, vilken även intogs, men fästningen, som ansågs vara en av de starkaste i Tyskland, kunde ej betvingas utan en långvarig belägring, och då den dessutom hade att förvänta undsättning från de kejserliga härar, som lågo bakom densamma, bröt Gustav Adolf upp d. 25 och förde trupperna tillbaka inåt Bayern.

8. Åts. *Sancta. Maria. de. Victoria. Ingolsta.* Madonnan, krönt och med palmkvist i v. hand, trampar på ormen och bär på h. arm Kristusbarnet, vilket håller en till marken räckande korsstav. På sidorna härom 16 33.

Fråns. VRBIS. TVTELA. CIVIVM. *Patrona.* Utsikt över staden Ingolstadt. Däröver på band: 1632.

24 × 24 mm. Medalj i klippingform¹, präglad 1633 till minne av befrielsen från

¹ Klippingen, ett fyrkantigt mynt (kvadrat eller romb), tillgreps ofta på 15- och början av 1600-talet, då myntningen måste äga rum under förhållanden, som ej medgävo den omständliga prägling de runda mynten krävde. Av detta skäl utgavos de särskilt ofta av belägrade städer, varjämte även de medaljer, som slogos för att bevara minnet av dylika tilldragelser, ej sällan erhöilo denna form. Själva stämpeln var dock stundom rund (se nr 9), vilket ej var fallet med de egentliga klippingarna.

9

10

svenska belägringen 1632. Enl. Beierlein har denna medalj ombesörjts av det i Ingolstadt 1612 stiftade brödraskapet S. Maria de victoria (Maria vom Sieg). Witt. nr 806. Bei. 157.

HILDESHEIMS KAPITULATION D. 29 SEPT. 1632.

Sedan ärkestiftet Bremen-Verden under försommaren 1632 av de allierade evangeliska härarna rensats från de kejserliga trupperna, tågade generallöjtnant Wolf Heinrich v. Baudissin in i Hannover, där han förenade sig med generalen hertig Georg av Braunschweig-Lüneburg, varefter hären, då fältmarskalken greve Gottfried Heinrich v. Pappenheim var i antågande med en överlägsen styrka, förlades i förskansat läger omkring Hildesheim. Härifrån avdelades en mindre styrka till förstärkning av garnisonen i stadens befästningar, varjämte det av fienden besatta, närbelägna Calenberg blockerades. Kort därefter anlände Pappenheim, undsatte Calenberg och ryckte fram till det invid Hildesheim liggande Moritzberg, där ett batteri uppställdes, från vilket staden besköts. Redan följande natt drog sig Pappenheim dock tillbaka till Calenberg, demolerade därvarande fäste och avtågade. Fram på sensommaren lämnade de allierade lägret vid Hildesheim. Baudissin intog några befästa orter och tågade till Rhentrakten, där han bevakade Pappenheims rörelser utan att dock inlåta sig i strid med den överlägsne fienden, och hertig Georg blockerade Wolfenbüttel, därifrån han i slutet av september kastades tillbaka av Pappenheim. Denne gick därefter åter mot Hildesheim, som kapitulerade d. 29 sept. 1632.

9. Åts. Gud fader i moln. Därunder i tre rader: ·:ET SINE IPSO·: | PL. III.
FACTVM EST. | ·:NIHIL·:. Omkring det hela fin, tät bladkrans.

Fråns. Trettonradig inskr.: .DEO. | TEROPTIMO. | MAXIMO: SIT
LAVS | ET .GLORIA .Q .IVSTO | IVDICIO. SVO. CIVITA | TEM. HILDES-
HEIM: RE: | BELLEM. PER ARMA DIVI | FERDINANDI. II. IMPE: | RA-
TORIS. INVIC: LE: | GITIMO. SVO.REDDI | DIT. DOMINO. AN: | NO:
1632: die: | ·:9: OCTOB·: Däromkring krans som på åtsidan.

53,5×54,5 mm. Medalj i klippningform (av rundstämpel om 43 mm:s diam., se nr 8 not.), slagen över Hildesheims kapitulation d. 29 sept. (9 okt. n. st.) 1632. Då staden Hildesheim var evangelisk (sedan 1542), har medaljen säkerligen präglats på föranstaltande av det katolska biskopsdömet Hildesheim, med vilket staden låg i ständiga strider. Härför talar ock, att datum anges efter ny stil, vilken vid denna tid inom Tyskland gällde endast i dess katolska länder. Åtsidans inskr. är hämtad ur Joh. ev. 1, v. 3. Medaljen präglades ursprungl. endast i silver, men förekommer ock i bronsavslag, gjorda sedan frånsidans stämpel blivit skadad. K. Mk. i br. (sent avslag). Cappe, 582.

BELÄGRINGEN AV KONSTANZ HÄVES D. 23 SEPTEMBER 1633.

För att avskära förbindelsen mellan de kejserliga trupperna i Tyskland och en spansk-italiensk här, som under don Alvarez, hertig av Feria, sensommaren 1633 brutit upp från Milano, beslöt fältmarskalken Gustav Horn söka försäkra sig om några befästa orter vid Bodensjön och började d. 7 sept. att belägra Konstanz. Då staden emellertid ej kunde fullständigt inneslutas, och undsättning med manskap och förnödenheter alltjämt obehindrat fortgick från sjösidan samt de kejserliga lyckats förena sig med Feria, upphävde Horn belägringen och avtågade d. 23 s. m.

I sin nöd hade stadens invånare lovat till Madonnans ära uppföra en kopia av den lilla byggnad, som under namn av »Casa sancta» befinner sig i Loreto, och 1637 lades på Staderberg grunden till detta ex voto kapell, vilket invigdes 1 febr. 1638.

PL. III. 10. Åts. CONSTANTIA. A. | SVECIS. OBSESSA. | VIRGINE. VICTRICE | .LIBERATA. MDCXXXIII. Madonnabild med tiara och fotsid, juvelbesatt dräkt, som insveper Kristusbarnet, vilket bär krona och glob; på sidorna om bilden arabesker, och nedtill staden Konstanz' vapen.

Fråns. HOC VICTORIÆ. | MONVMENTVM. | EX VOTO POSVIT. Ut-sikt över ett litet kapell mot långsidan, något från v.; fyrsidig byggnad med tvenne dörrar på långsidan och två gavelfönster, taket tegeltäckt och försett med kors på gavelnockarna, omkring kapellet gräsbevuxen mark. I avskur. fält, på en botten täckt av slingor-nament, biskopdömet Konstanz' vapen.

32×30 mm. Medalj i klippingform (se nr 8 not) präglad till minne av upphävandet av Konstanz' belägring d. 23 sept. 1633. Frånsidans bild återger det på Staderberg 1637—38 uppförda kapellet, som troget kopierar Madonnans hus, vilket enl. traditionen av änglar fördes bort från Nazareth och slutligen 1295 hamnade i Loreto. K. Mk. i silv. Wund 3247.

Kopia.

10 a) I huvudsak lika med originalet, men kapellet försett med takryttare. 32×31 mm., gjuten. Utförd 1874. Bally, 441.

BREISACHS BELÄGRING HÄVES D. 16 OKTOBER 1633.

Breisachs belägring av de allierade, evangeliska härarna sensommaren och hösten 1633 inleddes med att generalen i svensk tjänst wild- och rhengreve

Otto Ludwig den 7 juli förlade sina trupper på vänstra Rhenstranden framför de förskansningar, som skyddade bron över till staden, varefter denna inneslöt från badensiska sidan av markgreve Ludwig af Baden-Durlach d. 3 påföljande augusti. Till undsättning av den för de kejserlige så viktiga staden förde fältmarskalken greve Johann von Aldringen den bayerska hären mot Breisach, men hejdades av fältmarskalken Gustav Horn. Några partiella framgångar vunno även de allierade under belägringen, såsom då överste Rantzau d. 13 sept. inträngde i utanverken på vänstra Rhenstranden, vilka raserades, men det tappra försvaret kunde ej brytas. När det därtill förspordes, att don Alvarez hertig av Feria nalkades i spetsen för den spansk-italienska här, som blivit sänd till de kejserliga truppers förstärkning, sågo sig de allierade nödsakade upphäva¹ belägringen d. 16 oktober 1633.

II. Åts. BRISAC: OBSES: DVCT: REINGR: OT: ET. MARCH: FRID: PL. IV. DVR. Tre vapensköldar — Österrike, Ober-Elsass och Breisach —, ställda i trekant; fältet utfyllt av följ. inskr. i sex rader: .DIE. VII. | IVLII | ET | .III .AVGVSTI. | ANNO DNI | .16. 33.

Fråns. AB. VTRISQVE. TVRPI. FVGA. DESERT: DIE. XVI. OCTOB: En flyende varg, som ser sig tillbaka. Över honom t. h. moln, ur vilka strålar fram en åttauddig stjärna, i vars mitt F. T. v. i fältet, i tre rader: HOC ORI- | ENTE. FV | GIT.

36×36 mm. Taler i klippingform, slagen (med rundstämpel, se nr 8 not) i Breisach till minne av stadens befrielse från belägringen 1633. Åtsidans inskr. återger data för wild- och rhengreve Otto Ludwigs och markgreve Ludwigs av Baden ankomst, medan på frånsidan deras avtåg framställes under bilden av en varg, som flyr för den uppgående stjärnan, hertigen av Feria. K. Mk. avslag i guld. B. 147, 1 (typen). Jfr Berst. 93.

Av talern finnas flera varianter, som huvudsakligen skilja sig från varandra genom smärre olikheter i åtsidans inskrifter. Därjämte varierar själva myntplattan i storlek och tjocklek (ofta som Dick-Taler), och någon gång tyckas även varianterna förekomma i guldaavslag.

II a) Omskr. lika med den å nr II, men med OBSESS för OBSES. Sch. Cat. 6823 (38 × 38 mm).

II b) Omskr. lika med den å nr II a), men med BRISACVM för BRISAC, samt i fältet MDCXXXIII för 1633. På frånsidan är Q i utrisque omvänt. Berst. T. XXIV. 93 (textbeskrivningen till nr 93 återger följande nr).

II c) Omskr. lika med den å nr II b), men med OTT för OT och DVRL för DVR. K. Mk. i silv. Berst. 93 (40 × 40 mm).

II d) Omskr. lika med den å nr II c), men med IID för FRID. Madai. 4803 (33 × 34 mm).

KRONACH MOTSTÅR TRENNE ANGREPP AV DE ALLIERADE EVANGELISKA HÄRARNAS 1632—33—34.

Den till biskopsdömet Bamberg hörande staden Kronach blev under de allierade evangeliska härarnas uppehåll i Oberfranken åren 1632—34 ej mindre än tre gånger utsatt för deras angrepp, vilka dock samtliga blevo utan resultat. Kronachs gynnsamma läge på en landtunga, som omslöt av floden Hasslach och dess tillflöde Kremnitz, ävensom det starkt befästa slottet Rosenberg, som behärskade staden, gjorde väl sitt till den lyckliga utgången, men huvudsakligen torde den dock få tillskrivas det mod och den tapperhet, med vilka garnison och borgerskap visste att möta de låt vara snabbt övergående anfallen av förbimarscherande härar. Första angreppet mot staden gjordes den 7 maj 1632, varvid de allierade trupperna fördes av hertigen av Sachsen-Coburg, markgreven Kristian av Kulmbach och kommendanten i det av svenskarna besatta Königshofen, överste Hasvert. Den 2 juni hävdes emellertid belägringen, men året därpå, 1633, förde hertig Wilhelm av Sachsen-Weimar den 4 juni sina trupper mot staden och intog en av förstäderna, varefter han följande dag åter avtågade. År 1634 8—16 mars såg Kronach framför sina murar hertig Bernhard av Sachsen-Weimar, men även nu förstod staden värja sig med undantag av att en av förstäderna åter blev intagen och därtill nedbränd. Hertig Bernhard, som nästlidet år av Axel Oxenstierna erhållit Franken (biskopsdömena Bamberg och Würzburg) som svenskt län, skyndade emellertid att föra sina trupper in i Schwaben, angelägen att ej med de utsvultna skarorna öka nöden i sitt nya hertigdöme.

Kronachs hjältemodiga försvar levde kvar i minnet och erhöll tvåhundra år senare vid åminnelsefesten, vilken förlades till 1832, ett offentligt erkännande. Staden fick nämligen då utbyta sitt gamla vapen mot ett nytt, som innehöll tre av de hederskronor, med vilka romerska riket utmärkte sina tappraste söner. På den lilla medalj, som slogs över 200-årsminnet, uppbäres stadsskölden av tvenne fladda män bärande sin hud på armen. Härmed lär syftas på »die grausame Exekution der Schweden» — i detta fall dock till största delen i svensk sold varande tyskar. — Då själva staden ej blev intagen, skulle dessa våldshandlingar sålunda begåtts vid förstadens intagande 1633 och 34, vid vilket senare tillfälle den ju ock avbrändes.

12. Åts. ENITUIT NOBILE CRONACUM FORTITER HIS TRIBUS. Vapensköld, delad, med i övre fältet en krans (corona graminea) mellan två rosor, i det nedre två kronor (muralis och vallaris) över en ros; hjälmprydnad och sköldhållare, de senare två fladda män med huden hängande över armen.

Fråns. Fyraradig inskr. 200 | JAEHRIGES | JUBILAEUM | 1832.

D. 20 mm. Medalj (Jetong) slagen över det 1832 firade tvåhundraårsjubileet av de tillbakaslagna belägringarna av Kronach 1632, 33 och 34. Stadens äldre vapen utbyttes vid jubileet mot det här avbildade, som med de tre romerska hederstecknen skulle erinra om stadens tappra försvar, medan sköldhållarna representera de allierade truppernas våldsgärningar. Angående egentliga betydelsen av dessa romerska coronae, se nr 76. K. Mk. i silv. med bärögla. Hell. 574.

DE ALLIERADE EVANGELISKA HÄRARNAS NEDERLAG VID NÖRDLINGEN

D. 27 AUG. 1634.

Från början av augusti 1634 belägrade konung Ferdinand av Ungern och Böhmen med en kejserlig armé staden Nördlingen, vars befolkning, som väpnat sig och understöddes av en fåtalig svensk besättning, tappert höll ut i hopp om undsättning. Den protestantiska armén under befäl av fältmarskalkarna Gustaf Horn och hertig Bernhard av Sachsen-Weimar skyndade ock den hårt ansatta och av hunger och pest lidande staden till hjälp, vilket föranledde konung Ferdinand att upphäva belägringen och förskansa sig på några höjder i närheten. Då de förbundnas här endast räknade 23,000 man mot de 34,000, som den kejserliga förfogade över, sedan en spansk armé under kardinal-infanten Ferdinand tillstött, ville Horn ej inlåta sig i strid, förrän förstärkningar anlant. Understödd av de tyska krigsoverstarna genomdrev emellertid hertig Bernhard, att fienden skulle angripas, och i den strid som följde d. 27 aug., och i vilken befälet å kejserliga sidan fördes av generalen greve Mathias Gallas, blevo de förbundna i grund slagna, och Horn själv tagen till fånga.

Några svenska trupper hade ej deltagit i slaget, och det var första gången en under svensk ledning stående här blev slagen på tysk botten. Staden Nördlingen gav sig omedelbart därefter, men det tappra försvaret belönades med fritt avtåg för den svenska garnisonen.

13. Åts. FERDINANDVS. D. G. HUNGAR. BOH. REX. ARC. AV. PL. IV.
Konung Ferdinand med obetäckt huvud, pipkrage, halvrustning, faltbindel och kommandostav på galopperande häst åt h. I bakgr. staden Nördlingen. Nedtill kartusch, vari: 1634.

Fråns. HAVPPTTREFFEN. VOR. | NÖRDLINGEN. Utsikt över slagfältet; i förgr. konung Ferdinand till häst med kommandostav, omgiven av ryttare, av vilka en för kejserligt trumpet-standar. I bakgr. täta infanteri-kolonner samt ryttare och kanon-batteri; mot horisonten avteckna sig t. v. Nördlingen och t. h. två kyrkor. På marken: H. R.

D. 40 mm. Medalj, grav. av Hans Rieger och slagen över konung Ferdinands seger vid Nördlingen d. 27 aug. 1634. K. Mk. i silv. Sst. s. 610. Herrg. T. II, s. 11.

STILLESTÅND SLUTET I STUHMSDORF D. 2 SEPT. 1635.

Sedan Vladislav IV slutit fred med såväl Ryssland som Turkiet 1634, förnyades i Stuhmsdorf d. 2 sept. 1635 på 26 år det i Altmark med Sverige 1629 ingångna stilleståndet, varvid Sverige dock måste avstå från kuststräckan mellan Kurland och Danzig, som förvaltats såsom svenskt generalguvernement, och därmed förlorade de rika tullinkomsterna från polska provinsen Preussen.

Frågan om den polske konungens anspråk på titeln konung av Sverige lämnades öppen.

PL. IV. 14. Åts. VLADISLAO IV POLONIÆ ET SVECIE REGI HERCVLI PACIFICO. Hercules fångslande den Hades' portar bevakande Cerberus. I fonden några byggnader (Danzig?). I avskur. fält: CIVIT | GEDAN | F. F. På marken t. h.: I. H.

Fråns. Elvaradig inskr. i rik omfattning: DUM | MOSCHUM BELLO, | TURCAM TERROR | SUECUMQUE | OSTENSO AD PACIS FOE- | DERA MARTE TRAHIS | VLADISLAE, | TIBI DEBETUR GLORIA | TRIPLEX, | HERCULES ET MERITO | DICERE PACIFICUS. Nedtill i kartusch: MDCXXXVII.

D. 47 mm. Medalj grav. av Joh. Höhn d. ä. och slagen av staden Danzig 1637 över Vladislav IV m. a. av de av konungen vunna frederna med Ryssland och Turkiet 1634 och stilleståndet med Sverige 1635. Medaljens åtsida har även använts för en medalj över Vladislavs förmålning s. d. (Cz. 1776). K. Mk. i guld och silv. B. 147. 3. Cz. 1774.

PL. V. 15. Åts. ECCE VLADISLAUM, QVI POST TRIA BELLA QVIETEM RESTITUIT, DIGNUM HAC TER TRIA SECLA FRUI. Vladislav på galopperande häst åt h., med halvrustning, spetskrage, fältbindel, Gyllene skinnet och kommandostav; konungen, som omges av fanfarblåsande ryttare, beskådar från en höjd rytteristrider, vilka försiggå i bakgr. På den molniga himlen hålla tvenne änglar med palm- och lagerkvistar en lagerkrans över Vladislav. I avskur. fält: HAC TRIPLICE | DIGNUS. På marken, t. v. S D.

Fråns. IHOVÆ FULTA MANU REGIS DUM PROTEGORALIS, SPONTE MIHI OCEANUS, VISTUL A TERRA FAVENT. Utsikt över Danzig med

15

16

16

i förgr. en av ridande, åkande och gående starkt befaren väg. Vid horisonten synes Weichsel med förbiseglande skepp. Över staden hebreiskt ירושלם i strålgans bland moln, på vilka sitta två genier representerande stadens styrelse och handel. Mellan dem en putto, tömmande ett ymnighetshorn över staden. I avskur. fält på en landremsa Danzigs vapen, uppburet av lejon och krönt av lagerkrans med inflätade palm- och lagerkvistar samt vinrankor. I underkant (med minimala siffror): 1642.

D. 80 mm. Medalj grav. av Seb. Dadler (färdiggrav. först 1642) och slagen av staden Danzig av samma anledning som föreg. Omskriftens »protigoralis» bör vara »protegoralis. K. Mk. i silv. B. 148. 4. Cz. 1830.¹

16. Åts. VLADISL: IV: D G: REX: P: M: D: L: RUS: PR: MA: PL. V. SALI: N. N: SUEC: GO: VA. H: REX. Bröstb. h., med spetskrage, rustning, mantel över axlarna och Gyllene skinnet.

Fråns. ELBINGA INTER ARMA SERVATA 1635. Elbings vapen i rik, oval kartusch inom lagerkrans. På sidorna om vapnets nedre fält I I, under detsamma (med minimala siffror) 16 36.

Taler, s. k. Stuhmsdorfer Friedenstaler, slagen 1636 av staden Elbing över dess återförening med Polen genom stilleståndsfördraget i Stuhmsdorf d. 2 sept. 1635. Vladislav IV, som höll ett festligt intåg i Elbing, av vars invånare han då erhöi en hedersgåva av 100,000 gulden, återskänkte staden den av Gustav II Adolf 1628 förlänade, men 1631 förverkade mynträtten, varefter myntet 1636 förpaktades av J. Jakobsohn, vilkens initialer synas å talern. K. Mk. Bahrf. Mar. 9459.

Varianter med några olikheter i punktering etc. finnas. Se Bahrf. Mar. 9459.

FREIBERGS BELÄGRING HÄVES

D. 17 FEBRUARI 1643.

Freibergs egenskap av huvudort för den sachsiska silverbrytningen, möjligen ock den betydelse staden i befolkningens ögon ägde såsom det regerande furste-

¹ En tredje medalj, slagen av samma anledning som dessa båda, är upptagen av Hildebrand (Hild. I 256, 6). Även över Kurfurst Georg Wilhelm av Brandenburg, som, ehuru ej inbegripen i Stuhmsdorf-fördraget, genom detta fick sitt polska län befriat från svenskarna, blev en medalj slagen, vilken otvivelaktigt syftar på denna tilldragelse. Men. 125.

husets gravplats, gjorde dess erövring upprepade gånger under 1630—40-talet till mål för de svenska härförarna. Första gången var det fältmarskalken Johan Banér som under fältttåget i Kursachsen 1639 vände sig mot Freiberg, vars ålderdomliga befästningar och fåtaliga garnison ej syntas kunna erbjuda något avsevärt motstånd. Då Banér d. 2 mars förlade sina trupper framför staden, hade denna emellertid i överstelöjtnanten v. Haugwitz erhållit en synnerligen energisk kommandant, varjämte betydande förråd av krigsförnödenheter blivit ditförda. Belägringen möttes också av ett med stor skicklighet och okuvligt mod lett försvar, i vilket såväl borgerskapet som bergsmännen deltog, och då svenskarna d. 19 gingo till stormning, blevo de med stor förlust tillbakaslagna. Då en överlägsen sachsisk-kejsarlig här var i antågande, förde Banér bort sina trupper, men efter segern vid Chemnitz drog han d. 10 april åter mot Freiberg för att taga revansch för den misslyckade belägringen. Staden hade dock nu erhållit ytterligare förstärkning, och då dess erövring visade sig skola kräva alltför stor uppoffring av tid och krigsfolk, bröt Banér upp redan d. 15 s. m. Under ett oförväget utfall mot trupper, som kvarlämnats till uppsamlande och skydd av efterblivet manskap, blev den tappra kommandanten v. Haugwitz sårad till döds.

De närmaste åren lämnades Freiberg i ro, men sedan fältmarskalken Lennart Torstensson i december 1642 intagit Leipzig, tågade han mot Freiberg, utanför vilket han d. 29 s. m. förlade sina trupper. Staden utsattes nu för en häftig beskjutning d. 2 och 3 januari 1643, och sistnämnda dag företogs även en stormning, vilken dock tillbakaslogs av kommandanten överstelöjtnant Schweinitz, under vilken garnison och borgerskap försvarade sig med samma hårdnackade hjältemod som de ådagalagt mot Banér. För att bringa saken till avgörande var Torstensson, som under flera veckor varit bunden vid sängen, betänkt på en stormning i mitten av februari, men inledde dessförinnan underhandling med kommandanten. Då emellertid generalen greve Octavio Piccolomini nalkades med en överlägsen armé, avbröts underhandlingen d. 16 febr., och följande dag hävde Torstensson belägringen.

PL. VI. 17. Åts. *SIEG UND FREYHEIT*. Kvinnlig figur sittande åt v., stödd mot en med ett draperi behängd kolonn. I h. hand håller hon tre sädesax, i den v. en palmkvist. I bakgr. t. v. står en man i bergsmansdräkt med ett malmtråg på axeln. I fonden staden Freiberg. På marken, t. h.: W.

Fråns. Tioradig inskr. 100 | *IÄHRIGES* | *BEDÄCHTNÜS DER* | *VON DER SCHWEDISCHEN* | *BELAGERUNG* | *BEFREIETEN* | *STADT* | *FREYBERG* | *D: 17. FEBR: | 1743*. Randskr. GOTT SEE GNE DICH O HEIL. BERG.

D. 34 mm. Medalj grav. av någon medlem av Wermuth-familjen, möjligen Christian Sigmund Wermuth, och slagen vid hundraårsminnets firande av Freibergs befrielse från belägringen 1643. K. Mk. i silv. B. 148, 5. Amp. 15815.

PL. VI. 18. Åts. Tornformad uppbyggnad med vimpelprydda toureller

och bland ornament i gotisk stil en manlig figur på konsol; omkring basen ett gallerstaket.

Fråns. Fyrradig inskr. mellan murgrönsrankor: DEN | VER-
THEIDIGERN | FREIBERGS | ANNO 1643.

D. 29 mm. Medalj, slagen i anledning av resandet av »Schweden-Denkmal» framför Peters-Thor i Freiberg 1843. K. Mk. i bly, med bärögla.

FREDEN I BRÖMSEBRO D. 13 AUGUSTI 1645.

Kristian IV:s bitterhet över de felslagna förhoppningarna att genom deltagande i religionsstriden erhålla en ledande ställning bland de protestantiska furstarna i Tyskland hade alltmer vänt sig mot hans lyckligare medtävlare Gustav II Adolf, vilkens segertåg förebådade det svenska väldets utsträckning till södra östersjökusten. Genom Gustav Adolfs död försvagades emellertid Sveriges ställning, och Kristian trodde sig nu såsom fredsmäklare kunna stäcka dess utvidgningsplaner. Han sökte därvid anslutning till kejsaren och förespeglade denne ett aktivt uppträdande mot Sverige, i händelse fordringar på landavträdelse skulle framställas. För rikskanslern greve Axel Oxenstierna var detta ej obekant, och förhållandet mellan de båda landen hade även i övrigt blivit synnerligen spänt genom konungens upprepade försök att kringgå bestämmelserna angående tullfrihet i Sundet, vilken tillförsäkrats Sverige i Knäred-freden d. 20 jan. 1613.

Sommaren 1643 började också de svenska noterna till Danmark antaga en allt skarpare karaktär, men något fredsbrott tyckes man där ej hava väntat, då Oxenstierna lät öppna fientligheterna genom fältmarskalken Lennart Torsstensons plötsliga inbrott i Holstein d. 12 dec. s. å. Kristian IV, som först en månad senare mottog krigsförklaringen, ådagalade under det krig som nu följde, och för vilket här ej är platsen att redogöra, en beundransvärd kraft och uthållighet. Då det emellertid visade sig omöjligt att med egen styrka tillbakaslå fienden, och något hopp om vidare hjälp från utlandet ej längre kunde hysas, nödgades konungen ingå på det förslag till fredsunderhandlingar, som framställdes av de mot Sverige gynnsamt stämde makterna, Generalstaterna och Frankrike. Underhandlingarna öppnades d. 8 febr. 1645 i Brömsebro, och genom Frankrikes påtryckningar hade konungen i slutet av mars gått in på de svenska fordringarna i fråga om oinskränkt tullfrihet. Oxenstierna lät sig emellertid ej nöja härmed, utan fordrade som garanti för freden även avträdelse av sundprovinserna m. m. Väl lyckades konungen genom tull-eftergifter mot Generalstaterna undvika öppen brytning även med detta land, men Danmarks ställning var så hopplös, att dess ombud vid fredsförhandlingarna i mitten av juni på eget beråd tillbjödo Sverige Gotland, Ösel och Jämtland samt såsom pant på 30 år Halland, något som även godkändes av danska riksrådet. Den

gamle, hårt prövade konungen nödgades giva efter, och sedan det danska anbudet ökats med Härjedalen, uppnåddes slutligen enighet mellan de båda landen, och freden undertecknades i Brömsebro d. 13 aug. 1645.

19. Åts. CHRISTIANUS. IIII. DAN: NOR: GOTTO: VANDALO: Q3. REX. Bröstb. halvt h., med spetskrage och snörbesatt dräkt, inom rikt ornerad kartusch. Nedtill: *I Blum.*

Fråns. IUSTITIA. ET. PIETAS, REGNORUM. ROBORA. FIRMAT. På sidorna om ett avhugget träd, från vars stubbe en grönskande gren utskjuter, stå 2 kvinnliga figurer; den t. v. (gudsfruktan) höljd i dok och med en bok i v. hand samt i d. h. en genom en krona stucken spira; den t. h. (rättvisan) med ett svärd i h. hand och i d. v. en våg. Över det hela hebreiskt $\overline{\text{נִיְיִ}}$ i strålar ur moln. Nedtill, i små typer, 1645.

D. 53 mm. Medalj, grav. av J. Blum och enl. »Beskrivelse etc.» (D. M. 348, 1020) slagen med hänsyftning på Brömsebrofreden, vars hårda villkor väl kunna tänkas hava inspirerat bilden av Danmark såsom ett stympat träd. Att freden ej uttryckligen nämnes, kan ej förvåna. Det ges ej många exempel på, att den förlorande parten med medaljer förevigat en fred, som beseglat stora landavträdelser. (Se Hild. II, 34—36, 14—17). K. Mk. i silv. D. M. 348, 1020.¹

EN HOLLÄNSK FLOTTA UNDSÄTTER I OKTOBER 1658 DET AV KARL X GUSTAV BELÄGRADE KÖPENHAMN.

Sedan Karl X Gustav, under förevändning att danskarna förhalade de överskommelser, som påkallades av Roskilde-freden, bestämt sig för att ånyo anfälla Danmark, gick konungen ombord på den svenska flottan i Kiel och landsteg med en armé av 5,000 man vid Korsör d. 7 augusti 1658. Vid underrättelsen att svenskarna visat sig på Själland utbröt stor förvirring i Köpenhamn, då staden befann sig i nästan värlöst skick med förfallna eller ej färdigbyggda befästningar, en till stor del permitterad garnison och krigsskeppen liggande

¹ Över Brömsebro-freden slogs en nästan lika allmänt hållen medalj från svensk sida (Hild. I, 265, 17), ävensom längre fram ännu en, vilken ingår i A. Karlsteens andra regentlängd (Hild. I, 266, 18). I Beskrivelse etc. (D. M. 353, 1072) uppges även en annan dansk medalj av 1645 hava syftat på sagda fred. Den har på framsidan bl. a. det hebreiska $\overline{\text{נִיְיִ}}$ med inskr.: IUSTUS IUDEX. Då emellertid ungefär samma framsida återfinnes på ett antal guld- och silvermynt redan 1644 (D. M. 342, 960 o. ff.) förutom på guldmynt följ. år (D. M. 353, 1073 o. ff.), torde den, ehuru troligen betingad av Kristian IV:s förbittring mot Sverige, här ej böra upptagas.

avtacklade i hamnen. Förbittringen över fredsbrottet och känslan att Danmarks tillvaro som självständig stat stod på spel enade dock hela befolkningen i ett fast beslut att ej utan strid vika för våldet, och med konungahuset i spetsen sattes ett rastlöst arbete i gång till avhjälpande av de värsta bristerna i försvaret. Stadens utanverk måste dock uppgivas, i följd varav förstäderna blevo stuckna i brand, och åsynen härav mötte Karl X Gustav, när han d. 11 ryckte fram med trupperna på höjderna vid Valby. Konungens avsikt var att enligt generalkvartermästarlöjtnanten Erik Dahlberghs råd omedelbart företaga en stormning, men denna plan mötte motstånd hos riksamiralen greve Karl Gustav Wrangel samt större delen av det högre armébefälet, och konungen beslöt i överensstämmelse härmed att låta Köpenhamn undergå en reguliär belägring. Denna, som närmast anförtröddes åt fältmarskalken greve Gustav Otto Stenbock och Erik Dahlbergh, skred endast långsamt framåt, då danskarna med täta och lyckosamma utfall störde arbetena, och svenskarna voro i saknad av tungt artilleri, vilket först delvis avhjälpes, då Kronborg d. 6 september uppgavs till riksamiralen, och därvarande kanoner kunde komma till användning vid belägringen. För att avstänga Köpenhamn från den rikliga tillförsel av livsmedel Amager erbjöd, lät Karl X Gustav d. 7 oktober besätta ön med en styrka, som överfördes av viceamiralen friherre Klas Bielkenstiernas eskader, vilken dock, vid ryktet att en holländsk flotta blivit sänd till Danmarks undsättning, beordrades förena sig med de övriga svenska örlogsskeppen i sundet. I följd härav utrymdes åter Amager d. 10, sedan det först blivit avbränt, men vid uppbrottet lyckades danskarna under Fredrik III:s eget befäl överrumpla svenskarnas eftertrupp, varvid Karl X Gustav, som själv infunnit sig, var nära att tagas till fånga.

Till den avgörande stormning, som så länge förberetts, voro emellertid alla anstalter träffade, då trovärdiga underrättelser ingingo, att den av Generalstaterna avsända flottan var i annalkande. Den svenska flottan, som räknade fyrtiofem örlogsskepp med 1,838 kanoner, hade fördelats på fyra eskadrar under riksamiralens överbefäl och förlades i anledning härav med tre eskadrar upp mot Kronborg för att spärra sundet, medan den fjärde lämnades vid Hven, dels som reserv, dels för att hindra den danska eskader, som låg på Köpenhamns redd, från eventuella försök att förena sig med den holländska flottan. Under befäl av amirallöjtnanten av Holland baron Jakob Opdam van Waasenaer hade denna, som bestod av trettiofem skepp med 1,170 kanoner jämte en mängd transportfartyg, d. 23 okt. ankrat utanför Hornbek, och d. 29 på morgonen seglade den in i Öresund, vars ringa bredd nödgade den gå fram på tre avdelningar, av vilka Opdam förde huvudstyrkan i mitten, samt viceamiralerna W. de With och P. Floriszoon avant- och arriergardena. Riksamiralen, vilken, under den gynnsamma vind som rådde föregående dagar, önskat angripa den för ankar liggande fientliga flottan, avhölls därifrån av Karl X Gustav, enär Holland ej utfärdat någon krigsförklaring mot Sverige, och då holländarna nu seglade in i sundet, lät konungen, som begivit sig till Kronborg, hälsa dem med svensk lösen, vilken dock ej besvarades. Kanonerna började därför spela såväl från Hålsingborgs fästning och några kustbatterier på svenska sidan som från Kronborg, där konungen avlossade första skottet; elden kunde dock ej hejda den fientliga flottan, vars främsta avdelning snart invecklades i en

förbittrad strid med svenskarnas första eskader, där riksamiralen förde befälet. Särskilt hård blev kampen mellan Wrangels flaggskepp Viktoria och de Withs Brederode, men då Opdam på d'Eendracht skyndade till hjälp, blev det svenska skeppet så svårt skadat, att det måste gå ur striden och söka sig in under Kronborg. Chefen för den andra svenska eskadern amiral Klas Bielkenstierna grep då in och tvang Brederode, vars amiral stupat, att stryka flagg, men fartyget gick omedelbart därpå till botten, och Bielkenstiernas flaggskepp Draken sköts redlöst och måste föras undan. Även Opdams flaggskepp var nära att övermannas, där det låg omringat av tre svenska skepp, men lyckades frigöra sig, och holländarna, vilkas arriergarde under Floriszoon nu hunnit fram, kunde ej hejdas av de återstående svenska eskadrarna under amiralen Henrik Sjöhjelm och amirallöjtnanten Gustav Wrangel. Vid 3-tiden gav Karl X Gustav signal till de alltjämt kämpande svenskarna att avbryta striden och gå upp under Kronborg.

Medan den holländska flottan, trots förlust av amiralskeppet Brederode och med ett avsevärt antal fartyg brakta ur stridbart skick samt stor manspillan, sålunda lyckades bryta sig igenom, hade dess transportfartyg, innan striden ännu var avslutad, smugit sig längs svenska kusten fram till den danska eskadern på Köpenhamns redd. Svenskarna hade till fienden förlorat tre linjeskepp, varjämte ett fjärde sjunkit i brinnande tillstånd, och ett femte strandat och måst offras åt vågorna. Många fartyg voro dessutom starkt skadade, i följd varav riksamiralen, då de båda fientliga flottorna nu förenats, såg sig nödsakad gå in till Landskrona, där hans flotta sedan blockerades.

Redan natten till d. 30 okt. lät Karl X Gustav trupperna bryta upp ur löpgravar och förskansningar för att taga ställning vid Brändshøj, 5 km. från staden. I Köpenhamn hälsades den holländska flottan, vilken medförde livsmedel, penningar och trupper, såsom Danmarks räddare, och tacksamheten tog sig uttryck i en folklig visa, där det bl. a. hette: Was seh ich auf der See? Sind's Engels oder Schiffe?... Ja Engels sind's fürwahr... Fredrik III uppmanade borgerskap och råd att låta låta kyrkklockor och tornur, som varit stumma under hela belägringen, åter ljuda som förut, och till Själlands biskop utgick påbud att i alla kyrkor låta hålla tacksägelsegudstjänster.

PL. VI. 20. Åts. Utsikt över ett sjöslag i Öresund, där bland de in-seglade krigsskeppen tvenne äro i sjunkande tillstånd, medan tvenne andra, från vilkas master Nederländernas flagga svajar, omringa ett mötande fartyg, som för svensk flagg och avlossar kanonskott. T. h. danska landet med Kronborgs slott, från vars torn och vallar, på vilka markerats en rad människor, skeppen beskutas. I förgr. vrakspillror samt båtar uppsamlade kringsimmande, vilka även ses klättra upp på ett av skeppen. I bakgr. krutrök. På en kringflytande spillra; t. h.: G. P.

Fråns. 9-radig inskr. Zoo orlooght de baron, | Die d'Zweden overwon, | En opende den mont | Der toegslote Sont | Niet zon-

17

18

20

21

der lijfgevaer, | Een eervoor Wassenaar, | En't vrye Nederlant |
Zoo houdt de Vryheit stant | MDCLVIII.

D. 46 mm. Medalj, grav. av G. Pooll och slagen i Holland över den seger dess flotta tillkämpade sig i Sundet d. 29 okt. 1658 under befäl av amirallöjtnanten baron J. van Waasenaer, herre till Opdam. Förmodligen har man på Kronborgs vallar velat antyda närvaron av Karl X Gustav, varom samtida relationer hade att berätta. K. Mk. i silv. B. 157, 1. Cat. 874. D. M. 413, 336.¹

21. Åts. Utsikt över Köpenhamn från hamnen, genom vars av pålar markerade inseglingstränna 3 skepp inkommit. I hamnen dessutom en mängd skutor och båtar. I bakgr. t. v. en rad skeppsmaster synliga. Molnhöljd himmel, på vilken ett flygande band med inskr.: Hafnia Daniae. PL. VI.

Fråns. I huvudsak lika med åtsidan på föreg. nr, dock för skeppet ytterst t. h. Zeelands flagga, vattnet är mera uppfyllt av båtar, och krutröken mindre utbredd. På en vrakspillra t. h.: I H. De små figurerna på Kronborgs vallar tyckas väpnade med pikar.

D. 46 mm. Medalj, sannolikt grav. av J. Herclus (ej av J. Höhn, som vanligen uppges) och slagen i Danmark över den holländska flottans lyckliga ankomst till Köpenhamn, efter att hava tilltvingat sig passagen genom Sundet. K. Mk. i silv. B. 157, 2. D. M. 477, 880 c.

Variant.

21 a). Åts. av samma stamp som den på originalet. PL. VII.

Fråns. I huvudsak lika med den på originalet, men från skeppet längst t. h. avlossas skott mot Kronborg, och krutröken är mera utbredd. Människorna på Kronborgs vallar tyckas ej vara beväpnade, och över slottet står: Crone burg. Sign. som på orig. K. Mk. i silv. Sst. s. 614. D. M. 477, 880 a.

¹ Silfverstolpe (Sst, s. 614) upptager efter Le Clerc, Histoire des Provinces-Unies des Pays-Bas, Amsterdam 1736, en medalj, vars åts. bär Fredrik III:s och Sophia Amalias bröstbilder, medan fråns. har samma bild av sjöslaget som nr 20, jämte de första 7 orden av dess inskr. Denna medalj, som f. ö. ej är omnämnd i litteraturen, är säkerligen apokryfisk, något som ej är okänt inom numismatiken och i detta fall kanske betingats av holländarnas önskan att få ett mera direkt erkännande från dansk sida av den lämnade hjälpen, än vad som framgår av medaljen nr 21. I alla händelser har Le Clerc i företalet reserverat sig mot varje ansvar i fråga om medaljerna. »Je ne dis rien», skriver han, »de l'explication des Médailles, qui sont à la fin de ce Volume. Je ne m'en suis nullement mêlé. Les Libraires, qui les avoient déjà, ont cru les employer, et bien des gens leur en seront gré.»

THORNS KAPITULATION D. 13 DECEMBER 1658.

Sedan Karl X Gustav efter Danmarks krigsförklaring i juni 1657 nödgats bortföra sina trupper ur Preussen, blev ställningen nästan ohållbar för de i därvarande fästningar kvarlämnade svenska besättningarna. En kejsarlig armé blockerade Thorn redan från sensommaren 1657, och påföljande år d. 22 juni övergick blockaden till en reguljär belägring av österrikare, brandenburgare och polacker, och denna skärptes, när Johan Kasimir d. 13 sept. anlände med ytterligare trupper. Staden, som nu var innesluten av härar på omkring 40,000 man, hade, sedan den 1655 kommit under Sverige, fått sina till stor del äldre befästningar avsevärt förstärkta, men läget var icke destomindre nästan förtvivlat, då garnisonen ej uppgick till mer än 2,000 man. Försvaret vilade dock hos män, som visade sig uppgiften fullt vuxna. Genom den kloka och vidsynta förvaltning, som införts av guvernören över Kulmska palatinatet, greve Bengt Oxenstierna, vilken av konungen kvarlämnats i Thorn, blev borgerskapet vunnit för Sveriges sak även när striden gällde egna landsmän, och såväl överkommendanten generalmajor Barth. Hartwig v. Bülow som ock hans närmaste man, översten Erik Drake förstodo att hos den fåtaliga besättningen väcka tillförsikt och uthållighet under den krävande tjänsten.

En av Johan Kasimir framställd uppfordran till staden att giva sig avisades genast av Bülow, som genom täta utfall oroade de belägrande och framgångsrikt tillbakaslog flera försök till stormning. Natten till d. 6 nov. lyckades dock fienden under ett i stor skala företaget angrepp taga sig upp på vallarna på tvenne ställen, men kastades åter tillbaka, och efter 6 timmars förbittrade strider uppgavs försöket.

Sjukdomar och brist på livsmedel började emellertid göra sig starkt kännbara i staden, och då den tappra besättningen alltmer sammansmälte i ständiga strider, ej minst under de omkring 200 utfall man räknat under belägringen, nödgades Oxenstierna inleda underhandlingar om kapitulation, vartill Johan Kasimir samtyckte. Den fasthet och skenbara förvissning om svenskarnas styrka Oxenstierna lade i dagen under förhandlingarna kommo slutligen Johan Kasimir att ingå på för Sverige, i betraktande av fästningens nödställda läge, ytterst fördelaktiga villkor, som sedermera även funno beaktande vid fredsunderhandlingarna. Kapitulationen, som bl. a. tillförsäkrade garnisonen fritt avtåg, undertecknades d. 13 dec. 1658, och d. 20 marscherade svenskarna ut ur staden. Av den styrka, som under nära halvtannat år hållit fienden bunden framför Thorns murar, återstod ej mer än omkring 300 stridsdugliga män jämte 200 sjuka. Vid den överraskande åsynen av denna lilla skara lär polackerna endast med svårighet kunnat av konungen förhindras att bryta fördraget.

PL. VII. 22. IOANNES CASIMIRUS D. G. POLONIÆ & SUECIÆ REX & C. Brösth. h. med lagerkrans, nedliggande krage över romersk rustning med axelstycken i form av lejonhuvud, fältbindel och Gyllene skinnet i kedja. Nedtill: I H.

21a

22

25

25

Fråns. NUMINIS AUSPICYS ET REGIS FORTIBUS ARMIS. THORU-
NIUM PRISCO REDDITUR OBSEQUIO. Utsikt från landsidan över
Thorn, som beskjutes från fem bastioner. I förgr. Johan Kasimir
till häst med kommandostav; bredvid honom bortsprängande ryt-
tare samt en trupp fotfolk, och på båda sidor fältläger. I överkant.
hebreiskt יהוה vars strålar genombryta molnen. Nedtill kartusch,
i vilken: M. D. C. LVIII. | XXX DECEMBER. På kartuschens sidor: I H.

*D. 70 mm. Medalj, grav. av Joh. Höhn (förmodl. d. ä.) och slagen över
Thorns överlämnande till Johan Kasimir d. 20 dec. 1658. Datum, 30 dec., an-
ges här efter i Polen gällande n. st. Uppgifterna växla, om konungen eller
staden låtit slå medaljen; i betraktande av befolkningens under belägringen åda-
galagda trohet mot Sverige, förefaller det senare mindre troligt. K. Mk. i silv.
B. 1573. Bahrf. Mar. 9164.*

TRONDHJEMS LÄNS ÅTERERÖVRING I DECEMBER 1658.

Sedan Trondhjems län blivit avträtt till Sverige i Roskilde-freden d. 26 febr. 1658, hade det av svenskarna övertagits i maj s. å., varefter den nye guver-
nören friherre Klas Stiernsköld anlände d. 11 aug., och hyllningseden avlades
av befolkningen d. 1 sept. Cenom Karl X Gustavs fredsbrott fick emellertid
Danmark anledning söka återtaga den förlorade provinsen, och generallöjtnanten
Jörgen Bjelke sändes med de sunnanfjällska trupperna, vilka under vägen för-
stärktes med väpnade bönder, upp mot Trondhjem, varvid Stiernsköld måste
draga sig in i staden. Under tiden hade i Bergen rustats ett fyrtiotal jakter och
skärbåtar, vilka under konvoj av tre örlogsskepp förde ytterligare krigsfolk upp
till Trondhjemsfjorden, där landstigning d. 28 sept. ägde rum i stadens närhet.
Belägringen tog härpå sin början de första dagarna av oktober med en styrka,
som oberäknat bondehären så småningom ökades till 3- à 4,000 man. Till att
möta det förestående angreppet hade Stiernsköld, utom de svaga befästningarna,
vilka behärskades av kringliggande höjder, ett nedanför staden förlagt krigs-
skepp samt 600 man fotfolk och 120 ryttare under kommandanten överste Chris-
ter Svinhufvud, medan något samarbete ej kunde påräknas från borgerskapets
sida, vilket förblivit Danmark troget och visade svenskarna uppenbar ovilja. De
mest trängande försvarsarbetena kunde dock sättas i gång med hjälp av fält-
ingenjören Peder Clarman, vilken ditsänts av konungen och tillsammans med
ett fåtal artillerister lyckats sjövägen smyga sig in i Trondhjem. På begäran
av Stiernsköld hade även en undsättningskår om 500 ryttare under befäl av
överstelöjtnant Erik Drakenberg blivit avsänd från Sverige, men denna blev
efter en häftig strid d. 2 okt. kastad tillbaka över gränsen.

Danskarnas belägringsarbeten fortskredo emellertid, och skansar samt batterier uppfördes, från vilka befästningarna beskötos med ett 40-tal kanoner. Den fientliga elden besvarades dock från vallarna så kraftigt de knappa ammunitionsförråden medgåvo, och utfall gjordes med växlande framgång. Sedan Stiernsköld d. 22 nov. avslagit en uppfordran att dagtinga, började staden beskjas med glödgade kulor, varpå borgerskapet anhöll att få lämna staden. I hållet krigsråd beslöts emellertid fortsätta kampen, men brist på ammunition och livsförnödenheter, den i staden rådande sjukligheten och borgerskapets nu öppet framträdande fientlighet nödgade till slut Stiernsköld att efter 10 veckors tappert försvar inleda underhandlingar med belägringstruppernas befälhavare generalmajor Georg v. Reichwein. Kapitulationen, som tillförsäkrade garnisonen fritt avtåg under militärisk honnör, underskrevs d. 11 dec. 1658, och d. 17 avmarscherade svenskarna, som sammansmält till mellan 2- och 300 man, medan krigsskeppet fick övertagas av borgerskapet som ersättning för lämnade försträckningar.

23. Åts. FRIDERICVS. III. DEI. GRATIA. DANIE. Danmarks hjärtvapen under kgl. krona och inneslutet av 2 lagerkvistar. På sidorna (med minimala siffror): 16 58.

Fråns. NORWEG: VANDALORVM. GOTOR: Q: REX. Fredrik III:s krönta namnchiffer, stående på en sköld med Norges vapen, mellan 2 palmkvistar. På sidorna, parallellt med omskriften: DOMINVS PROVIDEBIT.

D. 38 mm. Medalj, av myntkaraktär, som antages vara slagen i anl. av Trondhjems återerövring 1658, något vartill Norges vapen och årtalet 1658 onekligen inbjuda. Medaljens myntkaraktär talar måhända för, att den blivit utförd vid det norska myntverket i Kristiania. Frånsidans inre omskr. utgjorde Fredrik III:s ur 1 Mos. 22. 8 hämtade valspråk. D. M. 412,333. Wallem, s. 3.

STORMNINGEN AV KÖPENHAMN DEN 11 FEBRUARI 1659 TILLBAKASLÅS.

När Karl X Gustav efter den holländska undsättningsflottans genombrott d. 29 okt. 1658 påföljande natt drog belägringshären tillbaka till Bröndshøj, var hans avsikt ingalunda att uppgiva försöket att betvinga Köpenhamn. Bröndshøj, som av naturen var väl skyddat av träsk och sumpmarker på tvenne sidor, förskansades därför i fronten med vallar och bastioner, och ett läger av baracker och jordkolor inrättades, där hären förlades, och där konungen samt tidvis även hans gemål uppehöll sig. På förberedelser till en stormning arbeta-

des därefter rastlöst, och till förstärkning av trupperna inkallades 5 regementen från Sverige.

I Köpenhamn var man ej heller överksam; den väpnade styrkan uppbraktes till 13,000 man, vallarna förstärktes med palissader och spanska ryttare, över de gator, som i händelse av fiendens inträngande voro särskilt exponerade, spändes järnkedjor, och för bestyckningen, som nu uppgick till 250 kanoner, tillverkades riklig ammunition, medan matrosar från holländska flottan och upp-bådade bönder från Amager avdelades till dess betjäning. Att staden nu blivit försatt i gott försvarsskick var väl bekant i det svenska lägret, och bland det högre armébefälet höjdes öppet röster mot att våga en stormning med trupper, som voro fiendens avsevärt underlägsna i antal och dessutom försvagade av sträng vaktgöring, dålig förplägning och olämpliga bostäder. En överrumpling av danskarna genom ett nattligt angrepp tycktes dock böra leda till målet, och man räknade härvid på, att de svaga befästningarna vid Kallebodstrand skulle kunna kringgåås på isen, då såväl sundet längs stränderna som vallgravar och dammar voro tillfrusna av den stränga köld som rådde. I överensstämmelse härmed utföll ock konungens beslut, och stormningen fastställdes till början av februari, sedan under föregående månad rytteripatruller upprepade gånger framträngt in under stadens vallar, provat isens bärighet och med halm- och risknippor sökt förstärka densamma. Redan den 7 stod den svenska hären marschberedd, d. 8 gjorde den en framryckning mot Valby höjder, och d. 9 sent på aftonen företogs med infanteriet ett våldsamt angrepp mot slottsholmen, varvid en av de på Kallebodstrand förlagda bestyckade pråmarna stacks i brand. Elden från batterierna på slottsholmen och Christianshavn drev dock svenskarna tillbaka, och den generalstorm danskarna väntat uteblev. Dagen därpå rådde fullkomlig stillhet i det svenska lägret, men genom spejare eller överlöpare blev det känt i Köpenhamn, att angreppet skulle äga rum påföljande natt. Enligt den plan som blivit uppgjord skulle arméns huvudstyrka under konungens eget befäl föras fram över Kallebodstrand mot befästningarnas sydvästra front mellan den efter Gyldenlöve uppkallade skansen och en till slottsholmen ledande lönngång. Samtidigt skulle generalmajoren greve Klas Tott med en avdelning ryttare och något fotfolk göra ett angrepp mot en av bastionerna på Christianshavn för att söka leda batterielden bort från den egentliga anfallspunkten, medan några regementen sändes mot Vesterport för att möta eventuella utfall. Först någon timma senare, då striderna på denna kant antogos hava lagt beslag på de belägrades huvudsakliga krafter, skulle generalen friherre Gustav Banér gå fram mot Österport och storma fronten däremellan och Köpenhamns kastell.

Vid 12-tiden på natten till d. 11 februari bröt den svenska hären i tysthet upp från lägret, med manskapet i första leden medförande handgranater, stormstegar, isbryggor och timmermansyxor samt iförda skjortor över kläderna för att ej avsticka från den snöhöljda marken. Efter något mer än en timma var den av Karl X Gustav förda styrkan framme vid Kallebodstrand, och med antända tjärtunnor vid Valby backe gavs signal att börja stormningen. Men straxt kom det danska svaret med kanonskott som dånade längs hela västfronten från Vesterbro t. o. m. Christianshavn, och kartescherna regnade ned över de fram-

trängande svenskarna. Det första hindret i deras väg lyckades de dock övervinna, då de trots upphuggna vakar antrade en i Kallebodstrand ankrad fregatt, vars besättning efter en förbittrad strid blev nedhuggen. Elden från Christianshavns kanoner tvang dock svenskarna att med stora förluster överge skeppet, och alla försök som av generalmajor Wilhelm Wawassor, vilken förde ena stormkolonnen, gjordes att komma upp på slottsholmen misslyckades, då de medförda isbroarna visade sig för korta för de av danskarna upphuggna vakarna. Lika liten framgång hade generalmajor Fabian Fersen, som med den andra stormkolonnen sökte taga sig fram mot andra sidan av lönnången. Fersen vände sig då mot utanverken kring Gyldenlöves bastion, och, då Wawassor skyndat till hans hjälp, erövrades dessa, varpå svenskarna under en mördande kartescheld trängde ned i graven framför huvudvallen och sökte med stormstegarna taga sig upp för dess nedisade innerbrant. Till den hotade bastionen hade dock försvararna samlat sig med Fredrik III i spetsen, som skyndat dit från slottsholmen, och över de stormande östes sjudande beck och lut, varjämte handgranater och stenar oavbrutet nedslungades, och de svenskar som lyckats taga sig upp stöttes tillbaka med i järnkettingar fästa bjälkar. Att bestiga bröstvärnets var under dessa omständigheter omöjligt, men i 3 timmar höllo Fersen och Wawassor ut i den erövrade terrängen. Under tiden hade Tott i tåten för sitt kavalleri gjort det anbefallda angreppet mot Christianshavn, men isen brast under den väldiga bro han medförde för att bereda ryttarna väg över vallgraven, och med knapp nöd räddade sig styrkan i land. Det infanteri Tott medfört lyckades däremot på en av avantgardet utlagd bro taga sig över graven, men efter 3 fruktlösa anfall måste även det draga sig tillbaka. Medan striderna ännu pågingo på sydvästfronten hade Banér enligt planen för stormningen ryckt fram mot nordfronten men förfelade i mörkret anfallsriktningen och kom för långt västerut, där ett våldsamt motstånd mötte. Tvenne anfall avslogos, och av kanonaden ditlockades skyddstrupperna från hela fronten, bland vilka befunno sig några hundra där förlagda matrosar från den holländska flottan. För att understödja Banér sände Konungen Wawassor med resterna av hans styrka, men även det förnyade angrepp, som därefter gjordes, och under vilket Wawassor stupade, blev fruktlöst, och svenskarna nödgades vika tillbaka.

Fram på morgonen gjorde Karl X Gustav slut på den hopplösa kampen, under vilken hans trupper ådagalagt ett mod och ett dödsförakt, som danskarna voro de första att erkänna. Signal gavs till stridens upphörande, och den svenska armén återfördes till lägret. Under klockringning och kanonsalut strömmade danskarna ut ur portarna för att taga den omstridda terrängen i besittning. Marken var överhöljd av sårade och döda, av kvarlämnade vapen, stormredskap och trosspersedlar, och en upprörande plundring av de stupade officerarnas dyrbarheter vidtog. Förlusten i döda och sårade hade på den svenska sidan uppgått till omkring 1,500, varibland en stor mängd av befälet, och 300 man hade tagits till fånga. Danskarnas förlust var, även medräknat manskapet på fregatten, ytterst ringa, då försvararna på vallarna endast i ett fåtal fall kommit inom räckhåll för angriparna. Något vidare anfall mot Köpenhamn företogs ej, ehuru det svenska lägret först utrymdes i enlighet med fredsför-

draget d. 26 maj 1660. Året därpå d. 21 januari påbjöd Fredrik III, att tack-sägelsegudstjänster över stormningens tillbakaslående skulle hållas d. 11 febr. i alla landets kyrkor, och minnet av denna bragd bevarades i ett stort antal mynt och medaljer.

24. Åts. DOMINVS. PROVIDEBIT. 1659. Fredrik III:s krönta namnchiffer. Därunder en sten, och på ömse sidor om denna, från h. till v., EBEN EZER

Fråns. SOLI. DEO. GLORIA. En ur moln från v. utsträckt hand avhugger med ett kroksvärd en annan hand, som griper efter en konungakrona. Under kronan: 11 Feb.

D. 41 mm. Mynt till värde av tjugo dukater, danska dubbelkroner och kronor präglade till minne av den tillbakaslagna stormningen av Köpenhamn 11 febr. 1659. Åtsidans omskrift utgjorde Fredrik III:s ur 1. Mos. 22. v. 8. hämtade valspråk, och dess symbol avser israeliternas »hjälpssten», Eben-Haeser, vilken profeten Samuel efter segern över filisteerna uppställde med orden »Allt här intill haver Herren hulptit oss» (1 Sam. 7: 12). K. Mk. i silv. (krone). B. 158. vid 4. D. M. 417,372 a i guld (halvportugalös), 372 b i silv. (dubbelkrone) och 372 c i silv. (krone).¹

Variant.

24 a). Åtsidan lika med den på originalet.

Fråns. I huvudsak lika med den på originalet, men den svärdförande handen något olika formad, och armen, som sträcker sig efter konungakronan, utgående ur lagerkvistar. Förmodligen har denna typ varit den ursprungliga, men kasserats på grund av de fiendens arm omslutande lagerkvistarna. I den danska gamla kungl. samlingen förekom den ej. Dev. 2284.

25. Åts. IIII. MARCK. DANSKE. 1659. I övrigt som den på PL.VII. föreg. nr.

Fråns. Lika med den på föreg. nr.

D. 41 mm. Mynt präglad av samma anledning som föreg. nr. Det här utsatta myntvärdet, 4 danska mark, motsvarade en dansk krone, men stamparna användes även för prägning av dubbelkroner och 20-dukater. K. Mk. i silv. (krone). B. 158,4. D. M. 417,373 a. i guld (20-duk.), 373 b₂ i silv. (dubbelkrone) och 373 c i silv. (krone).

Varianter.

¹ Omkring 100 år senare, 1758, lät Fredrik V slå en dukat (D. M. 748,77) med Ebenezer-inskrift, varvid tanken på segern över arvfjenden 1659 väl knappast var främmande. 1758 slöts nämligen med Frankrike en traktat, som syntes utlova en lösning av de gottorpska stridigheterna, vilkas vidmakthållande ingick i den svenska politiken (Num. For. III, s. 18).

25 a). Åts. Lika med den å originalet, men med några skiljaktigheter i omskriftens punktering samt avstånden mellan orden, varjämte å en (se 376) årtalet är rättat från 1660.

Fråns. Lika med den å originalet. D. M. 418,374—76.

25 b). Åts. Lika med den å originalet, men utan årtal.

Fråns. Lika med den å originalet. D. M. 424,425.

PL. VIII. 26. Åts. FRIDERICVS. III. D. G. DAN:NOR:VAN:G:REX Brösth. halvt åt h., med lockperuk, från öronhöjd friserad i stela, horisontella valkar, rustning, bred, spetskantad krage, elefantorden och hermelinbrämad mantel fäst med agraff över bröstet.

Fråns. Omskr. i nedtill tvenne rader, av vilka även den inre går från h. till v.: 1659 den XI. Febr: *Seint die Swed: zu nacht umb z. vor Copenh: mit ein General Sturm angefaln. | vnd Sich geendet morgens umb 5.* En ur moln från v. utsträckt hand avhugger med ett svärd, vars klinga är obetydligt svängd, en annan hand, som griper efter en konungakrona. Under kronan: COPENHAFEN, över handen t. v. *Dan.*; på den avhuggna handleden (bakvänt) *Swed.*: Nedtill kartusch, vari: 1660 | *den 27 may*, vilken inskr. på mitten avdelas av det lodrätt ställda ordet: FRID. Över kartuschen i två rader: EBEN EZER | SOLI DEO GLORIA.

Oval, 41 × 34 mm. Båda medaljsidorna slagna i tunt silverbleck och sammanhållna av en kant med bärögla; mellanrummet utfyllt med vax. Medalj, slagen, jämte varianterna och nr 27—27 a, efter fredsslutet d. 27 maj 1660 och utdelad att bäras av samtliga Köpenhamns försvarare. Se ang. Eben Ezer nr 24. K. Mk. i silv. B. 1585. D. M. 423,422 a.

Varianter.

26 a). Åts. FRIDERICVS. III. D. G. DAN:NOR:VAN:REX Brösth. h. med lockperuk, något mindre hårt friserad än å föreg. nr, lagerkrans, romersk rustning samt fältbindel med rosett över h. axel.

Fråns. av samma stamp som den på originalet. K. Mk. i silv. D. m. 424,422 b (möjl. avses härmed följ. nr).

PL. VIII. 26 b). Åts. FRIDERICVS. III. D:G. .DA:NO:VA:G:REX Brösth. h. med peruk i täta lockar, men i övrigt lika med den å 26 a).

Fråns. av samma stamp som den på originalet K. Mk. i silv.

PL. VIII. 27. Åts. Köpenhamns gamla vapen (stadspört) med tre hjälmar och uppburet av lejon samt därunder en grupp armatur med skansgrävarverktyg etc.

26

30

26b

26b

27

Fråns. av samma stamp som den på nr 26.

Oval, 41 × 34 mm. Åtsidans medaljbild återger Köpenhamns nya vapen, förlänat borgerskapet d. 24 juni 1661, samtidigt med att de vidsträckta privilegier staden erhållit löfte om redan vid svenskarnas annalkande och som stadfästes våren 1659, nu i huvudsak förnyades. Medaljen kan sålunda ej vara slagen före senare hälften av 1661, och om den utdelats såsom minne av stadens försvär, har väl detta skett av den i spetsen för magistraten ställde presidenten. K. Mk. i silv. B. 158 vid. 5. D. M. 424,423.

Varianter.

27 a) Åts. I huvudsak lika med den på originalet, men de sköldbärande lejonerna av olika teckning liksom armaturen, som ökats med ett svärd, vilket saknas å nr 27.

Fråns. i huvudsak lika med den å nr 26, men i st. f. *Dan* står *Dan: gegen Sturm*, och över *Swed* står *sturm*.

Se föreg. B. 158 vid. 5. D. M. 424,424.

27 b) Åts. av samma stamp som den på nr 26 a.

Fråns. av samma stamp som åtsidan på nr 27.

Sannolikt godtycklig sammanslagning av de båda medaljsidorna. K. Mk. i silv.

28. Åts. Kartusch med sexradig inskr.: *Cum | IPSO ERO IN | PL. IX. ANGUSTIA, ERUAM | EUM ET HONORE | AFFICIAM EUM | 91 Psalm 15. Däromkring åtta bröstbilder av konungaparet och dess sex barn inom ovala lagerkransar och med följande inskrifter: Fridericus. III. Dan. et. Norw. REX — SOPHIA AMALIA. DAN: ET. NORW REGINA — CELSITVDO REGIA CHRISTIANVS — GEORGIVS PRINCEPS — PRINCIPISSA. ANNA SOPHIA — PRINCIPISSA. FRIDERICA. AMALIA — PRINCIPISSA, VLDARICA ELEONORA — PRINCIPISSA. WILHELMINA ERNESTINA.*

Fråns. Nittonradig inskr. inom tät lagerkrans: *POST. | AMAGRIAM VINDICATAM | DIE 10 OCTOB. A°. 1658. | HAFNIAM LIBERATAM AB HOSTILI | OBSIDIONE DIE 30 OCTOB. EIUSD. ANNI | ASSULTU DIE 11 FEBR. 1659. | FIONIAM RECUPERATAM | DIE 14 NOV. EIUSDEM ANNI | PACEM SUBIECTIS REDDITAM | DIE 27 MAY 1660. | FRIDERICO TERTIO | DANLÆ ET NORV. REGI DOMUIQ REGLÆ | QUOD HÆREDITARIO et ABSOLUTO MONARCHÆ | DEBETUR, PRÆSTITUM est HOMAGIUM | HAFNIÆ 19. OCTOB. A: EIUSD. ELAPSI A PRIORI HOMAGIO AN|NIS: 12. MENSIB. 3. DIEB. 13 | IN PERPETUAM REI | MEMORIAM.*

D. 77 mm. Medalj, slagen av biskopen i Själland, tituläre ärkebiskopen Hans Svane, en av de förnämste främjarna av enväldsmaktens införande i Danmark och av honom i nov. 1666 överlämnad i guld till konungahusets medlemmar samt utdelad i silver till en mängd högtstående personer. Åtsidans omskrift, ur Ps. 91, v. 15, lyder i Vulgata: Cum ipso sum in tribulatione, eripiam et glorificabo eum. Frånsidans inskrift, som gäller Fredrik III:s hyllning d. 19 okt. 1660 såsom suverän arvkonung »12 år, 3 månader och 13 dagar» efter hans första konungahyllning mot handfästning (d. v. s. 6 juli 1648), rekapitulerar även de förnämsta händelserna under det lyckligt avslutade kriget. Dessa voro Amagers återtagande d. 10 okt. 1658, Köpenhamns belägrings upphävande d. 30 s. m., stormningens tillbakaslående d. 11 febr. 1659, Fyens återerövring 14 nov. s. å. och slutligen fredens undertecknande d. 27 maj 1660. K. Mk. i guld. B. 158 vid. 5. D. M. 422,416.

PL. IX. 29. FRID III D. G DAN NOR. VAN. GOT. Q. REX inom rundstämpel med huvud h. I hörnen utomkring rundeln: NATVS | 18. MART. | 1609 — CORO | 23 NOV. | 1648 — REGN | ANNOS | 22 — OBIIT | 9. FEBRV | 1670 På halsavsk. A. M. F.

Fråns. Obelisk. varå: ME | MO | RIAE | AETER | OPTIMI | PRINCIP. T. h. om obeliken en sjunkande sol, och vid dess fot ett lejon. I de fyra hörnen: VICT. | NAVAL. | 29. OCT. 1658. — METR | DEFEN | 11. FEB. 1659. — FION. | RECEP. | 14. NOV. 1659. — EMIN | IMPE. OBL. | 27. OCT. 1660.

Klippingsmedalj, 35 × 35 mm., grav. av A. Meybusch och slagen över Fredrik III:s frånsälle d. 9 febr. 1670. Av krigshändelserna upptagas här holländska flottans genombrott d. 29 okt. 1658, tillbakasländet av huvudstadens stormning d. 11 febr. 1659 och Fyens återerövring d. 14 nov. s. å. K. Mk. i silv. B. 158 vid. 5. D. M. 483,911.

DANSKARNA ÅTERERÖVRA FYEN I NOVEMBER 1659.

När Karl X Gustav i augusti 1658 förnyade kriget mot Danmark, beslöt de mot Sverige allierade makterna, Brandenburg, Polen och Österrike, att skynda Fredrik III till hjälp och utrustade för detta ändamål en här om 32,000 man under överbefäl av kurfurst Fredrik Wilhelm av Brandenburg. Fram på våren följande år hade även kurfursten lyckats fördriva de svenska styrkor, som kvarlämnats i hertigdömena samt på jutska halvön och öarna Alster och Femern, varpå han beredde sig att övergå till det av svenskarna besatta Fyen. Upprepade försök till landstigning gjordes ock under sommarens lopp 1659, men

28

29

28

kunde ej genomföras, och då den holländsk-danska eskader, under vars betäckning landstigningsförsöken verkstälts, blivit tillintetgjord av svenskarna, och dessutom en i sundet förlagd engelsk flotta befarades skola uppträda på Sveriges sida, beslöt kurfursten i augusti 1659 vända sig mot Pommern, medan ett tiotal regementen kvarlämnades och ställdes till Fredrik III:s förfogande. För att övertaga befälet över de svenska trupperna i Tyskland sändes nu riksamiralen greve Karl Gustav Wrangel, som hittills fört överkommandot på Fyen, med 2,000 man till Pommern, och då försvaret av ön härigenom avsevärt försvagades, och dessutom Generalstaterna beslutat kraftigt ingripa i kriget med en flotta om 40 örlogsskepp under befäl av Hollands löjtnant-amiral-general Michiel de Ruyter, fann Fredrik III tiden vara inne att söka återtaga Fyen. Tvenne kårer, bestående av danska och allierade trupper, rustades i anledning härav och ställdes under befäl av fältmarskalkarne Hans Schack och Ernst Albrekt v. Eberstein. Den förra om 6,200 man, huvudsakligen danskar förstärkta med tre holländska regementen, överfördes till Fyens ostkust av den holländska flottan samt av en dansk eskader under viceamiral Henrik Bjelke och landsteg vadande i vattnet d. 1 november i närheten av Kjerteminde, varvid strandvakten, då rytteriets huvudstyrka ej hann fram i tid, med lätthet tillbakakastades. Den andra avdelningen, som bestod av omkring 5,000 danskar, brandenburgare, polacker och österrikare, lyckades Eberstein, trots det obetydliga antal transportbåtar, han förfogade över, under loppet av några dagar, d. 5—9 nov., överföra från Jutland till trakten av Middelfart på öns nordvästkust, utan att något allvarligt motstånd mötte från bevakningstrupperna.

Den svenske överbefälhavaren, fältmarskalken pfalzgreve Filip av Sulzbach, som i allt förfogade över mellan 5- och 6,000 man, av vilka dock en del var spridd till vakthållning vid stränderna och som besättning i skansarna, tyckes, sedan de fientliga härarna landstigit på Fyen, ej hava gjort något försök att hindra deras förenig, vilken ägde rum vid Odense d. 11 s. m. I stället drog han sig tillbaka mot Nyborg, vars fästning han erhållit Karl X Gustavs befallning att försvara till det yttersta. I samråd med fältmarskalken greve Gustav Otto Stenbock, vilken blivit sänd att stödja operationerna och som insåg, att Nyborgs ofullbordade fästningar ej kunde motstå en belägring, beslöt Sulzbach upptaga striden på öppna fältet. Trupperna uppställdes därför vid Ullerslev i stadens närhet, varvid Stenbock tog befälet över centern, Sulzbach över högra och generallöjtnanten friherre Henrik Horn över vänstra flygeln. Den 14 vid middagstiden visade sig de danska härarna, marscherande fram i två kårer under Schack och Eberstein. Eberstein angrep genast, men tillbakaslogs av Sulzbach, som härvid vann terräng och motstod alla vidare försök till framträngande. Även de anfall, som från Schacks kår gjordes mot svenskarnas vänstra flygel, blevo avvisade, och slaget tycktes taga en för svenskarna gynnsam vändning, då ett förnyat angrepp av Schacks infanteri kom svenska centern att vackla. Samtidigt lyckades generallöjtnanten Hans Ahlefeldt att med sitt rytteri falla i Horns flank, varigenom det svenska rytteriet kom i ordning och drevs på flykten ända in under Nyborgs murar. Så gott som hela infanteriet i centern, omkring 2,000 man, blev därpå nedgjort, och endast Sulzbach kunde utan större förluster föra sitt folk in i fästningen.

Innesluten av de allierade trupperna samt av de holländska och danska örlogsskeppen, vilkas kanoner oavbrutet besköto fästningen, var den svenska hären nu prisgiven åt fienden. Stenbock och Sulzbach lyckades väl under nattens mörker fly över i en öppen båt till Korsör, men efter fåfänga försök att uppnå mildare kapitulationsvillkor, måste Horn, som övertagit befälet, d. 15 nov. giva sig med hela hären på nåd och onåd.

PL. VIII. 30. Åts. En elefant stående åt h. på en blomstrande äng nedtrampar med framfötterna en väsande orm och sönderkramar med snabeln en bock, som han upplyft från marken. Över elefantens rygg nedstörtar en man i civil dräkt, i vilkens på marken liggande hatt exkrement falla från bocken. På marken: I. H.

Fråns. Åttaradig inskr.: MAGNANIMI | PRETIO QUOS VIS | VEL SUSCITAT ASTUS, | IAM DEBELLATIS, | UNDIQUE TUTUS | ERO: | XIV NOVEMB: | MDCLIX:

D. 73 mm. Medalj, förmodl. grav. av J. Herclus, slagen över Fyens återövring av danskarna 1659. Elefanten såsom symbol för Danmark förekommer på flera danska mynt och medaljer i mer eller mindre realistisk form, allt sedan elefantorden, som instiftades av Kristian I, återupplivats av Fredrik II. På här ifrågav. medalj ingår ordens devis — Magnanimi pretium — i fransidans distikon, varjämte i åtsidans bild, som utgör en fri kopia av en vaxgrupp i Rosenborgsamlingen, Köpenhamn, elefanten sammanställs med bocken såsom representant för Gustav Otto Stenbock, medan fursten av Sulzbach fått behålla mänsklig gestalt, och Sverige betecknats med en orm. Ordleken med elefanten och bocken återupptogs på i Tyskland utförda medaljer över Magnus Stenbocks segrar vid Helsingborg (Hild. I, 571, 158) och Gadebusch (Hild. I, 575, 164), varefter Altonas brand och kapitulationen vid Tönningen gävo anledning till andra liknande medaljer från dansk sida (nr 164—65. 168). K. Mk. i silv. B. 159, 6. Hild. Ensk. 51, 1. D. M. 416, 370.

PL. X. 31. FRIDERICVS. III. D. G. REX. DAN. NORV. VAND. GOT. Brösth. h. med mantel draperad över bröst och axlar samt elefantorden.

Fråns. På flygande draperi: FIONIA. RECVPER. Utsikt i fågelperspektiv över en halvrund ö, på vilken tvenne härar gå fram mot varandra i tätt slutna led med spridda ryttare i fronterna och på flyglarna; i förgr. en landremsa. I avskur. fält: MDCLIX.

D. 39 mm. Medalj slagen av samma anl. som föreg. K. Mk. i silv. B. s. 373. D. M. 417, 371.

32. Åts. *Fridericus III D G Danicæ Norw. Vandalorum Gothorumq Rex.* Brösth. h. med lagerkrans, romersk rustning, prydd av serafhuvud och på axelstyckena av lejonhuvud, samt mantel draperad över bröst och axlar. Nedtill: *blum*

Fråns. Ett bortseglande linjeskepp med hissad Dannebrog samt på akterspegeln: TAN|DEM. Omkring båda sidor tät lagerkrans.

D. 68 mm. Medalj grav. av Joh. Blum. Ett ex. i guld med 42 diamanter och nedhängande pärla förlänades, enl. van Loon (Loon, II, 433—34), till Hollands löjtnant-amiral-general de Ruyter efter Fyens återerövring. Vid de Ruyters återkomst med flottan till Köpenhamn överlämnades medaljen med vidhängande guldkedja d. 10 dec. till honom av viceamiralen Henrik Bjelke & Fredrik III:s vägnar, och före sin avresa i aug. följande år mottog han även danskt adelskap.

Enl. Beskrivelse etc. (D. M. 476, 878) har medaljen ursprungligen prägats i guld från Guinea och syftat på den av Fredrik III understödda handeln på Afrika. Redan på kastpenningarna vid kröningen 1648 (D. M. 380, 16—20) hade emellertid konungen i ordet TANDEM (äntligen) givit uttryck åt sina känslor, och vid sidan av ett skepp för fulla segel finnes samma ord anbrakt på flera guldmynt fr. o. m. 1658 t. o. m. 1667 (D. M. 408, 298 och 457, 724 etc.). D. M. 476, 878 (i guld med emaljerad bård och bärögla).

DANZIGER HAUPTS KAPITULATION D. 12 DECEMBER 1659.

Danziger Haupt, den av Gustav II Adolf vid Weichsels nedre förgrening 1626 anlagda skansen, hade under de följande åren kraftigt utbyggts och förstärkts av dess kommandant, d. v. översten Johan Banér, vilken härifrån behärskade Danzigs flodförbindelse med inlandet och gång på gång avvisade såväl danzigbornas som de polska truppernas försök att bemäktiga sig fästet. Enligt stilleståndsfördraget i Altmark d. 16 sept. 1629 överlämnades emellertid Haupt i sekvester till kurfursten av Brandenburg, och då stilleståndet förnyades i Stuhmsdorf d. 2 sept. 1635 bestämdes, att fästet skulle demoleras. »Härmed hade», säger en nutida författare (G. Björlin, Johan Banér, I. s. 130, not 2), »Danziger Haupt spelat ut sin roll i historien.» Åtskilliga gånger ännu skulle dock svenskar samt danzigbor och polacker kämpa om detta fäste, och stridens utgång skulle bereda det en plats i vår medaljhistoria. Under kriget mot Polen tog nämligen Karl X Gustav det i besittning den 15 maj 1656 och lät i skydd av fästet anlägga ett forskansat läger, där under de följande åren de svenska trupper förlades, vilka blockerade Danzig. Redan hösten 1656 gingo polackerna här till angrepp men tillbakaslogos, och följande vår, då större delen av svenska hären avtågat, och blockaden av Danzig blivit hävd, beslöt stadens råd söka bemäktiga sig fästet och sände d. 14 maj 1657 3,000 man av garnisonen med tjugotvå kanoner till dess belägring. Sedan tvenne stormningar mot en av de yttre skansarna tillbakaslagits d. 16 och 17 s. m., och svenskarna dessutom erhållit någon undsättning, hävdes belägringen natten till d. 19. De

följande åren utfördes under ledning av fältingenjören Abraham Loffman omfattande förstärkningsarbeten, förnämligast bestående i jordvallar och våta gravar med palissaderingar och törnhäckar, vilka dock ej kunde erbjuda ett synnerligen starkt skydd vid en regulär belägring. Kommendanten generalmajor Niklas Danckwardt Lillieström hade dessutom endast en fåtalig besättning till sitt förfogande, men presterade ett glänsande försvar, när danzigborna i förening med en polsk här under stormarskalken furst Georg Lubomirski d. 17 sept. 1659 åter grepo sig an med Haulpts belägring. Trots de upprepade utfall, med vilka Danckwardt oroade fienden, fortskredo anfallsarbetena, och d. 12 okt. nödgades svenskarna utrymma den ena av de yttre skansarna samt d. 16 nov. även den återstående, varpå beskjutningen av fästet tilltog i våldsamhet. Slutligen hade de belägrande lyckats tränga fram till den inre graven, varför Danckwardt d. 12 dec. såg sig nödsakad kapitulera. Garnisonen, som nu ej uppgick till mer än 400 man, varav ett femtiotal sjuka, tillförsäkrades fritt avtåg med sexton kanoner och tvenne mörsare.

- PL. X. 33. CAUSA. DEO. PLACUIT. SED. ET. ARMA. TUENTIA. CAUSAM. Plan, från n. v., över fästet Haupt med omgivande terräng, där de belägrandes ställningar längs Weichsels båda armar markerats. Nedtill monogram av VGS inom en kompassros. T. h. i underkant: *f. höhn.*

Fråns. Sjutton-radig inskr.: DEO. | OPT:MAX:AUSPICE. | REGE. | CONATIBUS. FIDELIUM. CIVIUM. | CORAM. ADSPIRANTE. | IMINENTE. E. PROPINQUO. EXERCITU. POLÖ: | SUB. FELICI. DUCTU. LUBOMIRSCI. HEROIS. | IN. DECUS. OPERIS. PARITER. ET. TUTELAM. | HAUP TUM. | AD. DIVERGIA. VISTULÆ. IN. NERINGA. SITUM. | FAMA. AC. MUNITU. CELEBRE. | INGENS. IN. UTRAMQUE. PARTEM. MOMENTUM. | ARMIS. LABORE. CONSTANTIA. | GEDANENSIUM. | PRESSUM. FATIGATUM. SUBACTUM. | DEDITIONEM. FECIT. | DIE. XXII. DECEMBRIS. A. MDCIÖCLIX. Nedtill oval sköld med Danzigs vapen, uppburen av lejon.

D. 73,5 mm. Medalj, grav. av J. Höhn d. y. och slagen av Danzigs råd (U(rbis) G(edanensis) S(enatus) över Haulpts kapitulation d. 12 dec. 1659. Datum angiven efter i Polen gällande n. st. Åtsidans omskr. tycks vara inspirerad av den berömda versen i *M. Ann. Lucani Pharsalia* (I, 128): *Victrix causa deis placuit, sed victa Catoni.* (Den segrande saken behagade gudarna, men den besegrade Cato). Medaljbilden återger synnerligen noga en plan över Haupt med omnejd av G. v. Strackwitz (*»Capitaine und Ingenieur»*) 1661 (*Svenska histor. planscher*, s. 154). *K. Mk. i silv.* B. 159,7. Cz. 2132.

SVENSKARNAS INFALL I DE BRANDENBURGSKA KURLANDEN 1674—75.

Genom förbundet med Frankrike 1672 kom Sverige att uppträda som medlare i striderna mellan Ludvig XIV och den mot honom bildade koalitionen, men såg sig till sist ställd inför valet att antingen uppgiva den franska förbindelsen eller ock genom vidtagande av militära åtgärder söka utöva tryck på de allierade. Det första alternativet hade, ej minst på grund av de för Sveriges vanskötta ekonomi omistliga franska subsidierna, knappast några förespråkare inom regeringen, och man började därför sommaren 1674 övergå till en ganska avsevärd förstärkning av stridskrafterna i Sveriges tyska provinser. Någon benägenhet till fred tycktes dock ej bliva följden av denna åtgärd, och under pretext av att Sverige såsom garant för westfaliska freden hade skyldighet ingripa mot en var som störde det allmänna lugnet inom tyska riket, lät Karl XI till sist förmå sig att låta trupperna gå till exekution mot kurfurst Fredrik Wilhelm av Brandenburg. Utan att någon krigsförklaring utfärdades, och medan själva ordet krig omsorgsfullt undveks från svensk sida, lät riksfältherren Karl Gustav Wrangel trupperna i slutet av dec. 1674 och första dagarna av 1675 rycka in i Uckermark och den brandenburgska delen av Pommern.

Stadd på återtag från Elsass mottog kurfursten underrättelse om den svenska invasionen, men hade redan i nov., då svenskarnas rustningar i Pommern börjat väcka allt starkare uppmärksamhet, givit befallning, att deras rörelser skulle noga bevakas. Då han saknade tillräckliga trupper i kurlanden att framgångsrikt kunna möta ett anfall, förbjöd han därför tillsvidare alla fientliga åtgärder mot svenskarna. Några krigsoperationer företogs ej heller från deras sida under vintern, och först i början av maj 1675 beslöt Wrangel föra trupperna in i Mark Brandenburg för att över Elbe söka uppnå förbindelse med Sveriges allierade hertig Johan Fredrik av Hannover.

Trenne medaljer, vilka, odaterade och utan att direkt utpeka Sverige, betona, att kurfursten var på sin vakt mot fienden, hänföras i den brandenburgska medaljhistorien till svenskarnas infall.

34. Åts. FRID. WILH. DG. MAR. & EL. BRAND. SUP. DOM. DUX. PRUSS Bröstb. h. med halsrosett, rustning, mantel och ordensband. Vid armask.: I. H.

Fråns. DORMIENDO VIGILO Lejon utsträckt i vila åt. h. på en blomstrande äng. I avskur. fält korsade palm- och lagerkvistar. Därunder: I. H.

D. 38,5 mm. Medalj, grav. av Joh. Höhn (d. y.?), antages vara slagen med hänsyftning på svenskarnas infall i de brandenburgska kurlanden 1674—75. Lejonet, som i medvetande om sin styrka lugnt avvaktar fienden, hade, med mer eller mindre hotfulla inskrifter, redan förut funnit användning inom numismatiken, såsom på en medalj över Karl X Gustav (Hild. I, 363, 36 och Becht,

50—51.) och en jetong över Ludvig XIV (Loon, III, 30). I vila blev det sedermera en symbol för Karl XII under hans vistelse i Turkiet och förekommer då på ett flertal medaljer över konungen (Hild. I, 565—69, 147 och 149—54). Ölr. XL.

Variant.

34 a) Åts. lika med den på originalet, men av annan stamp. Vid armavsk.: HÖHN I.

Fråns. I huvudsak lika med den på originalet, men på sidorna om lejonet står ett träd, varjämte sign. saknas.

Ölr. XLI., av honom endast känd i ett ex. i guld.

35. Åts. FRID. WILH. D. G. ELECT. BRAND. Brösth. h. med halsrosett, rustning och fältbindel.

Fråns. DORMIENDO VIGILO Lejon liggande åt v. och blickande omkring sig med rest huvud.

D. 36,5 mm. Medalj, slagen av samma anledn. som nr 34. Även denna medalj antages vara grav. av J. Höhn (K. Myntkabinettets i Berlin duplett-auktion 1918, med företal av J. Menadier, nr 31), som i så fall till repliken använt en bild av kurfursten, vilken trognare återgav hans utseende på 1670-talet. Ölr. XLI.

STRIDERNA VID LINUM, HAKENBERG OCH FEHRBELLIN D. 18—19 JUNI 1675 SAMT SVENSKA ARMÉNS RETRÄTT UR BRANDENBURG.

Vid riksfältherren greve Karl Gustav Wrangels inbrott i Brandenburg våren 1675 med en armé om 15,000 man mötte svenskarna, då kurfurst Fredrik Wilhelm ännu befann sig med huvudhären på västra krigsskådeplatsen, endast föga motstånd. Enligt fälttågsplanen skulle armén föras mot Havel för att sedan över Elbe söka förbindelse med den allierade hannoveranska hären. Riksfältherren, som av ett häftigt giktanfall kvarhölls i Stettin, uppdrog åt fältmarskalklöjtnanten friherre Konrad Mardefelt att tillsvidare föra befälet över huvudstyrkan, medan generallöjtnanten friherre Wolmar Wrangel med kavalleriet först dirigerades mot Berlin, men kort därefter beordrades att gå in i Havelland, dit även de övriga trupperna skulle föras. Genom en skenmanöver, som kom brandenburgarna att befara ett angrepp mot Berlin, lyckades Mardefelt få dem att utrymma försvarslinjen Oranienbaum — Kremmen — Fehrbellin, varefter

större delen av armén gick in i Havelland, dit även Wolmar Wrangel anlände utan att röna motstånd. Mardefelt, som nu angripits av feber, lät föra sig till Neuruppin för att möta riksfältherren och gav order, att hela armén skulle samlas därstädes. D. 25 maj var detta verkställt, och d. 27 sändes trupperna att besätta Havelberg, der flodövergången skulle verkställas. Under marschen erfor man, att staden redan var utrymd, varför endast ett regemente ditsändes, och Wrangel fick d. 2 juni order att vända om och gå mot Spandau. Några dagar senare, d. 9, anlände riksfältherren till Neuruppin, därifrån Mardefelt illa sjuk måste återsändas till Pommern, och, då det förspordes, att kurfursten var på antågande från Franken, påskyndades åtgärderna för härens övergång vid Havelberg. Själv begav sig riksfältherren dit d. 11, sedan Wolmar Wrangel, som förlagt sina trupper mellan Neubrandenburg och Rathenow, beordrats sända infanteriet jämte artilleriet tillbaka till Havelberg samt att genom patrullering söka utröna, var kurfursten befann sig. Wolmar Wrangel, som förvissat sig om, att i Magdeburg endast funnos ett par tusen ryttare och musketerare, hade redan d. 10 juni låtit överste Berndt Kristian Wangelin med sina dragoner besätta flodövergången vid Rathenow, och när han d. 12 mottog riksfältherrens order, vidtog han nödiga anstalter till truppernas uppbrott, men försummade att låta efterspana den väntade fienden. Först d. 15 i dagningen kunde avtåget äga rum, och hunnen halvvägs till Rathenow möttes Wrangel av under rättelsen, att Wangelin samma morgon överrumplats av brandenburgarna och nödgats giva sig.

Kurfursten, som förgäves sökt åstadkomma en gemensam aktion mot svenskarna, hade till sist sett sig tvungen att utan hjälp av de allierade söka förhindra de svenska truppernas förening med hannoveranarna. D. 25 maj bröt han därför upp från Maindalen och stod d. 10 juni med armén i Strassfurth. Härifrån skyndade han i förväg med 5,900 ryttare och dragoner samt 1,200 musketerare och nådde följande dag Magdeburg, efter att på 17 dagar hava tillrygglat omkring 300 km., en marschprestation som endast torde överträffats av Lennart Torstenssons tåg från Mähren till Holstein 1643. Då kurfursten i Magdeburg erfor, att svenskarna voro splittrade, med huvudstyrkan vid Neubrandenburg och en annan truppavdelning vid Havelberg, beslöt han rikta angreppet mot deras förbindelseled över Rathenow, gick natten till d. 13 i tysthet över Elbe med omkring 7,000 man och stod d. 15 vid 2-tiden på morgonen i närheten av staden. Wangelin, som ej låtit utsträcka de honom anbefallda rekognoseringarna nog långt för att erfara kurfurstens annalkande, blev fullständigt överrumplad. Trots ett utomordentligt tappert försvar, vilket, sedan en av portarna uppbrotits, fortsattes i hus och trädgårdar, måste Wangelin vid 7-tiden på morgonen giva sig. Av de 500 dragonerna hade flera av befälet samt 180 man stupat, medan de övriga gjordes till fångar. Kurfursten erhöll här underrättelse, att Wrangel redan avtågat mot Nauen i tydlig avsikt att över floden Rhin vid Fehrbellin söka uppnå förbindelse med riksfältherrens trupper, och avsände överstelöjtnant Joachim Hennings att riva bron i fråga samt bröt själv upp till svenskarnas förföljande.

Emellertid hade Wrangel, efter att natten till d. 17 hava passerat Nauen, vars bro upprevs, fortsatt på den smala landremsa, som mellan vidsträckta

sankmarker leder från Nauen över byarna Linum, Hakenberg och Tarmow till Fehrbellin. D. 18 på morgonen, då svenskarna redan börjat oroas av kurfurstens avantgarde, som trängt fram över den i hast lagade Nauen-bron, nådde dem underrättelsen, att bron, som från Fehrbellin leder över Rhin, blivit uppriven av fienden. Till dess iståndsättande avsändes generalmajor Jakob Staël v. Holstein, och medan Wrangel var upptagen av ordergivning härför, invecklades eftertruppen vid byn Linum i strid med kurfurstens våldsamt påträngande avantgarde under befäl av Prins Fredrik av Hessen-Homburg, som tidigare avlagt sina tapperhetsprov i svensk tjänst under Karl X Gustav. Anfallet tillbakavisades, och trupperna uppställdes i slagordning straxt bortom byn, därifrån dock marschen på Wrangels befallning fortsattes, och Wrangel själv begav sig till Fehrbellin för att träffa anstalter till härens överförande. Omedelbart därpå återkallades han dock och fann trupperna till skydd mot brandenburgarnas förnyade angrepp uppställda på en höjdsträckning framför byn Hakenberg. Genom en kringgående rörelse lyckades nu fienden uppnå en trädbevuxen kulle, Lindenberg, där några kanoner uppställdes, med vilka svenskarnas högra flygel — omkring halva rytteriet och Dellvigiska infanteriregementet — blev beskjuten. Några kompanier ditsändes och stormade kullen, varvid fienden vek, men hejdades av kurfursten, som anlände med nya trupper. Mot dem framgick nu högra flygeln under Wrangels eget befäl, men översten friherre Adam Klas Wachtmeister störtade därvid i otid fram med sina östgöta-ryttare, kastades tillbaka av brandenburgarna och bragte därigenom de bakom stående dragonregementena i oordning. Allt flera fientliga ryttarskaror angrepp, och slutligen retirerade högra flygelns hela rytteri och råkade i full flykt, varvid Dellvigiska regementet blev omringat och till stor del nedgjort. Medan kurfursten sålunda uppehölls av striderna mot svenskarnas högra flygel, hade de övriga trupperna tämligen ostört fortsatt sin marsch mot Fehrbellin, med förlust av endast en kanon, som av brist på anspann blivit av servisen stjälpit i ett dike. Men även större delen av högra flygeln hade samlat sig och fattat stånd vid byn Tarmow, där den fick förstärkning av överstelöjtnant Paul Beton, som från Fehrbellin skyndat tillbaka med 8 fältkanoner. Dessa riktades nu mot en kavalleristyrka, som med kurfursten i spetsen syntes rycka fram från kullarna vid Hakenberg, och eldgivningen, som kostade en vid kurfurstens sida ridande stallmästare livet, tyckes föranlett kurfursten att draga sig tillbaka och för dagen uppge förföljandet. Den svenska hären uppställdes åter i slagordning och fördes därefter av Wrangel fram till Fehrbellin, dit den anlände vid 3—4-tiden, sedan broarbetet över Rhin kort förut blivit fullbordat av Staël von Holstein. Mot aftonen började trossen föras över floden, som ligger norr om staden, varefter under natten överfördes kavalleriet, artilleriet och sist infanteriet. I de trånga gatorna i staden hade dock hundratals trossvagnar och fem kanoner blivit kvarstående och väntade på att föras över, då d. 19 på morgonen en fientlig ryttarskara visade sig. Befallning gavs att genast riva bron, och då brandenburgarna genom livlig beskjutning lyckades hindra svenskarnas försök att sätta eld på staden, föll dessa trossvagnar och kanoner i fiendens händer.

Så snart Wrangel försäkrat sig om, att bron var uppriven, förde han trupperna vidare mot Wittstock, dit riksfältherren dragit sig tillbaka från Havelberg,

sedan han erfarit, att Rathenow fallit samt att även förbindelsen med Wolmar Wrangels trupper över Fehrbellin tycktes vara avskuren. I Wittstock, dit Wolmar Wrangel anlände efter att med lätthet hava tillbakaslagit ett angrepp av kurfurstens avantgarde, fanns emellertid ej riksfältherren, vilken av en från Hakenberg flydd generalkommissarie Örnstedt fått meddelande, att svenskarnas högra flygel nödgats vika, och att hela hären förmodligen blivit tillintetgjord. På denna obestyrkta berättelse beslöts därför med krigsbefälets instämmande att föra trupperna vidare genom Mecklenburg till Demmin, dit ankomsten skedde d. 20 juni. Wolmar Wrangel fortsatte därför reträtten, varunder ännu ett angrepp av kurfurstens förtrupper blev avvisat med rätt väsentliga förluster för fienden, och d. 27 juni stod hären samlad i närheten av Demmin.

Den här, som nu återkommit till Pommern, var dock i hög grad decimerad. Striderna vid Linum och Hakenberg hade visserligen ej kostat svenskarna mer än omkring 600 man, de flesta ur Dellvigiska regementet, jämte alla detta regementes fanor samt två ryttarstandar och den under reträtten kvarlämnade kanonen, vartill ju kommo fem kanoner och en stor mängd trossvagnar i Fehrbellin. Men genom deserteringen av till större delen värvade tyska trupper under reträtten upp till Pommern hade armén minskats till omkring 7,000 man. Hade än kurfurstens mål att bakom den rivna Fehrbellin-bron tillintetgöra den svenska armén, fullständigt förfelats, kom dock utgången av dessa månaders fälttåg det svenska krigarnamnet att förblekna. Dolda fiender fingo nu mod att öppet uppträda, och planerna att fördriva svenskarna ur de tyska provinserna togo fastare former. Också var kurfursten angelägen att genom en sällsynt rik prägling av mynt och medaljer bevara minnet av dessa framgångar mot de fruktade svenskarne. De avgörande momenten i striden, Rathenows fall, prinsens av Homburg djärva angrepp vid Linum och den svenska högra flygelns olyckliga strid vid Hakenberg, förvanskades till ett förkrossande nederlag för svenskarna vid Fehrbellin, och än i våra dagar veta tyska historieskrivare berätta, att svenskarna deltog i slaget med 11,000 man, varav 7,000 ryttare och 4,000 man fotfolk, medan deras förluster uppgingo till 4,000 man.

Med minnesmärken av olika slag hava tyskarna utmärkt platserna för dessa strider. Vid Linum, Hakenberg och Fehrbellin uppfördes dylika åren 1800, 1857, 1879 och 1902. Redan 1738 hade emellertid Fredrik Wilhelm I i Rathenow rest en bildstod över den Store kurfursten till äminnelse av svenskarnas reträtt, och i anledning därav slogs en officiell medalj.

36. Åts. FRID:WILH:D. G. M. BR. S R I ARC & EL. Kurfursten till häst med lagerkrans och rustning samt värjan lyft över huvudet spränger fram åt v. I bakgr. landskap med en flod, över vilken en bro leder till en stad t. v. Ur skogsbrynet t. h. tåga fotfolk och ryttare mot bron. T. h. upptill, i två med omskriften parallella rader: OB SVBDITOS | SERVATOS. PL. XI.

Fråns. 14-radig inskr.: IVSTVM | SUECOR EXERCITU | MARCHI POMERANIAM | DUM IPSE ALIBI OPPRESS | ADEST VASTANTEM PROPE |

FEHRBELLINUM DIE 18 IUN | ANNO: 1675. NACTUS SOLO | EUM EQUI-
TATU SUO IMO VE|RO SOLA DEI OPEFRETUS | CÆDIT FUNDIT SEPTI-
MES | TRES PREDONES SEPT: | DIEBUS TERRES SUIS | EIICIT: | .S. D. G.

Taler (»Siegestaler«), slagen över striderna vid Linum och Hakenberg (Fehrbellin) d. 18 juni 1675 samt svenskarnas reträtt ur Brandenburg. På åtsidans skizzartade landskapsbild är staden Fehrbellin placerad på norra (högra) stranden av floden Rhin, vilket väl ej överensstämmer med verkligheten, men följer framställningen på de officiella medaljerna (se nr 50). Den inre omskriften är hämtad från romerska mynt under Augustus, Galba, Claudius och Vespasianus, med den för kurfursten karakteristiska ändringen av *cives* till *subditos*. Predikatet »justum«, som på flertalet av dessa segertalrar tilldelas svenska armén, har varit föremål för olika tolkningar. Ordets vanliga betydelse av rättfärdig, rättmätig o. d. skulle enligt någras uppfattning här brukats i satirisk bemärkelse, vilket även tyckes framgå av ordets framskjutna plats och större stil än den övriga inskriften, varjämte kurfursten några år senare särskilt betonade sina vapen såsom »justa» i motsats mot svenskarnas (se nr 84). Å andra sidan hava flera tyska numismatiker (Köhler, Spies, Öltrichs etc.) hävdad, att ordet här använts i dess även fullt klassiska betydelse av fullständig, d. v. s. i fråga om armén, omfattande alla vapenslagen i motsats till kurfurstens »enbart av rytteri» bestående här.¹

Av de mångfaldiga varianter och efterbildningar, i vilka Fehrbellin-segertalern uppträder, anses denna vara den ursprungliga, förmodligen på grund av dess många felskrifningar (*exercitu* för *exercitum*, *eum* för *cum*, *predones*

¹ Det skymfliga tillmål »septimestres praedones» kurfursten här lät utslunga mot svenska armén skulle enl. en av Spies (Spies II, s. 321 o. 347) anförd sägen, föranlett svenska regeringen att besvära sig vid tyska riksdagen i Regensburg, som då anmodat kurfursten kassera talrarna, i följd varav dessa försågos med en om kurfurstens fredsbenägenhet vittnande fränsida (se nr 41). Något bevis för att dessa mynt dragits inför riksdagen föreligger ej, och mängden av varianter av just denna taler vittnar tillräckligt, att den ej blivit indragen. Också tyckes svenskarnas protest hava inskränkt sig till att gälla de kränkande beskyllningar som i detta avseende framburo vid riksdagen. Det var ombudet för det med Brandenburg förenade furstendömet Halberstadt, som d. 30 juni 1675 gjorde sig till tolk för det hätska angreppet mot svenska generalitetet, vilket sades hava översatt med och till en del själv anfallt av trupperna i Brandenburg begångna illgärningar. Genom översänt protokoll braktes detta till regeringens kännedom, varefter fältmarskalken Mardefelt d. 7 aug. skyndade att i skrivelse till svenske sekreteraren vid riksdagen Glaser protestera mot dessa tillvitelser, vilka han sade sig nödgas betrakta som framställda »von einem Leichtfertigen Ertz-Calumnianten und Ehren Dieb», så länge bevis ej kunde presteras. Denna protest befordrades på Mardefelts begäran till trycket och spreds som flygblad, vilket måhända givit anledning till förväxling med en protest mot ifrågavarande talrar, där ju beskyllningarna, om ock under annan form, upprepades. Det kan i detta sammanhang för tjäna omnämnas, att samtida handlingar visat, det svenska armén ej uppträdde mindre mänskligt än andra trupper, kurfurstens egna ej ens i eget land undantagna. De grymheter och roffierier, vilka förekommo, utövades nästan uteslutande av desertörer och kringströvande skaror ur generallöjtnant Wolmar Wrangels värvade, tyska ryttare, bland vilka disciplinen tyckes varit alltför släpphänt.

för *praedones* och *opefretus* för *ope fretus*). *K. Mk. B. s. 373 (typen), Bahrff. 380 a.*¹

Variant.

36 a). Åts. Lika med den å föreg. nr.

Fråns. 14-radig inskr. IVSTVM | SUECOR EXERCIT | MARCHI
POMERANIA | DUM IPSE ALIBI OPPRES | ADEST. VASTANEM PROPE |
FEHRBELLINUM DIE 18. | IUNII ANNO 1675. NACTUS | SOLO EUM
EQUITATU SUO | IMO VERO SOLA DEI OPE | FRETUS CÆDIT FUNDIT |
SEPTIMESTRES PRE: | DONES 7 DIEBUS TER. | SUIS EIICIT. | .S. D. G.

Taler. Originalets felskrifningar i frånsidans inskr. hava blivit rättade, utom EUM och PREDONES. Bahrff. 380 b.

37. Åts. FRID:WILH:D:G.MAR. BR S. R. I. ARC & EL: Kurfursten PL. XI.
till häst, med lagerkrans och rustning samt värjan lyft i bakåt ut-
sträckt hand, spränger fram åt h. I bakgr. landskap med t. v. ett
batteri om 3 skottlossande kanoner invid en bro, på vilken fotfolk
framtränger från en skogsdunge t. h. Upptill på flygande band: OB
SVBDITOS SERVATOS.

Fråns. 13-radig inskr. IVSTVM. | SVECOR EXERCITV̄. | MARCHIA
POMERANIAQ: | DV̄. IPSE. ALIBI. OPPRESSIS. | ADEST. VASTANTĒ. PROPE.
FEHR. | BELLINV̄. DIE. 18 IVN:AŌ:1675 | NACT9. SOLO. CŪ EQUI-
TATV. SVO | IMO. VERO. SOLA. DEI. OPEFRE | TVS. CÆDIT. FVNDIT.
SEPTI: | MES. TRES. PRÆDONES. SE: | PTEM. DIEB9 TERRIS. SVIS |
EIICIT. | .S. D. G.

Taler. Se nr 36, vars felaktigheter i frånsidans inskr., utom OPEFRETVS, blivit rättade, varjämte U överallt ersatts av V. Förekommer även i guldavslag om 20 (Bahrff. 374) och 10 (Bahrff. 375) dukater. K. Mk. Bahrff. 381 a.

Varianter.

37 a). Åts. Lika med den å föreg. nr.

¹ Bland de präglingar, till vilka det s. k. Fehrbellin-slaget gav anledning, förekomma särskilt talarerna i en mängd varianter. I motsats till tidigare numismatici (Madaï, v. Arnim, Schultess-Rechberg etc.) har Bahrffeldt (Bahrff. s. 135 o. ff.) av dessa utsöndrat en hel del, vilka vare sig som förfalskningar eller såsom medaljer i talerform ej böra räknas till löpande mynt, och har denna uppdelning här blivit iakttagen. Var dessa talar blivit präglande, har ej med säkerhet kunnat fastställas, då samtliga sakna myntmästarmärken, men anser Bahrffeldt det sannolikt, att flertalet utgått från Berlin-myntet under Leygebe, vilkens arbete de f. ö. mycket likna (se nr 89). Menadier, som upptager några av typen (Men. 156) hänför dem utan tvekan till Leygebe och stöder sig därvid på en förteckning av år 1676 över av honom graverade stampar. Fehrbellin-talarerna voro de första segertalrar, som slogs av en brandenburgsk furste, och först efter fransk-tyska kriget 1870—71 slog markgreven av Brandenburg, såsom konung av Preussen och tysk kejsare, åter dylika (Henckel 2938).

Fråns. Lika med den å föreg. nr, dock står POMERANIAMQ för POMERANIĀQ och SEP|TĒ för SE:|PTĒM.

Taler. Bahrf. 381 b.

37 b). Åts. Lika med den å nr 37.

Fråns. Lika med den å nr 37, dock med IVSTVM av större typer, OPE. FRETVS för OPEFRETVS samt något olika radindelning.

Taler. Bahrf. 381 c.

38. Åts. Lika med den å nr 37.

Fråns. 14-radig inskr. IVSTVM | SUECOR EXERCITVM | MARCHIAM
POMERANI | DUM IPSE ALIBI OPPRESSI | ADEST VASTANTEM PROPE |
FEHRBELLINVM DIE 18 IVNI | AŌ: 1675 NACTVS SOLO CVM EQ|
UITATV SVO IMO VERO SOLA DEI | OPEFRETVS CÆDIT FUNDIT |
SEPTIMESTRES PRÆDO|NES SEPTEM DIEBVS | TERRIS SVIS | EHICIT |
S. D. G.

Taler. Se nr 36. Frånsidans inskr. med illa formade typer, blandning av U och V, flera felskrivningar (OPPRESSI—OPEFRETVS—SEPTIMESTRES) samt ojämna rader. Bahrf. 382.

39. Åts. I huvudsak lika med den å nr 37, dock höjer sig ett träd i skogsdungen väsentligt över de andra.

Fråns. Lika med den å nr 37, dock med IVSTVM av större typer, OPE. FRETVS för OPEFRETVS, SEP|TEM för SE:|PTĒM samt något olika punktering och radindelning.

Taler. Se nr 36. Förekommer ock såsom trefaldig (Bahrf. 377) och dubbel (Bahrf. 378) taler. Bahrf. 383.

40. Åts. I huvudsak lika med den å nr 37, ryttarfiguren är dock något större och bättre insatt i fältet, landskapet har i förgr. i st. f. bron ett tältläger med några soldater och en häst, och i skogsbrynet står en infanteristyrka med en officer i täten. Inskriftsbandet följer tätt intill omskriften.

Fråns. 13-radig inskr. IVSTVM. | SVECORVM, EXERCITVM | MAR-
CHIAM, POMERANIAMQ | VASTANTEM, DUM IPSE ALIBI | OPPRESSIS,
ADEST. PROPE FEHR=|BELLINVM, DIE. 18 IUNI. AŌ 1675 | NACTUS,
SOLO EQVITATV SVO, | IMO VERO SOLA DEI. OPE FRÆT9 | CÆDIT
FUNDIT. | SEPTIMESTRES PRÆDONES | SEPTEM DIEB9 TERRIS | SUIS
EHICIT. | .S. D. G.

Taler. Se nr 36. I frånsidans omskr. blandas U och V, och FRETVS har blivit FRÆT9. Förekommer även i guldauslag om 10 dukater (Bahrf. 376). K. Mk. Bahrf. 384 a.

Variant.

40 a). Åts. Av samma stamp som den å föreg. nr.

Fråns. Lika med den å föreg. nr, men med något olika punktering och radindelning.

Taler. Bahrf. 384 b.

41. Åts. Av samma stamp som den å nr 39.

Fråns. PAX VNA TRIVMPHIS INNVMERIS POTIOR. Fredsgudinnan, PL. XI. bevingad samt iförd hjälm och kiton, står med h. hand vilande på den grönta kurskölden och håller lagerkrans och palmkvist i upplyft v. hand. I avskur. fält: LINVM. 18. IVN. | .1675.

Taler. Se nr 36. Frånsidans omskr., hämtad ur Sil. Ital. Punica XI, v. 593—94, tyckes ange en benägenhet för fred mitt i segerruset över »Fehrbellin». Om kurfursten verkligen hyst en dylik förhoppning, blev den likvisst gäckad i lika hög grad som då Kristian IV lät anbringa samma inskrift på den pompösa målningen av A. van der Venne i Rosenborg, där han framställs som fredsmäklare i Europa 1637. På medaljer över avslutade freder, t. ex. i Münster 1648 (Hild. I. 269.27) och Rijswijk 1697 (Loon, IV, 268), förekommer även denna inskr. Ang. uppgiften att denna och följ. talrar (nr 42, 43) blivit slagna för att mildra intrycket av de kränkande inskrifterna på de första segertalrarna (nr 36 etc.) se nr 36 not 1.

I likhet med ett par av de samtida flygbladen, där kurfurstens seger förklades »Zwischen Linum und Fehrbellin» eller »beym Dorff Linum», bär denna taler, jämte några andra mynt och medaljer (42, 47, 57), namnet på den by, där den svenska eftertruppens första strid utkämpades på morgonen d. 18 juni. Då emellertid Fehrbellin blev det officiellt fastställda namnet, präglades mynten av denna typ med i överensstämmelse härmed ändrad inskr. (nr 43, 48, 57 a). K. Mk. Sst, s. 635. Bahrf. 386.

42. Åts. Av samma stamp som den å nr 37.

Fråns. Lika med den å föreg. nr.

Taler. Se nr 36 o. föreg. Förekommer även som dubbeltaler (Bahrf. 379). Bahrf. 385.

43. Åts. Av samma stamp som nr 40.

Fråns. I huvudsak lika med den å nr 41, ehuru av annan teckning. Fredsgudinnan står mera upprätt, hennes vingar äro mindre och lyfta, och handen, som håller lagerkrans och palmkvist, är utsträckt, varjämte formen på kurskölden är olika. I avskur. fält: F:BELLINVM. 18. IVN | .1675.

Taler. Se nr 36 o. 41. Bahrff. 387.

44. Åts. I huvudsak lika med den å nr 36, dock saknas & i omskr., varjämte landskapet är mindre utfört.

Fråns. Lika med den å nr 36, men med OPPRESSIS för OPPRESS.

D. 45. Medalj av talertyp (se nr 36, not 2), slagen av samma anledn. som nr 36 och ff. Möjligen att betrakta som taler-förfalskning, ehuru snarare alster av en spekulatör i en eftersökt minnespenning. Henck. 2991 (dateras där till senare hälften av 1700-talet). Sch. 5916 (»Arbeit eines Stümpfers«).

PL. XI. 45. Åts. FRID. WILH. D. G. M. BR. S. R. I. ARCHIC. & EL. Kurfursten till häst, med lagerkrans och rustning samt värjan lyft i bakåt utsträckt hand, spränger fram åt h. Hästens länd märkt med krönt kurscepter över 2 palmkvistar. I bakgr. landskap med en bro över en i 2 grenar delad flod, på vars bortre strand 2 byar och en stad. Upptill på band, som avdelar omskriften: OB SVBDI-TOS SERVATOS.

Fråns. 14-radig inskr. IVSTVM | SVECOR EXERCITV̄ | MARCHI. POMERANIAMQ | DVM IPSE ALIBI OPPRESSIS | ADEST, VASTANTEM | PROPE FEHRBELLINVM | DIE 18. IVN. AO 1675 NACTVS | SOLO EVM EQVITATV SVO | IMO VERO SOLA DEI OPEFRET9 | CÆDIT, FVNDIT: | SEPTIMESTRES PRÆDONES | 7. DIEBVS TERRIS | SVIS EIICIT | S. D. G.

D. 45 mm. Medalj av talertyp (se nr 36 not 2), slagen av samma anledn. som nr 36. Åtsidan i högre relief och av rätt olika teckning med närmaste förebild (nr 37), ger en med verkligheten mera överensstämmande bild av trakten kring floden Rhin, sedd från n. (se nr 36 och 55). Frånsidans omskr. omsorgsfullt grav., men med flera av de vanliga skrivfelen. Se föreg. nr. K. Mk. i silv. Sch. 5912.

46. Åts. I huvudsak lika med den å nr 37.

Fråns. I huvudsak lika med den å nr 45, dock är punkteringen skiljaktig, i PRÆDONES äro O N E sammanbundna, varjämte under inskriften anbrakts 2 palmkvistar.

D. 45 mm. Medalj av talertyp (se nr 36 not 2), slagen av samma anledn. som nr 36. Sch. 5913.

PL. XI. 47. Åts. I huvudsak lika med den å nr 45, dock med ELECT för EL, varjämte kurfursten håller en kommandostav i st. f. värja i handen; i landskapet saknas stad, byar och bro, och inskriftsbandet avdelar ej omskriften.

Fråns. PAX VNA TRIVMPHIS INNVMERIS POTIOR. Fredsgudinnan, bevingad samt iförd kiton och fladdrande slöja, står med huvudet

36

37

41

45

47

50

54

50

vänt åt h., vingarna lyfta och h. fot vilande på en hjälm. Med h. hand håller hon en palmkvist över den krönte kurskölden, och med den v. framräcker hon en lagerkrans. I avskur. fält: LINVM. 18. IVNY. | .1675.

D. 42 mm. Medalj av talertyp (se nr 36, not 2), slagen av samma anledn. som nr 36. K. Mk. (typen) i silv. Sch. 5920.

48. Åts. Lika med den å nr 37.

Fråns. I huvudsak lika med den å nr 47, men fredsgudinnans hand vilar på kurskölden, som är av annan form, jämte andra mindre olikheter. I avskur. fält: FEHR BELLINVM. | 18. IVNI. 1675.

D. 42 mm. Medalj av talertyp (se nr 36 not 2), slagen av samma anl. som nr 36. Sch. 5921.

49. Åts. Lika med den å nr 36.

Fråns. I huvudsak lika med den å föreg. nr.

D. 42 mm. Medalj av talertyp (se nr 36 not 2), slagen av samma anledn. som nr 36. Henck. 2996 (dateras där till senare hälften av 1700-talet). Sch. 5922 (»Machwerk«).

50. Åts. A DOMINO HOC FACTVM, ET MIRABILE EST IN OCVLIS NOSTRIS. Utsikt över ett slagfält; i förgr. en höjd, på vilken kurfursten till häst, i militärdräkt med plymascherad hatt samt kommandostav i utsträckt h. hand, rider fram åt v., medan framför honom en ryttare störtar av hästen, och en annan fattat posto under ett träd t. h. I bakgr. ryttarskaror, vilka rycka fram mot infanterikolonner, längre bort ett mot kurfurstens grupp riktat kanonbatteri, varifrån skott lossas, trupper i strid och delvis i full upplösning, samt i fonden floden Rhin, uppfylld av flyende, med på motsatta stranden staden Fehrbellin. På marken, i underkant: I H. PL. XII.

Fråns. 15-radig inskr. FRIDERICUS. | WILHELMUS. | ELECTOR. BRANDENB. | IUSTUM. SVECORUM. EXERCITUM. | QVI. MARCHIAM. POMERANIAMQVE. | DUM. IPSE. OPPRESSIS. IN. IMPERIO. | ALIBI. ADEST. IN VASERAT. TANDEM. | AD. FEHR-BELLINUM. DIE. XVIII. IUNII. | ANNO. M. DC L XXV. NACTUS. SOLO. | CUM. EQVITATU. SUO. EUM. AGRESSUS. | SOLA. OPE. DEI. FRETUS. CÆDIT. FUNDIT | QVI QVE. SEPTEM. MENSES. | PROVINCIAS. SUAS. VASTARANT. | SEPTEM. DIEBUS. IISDEM. EIICIT. | S. D. G.

D. 70 mm. Medalj grav. av Joh. Höhn d. y. och slagen av samma anledn. som nr 36 o. ff. De s. k. Fehrbellin-segertalrarnas mot svenska armén skymfliga inskrift har här mildrats, då »rövare» utbytts mot »ödeläggare av provinsen»,

men i ö. har kurfursten begagnat medaljbilden för att framställa striderna mot svenskarna under deras återtdg mot Fehrbellin såsom hela svenska arméns nederlag och flykt från slagfältet, en förvanskning av verkliga förhållandet, vilken accepterades av samtida och eftervärld. Bilden återger det moment av striderna, då kurfursten under förföljandet av svenskarnas högra flygel, vilken samlats och bragts att hålla stånd vid byn Tarmow, red fram på en höjd i närheten, men möttes av elden från ett svenskt batteri och avstod för dagen från vidare framträngande. Kanonerna, som riktats mot kurfursten och hans tropp, återges på medaljbilden, liksom den vid hans sida ridande stallmästaren v. Froben, vilken dödligt sårat sjunker till marken, men härmed upphör och överensstämmelsen med verkligheten. Nedanför höjden utbreder sig fram till floden Rhin ett slagfält, på vilket svenskarna i täta infanteri- och kavallerikolonner drivas på flykten av brandenburgarnas framstormande rytterskaror, medan de svenska förtrupperna hoptals kastat sig i floden för att simmande söka uppnå motsatta (norra) stranden, där staden Fehrbellin synes. Såsom av den lämnade redogörelsen för dessa strider framgår, hade den svenska hären, medan h. flygeln uppehöll fienden vid Hakenberg, tämligen ostört fortsatt marschen till Fehrbellin, som låg på södra stranden av Rhin, vilken i god ordning övergicks, sedan den rivna bron återställts, och alla trupperna samlats. För att uppnå Fehrbellin från Hakenberg kunde svenskarna emellertid omöjligt passera Rhin, än mindre då simmande. Ej blott själva striden utan även terrängbilden har sålunda, här, liksom på en del av talrarne (se nr 36) måst omdanas för att ur svenskarnas återtdg framkonstruera hela arméns nederlag och brådstörtade flykt från slagfältet. Episoden, då stallmästaren v. Froben dödligt sårades vid kurfurstens sida, återges på flertalet av dessa medaljer (se nr 51—55) och utbroderades sedan av traditionen och förhärligades av dikten. I den ovan (not. s. 106) anförda klagoskriften mot svenskarna framhölls ock som försvårande omständighet, att de så litet aktat kurfurstens egen person, att de mot honom riktat kanonerna, varvid v. Froben träffades.

Omskr., hämtad ur Ps. 118, 23, hade, ehuru vanligen förkortad, redan blivit använd på en mängd medaljer, bl. a. över medlemmar av savojska furstehuset på slutet av 1400- och börj. av 1500-talet (Arm. II, 69, 2 och 121, 6 etc.), över Pius V (Arm. I, 247, 22), över Gustav II Adolf (Hild. I, 121, 37—38) etc., och kom längre fram att anbringas även på en Karl XII:s Narva-medalj (Hild. I, 503, 45). K. Mk. i silv. B. s. 373. Men. 153.¹

51. Åts. I huvudsak lika med den å föreg., men landskapet i fonden något olika, de simmande trupperna oproportionerligt stora, och några figurer i förgr. (bl. a. en häst) på ett mindre lyckligt sätt tilllagda. I underkant: F F.

¹ Enl. Bahrfeldt (Bahr. s. 135) avhandlade d. Store kurfursten sommaren 1676 med regeringen i Königsberg frågan om Fehrbellin-medaljernas utförande av gravören Joh. Höhn (förmodl. d. y.), och skulle 100 st. i guld och 500 st. i silv. präglas. Det format som Höhn föreslog befanns dock för stort, och han inlämnade upprepade gånger mindre stampar, varvid det säkerligen rörde sig om här ifrågavarande nr och nr 52.

50

54

50

Fråns. Lika med den å föreg., men inskriftens typer något mindre.

D. 69 mm. Medalj, fri kopia av sign. FF efter J. Höhns medalj nr 50, slagen av samma anledn. som denna. K. Mk. i silv. Henck. 2981.

52. Åts. Lika med den å nr 50.

Fråns. Lika med den å nr 50.

D. 46 mm. Medalj, grav. av Joh. Höhn d. y., endast i formatet skiljande sig från nr 50 och slagen av samma anledn. som denna. K. Mk. i silv. Ölr. 46.

53. Åts. I huvudsak lika med den å nr 52. Bakom kurfursten synas dock 3 ryttare spränga bort. På marken i underk.: H R.

Fråns. 17-radig inskr. inom bladkrans: FRIDERICUS. | WILHELMUS. | ELECTOR. BRANDENB. | IUSTUM. SVECORŪ. EXERCITŪ. | QVI. MARCHIĀ. POMERANIĀQVE | DUM. IPSE. OPPRESSIS. IN. IMPERIO | ALIBI. ADEST. INVASERAT. TANDĒ | AD. FEHRBELLINŪ. DIE. XVIII. IUNI | ANNO. MDCLXXV. NACTUS. SOLO | CUM. EQVITATU. SUO. EŪ. AGGRES. | SUS. SOLA. OPE. DEL. FRETUS. CÆ | DIT. FUNDIT. QVI. QVE. SEPTE | MENSES. PROVINCIAS. SU | AS. VASTARANT. SEP | TEM DIEBUS. IISDĒ | EIICIT. S. D. G. Randskr : TANDEM BONA CAUSA TRIUMPHAT.

D. 47 mm. Medalj, fri kopia av H. R., i något högre relief efter Höhns medalj nr 52, slagen av samma anledn. som denna. Randskriften återger den på en mängd mynt och medaljer anbragta sentens, varmed man velat fastslå, att en rättvis sak äntligen avgått med seger. Av sådana präglingar kunna nämnas kurfurst Augusts av Sachsen taler över segern vid Grumenstein 1567 (Mad. 511), staden Nijmwegens jetong över stilleståndet i Antwerpen 1609 (Loon, II, 46), Karl XII:s medaljer över segern vid Narva (Hild. I, 503, 45) och fördraget i Altranstädt (Hild. I, 551, 123). Märklig är dess förekomst å en klipping över Kristian IV av Danmark m. anl. av Lybecksfreden 1629 (D. M. 324, 779), då konungen visserligen återfick sina av de kejserliga erövrade provinser, men nödgades förbinda sig att uppgiva de evangeliska, tyska furstar-nas sak. K. Mk. i silv. Ölr. 45.

54. Åts. A DOMINO HOC FACTVM. Grupp av kurfursten till PL. XII. h. åt v., i militärdräkt med plymascherad hatt och kommandostav, och bakom honom 2 ryttare samt framför honom den med hästen störtande v. Froben. I bakgr. ett slagfält, begränsat av floden Rhin, uppfylld av flyende, och på motsatta stranden staden Fehrbellin. I avskur. fält: ET. MIRABILE. EST | IN. OCVLIS. | NOSTRIS.

Fråns. 15-radig inskr. som å nr 50.

8 — 25481. C. A. Ossbahr. Mynt och medaljer.

D. 55 mm. Medalj, grav. av G. Leygebe (ej sign.) och slagen av samma anledn. som nr 36. K. Mk. i silv. Sst. s. 636. Men. 154.

PL. XIII. 55. Åts. A DOMINO HOC FACTVM ET MIRABILE EST IN OCVLIS NOSTRIS. Uptill i rad med omskr. det allseende ögat. Utsikt över ett slagfält; i förgr. på en kulle kurfursten t. häst åt h., medan v. Froben, vänd mot honom, störtar från hästen; fältet, som uppfylles av en hopgyttrad massa trupper i strid, begränsas t. h. av en smal flod, Rhin, som delar sig i tvenne armar och på vars vänstra (södra) strand ses i förgr. en kyrkby, Linum, och i fonden staden Fehrbellin, från vilken en bro leder över floden. Över det hela svävar en basunblåsande ängel med en oval medaljong, i vilken kurfurstens lagerkrönta huvud, h.

Fråns. 15-radig inskr. som å nr 50, men med V för U och några olikheter i punkteringen. Under inskr. två korsade palmkvistar.

D. 64 mm. Medalj, slagen av samma anledn. som nr 36 o. ff. Kurfurstens grupp ävensom slaktbilden tyckas inspirerade av framställningen å nr 50 och förrycka sålunda den i övrigt tämligen riktiga terrängbilden. Denna överensstämmer näml. fullkomligt med en i Theatrum Europaeum, D. XI, vid s. 831 införd gravyr över trakten »zwischen den Landwehr bey Linum und dem Passe Fehrbellin», ehuru denna är orienterad i s. och n. och medaljbilden i ö. och v. Den på de officiella medaljerna fastställda, felaktiga terrängbilden har sålunda här ej blivit iakttagen, vilket jämte det ytterst dåliga arbetet visar, att medaljen, trots de smickrande emblemen och den pretentiösa storleken, ej kan vara utgiven med kurfurstens bemyndigande. K. Mk. i silv. Sst. s. 636 (felaktigt beskriven). Ölr. 43.

PL. XIII. 56. Åts. FRID. WILH. D. G. M. BR. S. R. I. ARCHIC: & ELECTOR. Bröstb., h. med lagerkrans, halsrosett, ornerad rustning och fältbindel över h. axel. Nedtill: 1675.

Fråns. Segergudinnan sittande på ett fyrsidigt postament med lagerkrans i h. hand och i den v., som vilar mot kurskölden, en palmkvist. Postamentet omges av krigsutensilier; t. v. pukor, svärd, hjälm, trumpet och tre standar, vilka bära kurfurstens krönta namnchiffer (C F W) samt Brandenburgs och Preussens vapen; t. h. en vid några kanonrör hopkrupen naken fånge samt standar och fanor. Standaren liksom kanonrören bära Karl XI:s namnchiffer. På postamentets framsida: VICTIS | FVGATISQ | AD FEHRBEL | LINVM SOLO | EQVIDATV | SVECIS. På dess sockel: 18. IVN.

D. 38 mm. Medalj, slag. av samma anl. som nr 36. Säsom ovan, s. 104, blivit nämnt, förlorade svenskarna i striden vid Hakenberg Delluigska regementets fanor samt två ryttarstandar, varjämte brandenburgarna även erhöilo en kanon,

55

56

59

som under reträtten avstjälpts i ett dike, samt ytterligare 5 dylika, vilka ej hunnit föras över bron vid Fehrbellin, innan den av svenskarna blev uppräven. Stamparna tyckas snart blivit skadade, eller medaljen av någon anledning indragen, ty redan *Spies* (II, s. 320) berättar, att den även i goda samlingar vanligen förekom i avgjutna exemplar. *K. Mk. i silv. B. s. 373. Sch. 5923.*

57. Åts. FR WILH. D. G. M. BR E ELECT. Bröstb. v. med lagerkrans och romersk rustning.

Fråns. AD LINVM 18 IVNY. Segergudinnan sittande åt v. med lagerkrans i h. hand och med den v., som vilar mot kurskölden, hållande en palmkvist. I avskur. fält: 1675.

D. 26 mm. Medalj, grav. av G. Leygebe (ej sign.) och slagen av samma anl. som nr 36. Ang. namnet Linum se nr 41. Förmodl. har varianten blivit präglat för att åstadkomma likformighet i inskriften med övriga mynt och medaljer över denna tilldragelse. Men. 155.

Variant.

57 a) Åts. av samma stamp som den å originalet.

Fråns. AD FEHRBEL LINVM 18 IVN. I övrigt lika med den å originalet, m. u. av att året i avskur. fält ej står mellan punkter.

D. 26 mm. Medalj, se föreg. Men. vid 155.

58. Åts. FRID. WILH. D. G. REX. BOR. EL. BRAN. Bröstb. h. med rustning, hermelmantel och ordensband. Under armavsk.: BARBIEZ F.

Fråns. SVECIS AD RATHENAV: ASSECVTIS AD FEHRBELL: FUSIS IVN: 18 AN 1675. Den Store kurfurstens bildstod. I avskur. fält: TROPÆVM RATENAV | ER. ANNO 1738.

D. 41 mm. Medalj, grav. av L. H. Barbiez och slagen i anledning av den i Rathenow 1738 av Fredrik Wilhelm I resta statyn över den Store kurfursten till äminnelse av svenskarnas reträtt 1675. Henck. 3086.

WISMARS KAPITULATION D. 14 DECEMBER 1675.

Kristian V, som efter svenskarnas reträtt ur Brandenburg öppet slutit sig till Sveriges fiender, ryckte med danska huvudhären in i Tyskland för att gemensamt med kurfurst Fredrik Wilhelm angripa svenskarna i deras tyska besittningar. Efter att i början av sept. 1675 hava kvarlämnat några regementen fotfolk och ryttare framför Wismar, tågade konungen in i Pommern och samman-

träffade d. 13 okt. med kurfursten framför Stralsund. Båda suveränerna enades nu om att tillsvidare uppskjuta stadens belägring, och konungen återvände till Wismar, vars erövring låg honom närmast om hjärtat, då Sverige där ägde sin mest betydande hamn på södra Östersjökusten, från vilken Danmark lätt kunde angripas.

Wismars omfattande befästningar voro vid denna tid tämligen föråldrade, men till stadens försvar bidrogo fästet Hvalfisen på en ö vid hamninloppet samt det nyanlagda kastellet Carolusburg sydost om staden. Guvernör över Wismar med omnejd var generallöjtnanten Gustav Wrangel, och kommandant översten greve Gustav Carlson, som förfogade över en garnison på omkring 1,400 man, vartill kom ett tusental vapenföra borgare, som kunde påräknas för försvaret. Bestyckningen uppgick till ett sjuttioal kanoner och mörsare, och till skydd mot angrepp från sjön hade ett krigsskepp »Falken» blivit förlagt i hamnen. I slutet av okt. anlände den danska armén, som under befäl av generallöjtnanten Niels Rosenkrantz räknade omkring 14,000 man med ett belägringsartilleri av ett femtiotal kanoner och mörsare, och d. 26 förenade sig konungen med hären och tog sitt högkvarter i byn Mecklenburg. Sedan en uppfordran till staden att giva sig blivit avslagen, började bombardemanget d. 31 och fortsattes med stor våldsamhet dag och natt. En förnyad uppmaning till guvernören att giva sig avvisades, varefter danskarna sågo sig nödsakade att övergå till en regelrätt belägring. Vid ett försök att undkomma den mot hamnen riktade elden råkade »Falken» på grund och uppgavs till fienden d. 5 nov., varefter fästet Hvalfisen, som endast genom krigsskeppets försorg kunnat provianteras från staden, inom kort måste giva sig. Ehuru stadens belägring drog ut på tiden, tack vare det tappra försvaret, under vilket utfall företogs d. 12 och 30 nov., blevo svårigheterna allt större att utfylla de bräschor, vilka elden från danskarnas batterier och bestyckade redutter öppnade i de svaga murarna, och Wismars fall tycktes nu oundvikligt. Rosenkrantz, som erfor, att garnisonen hopsmålt till 3- å 400 man, och att brist på livsmedel börjat göra sig kännbar i staden, uppfordrade d. 4 dec. åter Wrangel att giva sig, något som denne, i hopp om undsättning från de svenska trupperna i Pommern, alltjämt vägrade. Den i danska hären rådande sjukligheten tvang emellertid Kristian V att söka komma till ett snabbt avgörande, och han lät därför träffa förberedelser till en stormning. D. 13 dec. kom denna till utförande, varvid anfallet riktades mot tre ställen. På tvenne av dessa blev fienden tillbakaslagen, men i kastellet, som ytterst hårdnackat försvarades av en alldeles otillräcklig besättning, lyckades danskarna till sist intränga. Vid anblicken härav övergävo borgarna de poster, som blivit dem anvisade och uthängde en vit fana till tecken på underkastelse. Wrangel såg sig då nödsakad erbjuda underhandling och följande dag, d. 14 dec., undertecknades kapitulationen, enligt vilken den svenska delen av garnisonen fick fritt avtåg med vapen och under militär honnör samt konvoj till Stralsund. D. 16 skedde Kristian V:s högtidliga intåg, i vilket även drottningen, som anlant till lägret d. 2 nov., deltog.

PL. XIII. 59. Åts. VIRTVS. REPVLÆ. NESCIÆ. Utsikt över Wismar från det smala inloppet till hamnen. T. v. en liten ö med en

stjärnskans (Hvalfisken), och på stränderna kolonner av fotfolk, spridda ryttare och vaktposter samt batterier. Bortom hamnen, som delvis avstänges med påverk, en smal landremsa framför den muromgivna staden, med ett fort t. h. I inloppet tre inseglande skepp, och i hamnen fem dylika.

Fråns. PULCHRUM. ULCISCIER. AVOS. Kvinnlig figur (Wismar) sittande i sörjande ställning framför en trofé-stång, som uppbär åtskilliga vapen, hjälm, harnesk, sköld (med svärdbärande, upprättstående lejon) samt fanor, standar och en trumma. I avskur. fält: VISMARIA EXPUGNATA | 13 DECEMBRIS. | 1675. I underk. I H.

D. 51 mm. Medalj, sannolikt grav. av J. Herclus, slagen över Wismars kapitulation; datum, d. 13 dec., anger dagen för Carolusburgs stormning och underhandlingarnas inledande. Åtsidans omskr. är hämtad från Hor. Od. III. 2, v. 17. Stadsbilden med de inseglande skeppen tänkes återge tillståndet efter kapitulationen. Frånsidans omskr. syftar på de svenska landvinningarna från Danmark under Kristian IV och Fredrik III, kanske även på den från dansk sida aldrig övervunna misstämningen över att Wismar tillföll Sverige i Westfaliska freden. Bilden är hämtad från den romerska mynt-serien, väl närmast från Marcus Aurelius' sestertie över germanernas kuvande. (C. 492.) K. Mk. i silv. B. 195,2. D. M. 506. 126.

Variant.

59 a) Åts. av samma stamp som nr 59.

Fråns. Av annan stamp än nr 59, Sst. s. 632.

60. Åts. Kristian V:s och hans gemåls Charlotte Amalies av Hessen-Cassel midjebilder h. Konungen, med halsrosett, broderat kyller, fältbindel över h. axel med rosett i ryggen samt elefantorden, lägger armen om livet på drottningen, som bär pärlor i håret och om halsen samt ett löst fladdrande draperi över dräkten. PL. XIV.

Fråns. På en höjd i förgr. rider Kristian V, iförd plymascherad hjälm, halvrustning med fältbindel och elefantorden samt med kommandostav i utsträckt h. hand, på en åt h. galopperande häst, å vars länd är inbränt konungens krönta namnchiffer. I bakgr. rytteri i livlig rörelse samt grupper av fotfolk. Vid horisonten avteckna sig mot molnhöjd himmel staden Wismar och något t. h. därom en borg. På marken, t. h.: I H.

D. 56 mm. Medalj, sannolikt grav. av J. Herclus, slagen i anledning av antingen konungens ankomst till belägringshären d. 26 okt. eller, då drottningen,

som ju även förevigas på medaljen, först senare anlände, över det högtidliga intäget i Wismar d. 16 dec., i vilket båda deltog. K. Mk. i silv. B. 195, I. D. M. 593, 681.

KARLSBURGS KAPITULATION D. 12 JANUARI 1676.

Den av svenskarna vid Geestendorf i Bremen 1672 anlagda fästningen Karlsburg hade redan i sept. 1675 blockerats av en dansk styrka, som dock förde av en från Stade utsänd ryttartrupp, och lika liten framgång hade ett försök till fästets inneslutning av manskap från några holländska och brandenburgska skepp, vilka gått upp för Weser-floden.

En verklig belägring igångsattes dock i nov. av en dansk styrka under general Gustav Adolf Baudissin, till vilken lüneburgska och münsterska trupper snart slöto sig. Kommendant i Karlsburg var överste Jaques Mell, som själv lett fästningens uppförande och nu till dess försvar hade en garnison om 600 man och en bestyckning av ett 80-tal kanoner. I följd av oenighet mellan de allierade bedrevos belägringsarbetena synnerligen lamt, men då i fästningen rådde stark sjuklighet och bristen på livsmedel gjorde sig alltmer kännbar, nödgades kommandanten d. 31 dec. avsluta ett fördrag med fienden att, så framt fästningen ej inom 12 dagar erhöll undsättning, uppgiva densamma. Någon sådan hördes ej av, vadan Karlsburg uppgavs d. 12 jan. 1676, och den svenska kontingenten av garnisonen överfördes enligt kapitulationsvillkoren till Sverige.

Se medaljen nr 75.

GOTLANDS ERÖVRING D. 29 APRIL—1 MAJ 1676.

En dansk eskader om åtta linjeskepp, fem fregatter och några smärre fartyg under befäl av amiralen Niels Juel avseglade i april till Gotland, där överste Martin Barthold d. 29 s. m. landsattes vid Klintehamn med en väpnad styrka. Såsom hörande till drottning Kristinas underhållsländer stod Gotland under guvernören, riksrådet greve Gabriel Oxenstierna, och denne, som till öns försvar ej hade mer än några hundra soldater utom en del beväpnad allmoge, tågade nu mot danskarna, men kom för sent att hindra dem besätta en till Klintehamns skydd uppförd skans, och försöken att återtaga skansen misslyckades genom elden från den fientliga eskadern. Oxenstierna förde därför truppen tillbaka till Visby och lämnade i hemlighet ön. Med tillhjälp av fordon, som den danskarna starkt bevågna lantbefolkningen ställde till deras disposition, skyndade Barthold till Visby, vars portar förrädiskt öppnades av borgarna. Kommendanten på Visborg överste Mikael Schultz nödgades då draga sig in på slottet, där gar-

60

61

62

nisonen uppgick till 75 man. Såväl från Bartholds trupper som från eskadern, vilken anlände från Klintehamn, utsattes slottet d. 1 maj för en häftig beskjutning, och då de svaga murarna visade föga motståndskraft, brist på livsmedel rådde, och manskapet vid kanonerna hopsmält till 16 man, måste Schultz redan samma dag kapitulera. Spillrorna av besättningen uttågade under flygande fanor samt överfördes sedermera till fastlandet.

61. Åts. Kristian V:s midjebild h., med halsrosett, rustning och elefantorden; omkring bilden grupperade rustningsdelar och andra vapen samt standar och fanor, bland vilka senare en med konungens krönte namnchiffer. I kanten, t. v.: C S. PL. XIV.

Fråns. AD DOMINUM PATRIAMQVE REDIT. Lamm med korsfanan i landskap med i fonden några smärre byggnader. I avskur. fält: I. MAII. Ao 1676.

D. 45 mm. Medalj, grav. av Chr. Schneider och slagen över Gotlands erövring d. 29 april—1 maj 1676. Frånsidans omskr. syftar på, att Gotland från början av 1400-talet till 1645 varit lagt under danska kronan, vilken alltjämt åtnjöt befolkningens sympatier. Lammet med korsfanan (Agnus dei) är landskapets vapen, ehuru glorian saknas å medaljbilden. K. Mk. i silv. B. 196,4, anm. D. M. 508, 139.

62. Åts|. CRISTIANVS. V. D. G. DANLÆ. ET. NORVEG. REX. Brösth. h. med lagerkrans, spetsrosett med spänne, rustning samt fältbindel med agraff på h. axel. PL. XIV.

Fråns. Lika med den på föreg. nr, ehuru av annan stamp, med några olikheter i terrängen.

D. 47,5 mm. Medalj, slagen av samma anledn. som föreg. nr. Exemplar i K. Mk. och danska kungl. samlingen etc. sakna gravör-signatur, men i L. Grabows auktionskatalog, okt. 1924, förekom under nr 50 en medalj av detta slag, vilken uppgavs vara på bildens axelavsk. signerad SCHRODER. Möjligen är detta en felläsning av SCHNEIDER, men fullt otänkbart är ej, att sign. avsett en Jakob Schröder. K. Mk. i silv. B. 196,4. D. M. 508, 140.

VÄNERSBORGS SKANS' KAPITULATION D. 26 JUNI 1676.

Sommaren 1676 övergick ståthållaren greve Ulrik Frederik Gyldenlöve Svinesund och inträngde i Bohuslän med en armé av 4,000 man och tolv kanoner. Generallöjtnanten friherre Hans Georg Mörner, som till provinsens försvar en-

dast förfogade över en styrka, ej uppgående till hälften av fiendens och till stor del bestående av öovade bönder, ansåg sig ej kunna bjuda ett verksamt motstånd, utan drog sig tillbaka mot Vänersborg, i vars närhet han intog ett skyddat läger bakom kanalen Karlsgrav. Efter att hava besatt Uddevalla, tågade Gyldenlöve d. 25 juni vidare och hade samma dag på e. m. hunnit fram till Mörners ställning. Denne sökte hejda fienden, men måste för den häftiga artillerielden draga sig tillbaka, inlade under återtåget ytterligare 100 man i Vänersborgs skans och satte eld på stadens tyghus samt fortsatte till Rånnum vid Göta älv, där han intog ställning vid det befästa brohuvudet. Här upphanns han av Gyldenlöve, blev av elden från dennes kanoner tvungen uppge brohuvudet och gick över älven, vars nyligen uppförda bro han dock under natten lyckades uppbränna och härigenom hejda fiendens framträngande åt den sidan. Gyldenlöve återvände följande morgon till Vänersborg, som han fann utrymt av besättning och borgerskap, och där elden nu spritt sig från tyghuset. Den söder om staden belägna skansen, som omgavs av gravar och dubbla palissader, hölls emellertid ännu besatt av kommandanten, överste Bengt Lillie, och vid Gyldenlöves uppfordran till kapitulation begärde denne fritt avtåg med övliga ärebetygelser. Gyldenlöve började då beskjuta skansen och hotade att efter en eventuell stormning neka besättningen pardon, varigenom Lillie såg sig nödsakad att samma dag, d. 26 juni, uppgiva skansen på nåd och onåd. Besättningen, som gjordes till fångar, uppgick med befäl till 193 man.

PL. XV. 63. Åts. Kolonn, med fyrsidig' bas och uppbärande Norges vapen. På framsidan inskr. i tio rader: CHRIST. V. | P. AVG. FE. P. P. | OB. | VENNERSB. | SVEC. CAPT. | AB. | VLDAR. FRI. | GVLDENLEV | XXVI. IVN. | MDCLXXVI. I fonden landskap med några träd och vid stranden av ett smalt sund strödda byggnader, på fästet moln. På marken, t. v.: C S.

Fråns. HIC TRANSIT INVIA VIRTUS. Plan över Vänersborgs stad och skans samt den befästa bron över kanalen Karlsgrav.

D. 49 mm. Medalj, grav. av Chr. Schneider och slagen till Kristian V:s ära i anledning av Vänersborgs erövring av stadhållaren Ulrik Frederik Gyldenlöve d. 26 juni 1676. De romerska kejsartillarna — Pius, Augustus, Felix, Pater Patriae — som här och på ännu en medalj över Kristian V (freden i Ratzeburg 1693, D. M. 572,547) tilldelats denne konung, förekomma i övrigt ej å de danska medaljerna, om än Kristian IV någon gång benämnes Imp. Victor (D. M. 275,227), och Fredrik IV Pater Patriae (D. M. 632,66). Bland svenska medaljer återfinnas dessa titlar, ehuru i något annan formulering — Pius, Fortis, Felix, Augustus — endast på en av Nils Keder över Karl XI efter Jean Cavaliers elfbensmedaljong gjuten medalj (Hild. I. 455,139), och synes det sannolikt, att den intresserade numismatikern härvid närmast haft medaljen över konungens medtävlare i tankarna. I övrigt är det ytterst sällan någon av kejsartillarna spräas på de svenska konungamedaljerna, såsom på ett par av Gustav II Adolfs dödsmedaljer (Hild. I, 190—93, 186—88), eller på Karl XIV

Johans jubileumsmedalj (Hild. II, 347,38), varjämte Karl XII:s Danicus, Russicus, Polonicus på en av medaljerna över segern vid Narva (Hild. I, 505,48) och Gustav III:s Divus på en minnesmedalj (Hild. II, 205,101) i dem haft en förebild.

Frånsidans omskrift tyckes anspela på den sentens »Invia virtuti nulla est via» (Ovid. Met., XIV, v. 113), som förekommer på en medalj över Karl X:s tåg över Bälten (Hild. I, 351,30). Den plan av befästningarna medaljen återger var uppgjord av generalkvartermästaren Johan Wärnschiöld 1656 (Krigsarkivet), men hade aldrig hunnit fullt genomföras, och förskansningarna voro till stor del ersatta med tillfälliga palissader. K. Mk. i silv. B. 1965. D. M. 509,145.

HÄLSINGBORGS SLOTS KAPITULATION D. 3 JULI 1676.

Sista dagarna av juni 1676 landsattes vid Råå en betydande här, med vilken Kristian V detta år inföll i Skåne, och d. 30 sändes generallöjtnanten Niels Rosenkrantz med såväl infanteri som belägringsartilleri mot Hälsingborg. Vid danskarnas ankomst utrymde kommandanten överstelöjtnant Per Hästesko genast staden, vars befästningar voro i mycket otillfredsställande skick, och drog sig med garnisonen, 250 man, in i det fasta slottet. Redan d. 2 juli kunde danskarna öppna bombardemanget, vilket dock ej gjorde någon synnerlig verkan på murarna, men dagen därpå slog en bomb ned i en krutkällare, som sprang i luften, varav en del skada åstadkoms på några byggnader, och slottsbrunnen förstördes. I anledning härav såg sig kommandanten föranledd inleda underhandlingar med fienden och kapitulerade samma dag, d. 3 juli, varvid garnisonen gjordes till fångar.

Då slottet hade en bestyckning av trettiosex kanoner och dessutom tillräckligt med ammunition och livsmedel, blev Hästesko, efter att hava utväxlats, ställd inför krigsrätt, dömd från livet och avrättad.

64. Åts. ARBITRIVM RECVPER. Tvenne kolonner, prydda med PL. XV.
Kristian V:s krönte namnchiffer och uppbärande den tvåtungade Dannebrogen, stå på ömse sidor av ett smalt sund, genom vilket ett örlogsskepp och tvenne mindre fartyg segla ut. Sundet, som t. v. begränsas av en kuperad strand med i fonden en tornprydd byggnad, vidgas bortom kolonnerna och befares av en mängd fartyg.

Fråns. HELSINGBURG (på fladdrande band). Utsikt från n. o. över Hälsingborgs slott inom murar och palissader. Mot söder, där av staden endast Mariakyrkan är synlig, leder en vindbrygga. Tvärs över sundet, som befares av ett antal skepp och skutor, synas Kronborg och Helsingör. På marken. i förgr.: c s (på tvenne ställen).

D. 39,5 mm. Medalj, grav. av Chr. Schneider och slagen över Hälsingborgs slotts kapitulation d. 3 juli 1676. Åtsidans omskrift syftar på, att Danmark genom besittningen av Hälsingborg återtog väldet över Östersjön, och ehuru staden måste återlämnas till Sverige i freden 1679, ges åt Kristian V ännu på en medalj av 1686 titeln »arbiter maris baltici» (D. M. 539,324). De båda kolonnerna äro hämtade från »Hercules' stoder», vilka Karl V och hans efterträdare på spanska tronen anbrakte på mynt och medaljer för att betona världsherraväldet. Frånsidans bild förekommer, ehuru i något större format (d. 48 mm) på den medalj, som slogs över Karl XI:s återerövring av staden den 30 dec. s. d. (Hild. I, 413,60), och tryckas de båda vara hämtade från ett samtida kopparstick. K. Mk. i silv. B. 196,6. D. M. 596.691.

LANDSKRONAS ERÖVRING D. 10 JULI OCH SLOTTETS KAPITULATION D. 2 AUG. 1676.

Sedan Hälsingborg d. 3. juli 1676 fallit i danskarnas händer, gick Kristian V mot Landskrona och slog d. 5 läger framför staden. Landskronas befästningar voro i dåligt skick med på flera ställen nedrasade murar och uppgrundad grav, till vars skydd dock palissaderingar blivit utförda. Nordväst om staden och skild från denna av en bred, vattenfylld grav låg slottet, som befann sig i vida bättre försvarskick, hade en bestyckning av 120 kanoner och förråd av alla slag. Besättningen utgjorde i staden och slottet sammanlagt 1,600 man, vilka likvisst ej alla voro tjänstbara, och kommandant var översten Hieronymus Lindeberg. Efter sedvanlig uppfordran till kommandanten att giva sig, anlade danskarna ett stort batteri, från vilket staden ihärdigt besköts, och samtidigt framfördes löpgravar, vilka d. 10 hunnit så långt, att ett stycke av palissaderna kunde nedhuggas. Besättningen, som förgäves begärt undsättning från slottet, kastades nu tillbaka från vallarna, och då fienden även lyckades tränga in genom en av portarna vid ett av överstelöjtnant Metstake gjort utfall, var vidare motstånd ändamålslost. Den överlevande besättningen räddade sig in på slottet, sedan de satt eld på bron över graven. Danskarna voro nu herrar över staden, där sjutton kanoner blevo deras byte, och började d. 13 sina anfällsarbeten mot slottet, från vilket de första tiden kraftigt beskötos. Sedan emellertid Metstake, som tyckes varit den ledande kraften redan i stadens försvar, blivit dödligt sårad under ett utfall, slappnade motståndet märkbart. En våldsam beskjutning, varmed danskarna d. 2 aug. inledde en tilltänkt stormning, föranledde kommandanten att erbjuda underhandling, ehuru befälet ett par dagar tidigare beslutat hålla ut till sista man. Enligt kapitulationsfördraget, som underskrevs samma dag, fick garnisonen, vilken ännu uppgick till 1,100 man fotfolk och två kompanier ryttare, fritt avtåg. D. 3 aug satte sig danskarna i besittning av slottet, där utom bestyckningen som byte erhöles stora mängder ammunition och livsmedel samt dyrbar lösegendom, som ditförts från staden.

Lindeberg ställdes inför krigsrätt, då han ansågs i otid hava uppgivit fästningen, dömdes från livet och avrättades.

65. Åts. Urtavla med tolvuddig ros och timmarna betecknade med: I — II — IIII — IIII — V — VI — VII — VIII — IX — X — XI — XII. Visaren, som avslutas i månskära och hand, pekar på en kvart över nio. Nedtill: G. K. PL. XV.

Fråns. FVLMI NE PRÆSCRIBIT VINDE X PRÆSAGIA COELVM; FVLMI NIS ET RELIQVVM SED FERIENTIS ERIT. Tioradig inskr. över en åskvigg. CÆLO | ET. | MEMORIÆ | QVOD. LANDSCRONÆ | CHRISTIANO. V. | ARCEM. OBSIDENTE. | IN. HOROLOGIO. SACRO | VNARIO. IIIVM. XIIIMO. VII. NVMER | STUPENDO. | MIRACVLO | FVLMIEN. CONTEXE = | RIT. 1676. 28 IVL. Randskr.: QVINTA. DIES. IVSTOS. BIS. SEXTA. TRIVMPHOS. HEBDOMAS. ARCEM.

D. 39 mm. Medalj, grav. av G. Krüger och slagen över det mirakel, som danskarna inlade i den ändring av tornurets tavla som under pågående belägring av Landskrona slott d. 28 juli 1676 åstadkoms genom ett åskslag i kyrktornet. Sålunda av medaljen synes, förvandlades siffrorna III till IIIII och VII till VII. K. Mk. i silv. B. 196,7. D. M. 509.146.¹

Varianter.

65. a). Åtsidan lika med originalets.

Fråns. Lika med originalets, men inskriften med något mindre typer. Randskrift saknas.

D. 41 mm. K. Mk. i silv. B. 196,7 anm.

65 b). Åts. i huvudsak lika med originalets, m. u. av att visaren avslutas i spontonudd i st. f. månskära.

¹ En samtida svensk relation av denna tilldragelse återfinnes i fältprästen J. J. Winslows dagbok över kriget 1676—79 (M. Weibull: Samlingar utg. f. de skånska landskapens hist. o. arkeol. förening. I, s. 77). »Uti wahrande belägring, den 28 Julij, slog thordön neder i Landscrone Kyrckia, dödade een mann nedre uthi kyrckiothornet, seyere wärcket blef oskad, men på skifwen som wijsaren sitter, förändrade den någre tall, nembl. till III satte den II, så att dett blef således IIIII; de 2 streckar af VII förwändte den till V och satte 2 streckar till att dett blef således VII; den förste streck af IV gick nästen uth. Desse ny omgjorde tall sammanlagde giöre 27. Annos an dies deus novit.» Trots här uttalade tvekan om järtecknets rätta tolkning, tyckes Winslows uträkning påverkats av, att belägringen av staden och slottet sammanlagt uppgick till 27 dagar. Även i Theatrum Europaeum (1682), Th. XI, s. 1089, finnes åskslagets verkan omnämnd, »und kamen viel Fünffen darauss», vari några sågo ett omen, under det andra förmenade, att detta berott på, att av siffrorna, som nyligen ändrats, några av de nya utplånats av blixten, och de ursprungliga i stället framkommit. Detta bekräftas av Anders Rhyzelius, som i sin Brontologia, s. 79, berättar, att vid ommålning av urtavlan de nya siffrorna ej blivit anbrakta rakt över de gamla, vilka delvis framträdde, när färgen bortföll genom åskslaget. »Hvilket», säger han, »man ögonskenliga märka kan på tafan, ther hon uti Lands-Crona Kyrkio under Orgewerket ännu (1721) är til finnandes.»

Fråns. i huvudsak lika med originalets, men åskviggen står över inskriften, vilken endast upptager nio rader.

D. 40 mm. K. Mk. i br.

Se vidare medaljen nr 75.

KRISTIANSTADS ERÖVRING D. 15 AUG. 1676.

Efter Landskronas kapitulation d. 2 aug. 1676 bröt Kristian V upp d. 6 och förde sin armé, som räknade omkring 6,000 man, emot Kristianstad, där han trodde sig skola påträffa den svenska hären. Karl XI hade emellertid redan tågat upp åt Småland, och då ett förföljande på vägar, som spärrats av bråtar, och där alla broar voro rivna, ansågs alltför vanskligt, beslöt kung Kristian vända angreppet mot Kristianstad, övergick Helgeån och slog d. 13 läger framför staden. Kristianstad var vid denna tid väl befäst, hade en bestyckning av 72 kanoner, och dess läge på en udde mellan Helgasjön och ån av samma namn var ur försvarssynpunkt gynnsamt. Garnisonen under befäl av överste Henrik Ulfklopp uppgick dock till endast 800 man.

En regulär belägring ingick ej i konungens planer, varför han, då kommandanten avtog uppfordran att överlämna staden, genast lät skrida till stormning. Natten till d. 15 utfördes angreppet samtidigt från tre håll, och genom otrolig försummelse från den svenska bevakningens sida lyckades danskarna obemärkta komma över graven. Först när de började bestiga vallarna, slogs allarm, men besättningens försök att kasta dem tillbaka blevo nu fruktlösa, och efter två timmars blodig strid, under vilken danskarnas förluster i döda uppgingo till omkring 150 man och i sårade till 370, medan i det närmaste halva den svenska garnisonen stupat, måste kommandanten giva sig på nåd och onåd. Under tre timmar prisgavs staden därefter till plundring, som särskilt gick ut över den svenskfödda delen av befolkningen.

Se medaljen nr 75.

DANSKA SJÖSEGRAR 1676—77.

Samtidigt med att Gotland erövrades av amiral Niels Juel 29 april—1 maj 1676 hade den svenska huvudflottan, som räknade trettio två örlogsskepp samt nitton bevärade kofferdifartyg om tillsammans 2,194 kanoner jämte åtta brännare, samlats vid Dalarö för att segla ut och uppsöka den danska flottan, innan denna hunne förena sig med de holländska skepp, som väntades. Då riksamiralen greve Gustav Otto Stenbock efter den misslyckade undsättningsexpeditionen till Pommern föregående år ej åtnjöt Karl XI:s förtroende, uppdrogs

överbefälet åt riksrådet amiralen friherre Lorentz Creutz, som visserligen haft sig flottans utrustning anförtrödd, men aldrig förut blivit använd i krigstjänst till lands eller vatten. Uppehållen av motiga vindar kunde Creutz först d. 19 maj segla nedåt Östersjön och kom d. 25 väster om Bornholm i sikte av Juels eskader, som efter Gotlands erövring blivit förstärkt dels med en holländsk flott-avdelning under schoutbynachten Filip Almonde, dels med några danska skepp under amiralen Jens Rodsten och nu räknade tjugosex skepp. Juel drog sig därvid ned mot Rügen och förföljdes av Creutz, men först mot aftonen kommo de båda flottorna inom skothåll, och en strid utspann sig, varunder Juel lyckades avskära svenskarnas eftersta skepp, utan att dock kunna utnyttja den vunna fördelen. Nästa morgon, då svenska flottan låg tämligen spridd, återupptogs striden och varade till fram på e. m., utan att något resultat blev vunnet, med undantag av att en svensk bojort erövrades av holländarna. Juel drog sig nu undan mot Öresund, och då Creutz ej erhöll nödigt understöd av det övriga befälet, kunde han ej hindra danskarna att segla in under Falsterbo-rev, varpå han förde flottan till Trelleborg. För de försummelser, som överbefälet låtit komma sig till last, ställdes flera av dem inför rätta, och en av amiralerna förlorade omedelbart befälet.

Emellertid hade den holländske amiralen Cornelius Tromp, som med ytterligare några skepp blivit sänd av generalstaterna till Danmarks hjälp, anlänt till Köpenhamn, därifrån han, såsom dansk generalamiral, d. 27 avseglade och förenade sig med Juels eskader samt tog överbefälet över den förenade flottan, som nu uppgick till trettiofem örlogsfartyg jämte fem brännare och sex farkoster om tillsammans 1,727 kanoner. Efter den förstärkning danska flottan nu erhölet, ansågs den ej utan alltför stor risk kunna angripas, varför Creutz erhölet konungens order att hålla flottan under segling mellan Ölands norra udde och Landsort samt där upptaga striden, i händelse fienden följde efter. D. 30 maj avseglade Creutz och styrde österut, samtidigt som den förenade flottan lämnade Falsterbo och följde tätt efter. D. 1 juni på morgonen hade Creutz passerat Ölands södra udde, då han genom missförstånd av en signal från avantgardet gav order att vända mot fienden. Creutz' befälsskepp Kronan, vars kanoner ej blivit surrade, och vars undre portar stodo öppna, braktes härvid att kantra, elden kom lös och spred sig till krutdurken, varpå skeppet sprang i luften. Av hela besättningen, 842 man, blevo endast tre officerare och trettio-åtta man räddade. Creutz själv syntes fasthållande sig i vanterna försvinna i djupet. Tromp hade nu hunnit fram med sitt amiralsskepp Christianus V och vände sig mot amiralen friherre Claes Ugglas skepp Svärdet, vilket under vändningen förlorat stormasten och ej längre kunde manövreras. Till Ugglas hjälp skyndade tre andra skepp, medan Tromp undsattes av Juel på »Kron-prinsen», och en förbittrad strid utspann sig, under vilken elden två gånger kom lös i »Christianus V», och »Svärdet» förlorade de återstående masterna. Slutligen närmade sig en holländsk brännare, som, trots danskarnas tillrop att hålla undan, lade sig invid »Svärdets» akter och antände skeppet, som sprang i luften. Ugglas själv omkom i böljorna, och av besättningen på 670 man räddades endast ett femtiotal. Av de tre skepp, som skyndat till Ugglas hjälp, blevo tvenne övermannade av danskarna, medan det tredje lyckades rädda

sig. För den övriga flottan återstod nu endast att taga till flykten. Större delen satte kurs på Dalarö, förföljd av Juels eskader, som därvid erövrade ännu en brigg, och några av de andra råkade på grund vid Öland och i Väster-vikstrakten, men kunde sedermera losstagas. Av dem, som undkommit till Dalarö, sjönk ett skepp i själva hamnen. Genom svenska flottans nederlag blev varje undsättning av Rügen och svenska Pommern omöjliggjord, och hela svenska kusten låg öppen för dansk landstigning.

År 1677 började de svenska flottrorelserna med, att amiralen friherre Erik Siöblad d. 20 maj avseglade från Göteborg för att med sin eskader om tre linjeskepp, fem kofferdiskepp med tillhoppa 394 kanoner samt en brännare förena sig med huvudflottan i Östersjön. För att undvika danska flottan tog Siöblad vägen genom Stora Bält, låg för vindstilla några dagar utanför Nyborg, varefter han fortsatte, men nödgades för motvind ankra tre mil utanför Rostock. D. 30 visade sig danska flottan, som med tretton örlogsskepp om 671 kanoner under befäl av Juel gått att uppsöka den svenska eskadern. Siöblad sökte följande dag genom bogsering komma i förlig vind undan danskarna, men på kvällen hade de båda eskadrarna kommit varandra så nära under Låland och Falster, att en skottväxling uppstod och varade till midnatt, utan att dock på grund av avståndet någon större verkan åstadkoms. Följande morgon, d. 1 juni, vid 2-tiden blåste en för danskarna förmånlig vind, och Juel gick med sitt amiralsskepp »Christianus V» till anfall mot Siöblads »Amaranthe», som efter en förbittrad 2 timmars strid söder om Möen måste giva sig, varefter även ett av de andra svenska skeppen nödgades stryka flagg för Juel, och ännu tre rönste snart samma öde efter strid mot de danska skeppen. Återstoden av den svenska eskadern räddade sig undan genom Sundet och Stora Bält, men endast tvenne nådde Göteborg, under det att de övriga uppbringades på vägen.

Svenskarnas huvudflotta hade först i början av juni blivit fullrustad och avseglade under befäl av riksrådet fältmarskalken friherre Henrik Horn d. 11 från Elfsnabben för att söka förhindra föreningen av danska flottan med den holländska, som generalstaterna åter avsänt under befäl av Tromp, ävensom för att genom en diversion mot Malmö söka undsätta den av danskarna belägrade staden. Flottan bestod av tjugosex linjeskepp, nio kofferdiskepp, sex brännare och några bevärade lastdragare samt förde 1,827 kanoner, men var bemannad av föga sjövant folk, och dess befälhavare, den frejdade fältmarskalken, hade, i likhet med Creutz föregående år, aldrig tjänat till sjöss. D. 24 s. m. hade flottan hunnit till Möen, där den lades för ankar, och snart därefter blev den danska synlig i Kjögebukten. Amiral Juel, som förde befälet på den av tjugofem linjeskepp och fregatter, tre brännare och några mindre farkoster om tillsammans 1,267 kanoper bestående flottan, beslöt ej avvakta den väntade holländska hjälpfloTTan, utan begärde Christian V:s medgivande att inlåta sig i drabbning med svenskarna. Innan svar hann anlända, hade emellertid Horn d. 1 juli gått till angrepp och sänt några brännare mot Juels amiralsskepp »Christianus V», vilka dock förfelade sitt mål. Vid den vändning svenska flottan därpå företog, råkade ett av fartygen på grund, och de fem skepp, som av Horn sändes till undsättning, angrepos av en dansk flottavdelning och tvungos taga till flykten. Av dem togo sig tre in i Malmö hamn, medan de båda öv-

riga strandade vid Falsterbo. Med sitt amiralsskepp i täten hade Juel sökt bryta sig genom svenskarnas center, och i den häftiga kamp, som därvid uppstod, blev »Christianus V» så skadad, att Juel måste gå över på »Fredericus III», vilken han snart även måste lämna och flytta överbefälet till »Charlotte Amalia». På båda sidor kämpades med yttersta tapperhet, men svenskarna lågo till sist under, tre av deras skepp nödgades stryka flagg, ett annat sjönk, och ett gick upp i lågor. Fram på e. m. nödgades de återstående söka sin räddning i flykten, under vilken ytterligare tvenne skepp erövrades, och två andra sjönko i närheten av Öland. De skepp, som i stridens början tagit sin tillflykt till Malmö, blevo där angripna av två lättgående holländska fartyg, vilka med en brännare sänts över från den nu till Köpenhamn ankomna holländska flottan. De svenska fartygen upptogo kampen under skydd av fästningens kanoner, men tvenne blevo övermannade och det tredje stacks av chefen i brand för att ej falla i fiendens händer.

De förluster svenska flottan lidit genom slaget vid Kjögebukt uppgingo till sju örlogsskepp, två andra fartyg ävensom två brännare samt över 4,000 man i döda, sårade och fångar, och med den återstod av flottan, som sökt sig in till Kalmar eller Dalarö, kunde någon vidare aktion i Östersjön ej företagas. Danskarnas förluster i manskaf voro obetydliga — omkring 300 man — men deras skepp hade dock lidit stora skador, och några under striden brakts i redlöst skick.

66. CHRISTIAN, V. REX. DAN:NOR:VAND:GOT: Brösth. h., sedd PL. XV.
mot skuldran, lockperuk, lagerkrans och romersk rustning.

Fråns. PIETAS ET IVSTITIA. Sjöstrid; ett linjeskepp med krönt C på akterspegeln och skadad rigg går fram mellan t. v. ett kantrat dylikt med en krona på bakstammen och människor uppkrupna i vanterna, samt t. h. ett annat fullriggat skepp i brand, sett mot fören, medan masten av ett tredje höjer sig över vattenytan, som är uppfylld av drunknande. I avskur. fält: VICTORIAM | CORONANT | 1676.

D. 57 mm. Medalj, slagen till minne av sjösegern vid Öland d. 1 juni 1676. Frånsidans omskrift anspelar på Kristian V:s valspråk: pietate et justitia och dess bild återger det moment i stridens början, då svenska flottans största skepp »Stora kronan» kantrade under en vändning, och riksrådet friherre Lorens Creutz sdgs hålla sig fast i tacklingen ögonblicket innan fartyget sprang i luften. Samtidigt avbildas, såsom ofta på den tidens krigsbilder, den något senare inträdda striden mellan danskarnas »Christianus V» och svenska skeppet »Svärdet», vilket till sist antändes av en holländsk brännare, som lagt till vid aktern. K. Mk. i silv. B. 195. 3. D. M. 509, 144.

67. Kristian V:s krönte och med lövverk utsirade namnchiffer, över PL. XVI.
vilket ett hebreiskt יהוה utsänder sina strålar. T. v. en hand ur moln med överskrift: Dies Salutis, t. h. åtta barn, av vilka fyra i händerna bära en krona, lagerkvistar och kransar med överskrift:

Dicent posteris. Inskrift, över namnchifret i fyra svängda rader och under denna i nio raka, av vilka de två nedersta avskiljas från de övriga genom en skeppskrona (corona navalis): NUMINIS AUSPICIS | FELICI SUB REGIMINE | SERENISSIMI & POTENTISSIMI PRINCI. | AC DOMINI DOMINI — REGIS DANÆ. NORVEGIÆ. VANDALORUM. GOTH. DUCIS | SCHLES. HOLSAT. STORM. & DITMAR. COMITIS IN OLDEN- | BORG & DELMENHORST. TER HOSTILI CLASSE I. SUB ÖLAN- | DIA II. PROPE LANGELANDIAM III. IN SINU IUXTA COAGI- | UM PROFLIGATA & UNDECIM. PRIMI ORDINIS NAVI- | BUS BELLICIS CUM OMNI APPARATU. INTERCEPTIS. | CORONA HÆC — COMPARATA | EST.

PL. XVII. Fråns. SIC CODANI TURBAS CONCILIASSE IU VAT. | I IVLII ANNO 1677. Sjöstrid; ett linjeskepp förande dansk tvåtungad flagg och med rikt skulpterad akterspegel, där en ryttare synes under Kristian V:s namnchiffer, beskjuter från nära håll ett annat dylikt, på vilket den svenska tretungade flaggan strykes från såväl mast som akter, på vilken står: MAR(S) SVECIÆ. På båda skeppen synes en del människor, av vilka några på det svenska klättra upp i vanterna. I förgr. tvenne båtar förande dansk flagg, vilka ros fram till det svenska skeppet, som äntras från en av dem. I bakgr. skepp i strid, och längst bort avseglande dylika.

D. 128 mm. Medalj, grav. av Chr. Schneider och slagen till minne av de danska sjösegrarna vid Öland 1 juni 1676, Möen (här förlagd till Langeland) 1 juni 1677 och i Kjögebukt 1 juli s. d., genom vilka, såsom inskriften förmåler »Corona navalis» (ursprungl. romarnas belöning för den som först besteg ett fientligt fartyg) tre gånger blivit vunnna. »Dies salutis» syftar på Herrens ord »Jag haver hjälpt dig på salighetens dag» (Es. 49,8), och även barngruppen med dess inskrift »dicent posteris» är inspirerad av den heliga skrift, ehuru det där är straffdomarna, som övergingo Juda folk, vilka barnen skulle omtala för sina barn, »och de samma barnen för sina efterkommande» (Joel, 1,3).

Frånsidans bild framställer slaget i Kjögebukt och återger den episod, då svenska linjeskeppet »Mars» strök flagg för danska »Tre Löver», och ej, som å medaljen, för »Cristianus V», vilket i stridens början gjort tjänst som Niels Juels amiralsskepp. Denna medalj är den största, som vid den tiden åstadkommits genom prägling, och överträffas endast med några mm. av tvenne, som Fredrik Wilhelm I av Preussen lät slå inmot ett halvt århundrade senare. (Se Men. 271). K.Mk. i silv. B. 197,8. D. M. 512,167.

PL. XVIII. 68. Åts. CHRISTIANVS. V. REX DANÆ et NORVEGIÆ, Bröstb. h. i romersk rustning med axelstycken i form av elefanthuvud, mantel draperad över bröstet och elefantorden.

68

68

71

70

70

71

Fråns. Sjöstrid, i huvudsak samma framställning som å föreg. nr. Båda skeppen hava dock tvåtungad flagg, namnet saknas å det svenska samt chiffret å det danska. Å svenska skeppet strykes flaggan endast från masten, de båda båtarna i förgr. sakna flaggor och äro längre från skeppen. I bakgr. färre fartyg.

D. 30 mm. Medalj, slagen över sjösegern vid Kjögebukt d. 1 juli 1677. Åtsidans stamp har senare blivit använd för Kristian V:s dubbeldukad 1787. (D. M. 542,354.) K. Mk. i silver. B. 198,9. Sst s. 633 (»av tvenne präglar»). D. M. 599, 701.

69. Åts. I huvudsak lika med den å föreg. nr, men med manteln höljande hela rustningen, utom axelstyckets elefanhuvud.

Fråns. I huvudsak lika med den å föreg. nr, men å svenska skeppet firas flaggan även från aktern, varjämte båtarna i förgr. bära flaggor.

D. 30 mm. se föreg. nr. D. M. 612, 772 (»synes at vaere udskaaeren»).

70. Åts. Kristian V:s bröstb. h., med halskrås, rustning, pälsbrämad, broderad mantel draperad över bröstet samt elefantorden. PL. XVIII.
På armavsk.: C S

Fråns. På en äng grupp av vapen, ordnade omkring ett roder; bland dessa märkas en flagga med Kristian V:s namnchiffer, vimpelar, ropare, pistoler, skeppshakar, huggare, en kanon och ammunitionstunnor. På marken, t. v.: C S

D. 48 mm. Medalj, grav. av Chr. Schneider och, enl. v. Loon (Loon III, 198) utdelad i guld, att i kedja bäras om halsen, till de holländska officerare, som d. 2 juli 1677 angrepo och erövrade två svenska skepp å Malmö redd (se ovan, s. 128, nr 68). Säkerligen har medaljen även utdelats som belöning till de danska sjöofficerarna vid flottans segrar detta år. Frånsidan är kopierad efter en av J. Herclus grav. medalj, daterad 1673 (D. M. 500, 90), vilken förmodligen blivit slagen m. anl. av de betydande sjörustningar Danmark nämnda år vidtog enl. fördrag med Generalstaterna. K. Mk. i silv. B. 198,10. D. M. 594, 683.

71. D. N. NICOL. IVEL. EQ. R. D. ARCHITHAL. Höftbild h., med halsrosett, kyller, skärp, fältbindel över h. axel med stor rosett i ryggen samt Dannebrogssordens juvelbesatta kors i band om halsen. I h. hand kommandostav, den v. stödd mot höften. T. h. framsticka två kanonrör, och i fonden ses en del skepp, av vilka några i sjunkande. I kanten, t. v.: C S PL. XVIII.

Fråns. PRAELIVM INTER CLASSES CHRIST. V. | ET CAR. XI. I. IVL.

MDCLXXVII. | DN. NICOL. IVEL. ET. HENR. HORN. DVC. Sjöslag; en mängd linjeskepp, bland vilka ses några brännare och mindre fartyg, tämligen jämnt fördelade över havsytan och inbegripna i strid, medan flera av dem stå i lågor, och andra äro i sjunkande. I fonden, bortom två landtungor, Falsterbo och Steffens Klint, synas de svenska skeppen segla bort åt v., förföljda av de danska.

D. 68 mm. Medalj, grav. av Chr. Schneider och slagen över amiral Niels Juels seger över fältmarskalken friherre Gustav Horn i Kjögebukt d. 1 juli 1677. Bilden av slaget är mycket allmänt hållen, men tyckes dtergd på en gravyr, vilken förekommer i Theatrum Europaeum, Th. XI, vid s. 1209, där en del av skeppen äro försedda med nr, vilka hänvisa till en beskrivning, s. 1214 o. ff. Att enskilda anförare, vare sig segrare eller besegrade, nämnas i medaljernas stridskildringar är ej vanligt, men förekommer, utom på här upptagna danska, nr 2 och 72, även på några av Karl XII:s och Peter d. Stores segermedaljer (se 126. not, 131 och 145). K. Mk. i silv. B. 198, 11. D. M. 513, 168.

PL. XIX. 72. Åts. NICOLAUS. IUEL. EQ. AUR. DANÆ ARCHI. GEN. LOC. TEN. Brösth. h. med spetshalsduk, rikt broderad dräkt, mantel draperad över bröstet och Dannebrogskorset i band i h. sida. På armavsk.: I H

Fråns. Sjöslag; trenne linjeskepp, av vilka det ena har bakstammen prydd med en ryttare, i livlig skottväxling, medan ett fjärde synes styra mot de andra från h. I förgr. tvenne skepp i sjunkande samt vrakdelar med skeppsbrutna. I fonden en rad skepp. Randskr.: 1676 (ornament) 1. MAI. GOTLAND. RECUPER. 24. M. CREUTZIUM. 1677. 1. IUN. SEBLADIUM. 1. IUL. HORNIUM. TRIUMPHAV. EREPT. 17. NAVIB.

D. 62 mm. Medalj, grav. av J. Herclus (ej av Joh. Höhn, såsom vanl. uppgives) och slagen över amiral Niels Juels erövring av Gotland 1 maj 1676, hans oavgjorda strid mot riksrådet friherre Lorens Creutz d. 26 (ej 24) s. m. samt hans segrar över amiralen friherre Erik Siöblad vid Möen d. 1 juni 1677 och över fältmarskalken friherre Gustav Horn i Kjögebukten d. 1 juli s. d. Att striden d. 26 maj 1676, då Juel genom svenskarnas överksamhet lyckades komma oskadd undan, blivit fullkomligt oberättigat upptagen bland hans segrar, berodde väl på, att han, som i slaget vid Öland endast förde ett befäl under Tromp, ogärna utelämnade Creutz' namn bland de besegrade (se ovan s. 125) Frånsidans bild tyckes avse slaget i Kjögebukten; av skeppen torde det med ryttribilden å akterskeppet vara Juels amiralsskepp »Christianus V», medan de övriga ej låta sig bestämma. Juel bär å medaljen den titel av generalamirallöjtnant Kristian V förlänade honom efter detta slag. Enl. Beskriv. over danske mynter etc. äro denna och föreg. medalj över Niels Juel slagna på Kristian V:s befallning för

72

74

74

73

att utdelas till de officerare, som deltagit i slagen. *K.Mk. i silv. Sst., s. 633. D. M. 513, 169.*

73. Åts. CORN: TROMPIO COM: SYLL: EQ: ORD: ELEPH: BAR: PL. XIX.
Brösth. h. med spetshalsduk, rustning och mantel draperad över bröstet.

Fråns. Nioradig inskr: HOLLANDIÆ. | ET WESTFRISIÆ | ARCHIT-
ALASSO. | GALLORUM BRITANNOR: | SUECORUM | VICTORI | FORTI
FELICI. | HUNC NUMM: | CUD: IUSS: HÆRED. | CIOIOXCXI.

D. 48 mm. Medalj, slagen av Cornelius Tromps efterlevande vid hans bortgång 1691, och den enda, som omnämner hans seger över svenska flottan. Ehuru han såsom general-amiral i dansk tjänst belönades med grevetitel och elefantorden för slaget vid Öland d. 1 juni 1676, slogs lika litet över honom som förut över van Wassenauer-Opdam eller de Ruyter (se nr 20 not och 32) någon dansk medalj. Det låg f. ö. ej i tidens sed att slå medaljer över den hjälp en suverän mottog av allierade i anförare eller trupper. Däremot lät Kristian V på detta sätt föreviga, att han 1689 översände trupper till England i Vilhelm III:s sold (D. M. 548, 388). Rb. Mk. i silv. B. 198, vid 10, Cat. 1626.

MARSTRANDS ERÖVRING D. 18 JULI 1677 OCH CARLSTENS KAPITULATION D. 23 S. M.

Vid norska infallet i Sverige sommaren 1677 förde ståthållaren greve Ulrik Frederik Gyldenlöve en mindre kår jämte belägringsmaterial på skärbåtar nedåt Bohuslänska kusten och landsteg d. 30 juni på Koön, där han vidtog åtgärder till Marstrands belägring. Sedan även andra trupper, vilka tågat landvägen, tillstött, uppgick den fientliga styrkan till 5,000 man. Marstrands försvarsverk utgjordes dels av fästningen Carlsten jämte tvenne små blockhus och skansen Gustavsborg på huvudön, dels av skansarna Hedvigsholm mitt i hamnen och Malepert i norra inloppet, med i allt en bestyckning av omkring 200 kanoner. Den garnison överste Anders Sinclair förfogade över på Carlsten hade genom umbäranden och sjukdomar sammansmält till omkring 300 man, och något väsentligt biträde vid försvaret kunde ej påräknas från stadens borgerskap, som saknade vapen. D. 6 juli började Gyldenlöve beskjutningen, sedan han förgäves uppfordrat kommandanten att giva sig, och den första elden riktades mot skansarna i hamnen. Efter några dagars bombardement sökte fienden överrumpla Hedvigsholm natten till d. 13, men tillbakaslogs med stora förluster av överstelöjtnant Andreas Björnsköld, vilken under striden själv illa sårades, varefter befälet övertogs av major Starck. Den fientliga beskjutningen fortsattes under följande dagar och nödgade Starck att d. 15 föra spillrorna

av skansens besättning över till Marstrand. Från Malepert, där beskjutningen gjort bräsch i murarna, hade besättningen redan räddat sig över till fästningen, då normännen gjorde ett nattligt anfall d. 13. Båda skansarna blevo nu iståndsatta av danskarna, och elden dirigerades även därifrån mot Carlsten, varefter Gyldenlöve d. 18 gick över och utan motstånd besatte såväl staden som blockhusen. Skansen Gustavsborg uppgavs även utan försök till försvar, och besättningen drog sig in i fästningen. Endast Carlsten återstod nu, och till dess betvingande lät Gyldenlöve, trots oavbruten eld från fästningens kanoner, med hjälp av mastträn och kettingar hissa tvenne halva kartauer upp på en klippa norr om Carlsten och d. 22 uppställa dem på en raserad befästning från danska tiden. Den förenade elden från detta batteri och Gustavsborg åstadkom stor förödelse inom fästningen, där sjuklighet rådde, och läkemedel saknades för sårade och sjuka. Under dessa förhållanden ansåg sig Sinclair ej böra avvakta den stormning som förestod, utan antog redan följande dag, d. 23 juli, Gyldenlöves förslag till dagtingan. Enlig denna erhöll besättningen, som, utom sårade och sjuka, ej uppgick till mer än 179 man, fritt avtåg under flygande fanor och klingande spel.

PL. XIX. 74. Åts. VL. FR. GVLDELN. D. C. L. PROR. NO. MARESCH. Brösth. h. med spetshalsduk, rustning, fältbindel och elefantorden.

Fråns. *Erobrung von | Maerstrandt | An° 1677*. Utsikt över Marstrand från Koön. I förgr. normännens läger samt ett mörsare och två kanonbatterier, från vilka skansarna Hedvigsholm och Malepert beskjutas. På Marstrandsön tyckas rökmoln utgå från skansen Gustavsborg, medan Carlstens fästning, från vars torn och murar skott avlossas, beskjutes med två mörsare uppställda framför Gustavsborg samt från ett flaggprytt fäste på en klippa norr om fästningen. På flera ställen bland klipporna synas mänskliga figurer, några stupade, andra, som det tyckes, stående på vakt. I hamnen samt utanför denna krigsskepp och mindre fartyg.

D. 44 mm. Medalj, slagen över ståthållaren greve Ulrik Frederik Gyldenlöves erövring av staden Marstrand d. 18 juli 1677 och Carlstens fästnings kapitulation d. 23 s. m. Frånsidans bild, hämtad från en samtida gravyr av B. Stoepe dael, ger, som ofta den tidens krigsbilder, en samlad framställning av belägringens olika moment. K. Mk. i silv. B. 198, 12. D. M. 513, 170.

NORRMÄNNENS INFALL I JÄMTLAND 1677.

För att avvärja ett befarat anfall mot Rörås kopparverk ingo normännen d. 1 augusti 1677 över svenska gränsen och föllo med 2,000 man in i Jämtland, där de de-

lade sig på tvenne kårer under överstarna Georg Christopher Schultz och Reinhold v. Haven. Provinsens försvar var anförtrött åt generalmajoren friherre Carl Sparre, till vars förfogande stodo endast omkring 1,700 man illa rustade och förplågade trupper, till en del rekryterade i Jämtland, vars befolkning visade sig stå i hemligt samförstånd med norrmännen. Av svenskarna var en mindre styrka förlagd till Ovikens by under major Rutencrantz, och denne angreps d. 16 av Schultz, varvid några kompanier jämtar redan vid stridens början gingo över till fienden. Rutencrantz drog sig då in på den av murar omgivna kyrkogården och fortsatte att med största tapperhet försvara sig, tills han kringrändes och måste giva sig. Sparre hade under tiden sökt hejda v. Haven, men nödgades draga sig tillbaka och utrymma Frösö skans, varefter han fortsatte återtåget in i Medelpad.

Norrmännen voro nu i besittning av hela Jämtland, där de kvarstannade till d. 1 november, då de åter drogo över gränsen in i Norge. Anledningen här till ansågs i Sverige vara, att fältmarskalken Henrik Horn nalkades med en till norrmännens fördrivande uppsatt trupp, medan norska källor uppge, att ståthållaren Gyldenlöve återkallat trupperna för att avvärja en befarad landstigning från en fransk eskader.

Se medaljen nr 75.

DANMARKS SEGRAR UNDER ÅREN 1675—77.

Utom de medaljer, som av Danmark slogos över enstaka framgångar till lands dessa år (se nr 59—65 och 74), föreligga även några av mera vidsträckt innebörd jämte fälttågs- och belöningsmedaljer, som anses hava gällt lantkriget i dess helhet.

75. Åts. NON EST MAIORIBVS IMPAR. Obelisk, krönt av ett klot, varå Kristian V:s namnchiffer, rest på stranden av ett sund, där båtar synas, och som begränsas av en landremsa med några byggnader. Invid obeliskens två figurer, av vilka den ena tyckes betrakta den genom en tub, längre bort en man med en hund. Obeliskens två synliga sidor äro ornerade; den främre med en rad emblem (uppiifrån); Tunna (Tönningen, ockuperat av danskarna 1675), sköld med tjurhuvud (Wismar), Agnus dei (Gotland), Neptunus, skepp (Vänersborg), lejon med fana (Landskrona?) samt tre fiskar (Marstrand?) mellan en krona och fanor, samt nederst en infanteristrid; den högra med runskrift, som, ehuru flera av de sista runorna äro oriktigt återgivna, avser att återgiva: Gud bevare kongen. På obeliskens, t. v.: C S.

Fråns. Inom en insänkt, med knappar tätt besatt, ram en oval sköld, i vilken ett solansikte, varifrån utgå sexton svängda blad och mellan dem strålar. Mellan blomspetsarna en bokstav eller siffra, bildande inskriften: VELOX IRE VIAM 167 $\frac{1}{2}$. På vartannat blad en bokstav bildande ordet: VLTERIVS, på de övriga åtta: WISMAR.— IEMTERLAND. — GOTHLAND. — CARLSBVRG. — CHRISTIANSTA. — MARSTRAND. — LANDSCRON. — VENNERSBV.

D. 44 mm. Medalj, grav. av Chr. Schneider och slagen till minne av de danska segrarna 1675—77 (se medaljer i det föreg.). Runorna, återgivna enligt den stungna runraden, men i flera fall missförstådda av gravören, vittna om det stora intresse för runinskrifterna, som från den berömde runologen Ole Worms tid alltfjänt leude kvar i Danmark. Över Kristian V finnes f. ö. ännu en medalj med runskrift, slagen av ståtthållaren greve F. U. Gyldenlöve i anledning av konungens födelsedag 1694 (D. M. 573, 549). K. Mk. i silv. B. 198 vid 13. D. M. 514, 171 b.

Variant.

PL.XX. 75 a). Åts. i huvudsak lika med den på originalet, men om-sorgsfullare utförd. Strandpartiet är här uppfyllt av stridande trupper, i sundet pågår ett sjöslag med sjunkande skepp, och på den motstående stranden synes en stad. Runskriften på obeliskens bildar: 𐀀𐀃𐀆 𐀇𐀄𐀃𐀆𐀇𐀄 𐀇𐀄 𐀇𐀄𐀇𐀄 (Gudh baevarae kongen), och framsidan avslutas nedtill med en kavalleristrid. På marken: C S.

Fråns. I huvudsak lika med den på originalet, men ramen är utfylld med en blomranka, ortnamnen sakna punkter, och för Vennersbu står Vennersbur.

D. 43,5 mm. Säkerligen utförd för att ersätta originalet, vars värdslösa runor väl ej ansetts tillfredsställande. K. M. i silv. B. 198, 13. D. M. 513, 171 a.

PL.XX. 76. Åts. Kristian V:s krönte namnchiffer, tredubblat och ställt i mitten av en krans och två kronor — corona graminea, navalis och vallaris.

Fråns. 7-radig inskr. QVOT | TVA REX | INGENS | PENSABVNT | FACTA | CORONAE. | MDCLXXVII. inom en lagerkrans. Nedtill C S

D. 38 mm. Medalj, slagen av samma anledn. som nr 75. De äretecken, som pryda medaljens båda sidor, äro lånade från Roma-väldet, där en krans av gräs och vilda blommor, corona graminea, gavs åt den som räddat en hel här, guld-kronan, c-a navalis, åt den som först bestigit ett fientligt fartyg och vallaris ett fientligt lägers vallar. Medaljen visar sig genom bild och inskrift vara framkallad av en medalj över Karl XI, där konungens seger vid Halmstad, Lund

75a

76

77

77

79

79

79c

81

81

och Landskrona betecknats med tre lagerkransar (Hild. I, 414, 61). Ungefär samtidigt med den danska medaljen (1678) hade en liknande ägnats Ludvig XIV av en lojal undersåte, som dock utökat äretecknen med de återstående, lagerkransen, corona triumphalis, eklövskransen, c-a civica, och stadskronan, c-a muralis (Menestr. s. 64). K. Mk. i silv. B. 198, 14. D. M. 514, 172.

77. Åts. Kristian V till häst åt h. i romersk rustning och med PL. XX.
kommandostav; på hästländen konungens krönte namnchiffer.

Fråns. Troféställning med romersk hjälm, harnesk och sköld, varå blyxtknippe. Bakom ställningen allehanda krigsutensilier.

D. 27 mm. Medalj, slagen av samma anledning som nr 75. K. M. i guld. Sst., s. 632. D. M. 600, 704.

Variant.

77 a) Åts. Kristian V:s dubbla namnchiffer under kungl. krona.

Fråns. Av samma stamp som den på nr 77.

Sst., s. 632. D. M. 600, 705.

78. Åts. Kristian V:s bröstb. h. med en på h. skuldra långt nedhängande lock, halsrosett, rustning, mantel över bröstet och elefantorden.

Fråns. Troféställning med hjälm och harnesk, omkring vilka allehanda krigsutensilier, bl. a. fana och standar med Kristian V:s krönte namnchiffer.

D. 47 mm. Medalj, slagen av samma anledning som nr 75 och utdelad som belöning. (Jfr medaljen, nr 70.) D. M. 594, 684.

STETTINS KAPITULATION D. 27 DEC. 1677.

Redan i okt. 1675 hade kurfurst Fredrik Wilhelm träffat förberedelser till Stettins inneslutande, och hela följande vinter kvarlägo i dess närhet observationstrupper, vilka dock höllos i ständig oro genom de utfall kommandanten generalmajor Jakob Johan v. Wulffen företog. Under loppet av sommaren 1676 blevo Peene-Münde på Usedom och Anklam erövrade av brandenburgarna, varigenom Stettins undsättning såväl sjöledes från Sverige som över land från Pommern i hög grad försvårades, och kurfursten skred därefter till stadens belägring. Utan nämnvärt resultat fortgick denna under tvenne månader, varefter trupperna d. 6 nov. bröto upp och förlades i vinterkvarter, medan endast en svag blockad vidmakthölls under hela förra hälften av 1677.

Efter den svenska flottans nederlag vid Möen i juni nämnda år var någon

undsättning från Sverige ej att befara, och kurfursten beslöt nu uppbjuda alla krafter till Stettins betvingande. Åtföljd av sin gemål, lämnade han d. 30 juni Berlin i spetsen för trupperna och slog d. 7 juli läger vid byn Güstow, varifrån han d. 14 ryckte närmare staden och tog sitt huvudkvarter på höjderna vid Pommerensdorf. Kommendant i Stettin var fortfarande den till generallöjtnant nu befordrade v. Wulffen, som under föregående år med sådan framgång förstätt värna staden och nu hade att möta det fientliga angreppet med endast en fåtalig besättning om 2,500 man, vartill dock kom ett borgerskap, vars trohet och offervillighet redan förut blivit prövade. Stadens befästningar voro f. ö. i gott skick, om än den på högra Oderstranden belägna förstaden Lastadien var svagt skyddad, då man där räknat på den kringliggande terrängens oframkomlighet. Under större delen av juli månad inskränkte sig brandenburgarna till att besätta några yttre skansar samt på Lastadiensidan uppföra batterier, varifrån staden började beskjutas. Sedan emellertid en förstärkning av lüneburgska trupper tillstött d. 23 juli, fördelades belägringshären, som slutligen uppgick till omkring 20,000 man, på tvenne avdelningar, vilkas angrepp riktades mot stadens huvudbastioner i norr och söder. D. 4 aug. kunde artillerielden öppnas från fem olika ställen, och genom det dagligen ökade bombardemanget, som huvudsakligen riktades mot själva staden, dödades ett stort antal av borgerskapet och garnisonen, bl. a. den nyutnämnde vicekommendanten överste Thomas von der Noth. Under loppet av tjugofyra timmar skötes tre kyrkor, S:ta Maria, S. Jakob och S. Peter jämte en mängd byggnader i brand, varpå kurfursten lät inställa elden och med beklagande av förödelsen förklarade sig villig skona staden, om kommendanten vore heredd att dagtinga. Då detta omedelbart avslogs, vidtog åter beskjutningen, och belägringsarbetena fortskredo alltmer, trots nästan dagliga utfall, så att staden, som redan var fullständigt innesluten från flodsidan, snart omgavs av en rad bastioner, på vilka hela belägringsartilleriet d. 18 sept. var uppställt och i verksamhet. Det ena utänverket föll efter det andra, medan försvaret, i vilket borgerskapet energiskt deltog, vidhölls lika segt i förhoppning om den undsättning som utlovats med en svensk här från Livland. Då denna alltjämt uteblev, och bristen på livsförnödenheter gjorde sig alltmer gällande, började röster i stadens råd höras med yrkande på en överenskommelse med kurfursten, och d. 14 dec. utfärdades en skrivelse i detta syfte. Redan de första dagarna av dec. hade dessutom de viktiga bastionerna i norr och söder om staden blivit besatta av fienden, vilket kom motståndskraften även hos den starkt hopsmälta besättningen att svikta, och då oroligheter yppade sig bland de lägsta folklagren, insåg v. Wulffen omöjligheten att framgångsrikt kunna möta en eventuell stormning. Efter överläggning med krigsbefälet samt ombud för magistrat och borgerskap d. 22 dec. avlät v. Wulffen därför ett brev till den lüneburgske generalmajoren Rudolf v. Ende, som redan i slutet av nov. sökt inleda ackordpreliminärer, med förfrågan, om möjlighet ansågs föreligga för en hedrande kapitulation. Kurfursten hälsade detta med största tillfredsställelse, och förhandlingar inleddes, vilka dock drogo ut på tiden, medan bombardemanget fortsattes med stor våldsamhet. Äntligen d. 27 dec. undertecknade kurfursten det av v. Wulffen översända kapitulationsinstrumentet, enligt vilket den svenska delen av besättningen fick

avtåga under flygande fanor och medförande tvenne av kanonerna. Spillrorna av den svenska garnisonen, några hundra man, lämnade därefter d. 1 jan. 1678 Stettin för att överföras till Sverige eller Livland.

Under belägringen uppges 150,000 kulor, 30,000 bomber och 24,000 handgranater hava kastats mot murarna och staden, vilken nu till trefjärdedelar låg i ruiner, och av vars invånare omkring 2,500 med sitt liv beseglat troheten mot Sverige. Det hjältemodiga försvaret hade dock i nära sex månader lyckats binda de fientliga trupperna, som även lidit så stora förluster, att kurfursten sades varit betänkt på att häva belägringen.

D. 7 skedde det högtidliga intåget i den stad, som från ungdomstiden åtnjutit kurfurstens bevågenhet, och om vilken ryktet berättade, att han där ämnat förlägga sin huvudstad. De festliga anordningar magistraten förberedde undanbad han sig, och efter en tacksägelsegudstjänst och hyllningens avläggande återvände han till lägret och d. 8 till Berlin, där segern firades med stora högtidligheter, varjämte en tacksägelsedag påbjöds i hela riket.

79. Åts. FRID: WILH. EL. STETTIN. POM. DVX. Brösth. h. med PL. XX. lagerkrans, romersk rustning och mantel. Under axelavsk.: C S

Fråns. LVCE RESVRGO NOVA. Utsikt över Stettin från s. v., med i förgr. en väg med några gående och ridande. På himlen t. v. (i väster) strålande sol och t. h. en molntapp. I avskur. fält: A. 1677. 27. DEC. över korslagda palmkvistar.

Dubbeldukat, grav. av Chr. Stricker och slagen över Stettins kapitulation d. 27 december 1677. I stadsvyn, som återger en liten bild »Prospect der Vestung Stettin nach der Belagerung», anbrakt under en framställning av belägringen, signerad L. M. Ingenieur del: Stettin (Sv. Hist. Pl. s. 174, 3), återges två kyrktorn utan spiror, varmed åsyftas de av bombardemanget avbrända kyrkorna S:ta Maria och S. Jacob, samt längst t. h. slottet. Solens placering i väster har å andra av dessa dubbeldukater ändrats till öster, vilket mer lämpar sig för omskriften. B. 199, 16 (typen). Sst. s. 636 (»Har obetydliga variationer, under olika stämplat»). Bahrff. 394. K. Mk. Jetong, avslag i silv. D. 29 mm.¹

¹ Enligt Berch (B. 199, 16—17) skulle detta mynt och nr 81 varit kastpenningar vid kurfurstens hyllning, en uppgift som även lämnas av v. Loon (Loon, III, s. 223) med hänvisning till Hollantse Mercurius 1677 (s. 260—61), där den dock ej förekommer. Bahrffeldt, som så uttömmande behandlat den brandenburgska myntningen, nämner intet härom, och likvisst torde kastpenningen varit dessa mynts första bestämmelse. I en samtida krigsrelation »Verbesserter Anderer Pommerscher Kriegs-Postillion, Leipzig 1678. (Samtida berättelser om Sveriges krig, s. 206) läses nämligen, att sedan hyllningseden avlagts, hade bland menigheten utkastats »ein ansehnliches an gülden und silbernen Müntzen, drüben es manchen Handel und Schlägerey abgab». Att verkligen här ifrågavarande mynt avses, framgår av de träsnitt i texten, som med för tiden ovanlig noggrannhet återge dem båda. Någon svårighet att under den tid, som förlöpte mellan kapitulationsförhandlingarnas inledande och kurfurstens intåg hinna förfärdiga ett nödigt antal kastpenningar, torde ej förefunnits. I Stettin äro de dock ej utförda, då Bahrffeldt (Bahrff. s. 84) påvisat, att någon prägling för kurfursten ej där ägde rum, och att signaturen C S avser Berlin-myntmästaren

Varianter (utan anspråk på fullständighet).

79. a). Åts. Av samma stamp som föreg.

Fråns. Lika med den å föreg., med oväsentliga ändringar i stadsbilden och förgrundens figurer; palmkvistarna saknas.

Jetong i silv., troligen avslag av någon ej beskriven dubbeldukat. Bratr. 805.

79. b). Åts. FRID. WILH. EL. BR. STETIN POM. DVX. Lagerkrönt huvud h.

Fråns. I huvudsak lika med den å föreg., men med olikheter i stadsbilden, där murarna återges, ävensom beträffande förgrundens figurer. Solen står i öster (se nr 79).

Dubbeldukat. Bahr. 392. K. M. Jetong, avslag i silv.

PL. XX. 79 c). Åts. Av samma stamp som 79 b).

Fråns. Lika med den å föreg., men stadsbilden, som saknar muren, omsorgsfullare utförd, och förgrundsfigurerna olika.

Dubbeldukat. Bahr. 390.

79 d). Åts. I huvudsak lika med den å 79 b), men det lagerkrönta huvudet av väsentligt olika teckning, varjämte omskriftens ord ej skiljas av punkter.

Fråns. Av samma stamp som å 79 c).

Dubbeldukat. Bahr. 391. K. Mk. Jetong, avslag i silv.

79 e). Åts. med omskr. som å nr 79, men bröstb. med lagerkrans och romersk rustning.

Chr. Stricker och ej, som förut antagits, svenska kronans myntmästare i Stettin Chr. Sucro. Av ordalydelsen i relationen tyckes framgå, att de avbildade kastpenningarna endast förekommit i silver (*silberne Gepräge*), då väl till guldmynten använts halvdukaterna nr 83. I alla händelser har under den följande tiden en betydande utmyntning av dessa typer i såväl guld som silver ägt rum. Strickers original till såväl nr 79 som nr 81 kopierades dessutom tämligen fritt och betydligt mera konstnärligt av J. Höhn (se nr 80 och nr 82), och samtliga dessa präglingar hava betraktats som kurantmynt, d. v. s. som dubbeldukater samt fjärdedels och åttondels talar. Bahrfeldt betraktar dock endast de av Stricker utförda guldmynten som verkliga mynt och stöder sig därvid företrädesvis på deras strierade rand, vilken är vanlig på den tidens mynt, men saknas på Höhns präglingar, vilka dessutom hava verklig medaljkaraktär. Och vad silverpräglingarna beträffar, hänvisar Bahrfeldt dem alla till jetonger, då de varken i halt eller vikt överensstämmer med motsvarande mynt. Som de nästan undantagslöst bevisligen äro avslag av dubbeldukaterna, uppföras de likvisst här bland dessa. I betraktande av den korta tid, 27 december 1677 till 3 december 1679, Stettin förblev under Brandenburgs spira, är antalet varianter av båda huvudtyperna förvånande stort.

Fråns. som å nr 79 c, men med ornament under inskr. i avskur. fält.

Dubbeldukat. Bahrf. 393. K. Mk. Bratr. 80. Jetong i silv., vilken nära ansluter sig till denna varietet, men som i saknad av Strickers signatur tydligen ej utgått från myntet.

80. Åts. FRID. WILH. EL. STETIN. POM. DUX. Brösth. h. med lagerkrans och manteldraperi. Under armavsk.: I. H.

Fråns. LUCE RESURGO NOVA. Utsikt över Stettin från s. v. med omgivande murar och bastioner. I stadsprofilen synas tvenne kyrktorn utan spiror. T. v. (i väster) strålande sol. I avskur. fält: Ao 1677. 27. DEC över korsade palmkvistar.

D. 29 mm. Jetong (i guld av dubbeldukats vikt eller i silv.), grav. av J. Höhn d. y. och slagen av samma anledn. som nr 79. Strickers dubbeldukat nr 79 har tjänat som förebild, ehuru detsidans bröstbild är av helt annan typ, och stadsbilden mindre vårdslösad. Se nr 79, not. Henck. 3993.

Variant.

80 a). Åtsidan av samma stamp som den på originalet.

Fråns. I huvudsak lika med den på originalet med obetydliga ändringar i stadsbilden samt solen stående t. h. (i öster) och ett moln t. v.

D. 29 mm. Samma ändring i fråga om solens läge har här företagits som på Strickers dubbeldukat nr 79 b. Arn. 161.

81. Åts. FRID. WILH. EL. STETIN. POM. DVX. & Lager- PL.XX. krönt huvud h. Under halsavskärn.: C. S.

Fråns. FORTIOR HIS SIGNIS. Utsikt över Stettin från s. v. med omgivande murar. I stadsbilden synas tvenne kyrktorn med höga spiror. Över staden svävar kursceptret, uppburet av Brandenburgs örn och Pommerns grip. I avskur. fält: A. 1677 27. DEC.

Dubbeldukat, graverad av Chr. Stricker och slagen av samma anledning som nr 79. Frånsidans bild visar här staden under Brandenburgs spira återställd efter belägringen. Av de kyrkor, som skadats genom bombardemanget, bekostade kurfursten restaureringen av S. Jakob, medan staden för de förmyndar, som blivit den beviljade, ålades reparera de övriga.

När Stettin genom freden i S. Germain återgått till Sverige, och staden d. 3 dec. 1679 mottagit svensk besättning, slogs en medalj, där kursceptret blivit ersatt med de svenska regalierna, och där inskriften, med tydlig anspelning på här ifrågavarande mynt, lyder: Deo volente humilis, sub alis Caroli XI levabor (Hild. I, 422, 75). K. Mk. jämte avslag i silv., jetong. B. 199, 17 (typen). Sst. s. 636 (med samma anm. som vid nr 79). Saknas hos Bahrf.

Varianter (utan anspråk på fullständighet).

81 a). Åts. Lika med den på originalet, men utan & i omskr.

Fråns. I huvudsak lika med den på originalet. Bahrf. 388.

81 b). Åts. av samma stamp som den på nr 79 e.

Fråns. I huvudsak lika med den på originalet, men utanverken mera markerade. Bahrf. 389.

82. Åts. av samma stamp som nr 80.

Fråns. FORTIOR HIS SIGNIS. Utsikt över Stettin från s. v. med omgivande murar och bastioner; i förgr. några gående och ridande. I stadsbilden två kyrkor med höga spiror. I avskur. fält: Ao 1677. 27. dec.

D. 30 mm. Jetong i guld om två dukaters vikt, grav. av Joh. Höhn d. y. och slagen av samma anledning som nr 79 (se 79, not). K. Mk. Ölr. 52, 1. Varianter (utan anspråk på fullst.).

PL. XXI. 82 a). Åts. FRID:WILH:EL:STETIN:POM:DUX. & C. Lagerkrönt huvud h. Under axelavsk. I H

Fråns. av samma stamp som den på originalet.

Jetong i guld om två dukaters vikt. K. Mk. Arn. 158.

82 b). Åts. som den på originalet, ehuru av annan stamp med några olikheter i lagerkransen etc.

Fråns. av samma stamp som den på originalet.

Jetong i silver. Arn. 160.

82 c). Åts. som den å nr 80, men ej av samma stamp.

Fråns. av samma stamp som den på originalet.

Jetong i guld. Arn. 159.

83. Åts. Kurfurst Fredrik Wilhelm i rustning med kurhatt och spira spränger fram på galopperande häst mot en stadspost t. h. I avskur. fält: CLEM. VICT.

Fråns. 5-radig inskr. under tvenne punkter: STETINO | INGRAT.
REC |. ET DAT. QUI | POP:Ä. 1677 | 27 DEC.

Halvdukat, slagen av samma anledning som nr 79. Åtsidans bild syftar på kurfurstens intåg genom Passauischer Thor d. 7 januari 1678. Åtsidans inskrift, Clem(ens) vict(or), har möjligen haft något sammanhang med den inskrift, Victori cruentatam virginitatem (vi frambära den blodfläckade jungfruligheten till segraren), vilken i gyllene bokstäver prydde den cypresskrans sorgklädda

jungfrur skulle överrättat kurfursten vid intåget, ehuru saken måhända i likhet med andra högtidligheter på hans önskan inställdes. Kanske har bilden av Henrik IV med denna underskrift, varmed intåget 1594 i det rebelliska Paris, som utan strid öppnade sina portar, celebrerades (Dielitz), föresvävat kurfursten. Frånsidans inskrift upplöses i: Stettino in gratiam recepto et data quiete populo. Enl. Theatrum Europaeum (D. XI, s. 1191) skulle detta mynt jämte medaljen nr 84 hava utdelats till Stettins invånare såsom minne av intåget (se 79, not). B. 199, 19 (typen). Bahrf. 395 a.

Varianter.

83 a). Åts. av samma stamp som den å nr 83.

PL. XXI.

Fråns. I huvudsak lika med den å originalet, men inskriften, över vilken står ett litet kors, har STETTINO för STETINO, v för u och några olikheter i punkteringen. K. Mk. Bahrf. 395 c.

83 b). Åts. lika med den å nr 83 a), men ej av samma stamp.

Fråns. I huvudsak lika med den å nr 83 a), men inskriften, över vilken stå två stjärnor, har v för u och några olikheter i punkteringen.

K. Mk. Bahrf. 395 b. *Jetong, avslag i silv. Bratr. 810 (»Dicker Silberabschlag»).*

84 Åts. FR. WIL. M. B. E. DOR. NAT. DUC. HOLS. Kurfurst Fredrik Wilhelms och hans gemåls bröstbilder h., kurfursten med lagerkrans samt romersk rustning och mantel, kurfurstinnan med diadem och manteldraperi.

Fråns. NON NISI IUSTA PROBANTUR | ARMA. Rättvisan med svärd och våg sittande omgiven av krigsutensilier, varibland ett standar med Brandenburgs örn. I avskuret fält inom en blomsterguirland åttaradig insk.: HISCE | MUNITISSIMUM ILLUD POMERA | NIA EMPORIUM, STETINUM, | AD DEDITIONEM ADACTUM | ET TRIUMPHALI POMPA | OCCUPATUM D. | 27 DECEM. | 1677.

D. 46 mm. Medalj, grav. av G. Leygebe (ej sign.) och slagen av samma anledning som nr 79. Kurfurstens gemål, prinsessan Dorothea av Holstein-Glücksburg, åtföljde honom, när han d. 30 juni 1677 bröt upp från Berlin för att leda Stettins belägring och var närvarande vid intåget såväl i sagda stad som vid återkomsten i Berlin, där hon bl. a. firades med en obelisk, vars inskrift lød: Dorotheae . . . sociae quippe non tantum thalami verum etiam expeditionum et molestiarum bellicarum (Till Dorothea, som ju delade ej blott hans bädd utan ook hans fälttåg och mödor). K. Mk. i silv. B. 199, 15. Men. 187.

Variant.

84 a). Åts. av samma stamp som den på originalet.

Fråns. I huvudsak lika med den på originalet, men av annan stamp. Men. vid 187.

PL. XXI. 85. Åts. HERCULI TERMINALI. Hercules-herm mellan två palmvistar, och från vars bas blixtrar utgå. Framför hermen och kedjad vid denna Pommerns grip. Nedtill: SITINO CAPTO | MDCLXXVII | XIX K IAN

Fråns. Tioradig inskr. mellan tvenne nedtill hopbundna lagervistar: FREDERICO | WILH. EL. MARCH BRA | QVOD PROFLIGATO | EGREGIA VIRTVTE | ET SITONO POST. SEM. OBSID | EXPVLSO. HOSTE | PERNICIOSISS | SVOS. ET. ROM. IMP. | LIMITES. REDD | INVIOLABILES

D. 44 mm. Medalj, slagen av samma anledning som nr 79. Hercules, som här fått det för honom ovanliga epitetet gräns-skyddaren, syftar på kurfurst Fredrik Wilhelm, vilken enligt frånsidans inskrift nu gjort sina och romerska rikets gränser okränkbara. Dateringen (enl. romersk tid MDCLXXVII, XIX Kalendae januariæ), 1677 d. 14 december, tyckes avse rådets den dagen daterade erbjudande av underhandling. B. 199. 18. Seyl. s. 153—54 (den hos honom givna ofullständiga beskrivningen kompletterad efter exemplar i Myntkabinettet, Kaiser-Friedrich-Museum, Berlin).

RÜGEN ERÖVRAS 12—16 SEPTEMBER 1678.

Under de sista månaderna av 1677 hade Rügen med undantag av fästet Neue Fähr varit besatt av fientliga trupper, men återtogs av fältmarskalken greve Otto Wilhelm v. Königsmarck, som d. 8 januari 1678 med 1,500 man infanteri och 2,000 ryttare i grund slog en av danskar, brandenburgare och hessare samt kejserliga och münsterska avdelningar bestående armé, uppgående till 4,670 man, varav största delen togs till fånga. Königsmarck övergick därefter till fastlandet, men återvände i mars till Rügen, där han under sommaren, i fåfång väntan på utlovad undsättning, lät utföra förstärkningsarbeten på de båda fästena Alte- och Neue Fähr. Emellertid hade amiral Nils Juel löpt ut med danska flottan i juni, och utan att den svaga och av sjukdomar bland besättningen förlamade svenska flottan kunde ingripa, landsatte han d. 12 sept. 2,000 man under befäl av general Hans Löwenhjelm vid halvön Wittow på Rügens norra kust. Dagen därpå landsteg kurfurst Fredrik Wilhelm söder om Putbus med 12,000 brandenburgare, vilka förts över från Peene-münde på en mängd fartyg under överbefäl av kurfurstens gäst, amiral Cornelius Tromp. Königsmarck nödgades nu draga sig tillbaka till Alte Fähr och överföra sina trupper till Stralsund. D. 14 intogs därefter Alte Fähr, varjämte Neue Fähr d. 16 övergick till fienden genom förräderi av den tyskfödda besättningen. Härmed var hela Rügen förlorat för Sverige.

PL. XXI. 86. Åts. Kvinnlig figur (Danmark), sittande framför en arkitektonisk uppbyggnad med balustrad och två kolonner, håller i v. hand

83a

82a

82a

85

86

en oval sköld med Danmarks leoparder, Norges lejon och Sveriges tre kronor samt visar med h. hand mot en på framsidan av en pyramid anbrakt tavla med inskriften: RVGIA | RECEPTA | XII. SEPT. | MDCLXXVIII. På balustraden: C S

Fråns. VOLITABIT FAMA PER ORBEM. Utsikt i fågelperspektiv över en långsträckt ö (Rügen) samt en kustremsa med markerad stad (Stralsund). På vattnet ett krigsskepp och flera skutor och båtar. Över det hela svävar en örn, som i klorna håller en avlång, delad sköld med i högra fältet krönt C V och i det vänstra krönt F W.

D. 47 mm. Medalj, grav. av Chr. Schneider och från dansk sida slagen över Rügens intagande. Erövringen dateras från danskarnas landstigning d. 12 sept., om än det avgörande brandenburgska inslaget antydes genom kurfurst Fredrik Wilhelms namnchiffer. K. Mk. i silv. B. 200, 20. D. M. 516, 188.

87. Åts. Kartbild över Rügen, där städer och fästen markerats, ävensom eskadrar förlagda vid Rügener Bodden och halvön Wittow. I förgrunden pommerska kusten, med angivande av Stralsund och förmodligen Peene-floden. PL. XXI.

Fråns. Nioradig inskrift under två korsade palmkvistar: RUGIA | DEO AUTORE | VIRTUTE VINDICE | AUSPICIIS | SERENIS: ELECT: | BRANDENBURG: | FELICITER RECUPERATA | ANNO M.DCLXXIIX | M. SEPTEMBRE. I underk.: I. H.

D. 44 mm. Medalj, grav. av J. Höhn d. y. och slagen från tysk sida över Rügens intagande. I likhet med den danska medaljen över samma tilldragelse (nr 86) nämner ej heller denna den allierade, ehuru danska flottan vid Wittow likvisst markerats. Att Peene-mynningen så skarpt (f. ö. ej topografiskt riktigt) anges, har väl berott på, att den brandenburgska armén utskeppades därifrån. K. Mk. i silv. B. 200, 21. Ölr. LIV.

STRALSUNDS KAPITULATION DEN 15 OKTOBER 1678.

Sedan fältmarskalken greve Otto Wilhelm v. Königsmarck i mitten av sept. 1678 nödgats utrymma Rügen, inneslöt han sig med sina trupper, 4,000 man, varav trefjärdedelar rytteri, i Stralsund. Staden var starkt befäst, omslöt på alla sidor av vatten och hade rikligt med livsmedel, medan däremot ammuni-

tionsförrådet var tämligen knappt. En fästning av så betydande utsträckning krävde dessutom en vida större garnison än den Königsmarck förfogade över, särskilt som något avsevärt tillskott i försvaret ej kunde påräknas från borgerskapet, bland vilket redan föregående år brist på god vilja gjort sig märkbar.

De fientliga trupper, som kurfurst Fredrik Wilhelm börjat sammandraga mot Stralsund, hade d. 17 sept. bemäktigat sig den s. o. om staden belägna Dänholmen, därifrån beskjutningen ansattes, och i slutet av månaden uppgick belägringshären, sedan förstärkningar anlant från såväl Rügen som fastlandet, till 21,500 man. Kurfursten träffade då anstalter till ett avgörande bombardemang, och d. 10 okt. igångsattes detta från halvtannat hundratal artilleripjäser med sådan våldsamhet, att en mängd hus skötes i brand, och elden med förfärande hastighet utbredde sig i staden. På eget bevåg hissade borgarna morgonen därpå vita flaggor på murtornen, varvid beskjutningen inställdes. Königsmarck såg sig, för eldens släckande, tvungen nöja sig med denna åtgärd, men då tydliga tecken till öppet myteri började visa sig, bröt han det självtagna stilleståndet och lät kanonerna spela mot fienden. Detta besvarades med en ännu kraftigare beskjutning, som raserade ytterligare några hundra hus och tände eld i tvenne kyrkor, varigenom Königsmarck nödgades bifalla invånarnas enträgna böner att få anhålla hos kurfursten om stadens förskoning. Då detta ej kunde medgivas utan kapitulation, vidtog åter bombardemanget, som nu ödelade även upplagen i magasin och kvarnar. Königsmarck måste äntligen giva efter och begära förhandling, vilken genast beviljades, fientligheterna inställdes, och efter några dagars underhandlingar, som satte kurfurstens tålamod på hårt prov, undertecknades kapitulationen d. 15 okt. Garnisonen, som sammansmält till 2,543 man, uttågade d. 18 med 68 fälttecken och full utrustning för att över Usedom överföras till Sverige.

PL. XXII. 88. Åts. FRID: WILH: D. G. ELECTOR. POMERAN: DUX. Brösth. h. med lagerkrans samt romersk rustning, prydd med Gorgon-huvud å bröstharnesket. I underk.: I. H.

Fråns. STRALESUNDIA. FAVENTE. NUMINE. DUCTU. SERENISS: ELECT BRANDENB: DEDITIONE CAPTA. Utsikt över Stralsund från s. o.: i Strela-sundet några fartyg. Över staden svävar en örn med i klorna en lagerkrans och ett språkband, varpå: PROSEVENDO. I avskur. fält: Ao. S. MDCLXXVIII. | $\frac{XV}{XXV}$ OCTOB:

D. 45 mm. Medalj, grav. av J. Höhn d. y. och slagen över Stralsunds kapitulation d. 15. okt. 1678. Att datum även anges enligt n. st. (25), som ej var införd i Brandenburg och i övrigt ej förekommer på någon av den store kurfurstens medaljer, berodde möjligen på, att Höhn, som först ifrågavarande dr nämndes till kurfurstl. brandenburgsk medaljgravör, var bosatt i Dansig och därför velat datera även efter i Polen gällande tideräkning. K. Mk. i silv. B. 200, 22. Men. 158.

DEN LIVLÄNSKA UNDSÄTTNINGSHÄRENS ÅTERTÅG JAN.—FEBR. 1679.

De otillräckliga stridskrafter, vilka åren 1676—78 hade sig försvaret av Sveriges återstående besittningar i Tyskland anförtrott, måste i längden duka under, så framt undsättning ej kunde erhållas från moderlandet. En sådan ställdes också gång på gång i utsikt, såväl med flottan från det egentliga Sverige som från Livland, därifrån en här skulle inbryta genom Preussen. Efter de olyckor, som 1677 drabbat den svenska flottan, var dock så gott som allt hopp om hjälp från det hållet avskuret, men så mycket ivrigare avvaktades den livländska expeditionen. Redan i juli 1677 hade Karl XI träffat anstalter till dess utrustande, men genom en rad ogynnsamma tillfälligheter kom ett helt år att förgå, innan en undsättningskår under fältmarskalken friherre Henrik Horn kunde lämna Livland. Hären, som räknade omkring 11,500 man med 36 kanoner, var dock från början numerärt otillräcklig och ytterst illa rustad. Expeditionens framgång ansågs likväl tämligen tryggad, så länge Stralsunds belägring ännu höll den brandenburgska huvudhären bunden i Pommern, och då enligt överenskommelse med konung Johan en polsk armé kunde väntas tillstöta, varjämte värningar skulle anställas såväl i Danzig av franska sändebudet i Polen som ock under genommarschen i Preussen.

D. 14 okt. 1678 överskred Horn gränsfloden till Kurland Bolder Aa, och för att så vitt möjligt undvika ett sammanstötande med den litauiske storfältherren Mikael Pac, vilken ådagalade öppen fientlighet, lades vägen västerut, varigenom armén endast fick en två mils marsch genom Samogitien. I följd av brist på livsmedel samt eländiga vägar, moras och flera flodövergångar stod hären först d. 5 nov. på preussiskt område, varefter marschen fortsattes med Königsberg som mål. Memels fästning, som syntes väl försvarad, kringgicks, sedan staden skjutits i brand och över Njemens båda mynningsarmar fördes trupperna till det av brandenburgarna uppgivna Tilsit, där uppehåll d. 6 dec. gjordes några dagar. Här nåddes Horn, som redan i slutet av okt. ryktesvis erfarit Stralsunds fall, av underrättelsen, att en brandenburgsk kår under generallöjtnanten J. E. v. Görtzke gått över Weichsel och med förtruppen nu stod vid Wehlau, 40 km från Königsberg. Samtidigt ingick brev från svenske ambassadören, att konung Johan ej f. n. kunde låta sina trupper sammangå med svenskarna. Horn beslöt dock tåga vidare för att angripa Görtzke och ränsa vägen till Königsberg, bröt upp d. 19 och stod d. 23 framför Insterburg, vars kommandant uppgav staden mot fritt avtåg. Här stannade Horn i flera dagar, vare sig detta enl. hans egen uppgift berodde på svårigheter med förplägningen eller på det helt förändrade läge, i vilket han försattes genom ett d. 25 mottaget brev från Karl XI, av d. 6 nov. Konungen befallde honom nu, sedan Stralsund fallit, tillsvidare uppgge framträngandet mot Pommern samt, i händelse Polens samverkan utebleve, och kurfursten ryckte mot Preussen med de frigjorda trupperna, draga sig tillbaka till Livland för att skydda denna provins mot fientlig invasion. Angreppet mot Görtzke, innan denne erhållit förstärkningar, an-

såg sig Horn dock ej trots de ändrade instruktionerna behöva uppgiva och lät därför trupperna bryta upp d. 1 och 2 jan. 1679 samt besatte d. 4 det av Görtzke utrymda Wehlau, varpå marschen omedelbart fortsattes västerut efter den allttjämt retirerande fienden. D. 6 bröt Horn dock plötsligt av mot söder och mottog d. 8 i Friedenberga, där han gjort halt, underrättelse, att kurfurst Fredrik Wilhelm med 7,000 man och 40 kanoner passerat Weichsel, samt att förtrupperna redan befunno sig i Preussisch Holland, endast 100 km från Königsberg. Då det befanns omöjligt att med Horns av den rådande skarpa kolden samt umbäranden och sjukdomar försvagade här söka hindra kurfurstens förning med Görtzke, än mer då att med framgång möta deras förenade styrka, beslöts efter d. 8 och 9 hållet krigsråd att anträda återtåget.

Med sedvanlig snabbhet och energi hade den store kurfursten gripit sig an med rustandet av undsättningskåren mot svenskarna, och så snart han erfarit, att dessa övergått Njemen, beslöt han själv föra trupperna till Preussen. Den 8 jan. bröt kurfursten upp från Neustettin och tågade i ilmarscher mot Weichsel, som han övergick d. 10. D. 13 erfor kurfursten, att Horn redan befann sig på reträtt mot Tilsit, varför han skyndade vidare över de båda tillfrusna Haffen för att på denna väg söka avskära Horns återtåg över Memel. Horn hade emellertid d. 19 framkommit till Tilsit, där infanteriet inkvarterades, medan omkring 1,000 ryttare förlades i stadens närhet. Dessa angrepos följande dag av Görtzkes förtrupp och blevo till stor del nedhuggna eller fångna, varjämte 8 dragonfanor och ett par pukor förlorades. Då Horn av några tagna fångar underrättades, att kurfursten stod blott 2 timmars väg från Tilsit, uppställde han trupperna till strid, men avtågade mot aftonen, då ingen fiende avhördes. För att undvika kurfursten togs vägen nu genom det inre av Samogitien, och under marschen angrepo åter fientliga ryttarskaror natten till d. 21, varvid flertalet ammunitions- och trossvagnar förlorades, medan dock artilleripjäserna kunde räddas. Av dessa blevo dock under den följande reträtten 5 kanoner och 1 mörsare bortskänkta till polska ädlingar och föllo sedan i brandenburgarnas händer. Kurfursten, som i början energiskt förföljde, misstog sig om den väg Horn slagit in på och lät för att skona sitt hårt ansträngda folk övertala sig att d. 23 gå tillbaka över preussiska gränsen. Allttjämt oroades emellertid de uttröttade och av stark köld plågade svenskarna av strövkårer, som blivit utsända under generalmajorerna J. H. v. Treffenberg och H. A. v. Schöning, men d. 3 febr. uppnåddes livländska gränsen av återstoden av undsättningshären, och dagen därpå skedde inryckningen i Riga. Hären hade nu sammansmält till något över 5,000 man, av vilka 1,600 sjuka, varjämte, såsom ovan nämnts, största delen av trossen samt 5 kanoner, 1 mörsare, 2 pukor och 5 dragonfanor förlorats. Ehuru expeditionen fullständigt förfelats, är dock den framställning av svenskarnas nederlag och förluster, vilken genast framkom och allttjämt upprepas av tyska historieskrivare, i hög grad överdriven.

PL. XXII. 89. Åts. FRID: WILH. D. G. M. BR. S. R. I. ARCHIC. E. ELECT: Kurfurst Fredrik Wilhelm med lagerkrans, halvrustning och kommandostav i bakåt utsträckt h. hand, på galopperande häst åt

88

90

h. I bakgr. tre ryttare och en fjärde, som störtar från hästen. I avskur. fält: A. 1679. C. S. På marken, t. v. G. L.

Fråns. DEUS FORTITUDO MEA. Kurfurstl. brandenburgska 26-delta vapnet med 7 hjälmar, uppburet av vildmän. Randskr. .DOMINE. FAC. ME. SCIRE. VIAM. QVA. AMBVLEM.

Taler, grav. av G. Leygebe, som signerat jämte myntwardein Chr. Stricker, och slagen över kurfurst Fredrik Wilhelms fälttdag i Preussen jan.—febr. 1679. Frånsidan, vars omskr. var kurfurstens ur Ps. 118, v. 14 hämtade valspråk, återfinnes med obetydliga ändringar på en hel serie av de brandenburgska talarna, grav. av Chr. Stricker och L. C. Schneider. Randskr. hämtad ur Ps. 143, v. 8. K. Mk. Bahrf. 396. (Förf. lämnar därhän, om den av tidigare numismatici gjorda bestämningen till fälttdaget 1679 är obetingat riktig).

90. Åts. FRID. WILH. D. G. M. & EL. BR. SUP. DOM. DUX. PRUSS. PL. XXII.
Bröstb. h. med rustning och mantel, fäst med agraff över h. axel.

Fråns. QVOD NON CERA CAPIT. FAMA LOQVETUR ANVS. Över en blomstrande äng svävar en vingad basun, under vilken inskr.: ÆTERNITATI. På himlen nymånen mellan 5 stjärnor inom en krans av molntappar.

D. 50 mm. Medalj, slagen över kurfurst Fredrik Wilhelms hjältedater 1679, enl. Menadier, eller, som en annan tysk numismatiker, Bahrfeldt, uttrycker det, över svenskarnas fördrivande ur Preussen s. d. Vad hävdens blad ej rymma, skall ryktet ännu i senaste tider förmäla, är den stolta lydelsen av frånsidans omskr., som ur Catull. LXXIII, v. 10 hämtat den senare pentameterhalvan — fama loquetur anus. Att det hos Catullus gäller en vållustig av förskämda seder har tydligen ej stört medaljens upphovsman.¹ K. Mk. i silv. B. 201, 24. Men. 162. Bahrf. Mar. I. 1722.

91. Åts. QUEM DIES VIDIT VENIENS SUPERBUM. Utsikt över PL. XXIII.
ett landskap med t. v. en klippa, på vars topp en örn med utbredda vingar står i sitt näste, medan ett lejon söker klättra upp för berget. I bakgr. t. h. om klippan en stad, mot vilken en armé tågar, fördelad på sex kolonner med i mitten artilleriet, framför och på flyglarna framsprängande ryttare samt i kön trossvagnar. Mot horisonten avtecknar sig en rad höjder, över vilka solen går upp. I avskur. fält: A. MDCLXXIIX.

Fråns. HUNC DIES VIDET FUGIENS IACENTEM. Utsikt över samma landskap, men här med klippan t. h., från vilken örnen kastat sig

¹ Ett exemplar i Henckelska samlingen (Henck. 3310) uppgives hava en otydlig signatur, vilken förslagsvis tolkats som G. Leygebe.

ned över det flyende lejonet. I bakgr. en på flykt stadd här, följd och skarpt beskjuten av kavalleri- och infanteristyrkor. I fältet synas utom staden spridda byggnader, och bakom höjderna vid horisonten sjunker solen, medan ur ett åskmoln, som utsänder ett knippe blixtar, en väpnad arm sträcker en spira över de stridande. I avskur. fält en kartusch med inskr.: PRVSSIA LIBERATA | AO MDCLXXIX. På sidorna därom: I H. Randskr. IUSTUS ES. DOMINE ET IUSTA SUNT IUDICIA TUA.

D. 69 mm. Medalj, grav. av Joh. Höhn d. y. och slagen över den livländska härens infall i Preussen dec. 1678 och återtdg jan. 1679. De båda sidornas omskrifter, vilka läsas i följd, äro hämtade ur Seneca, Thyestes, akt. III, v. 613—14. Randskriften är hämtad ur Ps. 119, v. 137.

K. Mk. i silv. B. 200, 23. Men. 161.

Variant.

91 a). Åts. Lika med den å originalet.

Fråns. I huvudsak lika med den å originalet, men den sjunkande solen står något högre över horisonten, inskriften i avskur. fält saknar kartusch, och dess ord åtskiljas av punkter. Henck. 3429.

PL. XXIII. 92. Åts. NIMIUM NE CREDE SERENO. Linjeskepp med korsprydda flaggor och svällande segel på hög sjö och belyst av solen. I avskur. fält: WAS IETZ FAEHRT | WOLCKEN AN. I underk. I. B.

Fråns. EXSURGUNT NUBILA PHOEBEO. Samma skepp med revade segel i slagregn. I avskur. fält: BALD WIEDER SI | NCKEN KAN.

D. 45,5 mm. Medalj, grav. av Joh. Buchheim och slagen av samma anledn. som föreg. K. Mk. i silv. B. 201, 25. Men. vid 161. Bahrf. Mar. 1. 1726.

PL. XXIII. 93. Åts. Mercurius, med fladdrande mantel, kaducén i h. hand och en penningpung i den v., sänker sig ned över ett kustlandskap. I förgr. några byggnader t. v., ävensom på en ö, till vilken leder en bro med en vaktpost. Vid horisonten en landremsa, och på vattnet några skepp och skutor.

Fråns. Elvaradig inskr. WER SAGEN | KAN WO MAN | IETZ FINDT | DIE LIEFLANDSCHE | SOLDATEN | DEM GEBEN WIRD | MERCVRIVS | DEN BEVTEL | MIT | DVCATEN | 1679. På sidorna mellan dessa rader med mindre typer: I N | P R | E V | S S | E N.

D. 39 mm. Medalj, slagen av samma anledning som föreg. Åtsidan förekommer såsom frånsida på en medalj över freden i Lund d. 26 sept. 1679 och Karl XI:s där bekräftade trolovning med den danska prinsessan Ulrika Eleo-

92

92

91

93

93

nora (Hild. I, 421, 74. D. M. 518, 198). Stampen till båda tyckes varit densamma, ehuru på förlövningsmedaljen en inskrift »Lauter Freude» blivit ingraverad på stampen framför Mercurius' mun. Hur egendomligt det än förefaller, att en Sverige kränkande medalj apterats för ett dylikt ändamål, kan förlövningsmedaljen knappast vara den primära. Med Brandenburg hade fred redan slutits i juni, och någon anledning att fram på senhösten uppliva minnet av det förfelade livländska infallet torde väl ej föreläggas. Den konventionella strandbilden erinrar ej mera om Öresund än om preussiska kusten vid någon av de båda Haff'en, och även om Mercurius på förlövningsmedaljen uppfattas som budbäraren, lämpar sig den starkt framhållna penningpungen ej rätt väl till denna situation. Ifrågavarande freds- och förlövningsmedalj bär på åttsidan några emblem samt en tysk inskrift med kontrahenternas namn etc., varjämte den är sign. C. S., vilket på danska medaljer brukar beteckna Chr. Schneider, vilken även anges som medaljens upphovsman. Att den utgått från Danmark framgår också av stamparnas förekomst i K. Myntet i Köpenhamn (Num. For. 1, s. 171). Det är måhända ej otänkbart, att den ursprungliga stampen med Mercurius-bilden härrör från en brandenburgsk myntmästare L. Chr. Schneider och från honom övergått till hans namne, kanske frände i Danmark. K. Mk. i silv. B. 201, 26. Men. vid 161. Bahrf. Mar. 1, 1725.

94. Åts. DER EISEN FRESSER. Jägare med gevär på axeln förföljer en hare, som bär ett hjärta i munnen.

Fråns. Elvaradig inskr. EIN KÜHNER | HERR EIN STOLT | ZER HELDT | ERSCHINET HIER | IN OFNEM FELDT | ER PRAHLT ER POCHT | ER SCHNARCHT ER | SCHMAHLT | DOCH IST NICHTS | DRAHN DAS BESTE | FAHLT.

D. 38 mm. Med., slagen av samma anledning som föreg., men i ännu högre grad än nr 93 vittnande om den smädliga ton de tyska medaljgravörerna i merkantilt intresse fr. o. m. denna tid började anlägga mot en slagen fiende. Belli, 2475.

FRANKRIKES BEMEDLING VID SVERIGES FREDER 1679.

Sveriges genom de westfaliska och danska frederna uppnådda maktställning i Norden blev allvarligt hotad genom de framgångar Brandenburg och Danmark vunno i de av vårt lands förbund med Frankrike framkallade krigerna. Då detta ej låg i Ludvig XIV:s intresse, och konungen väl även kände en viss förpliktelse mot bundsförvanten, beslöt han att ingripa och framtvinga för Sverige fördelaktiga freder. Kejsaren, de lüneburgska furstarne och furstbiskopen av Münster m. fl. förmåddes utan större svårighet här till, men först då Ludvig XIV

visade sig med vapenmakt ämna genomdriva sina önskingar, gävo Brandenburg och slutligen även Danmark efter. Kurfurst Fredrik Wilhelm, som gentemot Sverige stod som segrare på alla håll, nödgades avstå från det så livligt åtrådade och med stora ansträngningar vunna Stettin jämte Vorpommern och nöja sig med en landsträcka öster om Oder. Kristian V, vilken ännu innehade Gotland, Landskrona, Hälsingborg, Marstrand, en del av Bremen samt Wismar och Rügen, måste, då Karl XI vägrade varje landavträdelse, återlämna de gjorda erövringarna. Den hänsynslöshet, med vilken Ludvig XIV genomdrev dessa freder, vid vilka Sverige knappast lämnades skenet av medverkan, väckte, trots de vunna fördelarna, en bitter och med svårighet återhållen harm hos Karl XI och gav naturligen kurfursten och Kristian V rik anledning framhålla Frankrikes förmynderskap över Sverige.

PL. XXIV. 95. Åts. CHRISTIANVS V. REX. DANÆ. ET. NOR. Bröstb. h. med lockperuk och hårfläta nedfallande på h. axel; romersk rustning med mantel, draperad över bröstet, samt elefantorden.

Fråns. *Gallus Protector*. Sädeskärve rest på ett fält och uppbärande krona, riksäpple, spira och svärd.

D. 44 mm. Medalj, slagen till förhånande av det förmynderskap Frankrike utövade över Sverige vid fredssluten 1679. Med denna dtsida, vars bild av Kristian V genom den nedhängande hårflätan skiljer sig från den vanliga typen, fanns medaljen ej i den gamla kungliga danska samlingen, ehuru stamparna till såväl dt- som frånsida ännu förvaras i K. Myntet i Köpenhamn (Num. For. I. s. 171, nr 40), och medaljens danska ursprung sålunda är obestridligt. Åtsidan, som förmodligen varit avsedd att sammanslås med såväl här upptagna frånsida som dtsidan på följ. medalj, nr 96, har naturligen ej kommit till användning, då de samtidigt med freden avslutade förbunds- och äktenskapsfördragen gjorde det mindre lämpligt att fira tilldragelsen med en medalj över Kristian V av för Sverige kränkande innehåll.

Frånsidans sädeskärve syftar på Wasavapnet, vilket dock under pfalziska huset ej längre ingick i svenska riksvapnet. Sammanställningen med regalierna och kärven förekommer emellertid även på Karl XI:s dubbeldukater och jetonger präglade i Stettin 1692—97 (Hild. I, 441—43, 115—16). K. Mk. i silv. (sent avslag av skadad stamp). Kreb., 148. Saknas i D. M.

PL. XXIV. 96. Åts. SVB VMBRA ALARVM. Riksäpple, vars tvärband bär inskr. SVECIA, och på vars kors sitter en tupp. I bakgr. strandremsa med en kyrka, klockstapel och en byggnad mellan höga träd.

Fråns. Av samma stamp som den å föreg. nr.

D. 44 mm. Medalj, slagen med tvenne ursprungligen väl otvivelaktigt till dtsidan (med Kristian V:s bild) på föreg. nr avsedda frånsidor (se nr 95). Dess danska proveniens tycks ej blivit misstänkt, ty redan den franske heraldikern C. F. Menestrier har i ett arbete av 1693 över Ludvig XIV:s medaljer

102b

95

96

95

102b

(Menest. nr CIX) märkligt nog antagit den vara slagen av Sverige, som därmed velat offentligt erkänna sin tacksamhet mot Frankrike. Ofta finner man den upptagen bland brandenburgska medaljer och då tillskriven Chr. Sucro, medan den av C. G. Starbäck i »Historiska bilder» uppges vara präglad i Frankrike och vittnande om Ludvig XIV:s gränslösa övermod.

Åtsidans överskrift är, tämligen respektlöst, hämtad ur Ps. 17, 81. Genom Gallus' dubbla betydelse av Galler och tupp kom denna fågel att bli en symbol för Frankrike, ehuru vid denna tid endast sparsamt i rent franska framställningar och i fråga om medaljer endast på dem, som av utlandet slogs i satiriskt syfte. Så uppträder den på en för drottning Kristinas »Histoire métallique» i Rom på 1680-talet präglad medalj (Hild. I, 306, 92 samt Bildt pl. XVIII, 71—2), där Sverige, ehuru övergivet av Frankrike, framställes såsom med gudomlig hjälp segrande i 30-åriga kriget, och vidare på en medalj, änsyftande Karl XI:s under 1680-talet växande misstämning mot Frankrike (Hild. I, 429, 92), ävensom på en Wermuth-medalj, ägnad Karl XII:s roll vid underhandlingarna i Leipzig 1707, och som f. ö. tydligt anspelar på här ifrågavarande medalj (Hild. I, 546, 113). På 1690-talet förekommer den på ett antal i Holland slagna medaljer över striderna mellan England och Frankrike (Med. Ill. II, 31, 205 och 74, 285 etc.), ävensom (1693) på en medalj över Rheinfels' undsättning av lantgreve Karl av Hessen (Hoffm. 1586). En fullt officiell karaktär erhöll emellertid tuppen under den första franska revolutionen, då det 1791 bestämdes, att den som representant för vaksamheten skulle avbildas på louis'd'or- och écu-mynten (Henin, s. 207), och efter juli-revolutionen blev denna symbol allmänt antagen, varjämte den under n. v. republiken återupptogs på de av J. C. Chaplin på 1890-talet graverade guldmynten. Under världskriget förekom den f. ö. på såväl franska som tyska medaljer. K. Mk. i silv. B. 201, 27. D. M. 594, 686.

ANFALLSFÖRBUND MOT SVERIGE SLUTET 1699 MELLAN FREDRIK IV AV DANMARK, AUGUST II AV POLEN OCH PETER ALEKSEJEVITJ AV RYSSLAND.

De mot Sverige riktade underhandlingar, som i skenbart defensivt syfte en längre tid pågått mellan Danmark¹ och Ryssland, Danmark och Polen samt

¹ Redan 1683—84 hade Kristian V inlett underhandlingar med Frankrike och Brandenburg om ett anfall på Sverige, men ehuru dessa ej ledde till något resultat, visar en medalj av sistnämnda år, hur nära konungen ansåg sig stå förverkligandet av sina förhoppningar om de forna danska provinsernas återvinnande. Medaljen, som slogs över införlivandet av den gottorpska delen med det övriga Schleswig 1684, återger ett altare med sex brinnande ljus, representerande de sex danska biskopsstif-

Polen och Ryssland, hade 1699 lett till avslutande av hemliga anfallsförbund mellan Fredrik IV och tsar Peter d. 24 aug. samt mellan Fredrik och August II d. 25 sept., varefter tsaren d. 11 nov. formligen slöt sig till den dansk-polska alliansen.

Till denna allians har den främste kännaren av Peter d. Stores medaljer, J. Iversen (Iv., s. 10—11), hänfört trenne medaljer, vilka på motstående sidor återge respektive Peters och Augusts, Augusts och Fredriks samt Peters och Fredriks bilder. De tre medaljerna, för vilka endast tre stampar tagits i bruk, äro av samma storlek och hava samma randskrift—IVNGIT CONCORDIA MAGNOS (även, genom olika punktering, CONCORDIA MAGNOS IVNGIT)—men sakna såväl årtal som på någon bestämd tilldragelse syftande inskrifter. Enär medaljerna finnas omnämnda i litteraturen redan 1711 (Se Iv., s. 11), kunna de av andra numismatici föreslagna åren 1713 och 1716, då ifrågavarande suveräner kunnat haft anledning låta slå dylika medaljer, lämnas åsido. Bestämningen till 1699 torde dock ej vara oanfäktbar. Alliansens hemliga karaktär har väl knappast medgivit en omedelbar prägling av dessa medaljer, och inom ett år hade ju Danmark nödgats draga sig tillbaka. Dessutom bruka detta slags medaljer förutsätta personliga möten mellan suveränerna, och något dylikt ägde 1699 ej rum mellan de ifrågavarande. Det tyckes därför som skulle medaljerna med större sannolikhet kunna hänföras till 1709, då anfallsförbundet mot Sverige förnyades, först vid personligt möte mellan Fredrik IV och August II i Dresden d. 18 juni, därefter i Thorn d. 10 okt. mellan tsaren och konung August och slutligen i Köpenhamn d. 12 s. m. mellan Fredrik IV och ryska ambassadören furst Vasilij Vladimirovitj Dolgorukij. Tänkbart är ju ock, att de tre medaljerna blivut förda på olika tider. År 1701 möttes tsaren och August II i Birsén, där ett fördrag slöts, enligt vilket August tillförsäkrades verksamt understöd i kriget mot Sverige, och till detta möte hänföres Peter-August-medaljen av Hutten-Czapski (Cz. 2695). För sammankomsten mellan August och Fredrik IV i Dresden 1709 kunde därefter Fredriks bild hava graverats, och till sagda år förläggas denna medalj i ett numismatiskt arbete utkommet 1717 (Thes. Num. s. 891). Slutligen skulle de båda bilderna av tsaren och Fredrik IV sammanlagits, då tremaktsförbundet fick sin avslutning i Köpenhamn.¹

ten, på vilket en ängel ställer ett sjunde, Schleswigs stift, medan en annan ängel nalkas med ett åttonde, Lunds stift, om vilket inskriften säger: OCTAVAM SIDERA SPONENT. (D. M. 531, 291.)

¹ En granskning av medaljerna ur rent numismatisk synpunkt torde ej lösa denna fråga. August II:s bild, sådan den här förekommer, påträffas med obetydlig ändring av omskriften på en medalj av år 1700, graverad av M. H. Omeis (nr 100), medan tsarens, t. o. m. efter samma stamp, återges på en medalj av 1710 (nr 151), och Fredrik IV:s, även efter samma stamp, först på en medalj av 1713 (nr 164). Ingen av de tre bilderna tyckes förekomma i andra än här nämnda sammanställningar.

Av Peter-August-medaljen finnes en miniatyrkopia i, vad omskriften beträffar, tvenne varianter, och denna hänföres av Iversen (Iv., s. 10) till 1699, men av Hutten-Czapski (Cz. 2696—97) till 1701. Som den även förekommer med en bild av August hämtad från dennes jetong över kröningen 1697 samt ånyo använd för en dylik över konungens återtagande av polska kronan 1709 (Cz. 2639), har man med den säkertligen velat bevara minnet av båda sammankomsterna.

97. Åts. PETRVS ALEXIEW. MAGNUS RVSS. ZAAR. Lagerkrönt huvud h.

Fråns. AVGVSTVS. II. D. G. REX. POLON. ET. EL. SAX. Lagerkrönt huvud h. Randskr.: IVNGIT CONCORDIA MAGNOS.

D. 35 mm. Medalj, förmodl. av sachsiskt ursprung, med åtminstone frånsidan förmodligen graverad av M. H. Omeis, samt slagen över en allians mellan tsar Peter och August II av Polen (se ovan). Åtsidan förekommer även på en medalj av 1710, nr 151, och frånsidans bild på en dylik av 1700, nr 100. Iv. XI, 1. Av denna medalj finnas miniatyrkopior i 3 varianter.

97. a) Åts. PETRVS ALEX. MAGN. RVSS. ZAAR. Lagerkrönt huvud h. Fråns. FRID. AUGUST. D. G. REX. POLON. ELECT. SAX. Lagerkrönt huvud h.

D. 15 mm. Cz. 2696.

97. b) Åts. Av samma stamp som den å nr 97 a.)

Fråns. AUGUST. II. D. G. REX. POLON. Lagerkrönt huvud h.

D. 15 mm. Iv. XI, 2.

97. c) Åts. Av samma stamp som den å nr 97 a.)

Fråns. AVGVSTVS. II. REX. POLONIAE. Bröstb. h. med ringkrage.

D. 15 mm. Iv. vid XI, 2.

98. Åts. Av samma stamp som frånsidan på nr 97.

Fråns. FRIDERICVS. IIII. D: G: DAN: NORW: V. G. REX. Lagerkrönt huvud h. Randskr. som å nr 97.

D. 35 mm. Medalj, slagen av samma anledn. som nr 97. Fråns., som uppgivits vara grav. av P. Berg (stampen finnes dock ej i K. saml. Köpenhamn), förekommer även på en medalj av 1713 (nr 164). Iv. vid XII.

99. Åts. Av samma stamp som den å nr 97.

Fråns. Av samma stamp som den å nr 98. Randskr. CONCORDIA MAGNOS IVNGIT.

D. 35 mm. Medalj, slagen av samma anledn. som nr 97. Iv. XII.¹ Kopia.

99. a) Åts. Lika med den å nr 99, men sign. på halsavskärn. C. L.

Fråns. Lika med den å nr 99, men sign. som åtsidan.

¹ Över Fredrik IV:s besök i Dresden 1709 finnes även en annan medalj (Thes. Num. s. 891), vilken dock ej häntyder på någon allians.

D. 35 mm. Medalj, graverad av C. de Leberecht, och förmodligen slagen med anledning av det gemensamma rysk-danska anfallet mot Sverige 1808. Iv. vid XII.

NYMÜNDES KAPITULATION D. 13 MARS 1700.

Sedan tsar Peter i nov. 1699 formligen anslutit sig till det av Fredrik IV av Danmark och August II av Polen ingångna förbundet mot Sverige, sammandrog konung August sachsiska trupper i Kurland under befäl av generallöjtnanten greve Jakob Heinrich v. Flemming och förberedde i hemlighet ett anfall mot Riga. Ett utan föregående krigsförklaring d. 11 febr. 1700 gjort överrumpningsförsök upptäcktes emellertid i tid, och fältmarskalken greve Erik Dahlbergh vidtog genast så kraftiga försvarsanstalter, att ett direkt angrepp mot staden måste inställas. Från sitt läger drogo sig sachsarna dock närmare Düna-floden, och natten till d. 14 stormade en styrka om 2,000 man den svagt befästa skansen Cobron, vars kommandant majoren Conrad v. Bildsten endast förfogade över en garnison på 41 man och efter ett tappert försvar måste uppgiva skansen. Från Cobron, som sachsarna omdöpte till Oranienbaum, riktades kanonerna nu mot Riga där Dahlbergh alltjämt arbetade på försvarsverkens upphjälpande, och varifrån den fientliga elden med framgång besvarades. För att avskära staden från möjlighet till undsättning sjöledes beslöt Flemming söka intaga Nymünde och förlade d. 29 febr. till fästets belägring en styrka på 2,000 man under befäl av generalmajoren Carlowitz. Nymündes befästningar voro i gott skick, men den garnison av 600 man jämte några hundra beväpnade bönder, över vilka kommandanten översten friherre Gotthard Wilhelm Budberg förfogade, var alldeles otillräcklig för utanverkens försvar, varför dessa utrymdes. D. 8 mars började den fientliga beskjutningen, och 2 dagar därefter uppfordrades Budberg att giva sig. Då svaret blev nekande återupptogs kanonaden, och natten till d. 12 stormade sachsarna, men blevo efter 2 timmars strid tillbakaslagna, varunder Carlowitz dödligt sårades, och deras förluster i stupade och fångar uppgingo till över 700 man. Flemming begärde 24 timmars stillestånd för att avhämta de döda, men då Budberg efter utgången av den fastställda tiden för sin del begärde förlängning av vapenvilan, avslogs detta, och han uppfordrades i stället att kapitulera. Trots den framgång Budberg nyss vunnit, tyckes han funnit ställningen hopplös och uppgav fästningen samma dag d. 13 mot fritt avtåg för garnisonen. Nymündes fall, som innebar en svår förlust för Rigas försvarare, hälsades med jubel av sachsarna, och till konung Augusts ära omdöptes fästningen till Augustusburg. Konungens förhoppning att, då nu Rigas förbindelse med hemlandet var avskuren över havet, kunna bemäktiga sig staden, blev ej infriad, och sedan han erhållit underrättelse om fredsslutet i Traventhal, upphävdes belägringen, och Livland utrymdes.

100. Åts. AVGVSTVS D. G. REX POL. & EL. SAX. Lagerkrönt huvud h. Under halsavsk.: O f.

Fråns. FELICI SIDERE CAPTVM. Utsikt över Riga med i förgr. fästet Nymünde, mot vilket trupper framstorma, och i vilket en våldsam explosion synes äga rum. I avskur. fält: EXPUGN: Ao | 1700.

D. 30 mm. Medalj, grav. av M. H. Omeis och slagen över Nymündes kapitulation d. 13 mars 1700, ehuru fästet å medaljen framställes under stormning. B. 249, 1. Thes. Num. s. 992.

101. Åts. (saknas).

Fråns. AUGUSTI NOMINE DIGNUM. Utsikt över Nymündes fäste från floden Düna, på vilken några skepp synas. I fästet äga tvenne stora explosioner rum, och från landsidan framstorma trupper. I avsk. fält: OCCUP. A: 1700.

D. 36 mm. Medaljsida, slagen av samma anledn. som föreg., men, som det tyckes, aldrig försedd med åtsida. Möjligen har anspelningen på det nya namnet Augustusburg ansetts mindre lämplig, då Nymünde redan d. 11 dec. följ. år återtog av svenskarna och återfick sitt gamla namn. B. 250, 2. Thes. Num. s. 993

NÖTEBORGS KAPITULATION D. 12 OKTOBER 1702.

Sedan Karl XII dragit bort den svenska huvudarmén ur Östersjöprovinserna, ansattes de svaga styrkor, som där kvarlämnats, alltmer av de efter Narva-nederlaget reorganiserade ryska trupperna, stora sträckor av Livland härjades och på sensommaren 1702 kom turen till Ingermanland, då fältmarskalken greve Boris Sjeremetjev d. 27 sept. förlade sin här framför Nöteborg på södra Neva-stranden. Nöteborg ansågs genom sitt läge på en holme vid Nevas utlopp ur Ladoga nästan oåtkomligt, men fästningen var gammalmodig, en del förstärkningsarbeten voro visserligen påbörjade men ej slutförda, och den garnison kommandanten överstelöjtnant Gustav Wilhelm v. Schlippenbach förfogade över uppgick till högst 250 man. D. 29 sept. anlände tsar Peter, och med belägringshären förenades flera trupper, så att den samlade ryska styrkan uppgick till 35,000 man. Schlippenbach avslog den sedvanliga uppfordran att giva sig som framställdes till honom, varefter beskjutningen, i vilken även tsaren personligen deltog vid kanonerna, började d. 2 oktober. Två av tornen samt muren mellan dem voro snart bräskrade, och sedan ryssarna avslagit ett försök till undsättning från norra stranden av Neva, uppkastades även där bastioner, varifrån fästningen blev beskjuten. D. 9 tillbakavisade Schlippenbach en ny uppfordran, varpå en våldsam kanonad vidtog och räckte oavbrutet i 2 dygn. Natten till d. 12 fattade elden i några baracker, och medan släckningen härav pågick, rodde ryssarna över och stormade de av den oupphörliga beskjutningen

starkt vidgade bräscherna. Tre anlopp avslogos med stor förlust för fienden, men nu var den fåtaliga besättningen fullständigt utmattad, och Schlippenbach såg sig nödsakad begära underhandling. Med tsarens medgivande inleddes denna, och redan samma dag d. 12 okt. undertecknades kapitulationen. Besättningen, som sammansmält till 83 man, tillerkändes avtåg under flygande fanor och klingande spel, och följande dag överlämnades fästningen till ryssarna.

Nöteborgs kapitulation var Peter d. Stores första verkligt betydande framgång i kriget mot Sverige, och han firade den med att såsom triumfator intåga i Moskva. Fästningen omdöptes till Schlüsselburg, då den med rätta betraktades som nyckel till Östersjöväldet, och årligen brukade tsaren även efter freden i Nystad, begiva sig dit för att högtidlighålla minnesdagen.

102. **А́тс. ЦРЬ ПЕТРЪ САМОДЕРЖЕЦЪ ВСЕРОСИКСИИ** (Tsar Peter självhärskare över alla ryssar). Bröstb. h. i rustning med rikt ornerat bröstharnesk.

Fråns. **БЫЛЪ ОУ НЕПРИИТЕЛѢ 90 ЛѢТЬ ВЗѢТЬ 1702 ОКТАВРШ ДѢ 21**. (Var 90 år i fiendehand, intogs 21 okt. 1702). Utsikt över Nöteborg från s. I förgr. udde, på vilken mörsare och kanoner under eldgivning, medan bomber krevera över fästningen, i vars främre mur en bräsch blivit skjuten. På floden ett stort antal roddbåtar, och t. v. om fästningen ett skepp förtöjt. I avskur. fält: **ШЛИСЕЛБУРКЪ** (Schlüsselburg).

D. 71 mm. Medalj, grav. av någon i Ryssland på Peter d. Stores tid arbetande myntgravör och slagen över Nöteborgs kapitulation d. 12 okt. 1702. Frånsidans inskr. syftar på Nöteborgs erövring av svenskarna under Klas Slang 1612, ehuru det formligen avträdde av ryssarna först i Stolbova-freden 1617. Den oriktiga dateringen, som enl. i Ryssland gällande g. st. bort vara d. 11 okt., återfinnes, egendomligt nog, även på sena kopior av medaljen (se nr 102 b.) Iv. XIII, 2.

Kopior.

102 a). **А́тс. ПЕТРЪ. I. Б. М. ИМПЕРАТОРЪ. I. САМОДЕРЖЕЦЪ ВСЕРОССИКСИИ.** (Peter I av Guds nåd kejsare och självhärskare över alla ryssar). Bröstb. h. med lagerkrans, rustning, ordensband och draperad mantel.

Fråns. Omskrift lika med den å originalet, dock med några olika typer. Även bilden tämligen troget kopierad.

D. 71 mm. På medaljer, utförda i Tyskland och med inskrifter på latin, översattes tsar vanligen med imperator, men titeln »ИМПЕРАТОРЪ ВСЕРОССИКСИИ» etc. antogs officiellt av tsaren först en månad efter freden i Nystad 1721. På de ryska original-medaljerna förekommer titeln första gången på

dem, som utförts av Gouin och signaturen O. K. över ryska linjeflottans expedition 1713 (nr 172—73) samt på en tapperhetsmedalj över segern vid Storkyro 1714, (nr 177). Då signaturen O. K. i övrigt endast är känd genom arbeten från åren 1718—24, tyckes ifrågavarande medalj av hans hand väl kunna hänvisas till åren efter 1721, och även om Gouins flesta arbeten skulle vara av åren 1708—11, finnes så vitt man vet intet hinder, att han först efter 1721 utfört de båda original-medaljer, för händelser 1713—19 (nr 172 samt 196), vilka bära samma av honom signerade åtsida. Mindre sannolikt förefaller det dock, att en tapperhetsmedalj för år 1714 (nr 177) först blivit utförd efter 1721. Hur härmed förhållit sig, måste tillsvidare lämnas öppet, då de numismatici, som behandlat tsar Peters medaljer, ej ägnat frågan någon uppmärksamhet. B. 250, 3 (typen). Sst., s. 647 (»trenne särskilte variationer»). Iv. XIII, 2 a.

102 b). Åts. Omskr. lika med den å 102 a), ehuru med förkortningen: ВСЕРОСС. Bröstb. h. med lagerkrans, halsbinda, rustning och mantel, prydd med kejsarörnen samt fäst med agraff över h. axel. På armavsk.: С | ЮДИН.Ф. | ВИ 1767 (S. Judin). PL. XXIV.

Fråns. I huvudsak lika med den å 102 a).

D. 71 mm. Grav. av Samuel Judin 1767. K. Mk. i silv. Iv. XIII, 2 b (ej daterad).

103. Åts. ЦРЬ ПЕТРЪ АЛЕКСІЕВИЧ РОСИ ПОВЕЛИТЕЛЬ (Tsar Peter Aleksejevitj, Rysslands härskare). Bröstb. h. med lagerkrans samt rustning, tätt besatt med nitknappar, och ringkrage. PL. XXV.

Fråns. БЫЛ У НЕПРИИТЕЛІИ 90 ЛѢТ. (Var 90 år i fiendehand.) Utsikt från s. över fästningen, som beskjutes såväl från en udde i förgr., där ryska lägret markerats, som ock från motsatta stranden av floden, på vilken ett stort antal båtar. T. v.: НЕВА (Neva). I avskur. fält: ВЗІМТЬ 1702 | okt. 21. (Erövrad 21 okt. 1702).

D. 51 mm. Medalj, grav. av någon i Ryssland på Peter d. Stores tid arbetande myntgravör och slagen av samma anledning som nr 102. Lagerkransen ävensom den noggrannare belägringsbilden tala möjligen för ett något senare arbete än nr 102. Belägringsbilden återger en gravyr av Hendrik Donker 1703 (Sv. histor. planscher, s. 194. 1). K. Mk. i silv. Iv. XIII, 1.

104. Åts. PETRVS ALEXII FIL. D. G. RVSS. IMP. M. DVX. MOSCOVIÆ. Bröstb. h. med lagerkrans, halskrås, rustning, vars halskrage prydes av vingat huvud, samt hermelinsmantel, fäst med agraff på h. axel. På armavsk.: M.

Fråns. NOTTEBVRGVM NVNC SCHLVSSELBVRGVM. Utsikt från s. över fästningen, som beskjutes med en rad mörsare och kanoner

på en udde i förgr., där det ryska lägret markerats. Eld och rök-moln, blandade med exploderande människokroppar och byggnadsrester, uppstiga över fästningen, på vilken 2 torn äro nedskjutna, och muren på ett ställe bräskherad. Från båtar på floden löpa soldater till storms med änterstegar. T. v. ett skepp, och i förgr. Neptunus med treudd och fästningsnyckel. I avskur. fält: POST ANN. XC. AB HOSTE | RECV. D. XII OCTOB. SV | MDCCII.

D. 46 mm. Medalj, grav. av Philip Heinrich Müller, troligen i samarbete med 2 av hans söner, och slagen av samma anledn. som nr 102. Nöteborgs kapitulation är den första tilldragelse i Peter d. Stores krig mot Sverige, vilken behandlas i den Müllerska medaljserien (se s. 156), omfattande ett antal av 28 st., ehuru åtsidorna med tsarens bild äro av endast 3 olika typer. (Se nr 104, 105 och 132.) Belägringsbilden återger stormningen natten till d. 12 okt. Dateringen, d. 12 okt., stämmer väl med i Sverige ända till 1712 gällande tidräkning, men blir oriktig genom tillägget SV, d. v. s. gammal stil, som gällde i Ryssland och var en dag efter den svenska. K. Mk. i tenn.¹ B. 250, 4. Sst., s. 648 (»Av nämnda Nürnbergska Medailler är större delen sedermera omgjord i Ryssland»). Iv. XIII, 3.²

Kopior, vilkas åtsidor bära olika signaturer.

104 a). Sign. O. K., okänd, i Ryssland arbetande medaljgravör, ej att för-

¹ Samtliga medaljer ur den Müllerska serien förekomma i K. Mk. endast i sena tenn-avslag, och saknas randskrift i de fall, där sådan finnes på originalen.

² Ehuru Nöteborgs kapitulation, såsom ovan nämnts, är den första tilldragelse, som skildras i den Müllerska serien, har ifrågavarande medalj svårigen först kommit till utförande. Ett numismatiskt arbete »Thesaurus Numismatum modernorum hujus saeculi», vilket behandlar historiska medaljer för åren 1700—10, men ej, som Iversen (Iv., s. XII) uppger, utkom dessa år utan först fr. o. m. 1711, upptager av Peter d. Stores medaljer på behöriga år tvenne ryska (Nöteborgs kapitulation och segern vid Calisz) ävensom några i Tyskland graverade (Narvas erövring, slaget vid Ljesnaja och segern vid Poltava). Den Müllerska serien uppträder däremot först med medaljerna över de ryska framgångarna 1710, varefter i ett supplement, omfattande åren 1700—1709, upptagas samma series medaljer över S. Petersburgs och fästet Kron-slotts grundläggning samt Narvas erövring. Detta kan visserligen hava berott på att medaljerna förut varit utgivaren obekanta, men det förefaller sannolikare, att serien tillkommit först, sedan Müller graverat den praktfulla medalj över segern vid Poltava, om vilken bestämd uppgift finnes, att den blivit utförd på tsarens befallning (Thes. D. 10, s. 905). Närmast har väl denna medalj efterföljts av samma gravörs Ljesnaja-medalj, vilken, ehuru i mindre format, äger vissa för Poltava-medaljen karaktäristiska drag, tsaren till häst på åtsidan och slagfältet på frånsidan. Ingen av dessa tillhör emellertid den Müllerska serien, som dock erhöi Ljesnaja-medaljens mått, vilket möjliggjorde, att dennas åt- och frånsidor sedermera kunde sammanslås med någon av de bilder av tsaren, vilka som åtsidor tillhöra serien. Den planmässighet, med vilken denna blivit genomförd, kan ej gärna varit beroende enbart på gravören, utan tyckes förutsätta ett direkt intresse hos Peter d. Store att på detta sätt i utlandet sprida kännedom om och bevara minnet av framgångarna mot Sverige. En förebild härvid hade tsaren i Ludwig XIV:s Histoire Métallique, som, åstadkommen med vida större apparat och avsedd att omfatta konungens hela liv fr. o. m. födelsen, först på 1680—90-talet började utgivas.

blanda med den under nr 102 a) omnämnde. Stundom har denne gravör även använt sig av en annan ötsida ur Müller-serien, nr 132. *Iv. XIII, 3 a.*

104 b). *Sign. I. K., okänd, i Ryssland arbetande medaljgravör, vars bild av tsaren står närmast den Müllerska typen på nr 132. Iv. XIII, 3 b.*

104 c). *Sign. T. I., medaljgravören Timotei Ivanov, verksam i S. Petersburg på 1760—70-talet. Då signaturen är återgiven med ryska typer, Т И, anses den av Iversen beteckna kopia från 1800-talet. K. Mk. i silv. Iv. XIII, 3 c.* PL. XXV.

104 d). *Sign. O. K. (någon gång utelämnad sign.), anses av Iversen vara 1800-tals kopia av nr 104 a). Iv. XIII, 3 d.*

Godtyckliga sammanställningar med åt- eller fränsidor, hörande till andra medaljer, förekomma även vid flera av medaljerna ur denna serie, t. ex. Iv. XIII. 3 e) och f), men upptagas ej i denna förteckning, så framt de ej finnas i K. Mk.

NYENSKANS' KAPITULATION D. 2 MAJ 1703.

Nyenskans var genom sitt läge på en udde mellan Neva och dess biflod Ohta 20 km ovan Nevas utlopp i Finska viken en av de viktigaste utposter Sverige ägde mot det ryska väldet, men dess försvarsverk hade försumrats och bestodo enbart av en tämligen förfallen skans, på vars förstärkning dock arbetats efter krigets utbrott. Själva staden, jämte där upplagda betydande förråd, blev senhösten 1702 stucken i brand av kommandanten överste Johan Apollof, då generalmajoren friherre Abraham Cronhjort vid ett löst rykte om ryska härens antågande i hast dragit bort sina där förlagda trupper. Först våren 1703 såg sig emellertid tsar Peter oförhindrad att fullfölja sin vid Nöteborg föreg. år vunna framgång och sände generalfältmarskalken greve Boris Sjeremetjev med en armé om 20,000 man mot Nyenskans, dit även nödigt belägringsartilleri och förråd fördes i båtar utför Neva. D. 25 april var fästet inneslutet, och följande dag ankom tsaren, varpå en stormning företogs med 2,000 man, vilka dock tillbakaslogos av Apollof, vars hela garnison ej uppgick till mer än omkring 600 tjänstbara män. Ryssarna, som begagnade sig av de förskansningar Cronhjort förlidet år låtit uppföra kring sitt läger, och vilka ej hunnit raseras av svenskarna, besköto nu fästet från flera bastioner ävensom från båtarna på floden, varvid stora bräscher öppnades i de svaga murarna av den dag och natt pågående kanonaden. Sedan ännu en stormning, som med 5,000 man företogs natten till d. 30 s. m., blivit tillbakaslagen, uppfordrades Apollof följande dag att kapitulera, vilket han, ehuru gammal och sjuklig och med en uttröttad garnison, dock vägrade. På officerarnas skriftliga begäran måste han likvisst dagen därpå, d. 2 maj, begära förhandling med fienden, och samma dag underskrevs kapitulationen, enligt vilken fritt avtåg tillförsäkrades garnisonen.

Fästet raserades nu av ryssarna, och redan d. 16 s. m. började dessa med tusentals arbetare uppföra en ny skans på en holme 5 km längre ned för floden. Härmed var början gjord till anläggningen av S. Petersburg.

PL. XXV. 105. PETRVS ALEXII FIL. D. G. RVSS. IMP. M. DVX MOSCOVIÆ. Brösth. h. med lagerkrans, halskrås, rustning med ornerad ringkrage samt brämad mantel, sammanhållen över bröstet med ett briljant-erat spänne. På armavsk.: M.

Fråns. SIC MAGNIS CEDIT. OVID. Plan över Nyenskans med Neva-floden och omgivande land, där ryssarnas förskansningar och bastioner markerats. På floden: NEBA FL. jämte riktpil. I förgr. t. h. på en halvt raserad mur en krigare i romersk rustning med lans och fästningsnyckel. I avskur. fält: CASTRVM NOVVM CAPT. | ET DESTR. D. 14 MAI | S. V. Randskr.: FIT VIA VI: RVMPVNT ADITVS PRIMOSQVE TRV-IDANT. VIRG.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över Nyenskans' kapitulation d. 2 maj 1703. Frånsidans omskr., som anges vara hämtad ur Ovidius, ger kronogramet MDCCIII. Datum, d. 14 maj g. st., tyckes syfta på fästets demolering. Randskriften, som återfinnes på flera andra medaljer i den Müllerska serien (nr 109, 131, 153, 159—60), är hämtad ur Verg. Aen. II, v. 494. TRV-IDANT, så återgivet av Iversen överallt, där denna randskrift blivit anbragt, bör vara TRVCIDANT. K. Mk. i tenn. B. 251, 6. Iv. XIV.

Medaljen förekommer även med baksidan av nr 104.

Kopior.

105 a)—d). Av samma gravörer, som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XIV, a)—d. Nr 105 c), grav. av T. Ivanov, K. Mk. i silv. och brons.

SVENSKARNA FÖRLORA TVÅ MINDRE ÖRLOGSFARTYG — EN BRIGANTIN OCH EN JAKT — D. 8 MAJ 1703.

För att undsätta Nyenskans hade viceamiralen Gideon v. Numers med en eskader om nio fartyg vid första öppet vatten i slutet av april 1703 lämnat Viborg och d. 4 maj ankommit till ön Retusaari i Nevas mynning, där han erfor, att fästet redan d. 2 nödgats kapitulera. Amiralen sände då brigantinen Astrildh, jakten Geddan och dubbla slupen Abborren d. 6 in i flodmynningen på rekognosering, men natten till d. 8 blevo dessa omringade av ett hundratal ryska lodjor (roddfartyg med 50 mans besättning, men utan kanoner), vilka av tsaren och d. v. löjtnanten Alexander Mensjikov blivit bemannade med gardes-

soldater och förlagda i bakhåll vid ön Hirvisary. En förbittrad strid, i vilken även tsaren deltog, utspann sig, och, medan slupen tyckes hava undkommit, sökte befälhavarna på brigantinen och jakten spränga fartygen i luften för att hindra dem falla i händerna på fienden. Detta lyckades endast med brigantinen, då däremot jakten, ehuru illa skadad, kunde av ryssarna bärgas in till Nyen. Av svenskarna hade 80, bland vilka de båda befälhavarna, löjtnanterna Wennersten och Wilhelms, omkommit, medan ett tjugotal gjordes till fångar.

Föga betydande som denna affär kan synas, var den dock tsarens första framgång till sjöss mot svenskarna, och han försummade ej att kungöra den som en seger över svenska flottan, och slutligen antogo brigantinen och jakten gestalt av fregatter, något varom en av de medaljer, som slogs över denna tilldragelse, även bär vittne. Själv mottog tsaren den av honom 1698 instiftade S. Andreasorden, vilken även tilldelades Mensjikov. Till minne av segern lät tsaren dessutom i S. Petersburg uppföra ett lustslott, som efter hans gemål fick namnet Katharinenhof.

106. Åts. ЦРЪ ПЕТРЪ АЛЕЖІЕВИЧЪ ВСЕІМЪ РОСІИ ПОВЕЛИТЕЛЪ (Tsar Peter Aleksejevitj, hela Rysslands självhärskare). Bröstd. i huvudsak lika med den å nr 102.

Fråns. НЕБЫВАЕМОЕ БЫВАЕТЪ (Vad ännu ej varit kommer ock). Utanför en smal landremsa ligga en brigantin och en jakt under segel och avlossa skott mot en mängd (25 st.) bemannade båtar, som på alla sidor omge dem under livlig eldgivning.

D. 62 mm. Medalj av samme gravör som nr 102 och slagen över tsar Peters framgång mot svenskarna till sjöss d. 8 maj 1703. Iv. XV, 2.

107. Åts. Lika med den å föreg. nr.

Fråns. Lika med den å föreg. nr, men inskr. är mera sammanträngd, upptill ses en hand ur moln med 2 lagerkvistar, och nedtill står: АѦГ (1703).

D. 55 mm. Medalj av samme gravör som föreg. nr och slagen av samma anledning. Handen, som framsträcker lagerkvistar över de kämpande, tyckes ange en belöningsmedalj, och, då såväl officerare som soldater erhöles dylika vid detta tillfälle (officerarna med kedjor och soldaterna mindre, utan kedjor), skulle medaljen möjligen kunna tänkas fått en sådan användning. Troligare är dock, att ifrågav. belöningsmedaljer varit de, särskilt under Peter d. Stores tidigare år, vanliga porträttmedaljerna (se Iv. s. V. Iv. XV, 1).

Kopior.

107 a). Lika med originalet. dock håller handen, utom de 2 lagerkvistarna, även en i band nedhängande krona, varjämte året anges med arabiska siffror: 1703. PL. XXVI.

K. Mk. i silv. B. 250, 5. Sst., s. 648 (variant). Iv. XV, I a.

II — 25481. C. A. Ossbahr. Mynt och medaljer.

107 b). Åts. ПЕТРУСЪ. ПЕРВЫИ. БОЖІЕЮ. МІЛОСТІЮ. ІМПЕРАТОРЪ. РОСІИСКІ (Petrus I av Guds nåd Rysslands kejsare). Bröstb. med lagerkrans, utsirat bröstharnesk samt mantel, draperad över axlarna. På armavsk.: GOUIN.

Fråns. Lika med den å 107 a).

Medalj, grav. av Gouin. Åtsidan har även använts för tsar Peters sjömilitära originalmedaljer 1713, nr 172 och 1719, nr 196. Ang. kejsartiteln se nr 102, a. Iv. XV, I b.

107 c). Åts. Omskr. samma som på den å originalet 107 b). Bröstb. h. med lagerkrans, halskrås, rustning samt mantel med broderad bård och hoplagd över h. axel. På armavsk.: О К.

Medalj, grav. av sign. O. K. K. Mk. i tenn. Iv. XV, I c.

PL. XXVI. 107 d). Åts. ПЕТРЪ . А . ЪЖІЕЮ . МЇТИЮ : ІМПЕР : ІСАМОДЕР : ВСЕРОССИИСКІИ. (Peter A(leksejevitj) av Guds nåd kejsare och självhärskare över hela Ryssland). Bröstb. h. med lagerkrans, halsbinda, rustning med ornerat bröstharnesk och axelstycken i form av lejonhuvud, hermelinsbrämrad mantel med agraff på h. axel samt ordensband.

Fråns. Omskr. samma som å nr 107 a), och bilden i huvudsak lika, men brigantinen och jakten ha här blivit fregatter, och båtar-nas antal är 22.

Angående kejsarbilden se nr 102 a. K. Mk. i silv. Iv. XV, I d.

THORNS FÖRSVAR UNDER BELÄGRINGEN 1703.

När Karl XII våren 1703 segrande trängde fram i Polen, beslöt han med en del av hären vända sig mot Thorn, där August II inlagt 6,000 man av sitt sachsiska fotfolk. Vid ryktet om svenskarnas annalkande lät kommandanten general Christopher Heinrich v. Kanitz från närliggande städer och byar uppåda borgare och allmoge, med vars tillhjälp nödiga förstärkningsarbeten utfördes, varjämte förstäderna stuckos i brand. D. 14 maj, då elden rasade som bäst, anlände Karl XII, som med 600 ryttare skyndat före armén, men de planer han möjligen hyst att kunna genast gå till storms övergavs, och staden blockerades på alla sidor. I brist på tungt artilleri kunde någon effektiv belägring dock ej företagas, och i väntan på detta, som efterskickades från Sverige och Riga,

förgingo nu flera månader. Under tiden voro sachsarnas kanoner i livlig verksamhet, men den skada de åstadkommo var obetydlig, om än konungen, som funnit nöje i att uppslå sina tält helt nära murarna, ofta med sitt kansli svävade i livsfara. I slutet av augusti ankom emellertid artilleriet, och belägringsarbetena kunde påbörjas. Sachsarna gjorde då ett utfall med 400 man, men blevo tillbakaslagna, och d. 14 september kunde beskjutningen inledas från fyra av svenskarna uppförda batterier, varefter löpgravarna fördes allt närmare, och ytterligare två batterier uppbyggdes. I staden började brist på livsmedel göra sig gällande och sjukdomar härjade bland den av vakthållning och försvarsarbeten uttröttade befolkningen, varför kommandanten mot månadens slut gjorde upprepade framställningar om ett ackord på lindriga villkor. Karl XII fordrade dock obetingad underkastelse, och sedan ett par av utanverken stormats d. 3 oktober, gav sig staden följande dag på nåd och onåd. De sachsiska trupperna, som sammansmält till 3,500 man, gjordes till fångar, en krigsgärd på 100,000 rdr pålades staden, varjämte ett 80-tal kanoner och en mängd av traktens adel dit hopsamlade dyrbarheter togos som byte. Innan konungen efter några veckors förlöpp bröt upp, lät han mot den förtvivlade befolkningens böner spränga fyra av de högsta murtornen samt rasera jordvallarna, och om än själva ringmuren lämnades orubbad, låg staden nu så gott som värnlös.

108. Åts. FER. FORTIS. FERA. FATA. FVRENS. FORTVNA. FATISCET. Utsikt från motsatta (vänstra) Weichselstranden över Thorn, där ett par tornprydda byggnader stå i lågor, medan rökmoln stiga upp mot den solbelysta himlen. Över floden leder en bro till vänstra stranden, som genomskäres av en biflod, och på vilken synes en byggnad (slottet Diebau) med tvenne flaggor hissade. På floderna skutor och båtar.

Fråns. FRANGVNTVR FIRMA FORTIA FATA FIDE. Nioradig inskr. under en molntapp: THORVNIA | HOSTILITER A SVEC: | OPPVGNATA | A POLONIS DESERTA | SED DEI AVXILIO | FORTITER A CIVIBVS | ET MILIT:SAX:DEFENSA | A. Z. 4. MAI:AD 14 OCT |. 1703.

D. 54 mm. Medalj, slagen över Thorns försvar mot svenskarna 14 maj—4 okt. 1703 (på medaljen datering efter i Polen gällande ny stil). Falliterationen i båda sidornas omskrifter, vilken syftar på August II:s kurfurstsenamn Fredrik August, ävensom den mot polackerna fiendliga tonen tyda på sachsiskt ursprung. Som förebild har tagits Brand-talern av 1629 (se nr 6), fastän lågorna här slå upp från ett par av de högsta byggnaderna, med vilka väl åsyftas Dominikanerkyrkan och Rådhuset, som av beskjutningen stukos i brand. Angående »Thorunia», se nr 6. Thorns belägring 1703 torde jämte Gaetas 1860—61 (Mort. XXII) vara de enda tillfällen, då de besegrade med medaljer förevigat ett tappert, ehuru till sist uppgivet försvar. Över Thorns kapitulation föreligger en svensk medalj (Hild. I, 522, 77). B. 251, 9. Cz. 5966.

DORPATS KAPITULATION D. 14 JULI 1704.

Vid ryska krigets utbrott voro Dorpats befästningar, som på slutet av 1600-talet börjat ombyggas, ännu i ofullbordat skick, och ehuru provisoriska förstärkningar blivit utförda under ledning av kommandanten, översten friherre Carl Gustav Skytte, var stadens försvar i väsentlig grad beroende av den svenska flottiljen på Pejpus, med vilken sjö den hade förbindelse genom floden Embach. Sedan emellertid ryssarna på Pejpus mobiliserat en lodjeflotta, som, kanske med ej obetydlig överdrift, uppskattats till 200 farkoster, lyckades de d. 4 maj 1704 tillintetgöra den svenska eskadern, som ej räknade mer än 13 jakter och andra smärre fartyg. Härmed var ryssarnas herravälde på Pejpus fastslaget, och Dorpats öde beseglat. Med en armé om 20,000 man gick generalfältmarskalken greve Boris Sjeremetjev mot staden, medan samtidigt en mängd små fartyg fördes uppför Embach, och d. 5 juni var Dorpat fullständigt inneslutet. D. 14 började beskjutningen, och sedan samtliga de fientliga batterierna d. 19 blivit färdigbyggda, överöstes staden av projektiler, vilka öppnade en bräsch i murarna d. 1 juli och dagen därpå åstadkommo eldsvådor, som endast med stor svårighet kunde släckas. Med en garnison, som vid belägringens början uppgick till 3,000 man, sökte Skytte besvara ryssarnas eld, med utfall störa belägringsarbetena samt reparera och med palissader förstärka de raserade murarna, men försvaret visade sig alltmer hopplöst, och på någon undsättning väntade han förgäves. Tsar Peter, som uppehöll sig än vid Narva, vars belägring samtidigt pågick, än vid Dorpat, anlände dit d. 13 juli och gav själv signal till en stormning, som satte ryssarna i besittning av en av portarna. Då 3 bräscher samtidigt blivit passerbara, lät Skytte d. 14 på morgonen giva signal till stridens upphörande. Underhandlingar inleddes omedelbart, och samma dag underskrevs kapitulationen, enligt vilken den starkt hopsmälta garnisonen skulle erhålla fritt avtåg, en överenskommelse mot vilken ryssarna dock i flera avseenden bröto. Under belägringen, som kostat fienden 5,000 man, hade i staden inkastats omkring 36,000 projektiler. Enär Dorpat blivit grundlagd av Jaroslav I på 1000-talet, betraktades det av tsaren som en rysk stad, vilken han nu återvann för sitt rike.

PL. XXVI. 109. Åts. Av samma stamp som nr 104.

Fråns. ACCIPIT IN MEDIO. OVID. Plan av det befästa Dorpat med omnejd, där floden Embach samt ryssarnas förskansningar och bastioner, från vilka staden beskjutes, markerats. I förgr. t. h. står en lagerkrönt krigare i romersk dräkt (tsar Peter) stödd på en oval sköld, varå: PORTIS | HOSTI- | LIBVS | EF- | FRAC | TIS. Framför honom knäböjer en kvinna (Dorpat), som framracker en murkrona. I avskur. fält: TORPATVM | IN FIDEM RECEPT. | 14. IVL. S. V. Randskr. samma som på nr 105.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över Dorpats kapitulation d. 14 juli 1704. Frånsidans omskr. är ett karakteristiskt exem-

107a

107d

109

110a

pel på det obesvärade sätt, varpå klassiska citat utnyttjades, då det gällde att finna ett kronostikon (i detta fall MDCCIIII) för medaljerna. Hänvisningen till Ovidius överraskar vid den senlatinska formen »accipit in medio», och den återfinnes hos nämnde förf. endast i en vers (Ovid. Met. VIII, v. 655), där accipit utgör sista ordet i en avslutad mening, och in medio de båda första i den påföljande, som f. ö. beskriver Philemon och Baucis bädd. Dateringen anges gälla g. st., men borde i så fall varit d. 13, medan d. 14 avser d. v. svensk tidräkning. De betydande utanverk, som medaljbilden återger, tyckas i verkligheten, enl. samtida planritning (Krigsark.), varit vida enklare och huvudsakligen bestått av palissaderingar. K. Mk. i tenn. B. 252, 12. Iv. XVIII.

Kopior.

109 a)—d) av samma gravörer som utfört kopiorna a)—d) av nr 104. Iv. XVIII a—d. c), av T. Ivanov, K. Mk. i silv. och br., den senare med rysk sign. (se nr 104, c).

NARVAS FALL D. 10 AUGUSTI 1704 OCH IVANGORODS KAPITULATION D. 16 S. M.

I slutet av april 1704 blev Narva med den på motsatta stranden av Narovaflo den liggande fästningen Ivangorod blockerad från sjösidan av en rysk styrka om 4,000 man, som under generalamiral Feodor Apraksins befäl d. 27 ankom till flodens mynning och några dagar senare förlades i lägret från år 1700, vilket nu iståndsattes.

Narvas befästningar såväl som Ivangorod voro i tämligen gott skick, om än en del nödiga försvarsarbeten endast provisoriskt kunnat utföras, och försvaret leddes fortfarande av dess tappra befälhavare från år 1700, överkommendanten generalmajoren friherre Henning Rudolf Horn. Under maj månad gjorde de belägrande endast obetydliga framsteg, men d. 29 anlände nya ryska trupper, varefter den fientliga armén, som nu uppgick till 35,000 man, ställdes under befäl av fältmarskalken friherre Georg Benedikt Ogilvy med Apraksins kår avdelad mot Ivangorod. Belägringsarbetena bedrevos därefter med större kraft, och såväl staden som fästningen voro snart fullständigt inneslutna. Sedan flera mörsare- och kanonbatterier blivit uppförda, började beskjutningen d. 30 juni, och staden råkade snart i brand på olika håll, varjämte stor förödelse anställdes genom explosion i ett krutupplag i bastionen Victoria. Från Sverige, där man ej lämnats i okunnighet om det ytterliga nödläge, i vilket Narva befann sig, sändes viceamiralen Jacob de Prou med flottan för att i samarbete med en finsk här under generallöjtnanten friherre Georg Johan Maidel komma Horn till hjälp. Alla försök att såväl direkt undsätta Narva som tvinga fienden upphäva belägringen genom ett angrepp mot de ryska nyanläggningarna vid Neva strandade emellertid, och sedan även den svenska armén i Estland under generalmajoren Wolmar Anton v. Schlippenbach d. 16 juni blivit slagen och till-

bakakastad av ryssarna, var allt hopp ute. Med de trupper, som frigjorts genom Dorpats fall, ankom tsar Peter d. 17 juli till Narva och sökte genom att för Horn framvisa Dorpat-kommendanten, överste Skytte, som i strid med kapitulationsvillkoren medfördes av tsaren, ävensom genom hänvisning till Schlippenbachs nederlag, förmå honom att uppgiva staden. Trots den våldsamma beskjutningen och den i staden rådande sjukligheten, som gjort halva den ursprungligen till 5,000 man uppgående besättningen otjänstbar, avtog dock Horn uppfordringen, varefter kanonaden åter vidtog med förnyad häftighet. D. 2 aug. hade en bräsch blivit skjuten i en av bastionerna, och d. 8 hade denna blivit stormbar, varefter Horn åter uppfordrades att giva sig, vilket han avvisade under anspelning på händelserna vid Narva 1700. Ånyo vidtog beskjutningen, och d. 10 gingo ryssarna till storms på 3 ställen, varvid såväl garnisonen som borgerskapet sökte värja sig med stor tapperhet. Övermakten var dock förkrossande, och efter att i 3 timmar hava motstått det våldsamma angreppet, måste Horn giva signal till underkastelse. Pardon utlovades av tsaren, men blodbadet fortför länge på gatorna, och själv röntes Horn en ovärdig behandling. Samtidigt med Narva stormades även Ivangorod, vars utanverk då intogs, men ej ens underrättelsen om Narvas fall kunde förmå kommendanten, överstelöjtnant Magnus Stjärnstråle, att uppgiva fästningen. Under flera dagar lyckades han avvärja ryssarnas angrepp, men brist på proviant och vatten nödgade honom till sist att kapitulera d. 16 s. m. mot fritt avtåg för garnisonen.

I Narvas erövring såg tsaren en upprättelse för nederlaget 1700, och han skrev till en av sina förtrogna: »Här varest Gud kränkte oss för 4 år sedan, har han nu gjort oss till glädjedruckne segrare». Känslan härav kom även tsaren att på den ryska Narva-medaljen tillskriva vår Herre en del av segern.

110. Åts. Omskr. lika med den å nr 106. Bröstb. h. med lagerkrans, rikt ornerad rustning samt mantel draperad över axlarna.

Fråns. НЕ ЛЕСТИЮ . НО ОРУЖИЕМЪ . СПАМОЩИЮ . ВЫШНЕТО | ПРИЕМЪЛЕТЕИ. (Ej genom smicker utan med vapen och den Högstes bistånd förvärvad). Utsikt från n. o. över Narova-floden med Narva och Ivangorod. I förgr. strandremsa med kanon- och mörsarebatterier, från vilka Narva beskjutes. Invid en större byggnad utanför stadsmuren t. h. synes en våldsam explosion, varjämte bomber, även från landsidan, nedfalla över staden. På floden några båtar. I avskur. fält: НАРВА (Narva) 1704.

D. 50 mm. Medalj, grav. av någon i Ryssland under Peter d. Store verk-sam gravör och slagen över Narvas fall d. 10 och Ivangorods kapitulation d. 16 aug. 1704. Frånsidans bild återger den under belägringen inträffade explosionen i bastionen Victoria. Iv. XIX, 1. B. 252, 15 (typen).

Kopior.

PL. XXVI. 110. a) Åts. i huvudsak lika med den å nr 107 c.)

Fråns. Lika med den å originalet, men med СПОМОЩИО för СПАМОЩИО och ПРИЕМЪЛЕНА för ПРИЕМЪЛЕТЕПЪ.

Medalj, grav. av sign. O. K. K. Mk. i silv. Iv. XIX, 1 a.

110. b) Åts. ПЕТРЪ АЛЕКЪЕВИЧЪ ВСЕРОССИЙСКИИ САМОДЕРЖЕЦЪ. (Peter Aleksejevitj hela Rysslands självhärskare). Bröstb. h. med lagerkrans, halsbinda, ornerad rustning samt mantel över bröst och axlar.

Fråns. Lika med den å 110, a).

Medalj, som ehuru osign. tyckes vara av T. Ivanov eller kopierad efter honom. K. Mk. i silv. Iv. XIX, 1 b.

110. c) Åts. Omskr. samma som å nr 110 b). Bröstb. h. med lagerkrans, halsbinda, rustning med dubbelörn på harnesket samt brämad mantel över bröst och axlar. På armavsk. С. ю. (S. Ju.).

Fråns. Lika med den å nr 110 a), dock med några olika typer.

Medalj, grav. av Samuel Judin. K. Mk. i br. Iv. XIX, 1 c.

111. Åts. Av samma stamp som nr 104.

Fråns. CECIDERE AB ORIGINE PRIMA. LVCERT. Utsikt över Narva och Ivangorod, i huvudsak lika med bilden å nr 110, men artilleriparken större, ryska lägret markerat, och framför Narva t. h. en bastion, som springer i luften jämte dess försvarare. I avskur. PL. XXVII.
fält: NARVA VI CAPTA | 9. AVG. ST. V.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen av samma anledn. som nr 110. Omskr., hämtad från Lucret. De rerum natura, V, v. 678, ger kronogrammet MDCCIII. Lucert., misskrivning för Lucret(ius), kvarstår oförändrat på samtliga kopior av medaljen. Datum, 9 aug., är enl. i Ryssland gällande g. st., som vid denna tid var en dag efter den svenska. K. Mk. i tenn. B. 252, 14. Iv. XIX, 2.

Kopior.

111. a)—d) av samma gravörer, som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XIX, 2, a)—d. Nr c) av T. Ivanov, K. Mk. i silv.

112. Åts. av samma stamp som nr 104.

Fråns. TORMENTO PONDERIS ACTI PRÆCIPITAT. VIRG. Plan över Narva och Ivangorod från s. v. med ryska förskansningar såväl längs stadens utanverk som på högra Narova-stranden; på floden en riktpil. I avskur. PL. XXVII.
fält: NARVA EXPVGNAT A | D. 9 AVG. S. V.
Randskr.: CVM TANTO VERITVS COMMITTERE NVMINE PVGNAM.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen av samma anledning, som nr 110. Omskr., hämtad ur Verg. Aen. XI, 616—17, ger kronogrammet MDCCIII. Ang. datering, se nr 111. Frånsidans bild återger troget en samtida planritning (Krigsark.). Randskriftens vällydande hexameter är möjligen ett klassiskt citat. K. Mk. i tenn. B. 252, 13. Iv. XIX, 3.

Medaljen förekommer även med en annan av Müllers åtsidor (se nr 105) och är i denna form kopierad utan sign. K. Mk. i silv.¹

Kopior.

112 a)—d) av samma gravörer, som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XIX, 3 a—d. Nr 112 c) av T. Ivanov. K. Mk. i silv.

113. Åts. PETRVS. ALEXII. FIL. RVSS. MAG. CÆS. Brösth. h. med lagerkrans, romersk rustning samt mantel draperad över v. axel. I kanten, t. v.: C. W.

Fråns. SIC SOLEO INIMICOS. Lejon flyende åt v. visar tänderna mot en örn, som slår ned på dess rygg. I avskur. fält: NARVA RECEPТА | D. 11 AVGUSTI | MDCCIV.

D. 32 mm. Medalj, grav. av Chr. Wermuth och slagen av samma anl. som nr 110. Åtsidan har använts även för 2 andra av Wermuths medaljer över Peter d. Store, nr 114 och 139. Redan över tsarens första resa i utlandet 1697 hade denne spekulative gravör slagit en praktfull medalj (Iv. VI, 1), men han tyckes ej vunnit tsarens bevägenhet, ty de medaljer han sedermera någongång ägnade de ryska framgångarna (Se nr 113—14, 139—42) äro ytterst obetydliga och av utpräglad merkantil karaktär. Dubbeldateringen syftar på Ivangorods kapitulation enl. ny (d. 27) och gammal (d. 16 aug.) stil, men borde i så fall varit 26 och 15. B. 253, 16. Iv. XIX, 4.

PL. XXVII. *114. Åts. Av samma stamp som den å nr 113.*

Fråns. LIVONIA RECEPТА. Trädstam, uppbärande hjälm, två sköldar och pansarskjorta samt nedtill omslingrad av delfiner. På sidorna därom en man och en kvinna sittande; framför dem trädstubbe. I avskur. fält: An. MDCCIV.

D. 32 mm. Medalj, grav. av Chr. Wermuth m. anl. av Dorpats och Narvas intagande 1704. Frånsidans omskr. är även för en Wermuth-medalj bra nog fantastisk, då Livland ej var erövrat förr än 1710, vilket är Peter d. Store firade tilldragelsen med en medalj, nr 159. Bilden är hämtad från de romerska guldmynten och denarerna slagna m. anl. av Trajanus' seger över partherna (Coh. 97—98), och hava de å dessa mynt förekommande kogerna med pilbdgar missuppfattats och återgivits såsom trädstubbar. K. Mk. i silv. B. 253, 17. Iv. XX.

¹ Iversens antagande (Iv. s. XVI), att Müller skulle utfört dessa osignerade kopior, styrkes ej av arbetets karaktär.

111

112

114

115

114

116

120

MITAUS KAPITULATION D. 4 SEPT. 1705.

Sedan Mitau d. 10 juli 1701 blivit besatt av generallöjtnanten friherre Karl Gustav Mörner, innehades det av svenskarna, som de följande åren förstärkte befästningarna kring det på en holme i ån Aa belägna slottet, medan de fallfärdiga stadsmurarna tillsvidare måste lämnas åsido. Vid generalfältmarskalken greve Boris Sjeremetjevs infall i Curland sommaren 1705 beordrades den svenska styrkan i Mitau av generallöjtnanten greve Adam Ludvig Lewenhaupt att draga sig in i slottet, men överrumplades av ryssarna under generalmajoren R. F. Bauer, innan ordern hunnit utföras, och blev till en del nedgjord, varefter fienden härjade och brände i staden. Efter Lewenhaupts glänsande seger över Sjeremetjev vid Gemäuerthof d. 16 juni s. å. fick Curland åtnjuta några veckors lugn, men då tsar Peter inbröt med ryska huvudhären, måste Lewenhaupt draga sig tillbaka till Riga, och endast en mindre garnison om 800 man under kommandanten överste Göran Johan v. Knorring kvarlämnades i Mitau. D. 13 augusti inneslöt fästningen av 2,000 ryssar, vilka efter några dagar ökades med ytterligare 4,000, och d. 20 ankom tsaren själv i spetsen för 6,000 man. D. 29 gjorde Knorring ett framgångsrikt utfall och lyckades förstöra några fientliga batterier, varefter han d. 3 september avtog tsarens uppfordran till kapitulation. Ryssarna öppnade då en våldsam beskjutning, och inom kort hade de inkastade bomberna gjort så stora skador på vallar, bastioner och byggnader, att Knorring följande dag, d. 4, beslöt uppgiva fästningen mot fritt avtåg för garnisonen. Belägringen hade kostat fienden omkring 2,000 man, medan manspillan på svensk sida var obetydlig.

Ryssarna sprängde de yttre befästningarna och lämnade längre fram fästningen, vilken åter besattes av svenskarna, men definitivt utrymdes 1709.

115. Åts. Av samma stamp som den å nr 104.

PL. XXVII.

Fråns. CVRAT CONTENDERE MARTE. VIRG. Plan över det på en holme i Aa liggande, befästa slottet Mitau jämte dess utanverk på åns s. strand. I förgr. på n. stranden 2 bastioner, varifrån slottet beskjutes; på ån en riktpil. T. h. i förgr. en murkrönt kvinnlig figur, Mitau, sittande stödd mot en brusten, oval sköld med svenska vapnet Tre kronor, medan svärdet faller ur hennes hand. I avskur. fält: MITTAVIVM EXPVG | 4. SEPT. S. V. Randskr.: LASSATA EST LONGO MVROS NON PERDERE BELLO.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över Mitaus kapitulation d. 4 sept. 1705. Frånsidans omskr., som ger kronogrammet MDCCV, är, trots hänvisningen, ej ordagrant hämtad ur Vergilius, där enbart »contendere Marte» ej förekommer, men väl »Nec curant caeco contendere Marte» (Verg., Aen. IX, v. 518) och liknande. Även randskr., som f. ö. ej utger sig för klassiskt citat, gör intryck av att vara omarbetad efter en fras hos samme författare »Assueti longo muros defendere bello»

(Verg. Aen. IX, v. 511). Datum anges gälla g. st. och borde då varit d. 3 sept. K. Mk. i tenn. B. 253, 19. Iv. XXI. Medaljen förekommer även med en annan av Müllers åtsidor (se nr 105) och är i denna form kopierad utan sign. (se nr 112, not).

Kopior.

115 a)—d) av samma gravörer, som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XXI, a)—d. Nr 115 c) av T. Ivanov. K. Mk. i silv.

SLAGET VID KALISZ D. 19 OKT. 1706.

I augusti 1706 förde Karl XII sin här från Polen in i Kursachsen, men kvarlämnade till det Stanislauska partiets skydd generalen friherre Arvid Axel Mardefelt med omkring 6,000 man, till vilka sedermera vojvoden greve Josef Potocki slöt sig med 16,000 polska ryttare. Freden i Altranstädt slöts därpå d. 14 sept. och blev av August II ratificerad i Petrikov d. 10 okt., men skulle på Augusts begäran tillsvidare hemlighållas, då de ryska trupperna ännu befunno sig i Polen. Mardefelt, som ej erhållit tillförlitliga underrättelser om vad som förefallit, inlät sig d. 19 s. m. vid staden Kalisz i strid med en polsk-rysk här, över vilken August trots fredsfördraget själv förde befälet, medan ryske generalen furst Alexander Mensjikov anförde kavalleriet. Redan i början av slaget flydde Potockis ryttare, men svenskarna stredo i det längsta mot den mångdubbelt starkare fienden, tills de vid mörkrets inbrott, fullständigt kringrända, måste giva sig.

Tsar Peter uppskattade denna seger, genom vilken tron på svenskarnas oöverbinnerlighet började vackla, synnerligen högt och lät nu slå tapperhetsmedaljer, de första av detta slag i Ryssland. August II, som eljest gärna såg sina bedrifter förevigade i medaljer, nödgades, då Karl XII d. 16 nov. offentliggjorde freden och f. ö. stod med hela sin här i Kursachsen, låta sig nöja med tsarens präglingar.¹

PL. XXVII.

116. **Аѣс. црѣ. петрѣ. алеѣевичѣ. всеѣ роѣи. повелетелѣ.**
(Tsar Peter Aleksejevitj hela Rysslands härskare). Brösth. h. med lagerkrans, rustning, vars bröstharnesk prydes av en enhuvad örn, samt mantel med broderad bård draperad över axlarna. På armavsk.: H.

Fråns. **ЗА ВѢРНОСТЬ И МУЖЕСТВО** (För trohet och tapperhet). Krigare (Peter d. Store eller Mensjikov?) i romersk rustning

¹ I Ampachska auktionskatalogen upptages, med hänvisning till Thesaurus Numismatum en medalj över August II (Amp. 15074), vilken säges avse slaget vid Kalisz. Ifrågavarande medalj har dock intet som häntyder på denna tilldragelse, och i Thesaurus (Thes., s. 1059) anges den endast såsom präglad under det för Sachsen genom freden i Altranstädt och slaget vid Kalisz märkliga året 1706.

med kommandostav och fladdrande mantel spränger fram på galopperande häst, medan en lagerkrans sänkes ned över hans huvud av en hand ur moln. I bakgrunden ryttarstrid med stupad standardförare etc. och längre bort infanteristyrka i vila. I avskur. fält: 1706.

Oval, 43 × 39 mm. Tapperhetsmedalj, grav. av G. Haupt och slagen över slaget vid Kalisz 19 okt. 1706. Exemplar i guld med emaljerad och med taffelstenar besatt infattning finnas (Iv. s. V), men vanligen föreligger den i olika metaller i senare avslag. K. Mk. i tenn. B. 253, 20 (typen). Iv. XXII, 1.

Kopior.

116 a). Åts. Omskr. lika med originalets, dock РОСИНСКИЙ för РОДИН. Bröstb. h. lagerkrans, rustning med obetydligt ornerat harnesk samt konstrikt draperad mantel med broderad bård över axlarna. På armavsk.: GOUIN. F.

Fråns. Samma som å originalet.

Medalj, grav. av Gouin och G. Haupt. Åtsidan tillhör en annan belöningsmedalj (Hamnanläggning i Toganrog 1709, Iv. XXVI), och medaljen är möjligen endast en godtycklig sammanställning i myntverket. Iv. XXII, 1 a.

116 b). Åts. ЦРЬ. ПЕТРЪ. АЛЕКСИЕВИЧЪ (Tsar Peter Aleksejevitj). Bröstb. h. med lagerkrans, halsbinda, rustning samt mantel, med agraff över h. axel, draperad över bröstet.

Fråns. Lika med originalets, ehuru med ett par olika typer i omskriften.

K. Mk. i silv. Iv. XXII, 1 b.

117. Åts. Omskr. lika med å nr 116, men ПЕТЕЪ, för ПЕТРЪ. Bröstb. med lagerkrans och rustning, vars harnesk prydes av ryska dubbelörnen. Vid armavsk.: H.

Fråns. Lika med den å nr 116, dock synes i bakgrunden endast ryttarstrid.

D. 33 mm. Medalj, grav. av Georg Haupt, och slagen av samma anledning som nr 116. Om denna och följande båda medaljer burits som tapperhetsmedaljer, torde vara ovisst. Iv. XXII, 2.

118. Åts. Omskr. lika med den å föreg. nr, men med РОССИИ för РОДИН. Bröstb. lika med den å föreg. nr. men utan signatur.

Fråns. Lika med den å föreg. nr.

D. 28 mm. Se föreg. nr. Iv. XXII, 3.

119. Åts. Omskr. lika med den å nr 116 b. Bröstb. och fransida lika med dem å föreg. nr.

D. 23 mm. Se nr 117. K. Mk. i guld. Iv. XXII, 4

KARL XII I KURSACHSEN 1706—07.

Enligt fredsfördraget i Altranstädt den 14 september 1706, som berövade kurfurst Fredrik August I (August II) den polska kronan, hade Karl XII förbehållit sig vinterkvarter och underhåll i Kursachsen för den till 20,000 man uppgående svenska huvudhären. Svenskarnas vistelse där blev utsträckt till nära ett år, och när Karl XII den 22 augusti 1707 bröt upp, och trupperna under den närmaste tiden lämnade landet, kände sig kurfursten befriad från ett olidligt tryck och började snart nog träffa anstalter för den åtrådda revanschen. Men även för befolkningen hade den främmande härens inkvartering och de pålagda kontributionerna varit ytterst betungande, och ehuru sachsarna, vana vid August II:s utskrivningar och hårda gärder för kriget i Polen, med tacksamhet erkände Karl XII:s stränga krigstukt, som undertryckte all godtycklig utpressning, hälsades invasionshärens avtåg med stor glädje.

Svenskarnas vistelse i Kursachsen har givit upphov till några medaljer, av vilka tvenne, som vittna om välvilliga känslor mot Karl XII, upptagits av Hildebrand (Hild. I, 548, 115—16). Andra, vilka starkare betona den i landet rådande misstämningen, förekomma dock även; samtliga äro de alster av enskild medaljspekulation.

120. Åts. IN MVRIS ET PALATIIS TVIS SIT | PAX ET PROSPERITAS. Utsikt över Leipzig inom murar och stadsgrav, över vilken en bro leder. I förgr. en väg med gående, ridande och en lastvagn. I avskur. fält spår av på stampen utplånad inskrift.

PL. XXVII. Fråns. *NOVI MILITESQUE SECUNDUM*. Musketerare uppställda med befäl i täten. I avskur. fält: PAX SVEC. SAXONICA | XIV. SEPT. 1706.

D. 34 mm. Medalj, grav. av Chr. Wermuth och syftande på freden i Altranstädt samt svenska truppernas i denna utverkade vinterkvarter och underhåll i Kur-Sachsen. Åtsidan användes av Wermuth för en mängd Leipziger-medaljer, första gången för att bevara minnet av stadens förseende med gatlyktor 1702 (Thes. s. 230), och bär den vanligen i avskur. fält den här utplånade inskriften: S. P. Q. L. D. D. D. | C. WERMUTH C. P. C. (Senatui populoque Lipsiensi dat dicat dedicat C. Wermuth cum privilegio caesareo). Omskriften återger Ps. 122, v. 7 enligt Luthers tyska översättning »Es müsse Friede sein inwendig in deinen Mauren und Glück in deinen Palästen», medan den i Vulgata lyder: Fiat

122

123

124

124

129a

125

129a

pax in virtute tua et abundantia in turribus tuis. På ett par scudi under Clemens XI från samma tid (1707) förekommer psalmversens förra del enl. Vulgata (Cin. s. 285, nr 61—62). Frånsidans gåtfulla omskrift antages i Thesaurus Numorum syfta på, att svenska trupper redan förut, då Leipsig kapitulerat för fältmarskalken Lennart Torstensson d. 27 nov. 1642, varit förlagda i staden åren 1642—50. K. Mk. i tenn. B. 254, 22. Thes. s. 639.

121. Åts. av samma stamp som den å nr 120.

Fråns. MUMIRP. AINUCEP. ADNERÄVQ (läst från h. till v. QUÄRENDA PECUNIA PRIMUM). Hand med en tänd lykta, på vilken: MDCCVII. I avskur. fält: PAX SVEO-SAXONICA | XIV NOV. 1706.

D. 34 mm. Medalj, grav. av Chr. Wermuth och slagen av samma anl. som föreg. Ang. åtsidan se föreg. nr. Frånsidans omskrift är hämtad ur Horat. Ep. I, 53. Dateringen, 14 nov. 1706, syftar på Altranstädtsfredens offentliggörande av Karl XII. K. Mk. i bly. B. 254, 21. Nordberg I. s. 701. Av medaljen förekomma även exemplar med behållen underskr. på åtsidan (Erbst. 11632).

122. Åts. av samma stamp som den å nr 120.

PL. XXVIII.

Fråns. SATCOMMEATVS TERTIVM. Utsikt över en byggnad med uthängande skylt märkt med en krona, och genom vars port, vid vilken vakter stå på post, säckar inbäras; i förgr. en fårahjord, som drives mot byggnaden, och t. h. en med 4 hästar förspänd lastvagn; I avskur. fält: ET SIC PRAESTANDA | PRAESTANTVR | 1707.

D. 34 mm. Medalj, grav. av Chr. Wermuth och syftande på de av svenska armén 1707 i Sachsen indrivna kontributionerna. Ang. åtsidan se nr 120. K. Mk. i silv. B. 254, 23. Nordberg, II, s. 27.

123. Åts. av samma stamp som den å nr 120.

PL. XXVIII.

Fråns. $\frac{MUTRAUQ}{MEDNAT}$ ETIDECSID IRUTAS (läst från h. till v. SATURI DISCEDITE QUARTUM TANDEM). Sju ryttare i tidens uniformer spränga bort åt v. I avskur. fält: ANNO EXACTO | D. XVIII. SEPT. | MDCCVII.

D. 34 mm. Medalj, grav. av Chr. Wermuth och syftande på att ockupationsåret var till ända. Den dag, 18 sept., inskriften anger stod dock svenska armén, efter att hava genomtågat Schlesien, redan vid Oder. Ang. åtsidan se nr 120. K. Mk. i bly. Riksb. i mässing. B. 254, 24. Nordberg, II, s. 27.

124. Åts. FRID. AUG. D. G. REX. & EL. SAX. Bröstb. h. i rustning och över axlarna draperad mantel med broderad bård. På armavsk.: RAVEMANIN.

PL. XXVIII.

Fråns. ACCEDENS REPELLO. Utsikt över ett landskap med tornpydda byggnader t. h., över vilka ett åskmoln urladdar sig, me-

dan solen kastar sina strålar över en kyrkby t. v. I avskur. fält:MENS.
SEPT. MDCCVI & VII | SVEC. INVAS. & DISCESS. | SAXON. FATALIS.

D. 37 mm. Medalj, grav. av en kvinnlig gravör Ravemann och slagen till erinran (enl. i Sachsen gällande n. st.) om den betydelse september månad fått för Kursachsen genom svenska arméns invasion 1706 och (enl. i Sachsen gällande n. st.) avtdg 1707. K. Mk. i silv. Thes. s. 711.¹

GENERALAMIRAL FEDOR MATVEJEVITJ APRAKSINS FRAMGÅNGAR I KRIGET MOT SVERIGE 1708.

Den under högsta befäl av generalamiral Apraksin stående ryska flottan hade under 1708 fortsatt de föregående år inledda härjningarna utmed finska viken och därunder med från fartygen landsatta styrkor bränt Koivisto kyrka jämte några byar vid Björkö sund och slutligen även staden Borgå. Själv var Apraksin ej närvarande vid flottans plundringståg, enär han såsom befälhavare för de ryska trupperna i Ingermanland hade att möta en svensk-finsk här, vilken under generalmajoren friherre Georg Lybecker hösten 1707 gått över Neva. Efter ett misslyckat försök att angripa S. Petersburg hade Lybecker marscherat in i Estland, men svårigheten att förpläga armén i det av kosackerna härjade landet, kanske även ett överskattande av Apraksins styrka, föranledde honom att träffa överenskommelse med amiralen friherre Cornelius Anckarstjerna om truppernas överförande till Finland. Anckarstjernas eskader, som låg utanför estländska vällen, ankrade d. 9 oktober 1708 vid Kolkämke, dit den svenska armén samma dag anlönt. Med uppoffring av kavalleriets hästar, vilka på Lybeckers befallning nedstuckos, lyckades man de följande dagarna inskeppa och till Björkö överföra nästan hela armén. Apraksin, som vid underrättelsen om svenskarnas inskeppning, ryckt mot Kolkämke, dit han anlände d. 17, fann där endast omkring 600 man, vilka ännu väntade på att embarkera och nu i tillfälligt uppförda förskansningar med största tapperhet sökte försvara sig mot övermakten, men slutligen omringades och till största delen nedgjordes.

Tsaren, som i Apraksin såg S. Petersburgs räddare, belönade honom med grevetitel och andra nådevedermälen.

PL. XXVIII.

125. *Атс. ЦРСКОГО ВЕЛИЧЕСТВА. АДМИРАЛЬ. ФЕДОР МАТВЕЕВИЧ: АПРАКСИНЪ:* (Hans tsariska majestäts amiral Fe(dor) Ma(tvejevitj) Apraksin). Bröstb. h. i rustning och mantel fäst med agraff på h. axel. Nedtill: 1708. På armavsk.: GOUIN F.

¹ Sachsiska förhållanden under denna tid hava gjorts till föremål för några andra medaljer, vilka omnämnas av Berch. Då de syfta på Sachsens ställning till Polen, upptagas de ej här.

Fråns. ХРАНИЙ СЯ НЕ СПИШЬ ЛУТШЕСМЕРЬШЬ А НЕ НЕВЪРНОСТЬ. (Bevara detta i minnet, slumra ej; bättre död än otrohet). Fyra krigsskepp under segel på linje inåt fonden. Samtliga föra tvåtungade vimplar, det främre även rysk örlogsflagg i fören. I bakgr. t. h. en strandremsa, där några ryttare ses hugga in på fotfolk. I överkant: två armar ur moln med en lagerkrans. I avskur. fält: 1708. I underk.: HAUPT F.

D. 53 mm. Medalj, grav. av Gouin och G. Haupt samt slagen över general-amiral Apraksin m. anl. av hans framgångar i kriget mot Sverige 1708. Enligt några författare skulle tsar Peter hava slagit medaljen, medan Iversen (Iv. Denkm. IV), som säger sig ej hava funnit någon bekräftelse på denna uppgift, förmodar, att Apraksin själv eller hans vänner ombesörjt densamma, då ingen officiell medalj över enskild rysk person kan påvisas före Katarina II:s över Grigorij Orlov. Det förefaller dock, som skulle valet av år 1708, då Apraksin lyckades skydda tsarens nyskapelse, S. Petersburg, tala för, att medaljen varit en officiell belöning till de många andra han av samma anledning mottog. F. ö. torde väl knappast de i Ryssland på Peter d. Stores tid rådande förhållandena hava medgivit, att någon av tsarens män honom odtspord hedrats med en medalj, särskilt då denna utförts av vid ryska Myntet anställda gravörer. Även i fråga om fränsidans bild tyckas meningarna vara delade. Några numismatici, bl. a. Silfverstolpe, hava ansett den återge »landstigningen vid Borgo», medan Iversen avstår från varje försök till tolkning. Att flottans härjningar, i vilka Apraksin ej ens personligen deltog, skulle utvalts att illustrera hans krigargärning förefaller ej sannolikt. Snarare syftar väl stridsscenen på överfallet vid Kolkämke, där det lybeckerska fälttåget fick sin snöpliga avslutning. Om ett av fartygen ej bure rysk örlogsflagg, skulle man frestas tro, att den svenska eskadern, som avhämtat trupperna, avsågs. Förmodligen hava skeppen blott anbrakts för att symbolisera Apraksins övervälde även till sjöss. Hur man än tolkar denna bild, synes emellertid omskriften ej vara påkallad av Apraksins krigföring 1708. K. Mk. i tenn. Sst., s. 649. Iv. Denkm. IV.

Kopia.

125. a) Åts. Omskr. lika med originalets med följ. ändringar: ЦАРСКОГО — ОЕ. — МА. — АПРАКСИНЪ. Bröstbilden även i huvudsak lika, ehuru med ganska fritt återgiven profil. På armavsk.: Ю (Ju.)

Fråns. Lika med originalets, men med typerna И och III utbytta mot I och Т.

D. 54 mm. Grav. av S. Judin. K. Mk. i tenn, Sst. s. 650. Iv. Denkm. vid. IV.

Originalets åtsida förekommer även sammanslagen med den av Judin grave-rade fränsidan, 125 b). K. Mk. i silv. och br. Sst. s. 650. Iv. Denkm. vid IV.

SLAGET VID LJESNAJA D. 29 SEPT. 1708.

Generalen greve Adam Ludvig Lewenhaupt erhöll i början av juni 1708 Karl XII:s befallning att med de i Livland och Kurland förlagda trupperna tåga in i Lithauen och där förena sig med konungens här. Regimentenas färdigställande samt anskaffande av de betydande förråd, som skulle medföras till den kungliga hären, drogo ut på tiden, och först i slutet av månaden kunde armén, omkring 11,000 man, sätta sig i rörelse. Genom den tross av ett par tusen vagnar, som tyngde arméns rörelser, kunde endast korta dagsmarscher göras, och då truppavdelningarnas samlande, nödig fouragering etc. krävde täta uppehåll, gick färden endast långsamt framåt. Under tiden hade Karl XII tågat österut och i Mohilev inväntat förstärkningens ankomst, men d. 5 augusti brutit upp, gått över Dnjepr och under de följande krigsrörelserna alltmer ökat avståndet mellan sig och Lewenhaupt. Härav begagnade sig tsar Peter för att söka hindra de båda härarnas förening, och i snabba marscher förde han en styrka av omkring 12,000 man mot Lewenhaupt. Denne hade emellertid hunnit till Dnjepr, vilken han övergick d. 21—22 september, och tågade vidare mot Propojsk vid Sosch-övergången, men, då fienden trängde på, intog han d. 28 ställning i närheten av byn Ljesnaja. Följande morgon sändes större delen av trossen i förväg under betäckning av avantgardet, och då underrättelse ingick, att en rysk styrka hotade spärra flodövergången i hans front, avdelades ytterligare några tusen man emot denna. När ryssarna strax därpå under befäl av tsaren gingo till angrepp, förfogade Lewenhaupt endast över omkring 5,500 man, med vilka han höll stånd mot övermakten till fram på eftermiddagen, då ryssarna erhöilo förstärkning av generallöjtnant F. R. Bauer i spetsen för 4,000 ryttare. Fiendens förnyade anfall blevo dock även nu tillbakaslagna, då några av de i förväg sända regimentena återvände, och mörkrets inbrott skiljde slutligen de stridande, varefter Lewenhaupt avtågade utan att störas. Under den nattliga marschen genom morasfyllda skogar råkade emellertid trupperna i oordning, hopar av soldater blevo efter, artilleripjäserna och större delen av trossvagnarna måste tillspillogivas, varefter Lewenhaupt fram på dagen d. 30 upphann förtruppen. För att säkerställa återtåget måste nu även återstoden av trängen offras, och sedan det för truppen nödvändigaste uttagits, blevo samtliga förråd och vagnar uppbrända. Med en till omkring 6,500 man hopsmält armé, utan förråd och artilleri, kom Lewenhaupt efter mödosamma marscher d. 12 oktober fram till ett detachement av den kungliga hären.

Ehuru slaget vid Ljesnaja slutade oavgjort, kunde ett nederlag knappast fått mera ödesdigra följder. Den för Karl XII så väl behöfliga truppförstärkningen var minskad till hälften, och de oersättliga förråden hade gått förlorade. Med skäl kunde tsaren kalla detta slag »modern till segern vid Poltava», och mer än en gång under de följande åren omnämner hans »journal» frändet av årsdagen av »Lewenhaupts besegrande». Utom de sedvanliga minnespenningarna slogos nu även tapperhetsmedaljer, de första som utdelades i anledning av en utav tsaren personligen levererad batalj, och på dem alla nämnes Lewenhaupt, den ende av tsarens motståndare, som av honom på detta sätt förevigats.

126. Åts. Omskr. lika med den å nr 116, dock med В.Р. för ВСЕИМ. РОСІИ. Bröstb. h. med lagerkrans, rustning med rik bård på harnesket, ordensstjärna i band samt mantel över bröstet med agraff på h. axel. Vid armavsk.: G

Fråns. ЗА ЛЕВЕНГОВЦСКУЮ—БАШАЛИЮ (För lewenhauptska bataljen). Krigare (tsar Peter) i romersk rustning med kommandostav och fladdrande mantel sprängande fram, medan över honom hålles en sluten krona av tvenne basunblåsande änglar, vid vilkas instrument äro fästa fanor med ryska dubbelörnen. I bakgr. rytterstrid med stupade ryttare och hästar. Upptill på flygande band: ДОШОИНОМУ ДОШОИНОЕ (Den värdige värdigt). I avskur. fält: 1708. Haupt | .F:

Oval, 41 × 36 mm. Tapperhetsmedalj, grav. av Gouin och G. Haupt samt utdelad m. anl. av slaget vid Ljesnaja d. 29 sept. 1708. B. 256, 36 (typen). Iv. XXIII, 1.¹

127. Åts. Omskr., lika med den på föreg. nr, med några olikheter i typer och skiljetecken samt utan sign. Bröstb. i huvudsak lika med den på nr 116.

Fråns. Lika med den på föreg. nr, men med förkortn. ЛЕБЕИ i omskr. samt utan sign.

Oval, 31 × 28 mm. Tapperhetsmedalj, slagen av samma anledn. som föreg. Iv. XXIII, 2.

128. Åts. I huvudsak lika med den på föreg. nr, men med BC: POC: för B: P: i omskr. Vid armavsk.: GOUIN.

Fråns. I huvudsak lika med den på föreg. nr.

D. 32 mm. Medalj, grav. av Gouin och slagen av samma anledn. som föreg. Iv. XXIII, 3.

129. Åts. I huvudsak lika med den på nr 127, men i åtsidans omskr. är ПОВЕЛИТЕЛЬ förkortat till П.

D. 28 mm. Medalj, grav. av Gouin eller samtida kopia efter honom och slagen av samma anledn. som nr 126. Iv. XXIII, 4.

¹ Att en tapperhetsmedalj namnger den fientlige fältherre, som givit anledning till präglingen, torde endast i detta fall förekommit. Men även på suveränernas minnesmedaljer är det något ytterst ovanligt (se dock nr 71—72). Möjligen har tsaren härvid påverkats av de båda Karl XII:s-medaljer, vilka slogos m. anl. av segrarna över Sjeremetjev vid Gemauerthof 1705 (Hild. I, 529, 89) och Schulenburg vid Fraustadt 1706 (Hild. I, 530, 91), och på vilka de besegrade fältherrarna nämnas. Att tsaren särskilt gärna vid sina segrar fäste Lewenhaupts namn, framgår dock av medaljen över svenska härens kapitulation vid Perevolotjna, nr 145.

Kopior.

PL. XXVIII.

129 a). Åts. ПЕТРЪ . ПЕРВЫ . ИМП . I . САМОД . ВСЕРОСС. (Peter I kejsare och självhärskare över alla ryssar). Brösth. h. med lagerkrans, rustning och draperad mantel (enl. Iversen »i T. Ivanovs art«).

Fråns. Lika med den å nr 127, men med typen III ersatt av T i inskrifterna.

Ang. kejsartiteln å medaljen se nr 102 a. K. Mk. i silv. Sst. s. 649. Hild. Ensk. 95, 4 (»fins av två föga varierande stämplat«). Iv. XXIII, 4 a.

129 b). Åts. Peter d. Stores bröstb. h. med lagerkrans samt mantel draperad över den nakna barmen och fäst med agraff över h. axel.

Fråns. Lika med den å nr 129 a).

D. 30 mm. Åtsidan, vars bild mycket avviker från de samtida ryska medaljernas, förekommer även på en medalj över Poltava av okänd, tysk eller holländsk gravör, nr 138. Iv. XXIII, 4 b.

129 c). I huvudsak lika med nr 129 a), men tydligen senare kopia av denna. Iv. XXIII, 4 c.

130. Åts. Omskr. lika med den på nr 129. Brösth. h., avskuren vid axeln, lagerkrans och utsirat harnessk. Vid axelavsk.: G

Fråns. Omskr. lika med den på nr 127, men avbruten av fältets inskrift, som här ej anbrakts på band och förkortats till: ДОСН. ДОСН. Bilden lika, dock med fritt svävande krona.

D. 25 mm. Medalj, grav. av Gouin och slagen av samma anledn. som nr 126. Iv. XXIII, 5 (»av dukats vikt och storlek«).

PL. XXIX.

131. Åts. PETRVS ALEXII FIL. D. G. RVSS. IMP. REX SIB. ASTR. CAS.M.DVX.MOSC. Tsaren i full rustning med lagerkrans och kommandostav spränger fram på galopperande häst åt h. över en grupp troféer, bestående av fanor, utav vilka en bär svenska vapnet Tre kronor, samt kanonrör etc., under vilka huvudet av ett mot marken klämt lejon framsticker. I avskur. fält: REDIT E CERTA MINE | VICTOR.

Fråns. GLORIOSA VICTORIA AD LEESNAM | 28. SEPT. S. V. Plan över slagfältet vid Ljesnaja med de båda härarnas ställning markerad och i fonden floden Bielicza. I förgr. t. h. segergudinna, med lagerkrans och basun i händerna, stående på en trofégrupp av fanor, kanonrör, brandbomber etc. samt stödd mot en oval sköld, varå: CAPVT | EST | A CORPORE | LONGE | OVID. I fältet: LEESNO.

I avskur. fält: DEVICTO LOWENHAVPT | CÆSIS AVT CAPT. XVI. | MILL.
SVEC. Randskr. samma som på nr 105.

D. 46 mm. Medalj, grav. av Ph. H. Müller (ej sign.) och slagen av samma anledning som nr 126. Kronogrammen på dt- och frånsidor ge MDC (C eller LL) VIII. Medan de rent ryska medaljerna helt sakligt endast tala om »den lewenhauptska bataljen», har Lewenhaupt här blivit besegrad, och 15,000 svenskar dödade eller fångna, ett antal, till vilket denna här ej uppgick, och som tredubblar de förluster, slaget och dess närmaste följder medförde. Sköldens inskr., hämtad ur Ovid. Met. XI, v. 794, där en lom beskrives, anses av Hildebrand syfta på Karl XII:s vistelse i Bender. Ehuru medaljen säkerligen graverats först sedan konungen blivit sultanens gäst, var detta ju ej förhållandet vid tiden för Ljesnaja-slaget. Det förefaller också troligare, att man velat häntyda på det avstånd, som redan då skilde Karl XII från den Lewenhauptska hären. K. Mk. i bly (avgjutn.). B. 256, 35. Hild. Ensk. 94, 3. Iv. XXIII, 6. Kopior.

131 a). I huvudsak lika med originalet, dock innehåller inskriften i avskur. fält på åtsidan ej något kronogram. Grav. av T. Ivanov (ej sign.). Iv. XXIII, 6 a.

131 b). I huvudsak lika med nr 131 a), dock är åtsidan sign. på avskärn. med K, antingen blott t. v., eller både t. v. och t. h. I frånsidans inskr. står vidare GLORISA för GLORIOSA samt LEECNO för LEESNO. K. Mk. i tenn (med ett K) och silv. (med 2 K). Hild. Ensk. 95, 3 a. Iv. XXIII, 6 b (med 2 K).

För att ingå i den Müllerska serien (se nr 104) hava såväl åtsom frånsidan av nr 131 sammanslagits såsom frånsidor med den ena av Müllers Peter den Stores bildsidor.

132. Åts. PETRVS ALEXII FIL. D. G. RVSS. IMP. M. DVX. MOSCOVIÆ. Bröstb. h., sedd mot skuldran, lagerkrans, halsrosett, rustning och pälsbrämad mantel över rygg och axlar med agraff på h. axel. På armavsk.: M

Fråns. Av samma stamp som åtsidan på nr 131. K. Mk. i tenn. B. 256, 35. Iv. XXIII, 6, 1.

133. Åts. Av samma stamp som den å föreg. nr.

Fråns. Av samma stamp som frånsidan på nr 131. K. Mk. i tenn. Hild. Ensk. 94, 2. Iv. XXIII, 6, II.

Av båda dessa medaljer finnas de vanliga kopiorna av Müllerska serien.

132 a)—d). Iv. XXIII, 6, I a—d samt 133 a)—d.) Iv. XXIII, 6, II a—d. Nr 133 c) av T. Ivanov. K. Mk. i silv. Hild. Ensk. vid. 94, 2.

NEDERLAGET VID POLTAVA D. 28 JUNI 1709.

Under fälttåget i Ukraina hade Karl XII i slutet av april sammandragit sina trupper i trakten omkring den svagt befästa kosackstaden Poltava, vars belägring han därpå började d. 1 maj. Medan denna helt lamt fortskred, nalkades ryska styrkor, och i mitten av månaden slog generalen furst Alexander Mensjikov läger på andra sidan Vorskla-floden, mitt emot Poltava. Efter några veckor tillstötte även fältmarskalken greve Boris Sjeremetjev med sin armé, och från ryska lägret infördes nu förstärkningar i fästningen, varjämte svenskarna oroades av ständiga utfall därifrån. Konungen, som företog täta rekognoseringar utmed Vorskla, blev under en dylik ritt d. 17 juni sårad av ett skott i foten, varigenom hans aktiva utövande av överbefälet väsentligt hämmades. Vid underrettelsen härom såges tsar Peter, som d. 5 s. m. inträffat vid hären, hava beslutat påskynda ett avgörande. Ryssarna lämnade därför lägret och tågade ett stycke upp för floden, vilken de övergingo d. 21, utan att svenskarna lade något hinder i vägen härför. Efter några dagar bröto de åter upp och slog d. 24 läger några km närmare Poltava, där de förskansade sig. Den ryska armén beräknas nu hava uppgått till mellan 40- och 60,000 man, varav 10,000 ryttare, jämte ett artilleri av ett sjuttiototal kanoner, medan svenskarna sammanlagt räknade omkring 28,000 man. Av dessa voro dock ett par tusen ej tjänstbara, och f. ö. kvarhölls en del vid Poltava för belägringen, medan andra bevakade trossen, och slutligen voro några kavalleri-posteringar förlagda längre ned utmed Vorskla. I den strid som förestod kunde därför på svensk sida ej mer än omkring 17,000 man, varav 7,000 ryttare, uppställas, och härtill kom, att krutet för handeldvapnen var illa skadat av fukt, och att endast ett par kanoner av brist på ammunition kunde komma till användning. Karl XII beslöt sig emellertid för ett angrepp mot den ryska ställningen, och fältmarskalken greve Karl Gustav Rehnsköld lät, såsom ställföreträdare för konungen, natten till d. 28 juni föra trupperna fram mot det fientliga lägret. Angreppet öppnades i dagbräckningen, varvid infanteriet trots ryssarnas våldsamma eld lyckades erövra några skansar, medan det fientliga kavalleriet, som nu ryckt fram, kastades tillbaka genom ett svenskt rytterianfall och så småningom drevs undan bortom det befästa lägret. På Rehnskölds order avbröts dock förföljandet, och medan svenskarna intogo nya ställningar, ryckte ryssarna fram ur lägret, och med en överlägsen styrka avskars en del av infanteriet under generalmajoren friherre K. G. Roos, som efter tappert motstånd måste giva sig. Det härigenom decimerade infanteriet kunde ej motstå de framträngande ryssarna, vilkas artilleri även kommit i verksamhet, och medan den högra flygeln, efter att först hava trängt fienden tillbaka, omringades samt nedgjordes eller togs till fånga, lyckades den vänstra med en del av kavalleriet draga sig tillbaka. Högra flygelns kavalleri hade dock i det längsta hållit stånd och med täta anfall berett de retirerande trupperna något andrum. Under vänstra flygelns reträtt hade Rehnsköld och flera av det högre befälet tagits till fånga, och samma öde hade drabbat Kungl. rådet greve Karl Piper jämte en stor del av fältkansliet.

För den sårade konungen, som på en bår förts omkring på slagfältet och

efter Rehnskölds försvinnande återtagit överbefälet, blev endast övrigt att giva order om reträtt, och kvarlevorna av den slagna hären kunde, under betäckning av kavalleriet, tämligen ostörda av fienden draga sig tillbaka.

Nederlaget, som kostat svenskarna över 6,000 man, varav omkring 3,000 fångar, ledde till härens tillfångatagande vid Perevolotjna några dagar senare, och detta har tagit sig uttryck i de segermanifestationer, som förbundos med Poltava. Efter tsar Peters återkomst till S. Petersburg d. 27 nov. gav han befallning om uppförande av en kyrka, vilken till minne av segern skulle bära namnet av dagens helgon, S. Simson. Från S. Petersburg begav sig tsaren därefter till Moskva, där han d. 21 dec. drog in under 7 äreportar i spetsen för det triumftåg, som medförde fångar och troféer. Till det ryska befälet utdelades tsarens juvelbesatta porträtt eller tapperhetsmedaljer i guld, allt efter rang, och till menige liknande i silver, varjämte ett flertal minnesmedaljer slogos. När året därpå, 1710, första minnesdagen firades i S. Petersburg med ett triumftåg, i vilket även troféerna från det kort förut vunna Viborg medfördes, befälde tsaren, att d. 27 juni (rysk tid) skulle till evärdeliga tider firas med årliga kyrkfester.

I och omkring Poltava vittna minnesmärken i betydande antal om efterkommandes tacksamhet och beundran för Peter d. Store men även om medkänsla för den tappra, ehuru besegrade fienden. Resandet av ett av dessa minnesmärken, den kolonn Alexander I vid 100-årsminnets firande 1809 lät uppföra över Peter d. Store, har givit upphov till en officiell medalj.

134. Åts. ЦРЬ ПЕТРЪ АЛЕКСЕВИЧЪ ВСЕРОСИНСКИЙ САМОДЕРЖЕЦЪ (Tsar Peter Aleksejevitch alla ryssars självhärskare). Bröstb. h. med lagerkrans, rustning med ornerat harnesk samt mantel med broderad bård, lagd i knut över h. axel. Under armavsk.: GOUIN.

Fråns. ЗА ПОЛТАВСКУЮ БАТАЛИЮ (För slaget vid Poltava). Utsikt över slagfältet; i förgr. rytteristrid, där tsaren synes rida fram över stupade krigare, längre bort fotfolk under eldgivning, och i fonden, t. v. flera infanterikolonner, och t. h. staden Poltava inom murar. I avskur. fält: 1709. Г./ИЮНЯ 27 Д. På avskärningens mitt: HAUPT. F:

D. 49 mm. Tapperhetsmedalj, grav. av Gouin och G. Haupt samt slagen över segern vid Poltava d. 28 juni 1709. Enl. Iversen belöning för officerare. Datum angiven efter i Ryssland gällande g. st. B. 256, 37 (typen). Iv. XXIV, 1. Kopior.

134a). Åts. av samma stamp som den på nr 110 c.

PL. XXIX.

Fråns. I huvudsak lika med den på originalet, dock, i st. för dess sign., t. v. över avskärn.: B. SCOTT. F.

D. 51 mm. Grav. av S. Judin och B. Scott. K. Mk. i br. Iv. XXIV, 1 a.

skur. fält: VNIVERSO SVECORM | EXERCITV DELETO | D. 27 IVN.
S. V. Randskr.: FERT PETRO SOLIDAS INGENS VICTORIA PALMAS.

D. 66 mm. Medalj, grav. av Ph. H. Müller och slagen av samma anledn. som nr 134. Om medaljen, som bär Müllers vanliga signatur, medan serie-medaljerna (se nr 104) endast äro sign. med M, finnes en tidig uppgift, att den utförts på tsarens personliga befallning (Thes. s. 905). Åtsidans omskr. är hämtad ur Ovid. Fasti, VI, v. 31, där den står i frågande form. De romerska kejsartitlarna, pius, felix etc. i underskriften, förekomma endast på denna av Peter d. Stores medaljer, även om han på en annan, som ej berör svenska förhållanden, kallas pater patriae (Iv. LVI). Kronogrammen i fränsidans omskr. samt i randskr. ge vart för sig MDCLLVIII. Ang. datum se nr 134. Liksom i fråga om Ljesnaja-medaljerna (se nr 131) är det här ej de rent ryska utan först de i utlandet grav. medaljerna, som beröra de av svenskarna lidna förlusterna, och detta i fullkomligt missvisande ordalag. Planen av slagfältet på fränsidan är ganska troget kopierad efter »Plan der Bataille bey Pultava so geschehen den 8 July MDCCIX». Theatrum Europæum XVIII, s. 298. K. Mk. i silv. B. 256, 38 (typen). Iv. XXIV, 3.

Kopior.

136 a). Åts. I huvudsak lika med den på orig., men sign. c.
ю. р. (S. Ju. R.).

Fråns. Lika med den på orig. och möjligen präglad med samma stamp.

Åtsidan (möjligen även fränsidan) grav. av S. Judin. Iv. XXIV, 3 a.

136 b). Åts. Av samma stamp som den på 136 a).

Fråns. I huvudsak lika med den på orig. m. u. av Herculesfiguren, som är av helt annan och bättre teckning. Under avskärn.: c. ю. (S. Ju.).

Grav. av S. Judin. K. Mk. i silv. Iv. XXIV, 3 b.

136 c). Åts. Av samma stamp som den på 136 a).

Fråns. I huvudsak lika med den på 136 b), men i st. för dess sign. står över avskärn. I.G.I.

Grav. av S. Judin och J. G. Jaeger. K. Mk. i br. Iv. XXIV, 3 c.

137. Åts. PETRUS ALEXIEW. MAGN. RVSS. ZAAR. Bröstb. h. PL. XXX.
med lagerkrans, tätt besatt med bär, halskrås, rustning, vars harnesk är ornerat i ränder, samt mantel, hopfäst över bröstet och tillbakakastad över axlarna.

Fråns. VICIT FORTUNÆ ATQUE HERCULIS AEDEM. Tempelfasad med tre av pilastrar skilda rundbågsnischer; i den mellersta ett

brinnande altare, och i sidonischerna statyer av Fortuna och Hercules. På arkitraven romersk ryttarstaty (tsar Peter) mellan trofégrupper. I avskur. fält: OB DEVICTOS SYECOS | AD PVLTA. MDCCIX | D. 29. IVN. ST. V.

D. 45 mm. Medalj, grav. av samtida, möjligen holländsk gravör och slagen av samma anledn. som nr 134. Porträttbilden ytterst konventionell, och datum oriktigt. Frånsidans omskr. är hämtad ur Juven. Sat., XIV, v. 90, där det beskrives, hur praktén i romarnas marmorbyggnader överträffade såväl Fortunas tempel i Praeneste som Hercules' i Tibur. K. Mk. i silv. B. 257, 42. Iv. XXIV, 4.

138. Åts. Av samma stamp som den på nr 129 b.

Fråns. Slagfältet med i förgr. en flod, betecknad BORISTHENES (Dnjepr), på vars strand ett rytterianfall göres mot ett kanonbatteri, i vars skydd fotfolk är uppställt; längre bort pågå infanteristrider, och i fonden t. h. ses Poltava inom befästningar och med överskriften: PVLTA. På flodstränderna: INTERNECIONIS. TERMINVS | 1709.

D. 30 mm. Medalj, slagen av samma anledn. som nr 134. o. ff. Ang. gravören och porträttbilden se nr 129 b. Frånsidan ger en oriktig bild av slagfältet, även om med Boristhenes (Dnjepr) avsetts Vorskla-floden. Sst., s. 650. Iv. XXIV, 5. Kopia.

PL. XXX. 138 a). Åts. Tsar Peters bröstb. h. med lagerkrans, halsbinda, rustning med lejonmaskaron på axelstycket, mantel överströdd med kejsarörnar samt ordensband. På manteln, t. v.: C: Ю (S. Ju.).

Fråns. Lika med den på originalet.

Grav. av S. Judin. K. Mk. i silv. Iv. vid XXIV, 5.

PL. XXXI. 139. Åts. Av samma stamp som den på nr 113.

Fråns. IVSTISSIME TRIVMPHAT. Romersk triumfator (tsar Peter) styr en kvadriga över på marken liggande troféer, bland vilka en sköld och en fana, båda med svenska vapnet Tre kronor. I avskur. fält: OB SVECOS | DEVICTOS | MDCCIX.

D. 32 mm. Medalj, grav. av Chr. Wermuth och slagen av samma anledn. som nr 134 o. ff. Frånsidans bild är hämtad från de romerska kejsarmyntén, där den fr. o. m. Augustus ofta förekommer. K. Mk. i bly (avgjutn.). B. 258, 43. Iv. XXIV, 7.

PL. XXXI. 140. Åts. PETR9 ALEXEW. D. G. RVSS. M. CZAR. Bröstb. h. i nedsänkt oval; mantel draperad över den nakna barmen.

Fråns. COLLECTAS DISCERPIT. Drake med lyfta vingar och ringlande stjärt, stående åt h. söndersliter en lagerkrans, medan marken är täckt av kvistar. I avskur. fält: DEL. SVEC. EXERC. | AD PVLTAW. 17. IVN. | 1709.

D. 21 mm. Medalj, grav. av Chr. Wermuth (ej sign.) och slagen av samma anledn. som nr 134 o. ff. Iversen betvivlar, att Wermuth utfört medaljen, vilket dock framgår av hela arbetet. Den synnerligen obetydliga medaljen erbjuder ett ovanligt exempel på, att segraren framställs under bilden av en drake, en roll som eljest vanligen tilldelats den besegrade (jfr dock nr 168). K. Mk. i silv. B. 257, 39. Iv. XXIV, 6.

141. Åts. CAROLVS XII. D. G. REX SVEC. Brösth. h. inom oval, profilerad ram; romersk rustning med mantel.

Fråns. FID CORONICIDIVM. Örn med spira och riksäpple slungar åskvigar över en på marken liggande sköld med svenska vapnet Tre kronor. I avskur. fält: FVG. SVEC: | PVLTOWA | $\frac{1}{2}$ IVN.

D. 22 mm. Medalj, grav. av Chr. Wermuth (ej sign.) och slagen av samma anledn. som nr 134 o. ff. Att Wermuth ej här signerat, berodde sannolikt på, att han i fråga om smädliga medaljer mot suveräner, vilkas bevdgenhet han önskade bevara för andra tillfällen, stundom iakttog detta försiktighetsmått. Av här ifråg. medalj använde han sedermera åtsidan för de medaljer över Karl XII:s vistelse i Turkiet, vilka enl. hans uppgift till Berch blivit »inventerade af en Svensk Cavailler, hvilken han ville minnas hette von Höpken» (Hild. I, 566, 149). Frånsidans kronogram ger MDCCVIII. Den dubbla dateringen är oriktig, då d. 27, som återger i Ryssland gällande g. st., uppfattats som n. st. Frånsidan finnes ibland hopslagen med motsvarande på följ. nr (B. 257, 40). K. Mk. i silv. Jfr Groschen-Cab., III, 241, 159.

142. Åts. Av samma stamp som den på föreg. nr.

Fråns. NON LAVRI FVLMINA TERRENT. Pyramid, omvirad av lagerkvistar och uppbärande svenska vapnet Tre kronor, träffas av blixten. I avskur. fält: TOT ABSTVLIT VICTORIAS | VNA AD PVLTA-VAM | 17 IVL. 1709.

D. 22 mm. Medalj, grav. av Chr. Wermuth och slagen av samma anledn. som nr 134 o. ff. Ang. åtsidan se föreg. nr. Dateringen oriktig såväl till dag som månad. Såsom vid föreg. nr är nämnt, äro dessa båda medaljers frånsidor ibland hopslagna. B. vid 257, 40.¹

¹ Den obetydliga medaljen har gjorts till föremål för en uppsats »Nummus Pultavensis» (Miscella Litteraria, Strassburg 1770) av den lärde filologen Jer. Jac. Oberlin, som påpekar, att medaljens upphovsman säkert ej varit okunnig om den av Plinius (Hist. Nat. II, 56 och XV, 40) lämnade uppgiften, att blixten aldrig slog ned på lagerträdet, något som medaljören nu velat visa ej gällde Karl XII:s lagrar. Berch

143. Åts. PETRVS ALEXIEW M. D. TZAR. M. D. MOSCOV. Brösth. h. med rustning, fjällharnesk och brämad mantel med agraff på bröstet. På armavsk.:)—(

Fråns. PIETATE ET FORTITVDINE. S. Göran, i romersk dräkt med fladdrande mantel till häst åt v., sänker lansen i gapet på en hopkrupen drake, vars stjärt rör sig i konvulsiviska vindingar. Randskr.: IVSTIOR ALTER NEC PIETATE FVIT NEC BELLO MAIOR.

D. 45 mm. Medalj, grav. av G. Hautsch och av Iversen på, som det tyckes, goda skäl hänförd till Poltava-segern. Frånsidans bild ingår som hjärtsköld i storfurstendömet Moskvas vapen och förekommer även på ryska mynt (kopek) under Peter d. Store etc. S. Göran med draken är f. ö. ett ofta utnyttjat motiv på såväl mynt som medaljer. Bland dessa hava Mansfeld-grevarnas talrar på 15- och 1600-talen samt de i Kremnitz på 1600-talets slut präglade talerformade medaljerna fått en egendomlig kulturhistorisk betydelse, enär de in på vår tid varit ivrigt eftersökta som krigsamuletter. De engelska sovereign- och crown-präglingarna fr. o. m. Georg III (1817) till våra dagar bära även denna symbol, ehuru i Benedetto Pistruccis strängt klassiska stil. Randskriften är hämtad ur Verg. Aen. I, v. 544—45. Iv. XXIV, 8.¹

144. ВЪ ЦАРСТВОВАНИЕ АЛЕКСАНДРА I . ПОВѢДИТЕЛЮ ПРИ ПОЛТАВѢ (Under Alexander I:s regering till segern vid Poltava). Peter d. Stores lagerkrönta huvud h. Nedtill: C. LEBERECHT F.

Fråns. ПОЛТАВСКОЙ ПОВѢДЪ 27го ІЮНЯ 1709го ГОДА (Till minne av segern vid Poltava d. 27 juni 1709). Kolonn, krönt av en örn med lagerkrans i näbben och blyxtknippe i klorna. Omkring monumentet ett staket. I avskur. fält: ВОЗДВИГНУТЬ 1809 ГОДА (Uppfört år 1809). På avskärn.: C: Meisner. F:

D. 58 mm. Grav. av C. Leberecht. Iv. vid. XXIV.

citerar visserligen Oberlin (Oberlein), men hänvisar till Lucretius, De rerum natura, III, v. 74. I denna läses v. 74, 75: Consimili ratione ab eodem saepe timore — macerat invidia (Likaledes av samma fruktan pinar dem ofta avunden). Överensstämmelsen tycks ej vara påfallande, men någon misskrivning torde ej föreligga, ty, om än Lucretius ägnat v. 160—424 i 6:te boken åt åskans och blyxtens förklaring, har han intet att berätta om deras eventuella maktlöshet mot lagern. Vad här ifråg. medalj beträffar, tyckes den vara närmast inspirerad av Turennes dödsmedalj 1675 (Loon, III, s. 162).

¹ Till det 1809 firade 100-års minnet av Poltava-segern lät Alexander I vid Poltava upprepa ett minnesmärke över Peter d. Store, varöver följ. officiella medalj blev slagen.

KAPITULATIONEN VID PEREVOLOTJNA D. 1 JULI 1709.

Spillrorna av den vid Poltava slagna hären, till vilken trossen och de i striden ej deltagande kavalleri-posterna slutit sig, fördes söderut, den enda väg som stod dem öppen, ned mot Dnjeprs och Vorsklas sammanflöde. Härens utsikt till räddning låg i en övergång av endera av dessa floder, och Karl XII:s avsikt tyckes först hava varit, att den skulle försiggå över Vorskla in i Tatariet, där konungen trodde sig kunna påräkna understöd. En eventuell övergång över Dnjepr ansågs erbjuda större svårigheter, men ingångna underrättelser gävo vid handen, att även detta låte sig göra vid Perevolotjna, Saporogernas av rysarna brända stad, belägen i själva kilen, där floderna sammanfalla. Då någon bestämd order ej kunde erhållas av den febersjuka konungen valdes den senare vägen och efter tvenne dygns ansträngande marscher, under vilka största delen av trossen hade måst offras åt lågorna, och dess hästar fördelas på folket, befann sig armén med den av strapatser och sårfeber utmattade konungen vid Perevolotjna. Här visade det sig omöjligt att uppbringa material till truppernas förande över Dnjepr, och endast med svårighet lyckades man förmå Karl XII att natten till d. 1 juli lämna armén och med en fåtalig eskort sätta sig i säkerhet på andra sidan floden. Konungen hoppades över steppen kunna gå vidare fram till Otjakow, där trupperna, efter att hava övergått Vorskla och tågat genom Tatariet, skulle tillstöta.

Medan generalen greve Adam Ludvig Lewenhaupt, som nu innehade överbefälet, träffade anstalter till arméns förande över Vorskla, började ryssarna, strax efter konungens avfärd, visa sig på en höjd i närheten. Den styrka, som tsaren sändt till svenskarnas förföljande, anlände i två etapper om 5- och 4,000 man under befäl av furst Alexander Mensjikov. Ryssarnas underlägsenhet i antal tycktes giva hopp om ett genombrott, men Lewenhaupt ansåg, att modlösheten och den starkt undergrävd disciplinen vunnit alltför stor terräng bland det uttröttade manskapet, för att hären åter skulle kunna drivas till en i dess ögon hopplös strid. Känslan av, att bakom Mensjikov stod den ryska armén obruten, och att en flodövergång i bästa fall skulle föra armén utan förråd och ammunition in i ett okänt land, gjorde sig även gällande, och ehuru enstaka röster höjdes för att våga det yttersta, utföll dock den omröstning Lewenhaupt lät anställa bland regementscheferna för antagande av det kapitulations-fördrag Mensjikov låtit överlämna. Enligt detta gav sig hela armén d. 1 juli fången och fördes tillbaka till Poltava.

Redan på en medalj över Poltava-slaget hade den svenska arméns undergång förhärsligats, men även Perevolotjna fick sin minnespenning, på vilken tsaren ej försummade att, i likhet med vad som skett efter Ljesnaja-slaget, utsetta Lewenhaupts namn.

145. Åts. Av samma stamp som den på nr 132.

Fråns. OPERIS VICTORIA FINIS. Minerva med plymascherad hjälm, PL. XXXI.
lans och sköld sittande bland troféer; på den ovala skölden: CAPTO |

LÖWEN | HAVPT | CVM RESI | DVIS. I förgr. t. v. en flodgud, ur vars urna strömmar vatten, varå: NIEPPER. FL. I avskur. fält: AD PEREVOLOCAM—O3. IVN. MDCCIX. Därunder en stjärna.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över den svenska arméns kapitulation vid Perevolotjna d. 1 juli 1709. Liksom å Ljesnaja-medaljen (se nr 131) är det Lewenhaupts namn, som här särskilt framhålls. Från sidans omskr. är hämtad ur Ovid. Met. VI, v. 82 (Egentl. operi victoria finis). Datum 03 jun. felgrav. för 30, anger i Ryssland gällande g. st. K. Mk. i tenn. B. 257, 41. Hild. Ensk. 95, 5. Iv. XXV.

Kopior.

145 a)—d) av samma gravörer, som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XXV, a—d. Nr 145 c) av T. Ivanov, K. Mk. i silv. Hild. Ensk. 95, 5 a. Samtliga kopior hava datum rättat till 30.

FREDRIK IV SLUTER UNDER ÅR 1709 ALLIANS MOT SVERIGE OCH LANDSTIGER I SKÅNE.

Hösten 1708 hade Fredrik IV under namn av greven av Oldenburg företagit en rekreationsresa till Italien, vilket gav konungen tillfälle att på återvägen 1709 besöka August II i Dresden och med honom avsluta ett offensiv-fördrag mot Sverige d. 18 juni. På inbjudan av Fredrik I begåvo sig de båda monarkerna därefter till Berlin, där en defensiv-allians avslöts mellan de 3 rikena d. 5 juli. Sedan tsar Peter biträtt det dansk-sachsiska fördraget genom överenskommer i Thorn d. 10 okt. och Köpenhamn d. 12 s. m., beslöt sig Fredrik IV för att börja kriget mot Sverige, och under befäl av generalen greve Kristian Ditlev Reventlow styrde den danska flottan med de för landstigningen avsedda trupperna d. 1 nov. mot skånska kusten. Följande dag anlände konungen, åtföljd av sin gemål, ombord på ett örlogsskepp, gick med trupperna i land vid Råå och tog in i en fiskarstuga. Natten till d. 5 besattes Hälsingborg, varefter Fredrik IV flyttade över dit och tog sin bostad hos en rådmän Schlyter, som särskilt lagt sin danskvänlighet i dagen. I slutet av månaden återvände konungen till Själland och gjorde därefter endast ett kort besök i Hälsingborg i februari, utan att invänta den batalj, som tycktes vara förestående.

PL. XXXI. 146. Åts. TRIANGV-LVS MAIE-STATICVS. Liksidig triangel, i vars vinklar äro inställda 3 lagerkrönta huvud med följ. inskrifter längs triangelns yttersidor: FRIDERICVS ∧ REX BORVSS: — FRIDERICVS ∧ AVG. REX POL: — FRIDERICVS ∧ REX DAN: & N:

Fråns. 10-radig inskr. QVOD TRES | IN AMPLEXVS | MVTVOS COIERINT | REGES | TANQVAM REGIVM TRIVM | FRIDERICORVM |

139

140

139

145

147

146

148

149

RESERVATVM AETAS NOSTRA | NOTET, POSTERITAS | ADMIRETVR. |
MDCCIX. I underk. GROSKURT F.

D. 44,5 mm. Medalj, grav. av H. P. Groskurt och på sachsiskt initiativ slagen över den i Berlin d. 5 juli 1709 ingångna defensivalliansen mellan Fredrik I av Preussen, Fredrik August I (August II) av Sachsen och Fredrik IV av Danmark. Fördraget, som innehöll ömsesidig garanti för kontrahenternas områden och förbindelse från Preussens sida att förhindra svenskarnas marsch genom detta land, var obestriddligen riktat mot Sverige, om än »den majestätiska triangeln», som medaljen framställer, först 1715 kunde beteckna en öppen offensiv-allians (se nr 188). K. Mk. i silv. B. 258, 44. Cz. 2641.¹

Varianter.

146 a). Åts. Lika med den å originalet, m. u. av att Fredrik Augusts namn återges: FRIDERICVS ^ AVGVST: REX.

Fråns. Av samma stamp som den på orig. Cz. 2640.

146 b). Lika med originalet. Saknar signatur.

D. 36 mm. D. M. 644, 125 a.

147. Åts. IMMOTA. AST NON SINE MOTV. Femuddig stjärna i strålglans; i dess mitt Fredrik IV:s krönte namnchiffer, och på dess uddar följ. inskr.: DANIA. — ITALIA. — SAXON. — BORVSS. — SCANIA. I avskur. fält: OMNIBVS. ILLVXIT. A. MDCCIX. PL. XXXI.

Fråns. 9-radig inskr. DEO | SOSPITATORI | PRO SALVTE | AVGVSTISSIMI REGIS | PRINCIPIS OPTIMI | VOTA SOLVTA | ITERVMQ: FACTA | CAL IANVARI | A:M. DCCX. Nedtill: W. F.

D. 39 mm. S. k. nyårsmedalj för 1710, grav. av Chr. Wermuth och slagen till Fredrik IV:s ära. Såsom en orubblig, men dock ej orörlig stjärna hade konungen, enl. medaljinskriften, under föreg. år bestrålat Danmark, Italien, Sachsen, Preussen och Skåne. K. Mk. i silv. B. vid. 258, 44. D. M. 646, 135.

Se dessutom s. 152.

ELBINGS KAPITULATION D. 28 JAN. 1710.

Elbing hade d. 30 nov. 1703 öppnat sina portar för Karl XII, som där inlagt en svensk besättning, varefter staden alltsedan hållits besatt av svenskarna. I januari 1710 inneslöt staden av ryska generalmajoren F. H. v. Nostitz med

¹ En medalj, slagen över detta regentmöte jämte prinsessan Fredrika Sofia Wilhelminas samtidigt firade dop, vid vilket suveränerna voro faddrar, graverades av Chr. Wermuth med begagnande av åtsidans symboliska triangel etc., ehuru med andra inskrifter (Cz. 7794). Även 1710, då Fredrik I och August II, åtföljda av Preussens och Sachsens tronarvingar, besökte Leipzig, begagnade Wermuth denna triangel-åtsida för en medalj över det höga besöket (Thes. Num. 1710, s. 7).

några tusen man, och avsikten tycktes att börja med varit att svälta ut densamma, men d. 27 skredo ryssarna till anfall och gingo över de isbelagda löpgravarna gång på gång till storms, men kastades tillbaka. Nostitz hade dock lyckats med några hundra man sätta sig i besittning av förstaden, och medan fästningen följande dag angreps från denna sida, skaffade sig ryssarna genom en otillräckligt bevakad port inträde även i gamla staden. Kommendanten överstelöjtnant C. Jäger såg sig då nödsakad giva sig med den till omkring 800 man uppgående besättningen, den sista svenska styrka, som ännu befann sig på polsk mark.

PL. XXXI. 148. Åts. Av samma stamp som den på nr 104.

Fråns. ELBINGA MARTIALI INDVSTRIA CAPTA. Plan av staden Elbing, omgiven av murar och gravar samt genomfluten av floden med samma namn. I förgr. t. v. en flodgud, som under förskräckta åtbörder betraktar en t. h. sittande romersk soldat, vilken håller en stormstege i v. hand och med den h. slungar en brinnande bomb. I avsk. fält: DIE X. FEBR. | S. V. Randskr. ENSE PATENT PORTÆ CVM PESTE CADAVERA TERRENT.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över Elbings kapitulation d. 28 jan. 1710. Dateringen, som anges gälla g. st., är oriktig enl. såväl denna som n. st. Kronogrammet ger MDCLLVIII (MDCCX). Stadsplanen tyckes vara hämtad från en gravyr, syftande på Elbings besättande av svenskarna 1703 (Svenska hist. planscher, s. 197). Randskriften, som möjligen är citat efter någon nylatinsk författare, förekommer, som det tyckes med mera skäl, även på andra medaljer ur denna serie (150, 154 och 156). Att pesten, som dessa är vunnit en våldsam utbredning bland trupperna och i de belägrade städerna, särskilt rasat bland Elbings invånare, vilka efter kapitulationen utplundrades av ryssarna, tyckes nämligen ej varit fallet. K. Mk. i tenn. B. 258, 45, Iv. XXVII.

Kopior.

148 a)—d) Av samma gravörer som utfört kopiorna nr 104 a)—d. Iv. XXVII, a)—d. Nr 148 c) av T. Ivanov, K. Mk. i silv.

VIBORGS KAPITULATION D. 12 JUNI 1710.

Redan 1706 hade Viborg framgångsrikt motstått en rysk belägring, vilken påbörjades i närvaro av tsar Peter d. 12 okt., men snart hävdes, då ryssarna, som ledo under ogynnsam väderlek och av brist på livsmedel, bröto upp vid ryktet, att undsättning till de belägrade var på väg från såväl sjö- som landsidan.

Först när tsaren efter svenska huvudhärens förintande samt avslutandet av stillestånd med Turkiet blivit satt i tillfälle att odelat vända sina krafter mot

Östersjöprovinserna och Finland, återupptog han planerna mot Viborg, vilket som svensk fästning utgjorde ett hotande grannskap till det uppväxande S. Petersburg. Generalamiralen greve Fedor Apraksin sändes därför i mars 1710 över den tillfrusna Finska viken mot Viborg, i vars förstad Siikaniemi förtrupperna intågade d. 26, varvid en fåtalig svensk styrka nödgades draga sig tillbaka in i fästningen. Belägringen började därefter, och den fientliga elden åstadkom redan från begynnelsen stor förödelse. De skadade murarna blevo dock iståndsatta, och utbrutna eldsvådor släcktes gång på gång av det arbetsvilliga borgerskapet, medan den från Ivangorods tappra försvar kände kommandanten överste Magnus Stiernstråle med en garnison av endast 4,000 man genom utfall samt beskjutning från torn och vallar tillfogade ryssarna betydande förluster. Stiernstråles förhoppning att vid islossningen erhålla undsättning av svenska flottan gick ej i fullbordan, och i stället ankom d. 5 maj en galéreskader, lotsad genom det isfyllda havet av tsaren själv, varigenom nu proviant och krigsmateriel tillfördes ryssarna. Med tsaren kom nytt liv i belägringen, och efter återkomsten till S. Petersburg, dit tsaren avseglat d. 14, lät han under de följ. veckorna sända ytterligare förstärkningar, så att belägringshären slutligen uppgick till omkring 18,000 man. Trots den förödande elden från ett femtiotal kanoner och ett trettiotal mörsare, vilken kom murarna att rasa på flera ställen och lade domkyrkan samt flertalet av stadens hus i ruiner, avslög Stiernstråle upprepade gånger Apraksins uppfordran till kapitulation, varför denne beslöt att d. 9 juni gå till stormning, men erhöll order från tsaren att uppskjuta därmed, tills denne själv hunnit anlända. Stiernstråle insåg emellertid nu lönlösheten av att fortsätta försvaret med en garnison, som hopsmält till omkring 1,400 tjänstbara män, för vilka ammunitionen dessutom började tryta, och begärde därför d. 10 ackord. Detta beviljades efter tsarens ankomst natten till d. 12 och underskrevs följande afton, varvid svenskarna tillförsäkrades fritt avtåg under vapen, samt borgerskapet frihet och skydd. Tsaren, som i brev till sin gemål betonade, att »ett starkt värn för S. Petersburg nu blivit uppfört», gjorde d. 14 sitt högtidliga intåg och mottog därvid stadens nycklar. D. 18 hölls i hans närvaro gudstjänst i lägret, och segersalvor avlossades med kanoner och handgevär, varefter belöningar utdelades och stora festligheter ägde rum. D. 23 återvände tsaren till S. Petersburg, och vid det triumftåg, som där anordnades på första årsdagen av Poltava-segern (d. 27 enl. rysk tid), medfördes de femtionio standar och fanor, som erhållits i Viborg. I strid mot kapitulationsbestämmelserna kvarhölls garnisonen under olika förevändningar, och med undantag av sjuka och sårade bortfördes befäl och manskap såsom fångar till Ryssland. Samtida uppgifter, att borgerskapet tvingats överflytta till S. Petersburg, hava i senare tid blivit bestridda, om än ett avsevärt antal kvinnor och barn, av stadens lösa befolkning, bortfördes som slavar. Däremot nödgades invånarna i början av juli avlägga trohetsed till tsaren, ehuru Viborg först 1721 formligen avträdades av Sverige.

149. Åts. Av samma stamp som den på nr 104.

PL. XXXI.

Fråns. OCCVPAT AVDENTEM. OVID. Plan av Viborg med om-

givningar. Från batterier såväl i v. på Siikaniemi-halvön som i s. beskjutes staden. I luften svävar en trana, över vilken en örn stör-tar sig. I avskur. fält: WIBVRGVM EXPVG | D. 14. IVN. S. V: Randskr.: TAM MVLTA IN TECTIS CREPITANS SALIT HORRIDA GRANDO. VIRG.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över Viborgs kapitulation d. 12 juni 1710. Frånsidans omskr., hämtad ur Ovid. Met. VIII, v. 399 (egentl. audacem), ger kronogrammet MDCCVV. Fortifikationsplanen överensstämmer noga med den av kaptenen Ph. Schultz (Nordencreutz) samma år uppgjorda. Inskriften i avskur. fält är ej exakt, då Viborg ej stormades, och då kapitulationen ägde rum d. 11 enl. g. st. Den väl funna randskriften är hämtad ur Verg. Georgicon I, v. 449. K. Mk. i tenn. B. 259, 47. Iv. XXVIII.

Kopior.

149. a)—d) Av samma gravörer som utfört kopiorna nr 104 a)—d), Iv. XXVIII a)—d. Nr 149 c) av T. Ivanov, K. Mk. i silv. Frånsidan av c) har dessutom kopierats av F. Gass. Iv. vid XXVII, c.

RIGAS KAPITULATION D. 4 JULI 1710.

Efter sitt första fredsbrott mot Sverige med det misslyckade överrumplings-försöket av Riga i febr. 1700 hade August II sökt att genom en regulär be-lägring under de följande månaderna sätta sig i besittning av staden och där-vid lyckats bemäktiga sig skansen Cobron och fästningen Nymünde men vid underrättelsen om freden i Traventhal sett sig föranlåten häva belägringen.

Rigas befästningar, som lidit mycket av bombardemanget, hade försumrats under de följande krigsåren och befunno sig i ett föga tillfredsställande skick, då ryssarna hösten 1709 skredo till angrepp, varjämte såväl artilleripjäser som ammunition och livsmedel knappast förefunnos i tillräckliga mängder. Vid ryk-tet, att generalfältmarskalken Boris Sjeremetjev i sept. brutit upp med 40,000 man för att gå mot Riga, hade emellertid generalguvernören greve Nils Strom-berg skyndat dit för att leda försvaret med den besättning av 10,000 man, som sammandragits utav vad som ännu fanns kvar av svenska trupper i Livland. Un-der följande månad kom fienden allt närmare, d. 3 nov. var staden fullkomligt innesluten, och d. 9 ankom belägringsartilleriet. Följande dag anlände tsar Peter på hemfärden från Poltava för att vistas någon tid i lägret, och d. 15 på morgonen inledde han beskjutningen med att själv avfyra de 3 första bom-berna, för vilka bl. a. S. Peterskyrkan föll ett offer. Hela vintern och påföl-jande vår fortfor belägringen med större eller mindre ihärdighet, och ehuru ryssarnas eld med framgång besvarades, och avsevärda förluster tillfogades dem genom flerfaldiga utfall, åstadkom dock den fientliga beskjutningen ofantliga skador i staden, där ett av citadellets torn sprang i luften, varvid delar av

murarna jämte en mängd byggnader instörtade. Från Sverige ankommo ett par gånger under försommaren, mindre förstärkningar, men nöd och farsoter härjade bland besättning och borgerskap, och ställningen blev nästan ohållbar, då ryssarna d. 4 juni började en våldsamt beskjutning med mörsare, vilka beräknas hava inkastat 7,000 bomber, varigenom staden förvandlades till en grushög. D. 11 uppfordrades Stromberg att giva sig, men gav efter ett par dagars betänketid nekande svar, varpå ryssarna började bombardera med brandkulor och företogo en stormning d. 20, som dock blev tillbakalagen. Stromberg såg sig nu nödsakad begära vapenstillstånd, vilket beviljades på 2 dagar, och under trycket av det i staden och fästningen rådande missmodet, som länge underblåsts av ryska stämplingar, erbjöd han sig d. 28 att underhandla. Förhandlingar upptogs och pågingo d. 1—3 juli, varefter kapitulationen underskrevs d. 4, och beviljades enligt denna fritt avtåg för garnisonen, vilken nu sammansmält till 5,000 man, av vilka 2,000 sjuka. D. 5 juli satte sig ryssarna i besittning av staden, och d. 14 hyllades Sjeremetjev av adeln och borgerskapet med överlämnande av stadens gyllene nycklar. Tvärt emot det slutna fördraget kvarhölls Stromberg som fånge, och flera regementen tvungos gå i rysk tjänst. Tsar Peter, som alltjämt bevarade minnet av det reserverade mottagande, greve Erik Dahlberg berett honom i Riga på genomresa till utlandet 1697, och vilket han även återopat i krigsförklaringen till Sverige, skrev till furst Mensjikov: »Jag tackar Gud, som förlänat mig att hämnas på denna fördömda stad».

150. Åts. Omskriften lika med den på nr 105.

PL. XXXII.

Fråns. RIGA REDIT RVSSIS APTO CERTAMINE CASTRIS. Utsikt från ö. över Riga med omgivningar. I förgr. ryssarnas förskansningar samt ett mörsare- och två kanonbatterier, från vilka staden beskjutes. I avskur. fält: CAPTA DIE VIII. IVL. | SV. Randskr. samma som på nr 148.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över Rigas kapitulation d. 4 juli 1710. Om »redit» i frånsidans omskr., vars kronogram ger MDCCVIII (MDCCX), tages i ursprunglig betydelse av »återvänd», är detta missvisande, då Riga, ehuru hotat av ryssarna på 1550-talet och belägrat av dem 1656, aldrig förut varit i rysk besittning. Datum, som anges gälla g. st., är oriktigt. K. Mk. i tenn (även ett ex. med samma åtsida som den å nr 104). B. 259,48. Iv. XXIX, 1.

Kopior.

150 a)—d) av samma gravörer som utfört kopiorna nr 104 a)—d). Iv. XXIX, a)—d. Nr 150 c) av T. Ivanov, med fråns. grav. av M. Kutschkin, K. Mk. i silv. XXIX, c.

151. Åts. Av samma stamp som nr 97.

PL. XXXII.

Fråns. REPETITA VICE FORTIVS. Utsikt mot en stadsmur, i vilken en framför densamma uppställd murbräcka med vädurshuvud

slagit en stor bräsch. I avskur. fält: CAPTA A MOSCOVITIS | RIGA
D. $\frac{1}{2}$ IVLII | 1710.

D. 33 mm. Medalj, av sachsiskt eller möjligen holländskt ursprung, slagen av samma anledn. som föreg. nr. Frånsidans bild tyckes vara hämtad ur ett i Amsterdam 1705 utgivet, obetydligt arbete »Symbola et emblemata cura atque auspiciis —.— imperatoris —.— Petri Alexeidis —.— excusa, s. 81, nr 240. Av den mängd emblem, som återges i sagda verk, är detta det enda, som återfinnes på någon av tsar Peters medaljer. Kanske kan man häruti spåra en personlig önskan av tsaren att på det efterlängtrade besittningstagandet av Riga tillämpa ifrågakvarande symbol för ett oförtrutet arbete. Redan 1688 hade f. ö. denna bild blivit anbragt på en medalj över borgmästaren i Amsterdam Nicolaus Witsen (Cat. 1425), vilken tsaren lärt känna under vistelsen i Holland 1697, och med vilken han sedan stod i korrespondens. Dateringen oriktig, så framt ej Sjeremetjevs hyllning, d. 13 g. st., avses, ehuru även i detta fall d. 22 n. st. är felaktigt. K. Mk. i bly. B. 259,49. Iv. XXIX, 2.¹

NYMÜNDES (DÜNAMÜNDES) KAPITULATION D. 10 AUGUSTI 1710.

Under belägringen av Riga 1710 hade ryssarna redan i februari blockerat Nymünde, men först efter stadens fall d. 4 juli, avdelades general Buck med 2,000 man mot sagda fästning, som nu utsattes för en våldsam beskjutning. Nymündes försvarsverk hade på sista tiden blivit satta i gott skick, men blockeringen hade uttömt förråden, och liksom i Riga rådde stor sjuklighet bland besättningen. Den förödande elden från fiendens kanoner och mörsare hade jämte pestens härjningar till sist så decimerat garnisonen, att artilleriet ej längre kunde betjänas, och då någon utsikt till undsättning ej förefanns, nödgades kommandanten, överste Carl Adam Stackelberg, d. 10 augusti kapitulera mot fritt avtåg för de 45 man, som ännu voro i livet. Stackelberg, som blivit ålagd

¹ Över 100-årsminnet 1810 av Rigas kapitulation slog staden följ. officiella medalj.
PL. XXXII. 152. Åts. ILLI APERIEBANTUR URBIS PORTÆ TIBI PATENT CIVIUM CORDA. Peter den stores och Alexander I:s lagerkrönta huvud ställda mot varandra; över tsar Peters huvud en av en stjärna bestrålad murkrona. Nedanför bilderna 1710. och 1810. I avskur. fält: EX VOTO PUBL. SÆCULARI | PRIMO SUBJECTIONIS | D. 4 IUL. 1810. På avskärn.: C. de LEBERECHE. F.

Fråns. PAX ET SALUS. Utsikt över Riga med Duna-floden, på vilken ett antal fartyg. Över staden svävar ryska kejsarörnen med lager- och palmkvist i näbben samt ett ymnighetshorn i klorna; i förgr. Rigas vapen, uppburet av örnar. I avsk. fält: C. de LEBERECHE. F.

D. 56 mm. Grav. av C. de Leberecht. Enl. dateringen på denna officiella medalj, d. 4 g. st., är det således ryssarnas besittningstagande, d. 5 sv. t., och ej kapitulationen, d. 4 sv. t., som betraktats såsom minnesdagen. K. Mk. i silv. Iv. s. 33.

150

151

152

151

153

154

att spränga fästningen, i händelse den ej kunde hållas, verkställde visserligen ej denna befallning, men vann dock erkännande för det tappra, ehuru hopp-lösa försvaret. Sedan Nymünde med Livland blivit avträdd till Ryssland i Nystad-freden 1721, blev dess officiella namn Dünamünde.

153. Åts. Av samma stamp som nr 104.

Fråns. CESSISTIS PARITER BENE MOSCHIS OSTIA DVNÆ. Plan PL. XXXII.
av Nymündes fästning, kringfluten av Düna och Bolderaa, vilkas riktning anges med 2 pilar. T. v. i förgr. en vilande flodgud med ett roder i v. hand samt stödd mot 2 urnor, ur vilka vattnet strömmar. I avskur. fält: DVNAMVNDATA CAPTA | 15. AVG. S. V. Randskr. samma som på nr 105 m. fl.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över Nymündes kapitulation d. 10 aug. 1710. Frånsidans omskr. ger kronogrammet MDCCVIII (MDCCX). Dateringen, som anges gälla g. st., borde varit d. 9 aug. K. Mk. i tenn. B. 259, 50. Iv. XXX.

Kopior.

153 a). Med den åtsida, som förekommer på müllermedaljen nr 105, kopierad utan sign. (se nr 112 a). Iv. vid. XXX.

153 b)—e). Av samma gravörer som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XXX, a—d. Nr 153 d) av T. Ivanov med frånsidan kopierad av W. Besrodny, K. Mk. i br. Åtsidan av 153 b) sammanslagen med frånsidan av c) av sign. I K, finnes även i K. Mk. i silv.

PERNAUS KAPITULATION D. 12 AUG. 1710.

Från de ryska trupper, vilka sommaren 1710 inneslöt Nymünde, detachades generallöjtnant R. F. Bauer till Pernau, vars belägring började i slutet av juli. Stadens befästningar voro i gott stånd, och försvaret leddes med tapperhet och nit av kommandanten överste Jakob Herman v. Schwengeln, men pestens härjningar bland garnisonen och borgarna samt brist på livsmedel nödgade honom att d. 12 aug. uppgiva staden med den till 900 man hopsmälta besättningen.

154. Åts. Av samma stamp som nr 104.

PL. XXXII.

Fråns. REMEANTE DIE VICTRICIA SIGNA.SIL. Minerva med svärd i h. hand samt lagerkvist och murkrona i den v., står invid ett postament, från vilket en plan över Pernau inom murar och utanverk nedhänger. I avskur. fält: PERNAVIVM | CAPT. D. 21. AVG. | ST.V. Randskr. samma som på nr 148 m. fl.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över Per-naus kapitulation d. 12 aug. 1710. Frånsidans omskr., vars kronogram ger MDCCVIII (MDCCX), är hämtad ur Sil. Ital. Punica XV, v. 811. Datum, som anges gälla g. st., är oriktigt som å flertalet av Müllers medaljer. K. Mk. i tenn. B. 259, 51. Iv. XXXI.

Medaljen förekommer även med åtsidor av nr 105 och 132. Iv. vid. XXXI. Kopior.

154 a)—d) av samma gravörer som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XXXI, a)—d. Nr 154 c), med åtsida av T. Ivanov, har fråns. kopierad av S. Judin. K. Mk. i silv. Originalets frånsida förekommer även sammansla-gen med en åtsida, som Judin graverat för en kopia av Karlowitz-medaljen 1699 (Iv. X. c). K. Mk. i br. Iv. XXXI e.

KEXHOLMS KAPITULATION D. 8 SEPT. 1710.

Belägna på holmar i Vuoksens utlopp i Ladoga ansågos Kexholms stad och slott tämligen skyddade, men stadens befästningar voro svaga, och när överste Johan Stjernschantz våren 1710 blivit nämnd till kommendant, blev hans första åtgärd att vidtaga nödvändiga förstärkningar.

I början av juli s. å. började emellertid ryssarna redan att nalkas, dels från landssidan, dels från flodmynningen, dit de överförts av några fartyg, varvid Stjernschantz lät riva stadens alla träbyggnader samt beredde sig att med den fåtaliga besättningen, 600 man, sätta sig till kraftigt motvärn. D. 11 s. m. ökades de fientliga trupperna med en från Apraksins armé avdelad styrka under befäl av generalmajoren Robert Bruce, vilken slog läger n. om staden, och utanför hamnen lade sig några krigsfartyg, så att Kexholm nu var inne-slutet av omkring 6,000 man. Genom flera utfall samt ihärdig beskjutning från murarna sökte Stjernschantz hejda belägringsarbetena, och då Bruce d. 16 uppfordrade fästningen, erhöill han ett obetingat avslag. Ryssarna öppnade då en våldsam kanonad, vilken dag och natt fortsattes och åstadkom stor förö-delse på vallar, murar och bastioner. Till början av sept. ansågos omkring 8,000 kastkroppar hava slungats mot befästningarna, och ehuru garnisonen en tid lyckades nödtorftigt reparera uppkomna skador, var det tydligt, att fienden, alla ansträngningar till trots, i längden ej skulle kunna hejdas. När härtill kom, att ammunitionsbrist hotade, och att en av bastionerna var nära att genombrytas, nödgades Stjernschantz d. 6 sept. begära stillestånd, vilket följdes av d. 8 un-derskriven kapitulation. Den starkt hopsmälta garnisonen uttågade d. 25 och överfördes till Savolaksgränsen.

155. Åts. Av samma stamp som den på nr 104.

PL. XXXIII.

Fråns. IMPERIO LAETI PARET CARELA GRADIVI. Plan över Kexholms stad och slott med kringliggande öar i Vuoksen samt

landremsan i n. v., på vilken ryssarnas förskansningar äro markerade. Tvenne av öarna äro befästa och omgivna av försänkningar, och på floden synas 2 riktpilar. T. h. i förgr. sitter en krigare i romersk dräkt invid en mörsare och håller en murkrona i lyft h. hand. Över staden: CARELA at. | KEXHOLM. I. avskur. fält: CAPTA 8. SEPT | ST.V. Randskr.: EXCVSSIT FOEDE PVPES ET CLASSE SVBEGIT.VIRG.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över Kexholms kapitulation d. 8 sept. 1710. Frånsidans omskr., som ger kronogrammet MDCLLVIIII (MDCCX), låter hela Karelen, som efter Kexholms fall ej kunde försvaras av svenskarna, böja sig under krigsgudens välde. Planen över Kexholm överensstämmer nog med en samtida fortifikationsplan (Riks. Ark.). Datum, som anges gälla g. st., borde i så fall vara d. 7. Randskriften, hämtad ur Verg. Aen. V. v. 794, är, oavsett felskrivningen EXCVSSIT för EXVSSIT, här alldeles meningslös och förefaller knappast riktigt väl vald för den medalj ur samma serie över sjöslaget vid Hangö-udd (se nr 181), på vilken den även är anbragt. Versen handlar näml. om de trojanska kvinnornas tillag att på Junos anstiftan skändligt sätta eld på Aeneas' skepp. K. Mk. i tenn. B. 260, 52. Iv. XXXIII.

Kopior.

155 a)—d) av samma gravörer som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XXXIII, a—d. Nr 155 c) av T. Ivanov, K. Mk. i silv.

ARENSBURGS KAPITULATION D. 13 SEPT. 1710 OCH ÖSELS DÄRPÅ FÖLJANDE BESÄTTANDE.

I mars 1710 gingo ryssarna över isen till Ösel och angrepo fästningen Arensburg, men tillbakaslogos av kommandanten överstelöjtnant Johan Appelbom. Då inträffat töväder hotade avskära ryssarna från fastlandet, drogo de sig därpå skyndsamt tillbaka, efter att likvisst hava satt eld på själva staden. Först i sept. visade de sig åter under befäl av major Örnghjelm, vilken av generallöjtnanten R. F. Bauer blivit sänd över med en från belägringstrupperna vid Reval avdelad styrka. I Arensburg rasade nu pesten, som bl. a. borttryckt även kommandanten, efter vilken överstelöjtnanten Otto Magnus Wolffelt övertagit befälet, och så snart ryssarna hunnit fram och uppbränt vad som fanns kvar av staden, skyndade Wolffelt att uppgiva fästningen d. 13 sept. 1710. Ryssarna satte sig därefter i besittning av hela ön och raserade Arensburg.

156. Åts. Av samma stamp som den på nr 104.

PL. XXXIII. Fråns. OESELIA INSVLA ITA IN FIDEM RECEPTA. Krigare i romersk dräkt (tsar Peter) med lagerkrans samt i v. hand kommandostaven utsträcker armarna mot en knäböjande kvinnlig figur med taggkrona (Ösel), som räcker honom en murkrona och en planritning över fästningen Arensburg. I avskur. fält: ARENSBVRGVM CAPT. | D. XV. SEPT. | S. V. Randskrift samma som på nr 148.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över Arensburgs kapitulation d. 13 sept. 1710 samt Ösels därpå följande besättande av ryssarna. Frånsidans omskr. ger kronogrammet MDCLLVIIII (MDCCX). Datum anges gälla g. st. och borde då vara d. 12. K. Mk. i tenn. B. 260,53. Iv. XXXII.

Kopior.

156 a)—d) Av samma gravörer som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XXXII, a—d. Nr 156 c) av T. Ivanov. K. Mk. i silv.

SJÖSTRIDEN VID KJÖGEBUKT D. 25 SEPTEMBER 1710.

Amiral-generalen greve Hans Wachtmeister, som erfarit, att en dansk-norsk flotta med en större konvoj transportfartyg var på återväg från Danzig, avseglade d. 22 sept. 1710 från Karlskrona med 21 linjeskepp och anträffade d. 25 sept. den fientliga flottan, som bestod av 30 linjeskepp och fregatter jämte ett fyrtiotal transportfartyg under befäl av amiralen Ulrik Kristian Gyldenlöve. Fienden, som drog sig in i Kjögebukten, angreps där av Wachtmeister, varvid ett av de största danska skeppen i stridens början råkade i brand och flög i luften. Den hårda vind, som rädde, hindrade emellertid svenskarna att fullt utnyttja sina kanoner, ett av deras skepp blev svårt skadat, och tvenne gingo på grund vid Dragör på Amager. Som vinden alltjämt ökade i styrka, måste de båda flottorna söka sätta sig i säkerhet, och medan danskarna höllo sig kvar inne i bukten, gingo svenskarna, efter att hava uppbränt en del av fiendens transportskepp, till ankars vid Amager. Följande dag fortfor stormen, och då de strandade linjeskeppen i följd härav ej kunde tagas från grundet, och danskarna börjat beskjuta dem från land med brandbomber, bärgade svenskarna besättningen och brände de båda skeppen. Dagen därpå lyckades svenskarna uppbbringa en från Danzig kommande transportflotta, till en del bestående av danska fartyg, vilka stuckos i brand, men då det syntes mindre rådligt att åter angripa danskarna i det trånga farvattnet i Kjögebukt, återvände Wachtmeister till Karlskrona.

PL. XXXIII. 157. Åts. FRIDERICUS. IIII. D. G. REX. DAN. NOR. V. G. Bröstb.

h. med fjällharnesk, prytt av Gorgon-huvud, samt mantel fäst med agraff över h. axel och elefantorden. Längs armavsk.: P. BERG. F.

Fråns. VENIT TUMIDA. VIDIT ATTONITA. FUGIT TREPIDA. Utsikt från n. över Kjögebukten med t. h. en konventionell bild av Köpenhamn och Amager, från vars udde tvenne skepp beskjutas med tre kanoner. I bukten 3 mindre fartyg, vilka tyckas stå i brand, samt en på två linjer förlagd flotta om 18 skepp, medan en annan om 23 skepp synes under bortsegling vid horisonten. I avskur. fält. på 4 rader: CLASSIS. SUEC. DEO. VINDICE. AUSIS | EXCIDENS. II. NAVIB. PRÆTOR. | SUB. AMAGRIA. COMBUST. | D. V. OCT. MDCCX. Därunder: P. B.

D. 60 mm. Medalj grav. av Peter Berg och slagen över sjöstriden i Kjögebukt d. 25 sept. 1710. Frånsidans bild, ehuru daterad d. 5 okt. (n. st.), återger en episod från följ. dag, då de två strandade skeppen besköts av danskarna och sedan brändes av svenskarna själva. Svenska flottans avsegling, vilken även framställes, ägde rum först några dagar senare, och den braskande överskriften, som tyckes vara inspirerad av Luc. Seneca's Hercules Oetaeus, v. 1024, är fullständigt oberättigad. K. Mk. i silv. B. 261,56. D. M. 647. 137.

REVALS KAPITULATION D. 29 SEPT. 1710.

Efter Arensburgs kapitulation var Reval den sista befästa ort, som svenskarna ännu innehade i Östersjöprovinserna. Under de sex år, som förflutit sedan ryssarna 1704 hotat med ett anfall, hade staden ej direkt oroats av fienden, och denna frist hade blivit använd till att förstärka de omfattande befästningar, vilka uppförts enligt Erik Dahlbergs plan, men vid krigets utbrott ej hunnit fullt genomföras. Även garnisonen hade ökats genom inkallande av i trakten förlagda trupper och uppgick till omkring 4,000 man, vartill kommo några hundra väpnade borgare. När tsaren 1710 började skicka trupper mot Reval, var staden sålunda i gott försvarsskick, om än bestyckningen ej motsvarade fästningsverkens utsträckning.

D. 15 aug. visade sig de första ryska trupperna på det i stadens närhet belägna Laaksberget, där överste Wassili Zotow slog läger med 3 dragonregementen jämte en brigad av 6 infanteriregementen, som här tillstötte. Tre dagar senare anlände ytterligare rytteri från Pernau-sidan och snart därefter från samma håll 6 dragonregementen under generallöjtnanten R. F. Bauer, som nu övertog befälet. Trots den ansevärdiga belägringsstyrkan var staden dock ej fullständigt innesluten, ty såväl från hamnen som landssidan mottog den förnödenheter ända intill mitten av september, och någon effektiv beskjutning igångsattes ej av fienden. Däremot ledo garnison och borgerskap mycket av

Zotows åtgärd att avskära den kanal, som ledde vatten till stadens kvarnar och huvudsakligen försåg den med dricksvatten. I början av aug. hade dessutom pesten utbrutit, och sedan trångboddheten ökats genom inflyttning av förstädernas invånare, vilkas bostäder nedbrutits eller uppbränts vid fiendens annalkande, spred sig farsoten med förfärande hastighet. De olidliga förhållandena drevo en del av befälet, med översten friherre Carl Nieroth i spetsen, att påyrka ett utfall, genom vilket ryssarna möjligen skulle kunna fördrivas från kanalen, och ehuru borgarna erbjödo sin medverkan, förklarade vice guvernören generalmajor D. F. Patkull planen utförbar och vägrade lämna sitt samtycke. Mellan Patkull och fienden utväxlades under tiden skrivelser, utan att befälet eller borgerskapet erhöill kännedom om deras innehåll, tills slutligen myndigheterna sammankallades d. 24 sept. och en skrivelse från furst Alexander Mensjikov föredrogs med en proklamation av tsaren till Revals invånare av d. 16 aug. De församlade utbådo sig någon betänketid, men redan d. 26 underskrevo såväl ridderskap och råd som Patkull och hans estländska och livländska befäl en förklaring, att en kapitulation var oundviklig, och de fåtaliga svenskarnas protester lämnades utan avseende. Underhandlingar inleddes därför med Bauer, och d. 29 undertecknades kapitulationen. Utan att ett enda skott avlossats från vallarna överlämnades nu staden till fienden, och spillrorna av den svenska besättningen, omkring 400 man, uttågade under flygande fanor och medförande 6 fältkanoner för att, jämte de övriga svenskar, som ännu funnos kvar i staden, inseppas på en svensk eskader, som dagen förut löpt in i hamnen.

För att försäkra sig om Mensjikovs beskydd beslöt rådet i Reval att till den mäktige gunstlingen överlämna en hedersgåva av 1000 dukaters värde, men samtidigt önskade man för Karl XII framhålla, huru endast den yttersta nöd tvingat staden att uppgiva sin 150-åriga förbindelse med svenska kronan. Ett brev avfattades i denna anda, men dess avsändande förbjöds av Bauer.

158. Åts. Av samma stamp som den på nr 104.

PL. XXXIII. Fråns. PRAEDOMINANTE PETRI SOLIO REVALIA CESSIT. Plan över Reval med murar och utanverk, i vars mitt inskr: REVAL. Upptill svävar en vingad genie med plymascherad hjälm samt i h. hand en murkrona och i den v. ett svärd. I avskur. fält: CAPTA 14 IVN | ST. V.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över Revals kapitulation d. 29 sept. 1710. Omskriftens kronogram ger MDCLLVIIII (MDCCX). Dateringen, 14 juni g. st., vilken upprepas på ännu en medalj ur denna serie, nr 160, är så mycket orimligare, som belägringen tog sin början först ett par månader senare. K. Mk. i tenn. B. 258,46. Iv. XXXIV.

Kopior.

158 a)—d) Av samma gravörer som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XXXIV, a)—d. Nr 158 c) av T. Ivanov, K. Mk. i silv.

RYSKA ERÖVRINGAR 1710.

Utom de medaljer över enstaka ryska framgångar under 1710, vilka ingå i den Müllerska serien, och vilka upptagits i det föregående, slogos även tvenne, som var för sig sammanfatta årets erövringar.

159. Åts. Av samma stamp som den på nr 104.

Fråns. SVNT MIHI QVÆ VALEANT IN TALIA PONDERA VIRES. PL. XXXIII.
OV.MET. Hercules, svept i lejonhuden, uppbär i knäböjande ställning jordgloben, på vilken en konventionell kartbild av Livland återges. Tvärs över denna står LIVONIA, och på behöriga ställen, där städer och fästningar markeras med borgar, stå följ. inskrifter: NARVA — REVEL — DERPT — PERNAV — RIGA och AREN | SBVRG. I avskur. fält: MDCCX. Randskrift samma som på nr 105 m. fl.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över de ryska erövringarna i Livland 1710. Frånsidans omskr. är hämtad ur Ovid. Met. XIII, v. 286. Bilden av Hercules, som på sina axlar lyfter Atlas' börda, är väl närmast inspirerad av August II:s skrytsamma medalj av 1704 (Thes. s. 435), men återgår ytterst på Gianpaolo Pogginis medalj över Philip II, utgiven då Karl V 1555 till sonen avträdde det oerhörda spanska väldet (Arm. I, 238, 1). K. Mk. i tenn. B. 260, 55. Iv. XXXV. Medaljen förekommer även med dtsidan av nr 105 (Iv. vid. XXXV).

Kopior.

159 a)—d) av de gravörer som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XXXV, a—d. Nr 159 c) av T. Ivanov. K. Mk. i tenn och silv. med de olika signaturer, som omnämnts under nr 104 c.

160. Åts. Av samma stamp som den på nr 104.

Fråns. PLENIS SVCCESIBVS ANNVS. I mitten en oval sköld med PL. XXXIV.
ryska kejsarörnen, och på sidorna därom i oregelbundna, med murkronor samt sparsamt lövverk prydda, kartuscher planer av åtta erövrade städer med utsatta namn och data. På övre medaljhalvan stå från vänster: ELBING 7 FEB. — REVAL | 14 IVN — WIBVRG | 14 IVN — RIGA 8.IVL., på den nedre: DVNAMVND.15.AVG. — PERNAV.21 AVG. — CARELA.8.SEPT. — ARENSBVRG.15.AVG. I avskur. fält: MDCCX. Randskr. samma som å nr 105 m. fl.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien, slagen över de ryska erövringarna 1710. Frånsidans omskr. är lånad från Ovid. Met. VIII, v. 273, där det (oavsett felskrivningen PLENIS för PLENVS) heter: Pleni successibus anni. Anordningen med stadsbilderna inom kartuscher tycks vara hämtad från en medalj av G. Hautsch över Leopold I:s erövringar i Ungern 1685 (Mont.

1027). *Ang. data se nr 148, 158, 149—50, 153—56. K. Mk. i tenn. B. 260, 54. Iv. XXXVI.*¹

Kopior.

160 a)—d) av samma gravörer som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). *Iv. XXXVI, a—d. Nr 160 c) av T. Ivanov, med omskriftens PLENIS rättat till PLENVS, K. Mk. i silv. Frånsidan av nr c) förekommer även sammanlagen med en av S. Judin grav. åtsida (se nr 154 c). K. Mk. i br. Iv. XXXVI, e.*

STADES KAPITULATION D. 27 AUG. 1712.

Under de allierades fortsatta angrepp mot de svenska besittningarna i Tyskland beslöt Fredrik IV 1712 vända sig mot Bremen-Verden, och sedan en avdelning sachsiskt artilleri ställts till danskarnas disposition, sändes Jobst von Scholten med en här om 11,000 man i juli över Elbe för att tåga vidare mot Stade. Kommendanten därstädes, den från Nymündes försvar 1710 bekante översten Carl Adam Stackelberg vidtog nu åtgärder till översvämning av den kringliggande trakten, men danskarna lyckades förhindra arbetets fullständiga genomförande och trängde tämligen obehindrat fram emot staden, vars belägring påbörjades d. 3. aug. D. 18 kunde beskjutningen börja, och den fortsattes sedan dag och natt med sådan våldsamhet, att murarna på ett par ställen bräschades och en mängd byggnader störtade in. Stackelbergs ansträngningar att uppehålla försvaret omintetgjordes av revolt bland garnisonen, som i stort antal deserterade, och då den väntade undsättningen alltjämt uteblev, ansåg han sig ej kunna möta en förestående stormning, utan uppgav fästningen d. 27 aug. De 270 man, som ännu funnos kvar av besättningen, gjordes härvid till fångar.

PL. XXXIV. 161. Åts. Utsikt över Stade inom murar och vallgrav. I avskur. fält: STADE.

Fråns. Sexradig inskr.: ANNO | MDCCXII | D. VII SEPTEMB. | A | FREDERICO IV | REGE DANLÆ CAPTA.

D. 37 mm. Medalj, slagen över Stades kapitulation d. 27 aug. (7 sept. n. st.) 1712. K. Mk. i silv. B. 261 58. D. M. 651, 163.

162. Åts. Av samma stamp som den på nr 157.

PL. XXXIV. Fråns. STADA EXPUGNATA. Fredrik IV till häst i romersk rust-

¹ Det är på denna medalj A. Fryxell (Berättelser ur svenska historien, d. 24, s. 151) syftar, då han omtalar en dylik, »der man såg med en kedja sammanbundna alla de åtta fästen tsaren under loppet av detta år (1710) hade från Sverige erövrat». Någon kedja söker man emellertid förgäves på medaljen.

ning och åtföljd av tre ryttare i tidens dräkt mottager på en presenterbricka stadens nycklar av en murkrönt, knäböjande kvinna (Stade), vid vars fötter två sköldar med Bremens och Verdens vapen. I bakgrunden ett fältläger med vaktposter, en trupp fotfolk samt kanon- och mörsare-batterier, från vilka det i fonden synliga Stade beskjutes. I avskur. fält: PRÆSIDIO.VICTORIS.LEGES. | SUB-EUNTE.VIII.ID.SEPT. | .MDCCXII. På marken, t. v.: P B.

D. 60,5 mm. Medalj, grav. av P. Berg och slagen av samma anledning som föreg. nr. Liksom den tidens avbildningar ofta samtidigt återge olika epoker av en belägring o. d., framställs här på en gång stadens beskjutning och kapitulation. Den romerska dateringen, VIII. id sept. motsvarar d. 6 sept. n. st. och borde sålunda varit VII. id. sept. K. Mk. i silv. B. 261, 57. D. M. 650. 162.

ALTONAS BRAND D. 29 DECEMBER 1712 OCH DEN STENBOCKSKA HÄRENS KAPITULA- TION D. 5 MAJ 1713 SAMT TÖNNINGENS FALL D. 7 JANUARI 1714.

Den på Karl XII:s ivriga yrkanden till Tyskland överförda svenska armén hade under befäl av fältmarskalken greve Magnus Stenbock i sept. 1712 landstigit på Rügen, ehuru så gott som utan förråd, då danskarna lyckats tillintetgöra större delen av transportflottan. Att under sådana förhållanden bryta igenom de i Pommern sammandragna allierade trupperna för att genom fiendeland söka tränga in i Polen, där konungen ämnade komma armén till mötes, var ej tänkbart. Lika litet kunde de redan förut utsugna svenska provinserna en längre tid underhålla armén, varför Stenbock beslöt gå in i det neutrala Mecklenburg, där möjlighet erbjöd sig till truppernas förplägning. Den rysk-sachsiska hären följde emellertid efter, och snart ryckte även danskarna in i Mecklenburg. Genom den glänsande segern vid Gadebusch d. 9 dec. fick Stenbock visserligen något andrum, men de allierade stodo obrutna i hans närhet, och den enda väg, som ännu syntes öppen, ledde in i Holstein, därifrån han hoppades kunna tränga vidare upp i Jutland för att i gynnsamt fall övergå till de danska öarna. Efter att hava passerat Trave d. 19 dec. anlände Stenbock d. 27 s. m. till Pinneberg, där han på inrådan av generalguvernören greve Mauritz Vellingk, som under danska ockupationen av Bremen-Verden vistades i Hamburg, beslöt låta bränna den värnlösa staden Altona. De skäl som härvid föreburos voro, att danskarna skjutit ned Stade, vilket dock skett under reguljär belägring, samt att, om Altona vid den fortsatta reträtten lämnades orört, de allierade skulle draga nytta av där upplagda förråd, särskilt spann-

mål, varav bröd redan sades i stora mängder beredas för deras räkning. Efter att hava avfordrat borgerskapet en orimlig lösepenning, som ej kunde uppbringas, lät Stenbock natten till söndagen d. 29 dec. sätta eld på staden, medan de olyckliga invånarna flydde över till Hamburg, där de på grund av i Altona härjande sjukdomar föga välvilligt mottogos. Så gott som hela staden med 3 kyrkor uppgick i lågor, och endast ett hundratal hus i den fattigaste stadsdelen undgick förödelsen. Denna våldshandling, som svårigen kunde ursäktas med Vellingks fras i ett brev till Stenbock »*Extrema facit cui extrema infiguntur*», väckte en allmän avsky, som flitigt utnyttjades av Sveriges fiender och i Danmark framkallade ett flertal smädliga medaljer.

Efter Altonas brand drog sig Stenbock upp mot Schleswigiska gränsen och övergick Eider, men blev av de förföljande allierade trupperna trängd allt längre ut på halvön Eiderstädt och såg slutligen arméns enda räddning i ett återtag till Tönningen, som de gottorpska myndigheterna, ehuru ej utan tvekan och i största hemlighet, gått in på att upplåta. D. 9 febr. var Stenbocks hela styrka, med undantag av kavalleriet, som tillsvidare förlades i närheten, inom Tönningens murar, och arbeten på förstärkande av stadens försvarsverk vidtogos genast, varjämte Stenbock med täta utfall sökte oro fienden, som i övermåktiga skaror börjat innesluta staden. D. 26 april, då de fientliga batterierna voro uppförda, och alla anstalter till bombardemang träffade, lät ryska överbefälhavaren fältmarskalken furst Alexander Mensjikov erbjuda ackord. I anledning härav slöts vapenstillestånd följande dag, under vilket förhandlingar fördes, utan att dock de allierade avbröto belägringsarbetena. Någon undsättning kunde Stenbock ej vänta, och då trupperna voro försvagade av sjukdomar och brist på livsmedel, såg han sig d. 6 maj nödsakad att ratificera det kapitulationsfördrag, som föreg. dag undertecknats i Oldenswort av ombuden för Sverige och de allierade. Enligt fördraget gav sig hela armén, omkring 10,000 man, varav över 3,000 man sjuka, fången till konungen av Danmark, likvisst med förbehållen rätt till utlösen mot andra krigsfångar eller friköpning. Avmarschen ur Tönningen började d. 9 och var avslutad d. 15 s. m. Under olika förevändningar bröt Fredrik IV det »*bei königl. Wort und Parole*» slutna fördraget, och såväl officerare som trupper kvarhöllos som fångar. Stenbock själv avled i hårt fängelse 1717.

Danskarna, som av Tönningens upplåtande åt Stenbocks armé tagit sig en efterlängtd anledning att besätta de gottorpska delarna av hertigdömena, förbundo sig i Oldenswort-fördraget att ej under det löpande året bombardera Tönningen, som dock alltjämt blockerades. Genom påtryckningar förnämligast av England, som jämte Sverige varit en av Gottorps garantier, och Preussen förmåddes Danmark ingå på underhandlingar, under vilka Tönningen skulle nödtorftigt förses med livsmedel. Ett försök av Gottorps representant i England att med en där anskaffad eskader bryta blockaden, vilket i grund misslyckades, togs av Danmark till förevändning att inställa de utlovade leveranserna, och kommandanten överste Zacharias Wolff såg sig då nödsakad erbjuda kapitulation. D. 27 januarij 1714 beviljade Danmark ackordet, under framhållande, med rätt tydlig anspelning på svenska förhållanden, att konungen ej fann behag i blodsutjutelse eller ödeläggande av människornas välfärd, och följande

dag underskrevs fördraget av Wolff. Av allt som inträffat under kriget hade intet, sade man, så glatt Fredrik IV som Tönningens fall.

163. Åts. DER HERR HAT ALLES WOHL GEMACHT. Fyra väpnade armar ur moln mötas med pennor i händerna; däröver gudsgöat i strålgans, och nedtill: CONCORDITER. I avskur. fält: OLDENSWORTH | d. 16 maj: A. 1713. PL. XXXIV.

Fråns. UND HOLSTEIN WIEDER RUH GEBRACHT. Utsikt över en kuperad terräng med i fonden Tönningen; från molnhöljd himmel sänker sig en duva med olivkvist i näbben. I avskur. fält: DET DEUS | FELICITER.

D. 36 mm. Medalj, slagen över den stenbockska arméns kapitulation i Oldenswort d. 5, enl. n. st. d. 16, maj 1713. Åtsidans bild syftar på kapitulationsfördragets undertecknande d. 5 maj av generalmajorerna Greve Karl Gustav Mellin och Georg Reinhold Patkull m. fl. å Sveriges, hertig Karl Rudolf av Würtemberg-Neustadt å Danmarks, furst Alexander Mensjikov å Rysslands samt fältmarskalken greve Jacob Heinrich Flemming å Sachsen-Polens vägnar, medan Stenbocks ratifikation först följande dag erhöles. K. Mk. i silv. B. 261, 59. D. M. 652, 176 (i silv.).

164. Åts. Av samma stamp som den till frånsidan på nr 98. PL. XXXIV.

Fråns. QVANTVM MVTATVS AB ILLO. Elefant, stående å h. med lyft snabel, slår med foten en bock till marken. I avskur. fält: CAPTO EXERCITV | SVECICO AD TOEN | NIG D. 17 MAI | 1713.

D. 35 mm. Medalj, som uppgives vara graverad av P. Berg (ej sign.), slagen över ikraftträdandet d. 6, enl. n. st. d. 17, maj av den stenbockska arméns kapitulation. Redan samma afton fördraget i Oldenswort ratificerats av Stenbock infunno sig nämligen de allierades kommissarier i Tönningen, ehuru truppersnas uttåg och vapnens nedläggande först började d. 9, enl. n. st. d. 20, s. m. Frånsidan, vars omskrift förekommer hos Ennius (Annal. Inc. lib. rel. v. 89) och sedermera hos Vergilius (Æn. II. 274) samt inom numismatiken är känd från en medalj över Wilhelm III 1690 (Loon III s. 437), utgör ett slags svar på en medalj över Stenbocks seger vid Hälsingborg 1710 (Hild. I. 571, 158). K. Mk. i silv. B. 262, 62, Hild. Ensk. 885. D. M. 653, 178.

165. Åts. NON ADIUTOR SED CUSTOS PROPERA DUX. Utsikt över en byggnad (Karl XII:s bostad i Varnitsa), som står i lågor, och ur vars fönster skott lossas mot anryckande skaror. Över byggnaden halvmåne (Turkiets symbol) med underskr. INANE AUXILIUM. I bakgr. några tornprydda byggnader, och i förgr. en turk och en tartar, vilka med sabel och pil hota en ur en tunna framkrypande man (Karl XII). På tunnan: IN EXTRE | MIS ANGUSTIIS. I avskur. PL. XXXV.

fält: CLAUDIUS UTERQUE SEDET TE | REX TUA LUNA FEFELLIT | Ao.
MDCCXII | MENS FEBR.

Fråns. NEC SPES NEC ULLA POTESTAS PAR MERITIS | PCENA. Ut-
sikt över ett fält med det brinnande Altona i bakgr. I förgr. står
en elefant (Danmark) och för med snabeln en brinnande fackla mot
en tunna, ur vars sprund en bock (Magnus Stenbock) tittar fram.
På tunnans lock: ANNO MDCCXIII | D: 17 MAIL., och på dess sida:
AD AN | GUSTIAS | REDACTUS. Över det hela יהוה! i strålgans
med inskr.: MIHI ADIUTOR. I avskur. fält: TE TUA SPES FALLIT |
CONSILIUMQUE COMES.

*D. 60 mm. Medalj, slagen av samma anledning som föreg. Stenbocks för-
tvivlade läge vid Tönningen sättes här i samband med Karl XII:s genom den
s. k. kalabaliken i Bender d. 1 febr. 1713 (ej 1712, som å medaljen) grusade för-
hoppning om turkarnas hjälp, och betecknas som rättmätigt straff för Altonas
upptrännande d. 29 dec. 1712. Karl XII:s nov.—dec. 1711 uppförda bostad i
Varnitsa, där kalabaliken ägde rum, är på medaljen en fri fantasibild. Där-
emot återges den av Nordberg (Nordberg II, vid s. 160) »nach einer Glaub-
würdigen zeichnung» och, säkerligen mera exakt, av C. G. Platen i Kongl.
Skånska Dragon-Regementets historia, II, vid s. 158, efter teckning i Krigs-
arkivet. Utom Fredrik IV:s valspråk »(Dominus) mihi adjutor» (Hebr. br.
13, v. 6) torde i fråga om de rätt konstlade inskrifter, som belysa medaljens
bilder, här endast behöva påpekas, att hexametern »Te tua spes fallit, consilium-
que comes» tyckes vara ett citat, men i så fall säkerligen ej från någon klassisk
författare. K. Mk. i silv. B. 262. 60. Hild. Ensk. 88, 7. D. M. 653, 177.¹*

166. Åts. Av samma stamp som den på nr 157.

PL. XXXV. Fråns. PROXIMA. SIC. CULPAE. EST. ULTIO. IUSTA. DEI. 20. MAI.
1713. Pyramid, vars spets, bestrålad av Gudsögat, når upp över
molnen, och vars framsida prydes av en grupp fanor och standar,
ordnade omkring en hjälm och en sköld med Fredrik IV:s krönte
namnchiffer. T. h. om pyramiden en grupp troféer, varibland fanor
och standar med dubbelt C under kungl. krona, över vilka en hand
ur molnen nedslungar blixtrar. T. v. i bakgrunden uppstiga väldiga

¹ Över kalabaliken i Bender blev en medalj, efter av fältpostmästaren Egidius Naundorff given idé, slagen i Nürnberg (Hild. I, 577, 167). Altonas upptrännande, vilket från dansk sida förevigades även med andra här upptagna medaljer (nr 165, 167), omnämnes på en dylik, som Hamburg lät slå över de märkliga händelser staden fått bevittna under den första månaden av år 1713 (Hild. I, 577, 166). Dessutom har gravören Christian Wermuth med förvånande brist på omdöme upptagit denna tilldragelse bland ämnena för en serie jetonger slagna till Karl XII:s ära (Hild. I, 576, 165) ävensom på en medalj, närmast ägnad Stenbocks seger vid Gadebusch (Hild. I, 575, 164).

165

166

167

moln från det brinnande Altona. I avskur. fält: EXUTO. ARMIS. DUCE. SVEC: STEEN- | BUCKIO. POST. DIRAM. URB: AL- | TON: EXUSTIONEM. HOR- | RENDO. POSTERIS. EXEMPLO. På marken, t. h.: RØG.

D. 60 mm. Medalj grav. av P. Berg och M. Rög samt slagen av samma anledning som föreg. Datum, d. 20 (d. 9 sv. t.) maj, syftar på utmarschens början, då trupperna tågade förbi Fredrik IV i Hoyerswort och inför konungen nedlade vapnen. Enl. Oldenswort-fördraget blevo härvid ej blott gevär, kanoner och övrigt krigsmaterial avlämnade utan även de av svenskarna erövrade troféerna. Denna kränkande bestämmelse, mot vilken Stenbock, understödd av fältmarskalken Flemming, förgäves kämpat, motiveras å medaljen med Altonas uppbrännande. K. Mk. i silv. B. 262. 61. Hild. Ensk. 88, 6. D. M. 654, 179.

167. Åts. SINE ULLA MISERICORDIA. En skara ryttare med grenadiärmössor, prydda av ett bakvänt C, spränga fram t. h. i förgr. med brinnande facklor i händerna. I bakgr. avsuttna ryttare, vilka misshandla och nedhugga en hop avklädda människor, medan en man i andlig dräkt knäböjande uppsträcker sina händer. Vid horisonten floden Elbe med skepp och skutor samt det brinnande Altona, varifrån boskapshjordar drivas mot en med Holsteins vapen prydd stadsport (Hamburg), medan muren därbredvid är besatt av åskådare. I avskur. fält: IN PERPETUAM. NEC. INT: BARBAROS. | AUDITAE CRUDELITATIS MAGNI | STEINBOCCI REGIS SUEC: GENERAL. ABOMINATIONEM. | 17⁵13. PL. XXXV.

Fråns. NON FVLGINE. SED CLEMENTIA ET TEMPORE. Romersk fältherre med lagerkrans och elefantorden (Fredrik IV) sitter framför en pyramid med Minerva vid sin sida och mottager svärdet av en krigare i romersk dräkt (Stenbock), som knäböjer, och vars hjälm och med tre kronor prydda sköld ligga på marken. Bakom honom framsträcker en murkrönt, knäböjande kvinna (Tönningen) stadens nycklar. Pyramiden, vars spets uppbär Fredrik IV:s krönte namnchiffer, vilar på fyra bockhuvud och har på de två synliga sidorna samt på postamentet följ. inskr. under sköldar med tre kronor: SINE | IGNE | ICTV | ET | ENSE | XI M | SVE | CI | CAPT | PROPE | TONIN | GAM, MONV | MENT | AETERN | MEMOR | SACR | DANO | CVNCT | ATORI | SVBMIT | TANDEM. Bakom pyramiden en trofégrupp med fanor och standar, av vilka några bära tre kronor, och andra norska vapnet. I fonden t. h. synes Tönningen, mot vilket tre kanoner och tvenne mörsare äro riktade. I avskur. fält: IN AETERNAM INTER CHRISTIANOS BAR | BAROSQVE SEMP. GLORIOSAE HV | MANITATIS AC GRATIAE | MEMORIAM. 17⁵13 ET 17²14.

D. 63 mm. Medalj slagen av samma anledning som föreg. nr ävensom över Tönningens kapitulation d. 17 jan., enl. n. st. d. 7 febr., 1714, då denna daterats efter dagen för danskarnas godkännande. Såsom motsats till Altonas upptrännande framhålls här Fredrik IV:s mildhet och långmodighet, genom vilka den stenbockska hären och Tönningen vunnos utan eld och svärd. Medalj-bildens prästman syftar på pastor Sasse, som, ehuru hans böner för stadens skoning förklungade ohörda, likvisst gav Stenbock sin välsignelse. Någon miss-handel av invånarna utövades ej av svenskarna, och om denna beskyllning torde medaljen stå ensam. De dskådare, som framställts på Hamburgs murar, häntyda förmodligen på den f. ö. obestyrkta uppgiften, att generalguvernören greve Vellingk därifrån tagit branden i betraktande. Det holsteinska vapnet på stadsporten betonar danska konungens pretention att som hertig av Holstein äga överhöghet över den fria riksstaden Hamburg. Det sätt, på vilket data angivits, tyckes avsett att mystificera. Åtsidans 17 $\frac{1}{2}$ 13 anger visserligen tydligt nog Altonas brand till d. 9 jan. n. st. 1713, men även om fränsidans 5te månad (maj) 1713 stämmer med tiden för stenbockska härens kapitulation, och den 2dra (febr.) 1714 med Tönningens (enl. n. st.), låta siffrorna i undre raden 20 2 10 2 ej inpassa sig i några data för dessa händelser. K. Mk. i silv. B. 263. Hild. Ensk. 89,8. D. M. 656, 195.

PL. XXXVI. 168. Åts. PESSIMA. INIQVO. CONSULTORI. SUNT. MALA. CONSILIA. Utsikt över en äng, i vars mitt en liten kulle, på vilken står en med holsteinska vapnet märkt tunna, ur vilken tvenne tvåflikiga fanor uppstiga, den ena med inskr.: NEUTRA | LITAS, den andra med MAIOREN | NITAS. T. v. en djurgrupp med en varg, en bock, en räv och en orm, t. h. en elefant mellan en drake och en leopard. I fonden t. v. Tönningen, och däröver halvmåne, t. h. floden Elbe med några skepp, belyst av den nedgående solen. I avskur. fält: BLANDILOQVAE. VULPIS. ARTIBUS. ET. | SUBDOLA. CAPRICORNI. AMICITIA. | LUPUS. SEDUCITUR. UT. NEU TRALEM. SPELUNCAM. | CEDAT. IN. ASYLUM.

Fräns. VAE. VULPI. QVID. NUNC. IURA. TIBI. PROSUNT. TURBATA. FORUMQVE. Utsikt över samma äng, men kullen försvunnen, och tunnan med trasiga flaggor uppkastad och nedfallande ur luften. I förgr. står elefanten och trycker med snabeln vargen och böcken mot marken samt omges av draken och leoparden, till vilka ett lejon slutit sig. T. v. en annan djurgrupp med en häst, en enhörning och två örnar, mot vilka räven och ormen krypa fram. I fonden t. v. Tönningen under uppgående sol, och t. h. den sjunkande månen. I avskur. fält: NEC PRAETENSA. MAIORENNITAS.

NEC. | DOLOSA. NEUTRALITAS. OBSTITERE. | QVIN. XI. M. SUI. GREGIS.
MAGNO. | SE. TANDEM. ELEPHANTI. | CAPRICORNUS. ET. LUPUS.

D. 63 mm. Medalj, slagen av samma anledning som föreg. nr. Åtsidans omskrift går tillbaka på en sats hos M. Ter. Varro: *Malum consilium consultori est pessimum*. Tunnan med de båda flaggorna syftar på Holstein-Gottorps av friherre G. H. von Goertz ledda politik med dess tvetydiga neutralitet och missbruk av den omyndige hertigen Karl Fredriks namn, varav dock lika litet den stenbockska armén som staden Tönningen till sist drogo någon fördel. Bland de djur, som samlats omkring tunnan, representera elefanten och bocken, som vanligt, Danmark och fältmarskalken Stenbock, vartill kommer vargen för Tönningens kommandant överste Zacharias Wolff. Ormen föreställer här, enligt dansk tradition (se nr 30), Sverige, om än Kristian V i sitt testamente lär benämnt Holstein-Gottorpska huset »ormen vid vår barm», och detta furstehus, eller dess representant v. Goertz, uppträder nu under rävens skepnad, varpå ju även inskriften tyder. Att de allierade, Ryssland och Sachsen-Polen, återgivats med en drake och en leopard, förefaller kanske egendomligt, men deras ställning till elefanten tillåter ej gärna någon annan tolkning. På medaljens fränsida återfinnas samma djur, men till »de allierade» närmar sig ett lejon, Holland, och något längre bort ses i avvaktande hållning en häst, en enhörning och tvänne örnar sdsom representeranter för Hannover, England, Preussen och förmodligen Tyska riket.

Av svenska numismatici nämner redan Berch, att danskarna ej kändes vid denna medalj, vilken förekom endast i silver i K. samlingen, där de flesta danska historiska medaljerna funnos i exemplar av guld. I *Beskrivelse over Danske Mynter og Medailler* säges ock (D. M. s. 658), att den ej är präglad i Danmark »eller med Hoffets Villie» utan förmodligen i Tyskland, en uppgift som godtages av Hildebrand (*Hild. Ensk. s. 91*). Stamparna förvaras emellertid alltså i K. Myntet i Köpenhamn (*Num. For. 1918, s. 171. nr 21*), där medaljen sålunda blivit slagen, även om, vilket ej är omöjligt, den kan hava graverats av någon tysk medaljör. K. Mk. i silv. B. 264, 67. *Hild. Ensk. 90, 9. D. M. 661, 212.*¹

169. Åts. Utsikt över en äng, på vilken ligger en kullfallen PL. XXXVI. tunna, varur ramlat en del krigsmaterial, bl. a. ett standar med tre kronor och ett annat med hertig Karl Fredriks av Holstein-Gottorp krönte namnchiffer; i bakgrunden Tönningen. Över det hela svävar en murkrona, som sammanhåller ett standar med Fredrik IV:s

¹ Med begagnande av skilda länders vapenfigurer — lejonet för Sverige, hästen för Hannover eller örnen för Polen etc. — hade redan tidigt på 1600-talet djurbilder börjat anbringas på medaljerna såsom symboler för olika folk. Mot århundradets slut antogo dessa en allt smädligare karaktär, särskilt på arbeten av holländska medaljörer, en J. Smeltzing, J. Boskam m. fl., vilka i tyska gravörer funno nitiska efterföljare. Vad här ifråga. medalj beträffar, har den sin närmaste förebild i några Karl XII:s-medaljer, utförda av Stettin-gravören J. R. Engelhardt (*Hild. I, 511—12, 60—61*).

krönta namnchiffer samt tvenne fanor med Danmarks och Norges vapen. I avskur. fält: SIC NON DIGESTA | VOMENDA.

Fråns. Nioradig inskr.: QUÆ | PREGNANS TANTAS | PEPERIT
TONNINGA | CATERVAS | MONSTROSO PARTU | IAM GEMEBUNDA |
CADIT. | VIII. FEBR. | .1714.

D. 36 mm. Medalj, slagen över Tönningens kapitulation d. 27 jan., enl. n. st. d. 7 febr. 1714, och över medaljens datum, d. 8 febr., kommandanten Wolffs ratificering därav följande dag. De föga smakfulla inskrifterna syfta på, att Tönningen, efter att hava gjort sig kvitt de svenska »legotrupperna», föll i danskarnas händer. K. Mk. i silv. B. 263, 66. D. M. 657, 197.

PL. XXXVI. 170. Åts. Av samma stamp som den på nr 157.

Fråns. TONNINGA AD DEDITIONEM FAME REDACTA. Krigare i full rustning (kommandanten Wolff) nedlägger svärd, lans och sköld, på vilken senare två tunnor avbildas (Tönningens vapen, fritt återgivet), inför en kvinnlig figur (Danmark) med kungakrona, lans och sköld, på vilken senare danska riksvapnet. I bakgrunden Tönningen och en vik av Nordsjön med ett tiotal skepp, av vilka några i sjunkande. I avskur. fält: FREMENTIBUS INIMICIS SUBSIDIUM CLAM | PALAM.FRUSTRA TENTANTIBUS | D. VIII.FEBR. A. MDCCXIV. I underk.: P. BERG. F.

D. 60 mm. Medalj, grav. av P. Berg och slagen av samma anledning som föreg. nr. Ang. dateringen se detta. Medaljbildens skepp syfta dels på de blockerande danska örlogsskeppen, dels på den eskader om tre fregatter och två mindre fartyg, som Gottorps representant vid engelska hovet greve v. Dernath lyckats anskaffa för att söka bryta blockaden och proviantera fästningen. Av eskadern strandade en fregatt redan vid Helgoland, varefter de tvenne återstående och ett av de mindre fartygen strandade på holsteinska kusten och blevo vrak, varjämte det sista togs som pris av danskarna. »De larmande fienderna», vilka enl. inskriften öppet och hemligt ehuru förgäves sökte undsätta Tönningen, utgjordes, då Sverige nu var ur räkningen, av England, som helt lamt räddade parterna till försoning, och Preussen, som i början öppet tog Gottorps parti. K. Mk. i silv. B. 263, 65. D. M. 657, 196.

171. Åts. TONNINGA. på flygande band. Utsikt över Tönningen från hamnen, i vilken två skutor; t. h. i bakgrunden uppsticka skeppstacklingar. I avskur. fält: TANDEM.

Fråns. Femradig inskr.: A | FRIDERICO IV. | DANORUM REGE |
SUBACTA VII. febr. | MDCCXIV.

D. 33 mm. Medalj, slagen av samma anledning som föreg. nr. Ang. dateringen se nr 167. Fredrik IV har i ordet »Tandem», som fann så riklig användning i Fredrik III:s präglingar (se nr 32), givit uttryck åt sin glädje

168

169

170

över Tönningens slutliga fall, och medan föregående medalj, nr 170, i närmare överensstämmelse med verkligheten, lät staden drivas till kapitulation av hunger, har den här betvingats av konungen. K. Mk. i silv. B. 263, 64. D. M. 658, 199.

RYSKA LINJEFLOTTANS EXPEDITION JULI

1713.

Efter härjningståget med galérflottan utmed finska kusten våren 1713 begav sig tsar Peter i slutet av maj till Kronsloft, där han övervakade utrustningen av linjeflottan. Denna hade förstärkts med sex nyköpta skepp om ett femtiotal kanoner vardera och ökades mot slutet av juni med ytterligare fem fullt rustade krigsfartyg, vilka förvärvats i England, och av vilka det största förde 56 kanoner. Första dagarna av juli var flottan under befäl av vice amiralen Cruys klar att avsegla, och enligt tsarens befallning skulle den uppsöka och med alla till buds stående medel söka tillintetgöra den svenska flottan. Efter en i tsarens åsyn d. 6 juli utförd manöver avseglade Cruys och påträffade tidigt om morgonen d. 11 några svenska krigsfartyg i närheten av Hogland. Dessa utgjordes av 3 linjeskepp om 56, 54 och 48 kanoner, med vilka kommandör Karl Raab blivit utsänd på rekognoscering från vice amiralen Erik Johan Liljes vid Helsingfors ankrade eskader. Raab, som sökte att undkomma den överlägsna ryska styrkan, vilken utgjordes av sammanlagt 13 linjeskepp och fregatter samt en brigantin, lyckades under häftig strid dels oskadliggöra trenne fientliga fartyg, dels genom en lika djärv som klok manöver locka ryska amiralskeppet Riga in över en sandbank, där det stötte på grund och först efter stora ansträngningar kunde löstas. Även ett annat av de ryska linjeskeppen, Viborg, där kommandörkapten Schelting förde befälet, råkade på grund och måste, sedan kanonerna lossats, övergivas och offras åt lågorna. Medan ryssarna voro upptagna härav, kunde Raab ostörd fortsätta till Hälsingfors.

Utgången av den med så stora förberedelser inledda expeditionen väckte stark förbittring hos tsaren, och såväl Cruys som Schelting och 3 andra av befälet blevo ställda inför krigsrätt och undergingo bestraffning. De förhoppningar, som varit fästa vid detta företag, togo sig ett uttryck i medaljer över flottans avsegling, ehuru resultatet ej blev det åsyftade. Visserligen är inskriften så allmänt hållen, att dessa medaljer kunna tänkas ha funnit användning vid någon annan sjömilitär tilldragelse, men året 1713, sammanställt med de å fransidans bild återgivna krigsfartygen, visar, att linjeflottans avsegling sagda år avses.

172. Åts. Av samma stamp som den på nr 107 b.

Fråns. **ИМѢЯ НАДЕЖДУ НАБОГА ЖЕЛАЕМЪ ПОЛУЧИТИ БЛАГО** 1713. (Sättande vårt hopp till Gud, hoppas vi på hans välsignelse). En utlöpande flotta med i förgr. en tremastare, vid vars roder Neptunus står. Vid horisonten synas tre andra skepp, och t. h. en klippa. Över det hela strålar solen ur moln.

D. 69 mm. Medalj, grav. av Gouin och slagen över linjeflottans expedition 1713. Angående ryska kejsartiteln, se nr. 102 a. Iv. XXXIX, 1. Kopior.

PL. XXXVII. 172 a). Åts. Omskr. som å föreg. Bröstb. h. med lagerkrans, halsbinda, rustning med ryska kejsarörnen på harnesket samt mantel över bröstet med agraff på h. axel.

Fråns. Omskr. som å föreg. En utseglande fregatt med hisgade segel och ryska flaggor, i vars akter står Neptunus, och på vilken även några man synas. I förgr. en rad (6 st.) små fartyg (galärer?), vid skeppets sida en båt, t. h. en klippa och vid horisonten 3 fartyg. T. v. sol-ansikte framstrålande ur moln.

D. 68 mm. Om Iversens beskrivning är exakt, tyckes denna samtida kopia vara tämligen fri. K. Mk. i tenn. B. 264. 68 [möjl. avses b) eller c)]. Iv. XXXIX, 1 a.

PL. XXXVIII. 172 b). Åts. Omskr. som å originalet. Bröstb. h. med lagerkrans, halskrås, rustning med ryska kejsarörnen på harnesket, hermelinbrämrad mantel med broderad bård och agraff över h. axel. På armavsk.: .O. K. (överstämplat på K. O.).

Fråns. Omskr. som å originalet. Bilden i huvudsak som å 172 a), men Neptunus-figuren mindre, galärerna i förgrunden saknas och i deras ställe synas tvenne båtar.

D. 69 mm. Medalj, grav. av den okände medaljören O. K. (se nr 102 a), och visar överstämplingen, att sign. K. O., där denna förekommer på de ryska medaljerna (se även nr 197), enligt Iversens antagande berott på felgravering. K. Mk. i silv. Iv. XXXIX, 1 b, där dock signaturen säges vara ändrad från т. и. (T. Ivanov), vilket å härvarande ex. ej är förhållandet.

172 c). Åts. kopierad efter 172 b) med obetydliga ändringar. På armavsk.: т. и. (T. Ivanov).

Fråns. av samma stamp som den å 172 b).

D. 69 mm. Medalj, grav. av T. Ivanov och K. O. (se föreg.). K. Mk. i br. Iv. XXXIX, 1 c.

172 d). Åts. av samma stamp som den å 172 c).

Fråns. I huvudsak lika med den å 172 c), men flackare graverad och med några mindre olikheter.

D. 69 mm. Medalj, åtminstone vad åtsidan beträffar, grav. av. T. Ivanov. K. Mk. i tenn. Saknas i Iv.

173. Åts. Omskr. som å nr 172. Bröstb. h. med lagerkrans, halskrås, rustning med ornerat harnesk, pälsbrämrad mantel med bro-

172a

derad bård draperad över bröst och axlar samt ordensband med stjärna över v. axel. På armavsk.: O. K.

Fråns. I huvudsak lika med den å nr 172 b, men Neptunusfiguren samt klippan större, och vid horisonten endast två fartyg synliga.

D. 60 mm. Medalj, grav. av den okände medaljören O. K. (se nr 102 a) och slagen av samma anledning som föreg. Iv. XXXIX, 2.

174. Åts. Omskr. lika med den å nr 172, dock med ИМПЕРАТОР'. РОССІИСКІ. Bröstb. h. med samma egendomliga mantelanordning som å nr 134, men i övrigt av helt annan ansiktstyp. På armavsk.: GOUIN.

Fråns. Lika med den å nr 173.

D. 54 mm. Medalj, grav. av Gouin och slagen av samma anledning som nr 172. Iv. XXXIX, 3.

PETER D. STORE LANDSTIGER I ÅBO D. 28 AUGUSTI 1713.

I maj 1713 seglade den ryska galérflottan härjande utmed finska kusten, varvid generalmajoren C. G. Armfelt, som ej kunde förhindra en fientlig landstigning vid Hälsingfors, lät utrymma och bränna staden. I augusti återkom flottan med tsar Peter ombord och ankrade vid Åbo, vars befolkning flyktat vid ryktet om ryssarnas annalkande. Den värnlösa staden blev nu plundrad, och vad som anträffades i bokväg medfördes till S. Petersburg för att bilda stommen till ett offentligt bibliotek.

175. Åts. Av samma stamp som den på nr 132.

PL. XXXVIII.

Fråns. TERRA SISTERE PETITA. OVID. Hercules med lejonfäll och klubba (tsar Peter) föres i land av Neptunus i en med 2 hästar förspänd mussla, som prydes av en sköld med ryska kejsarörnen. I avskur. fält: AD ABVM FINLANDIÆ | MDCCXIII | D. 8. SEPT.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över tsar Peters landstigning vid Åbo d. 28 aug., enl. n. st. 8 sept., 1713. Frånsidans omskr. är hämtad ur Ovid. Met. III, v. 635. K. Mk. i tenn. B. 265, 69. Iv. XI.

Kopior.

175 a)—d) av de gravörer, som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XL, a—d. Nr 175 c) av T. Ivanov. K. Mk. i silv.

SLAGET VID PÄLKÄNE D. 6. OKT. 1713.

Sedan ryssarna under sommaren 1713 satt sig i besittning av hela finska kuststräckan från Viborg till Åbo, sökte generalmajoren Karl Gustav Armfelt med de 3 à 4,000 man, över vilka han förfogade, förhindra deras framträngande i det inre av landet. I detta syfte fattade han posto vid Pälkäne, ett pass mellan sjöarna Mallasvesi och Pälkäneenvesi, där en obetydlig bäck flöt fram. Med en under överste Johan Stjerschantz i förväg ditsänd styrka påbörjades nödiga forskansningsarbeten, vilka efter Armfelts ankomst ytterligare utbyggdes.

D. 30 sept. nalkades ryssarna under befäl av generalamiralen greve Fedor Apraksin, och följande dag började de anlägga batterier, från vilka svenskar-
nas ställningar beskötos. Samtidigt lät ryssarna över Mallasvesi-sjön framföra stockflottor, med vilkas hjälp de d. 5 okt. landstego i svenskarnas rygg. I början tillbakakastade och till stor del nedgjorda, erhöilo ryssarna likväl oupphörligt förstärkningar, vilka tvungo svenskarna att draga sig tillbaka inom forskansningarna. D. 6 förnyades angreppet över sjön, denna gång med 6,000 man fotfolk och 900 ryttare, varjämte även forskansningarna anföllos på 3 håll. Då Armfelt nu såg sig hotad av fullständig omringning, gav han befallning om återtåg, vilket i god ordning verkställdes under ideliga attacker av fienden.

Av svenskarna hade 3 à 400 man stupat eller tagits till fånga och 200 voro sårade, varjämte ett antal fanor och kanoner gått förlorade. Ryssarnas förluster uppskattades till över 2,000 man.

PL. XXXVIII. 176. Åts. Av samma stamp som den på nr 132.

Fråns. SVB TE CECIDERE | TRIVMPHIS. CLAVD. Plan av slagfältet omkring Pälkäne med bäcken, som förbinder sjöarna Mallasvesi och Pälkäneenvesi. I s. om bäcken äro ryssarnas forskansningar markerade, och n. därom svenskarnas, varifrån flyende synas i riktning mot Pälkäne by. På Mallasvesi båtar och stockflottor. I förgr. t. h. en vilande flodgud, stödd på en urna, och bakom honom skyndar en romersk, lansbeväpnad krigare fram. I avskur. fält: SVECI AD PELKINVM | AMNEM VICTI. | 6. OCT. S. V.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över slaget vid Pälkäne d. 6 okt. 1713. Frånsidans omskr., vars kronogram ger MDCCVVIII (MDCCXIII), är hämtad ur Claudianus, De Probin et Olybrii fratrum consulatu panegyris, v. 139. Planen över slagfältet överensstämmer i stort sett med den av översten J. Stjerschantz uppgjorda (Kr. Ark.), ehuru på medaljen bäckens storlek överdrivits, och de ryska stockflottorna nedbragts från ett hundratal till omkring 20. K. Mk. i tenn. B. 265, 70. Iv. XLI.

Kopior.

176 a)—d) av samma gravörer som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XLI, a—d. Nr 176 c) av T. Ivanov. K. Mk. i silv.

172b

175

176

172b

NEDERLAGET VID STORKYRO D. 19 FEBRUARI 1714.

Efter återtåget från Pälkäne hade generalmajoren Karl Gustav Armfelt förlagt sin utsvultna och illa rustade här om 6,000 man i vinterkvarter omkring Vasa och Lappo, och dit tillstötte ett par tusen väpnade bönder samt borgare från Vasa. Under vintern hade emellertid en vida överlägsen rysk armé under befäl av generallöjtnanten furst Mikael Golitzyn börjat rycka in i Finland, och fram i februari 1714 beslöt Armfelt invänta fienden vid byn Napo i Storkyro socken. D. 19 febr. angreps han här av ryssarna, som tvenne gånger tillbakslogos av de tvärs över den tillfrusna Kyrö älv uppställda svenskarna, men då rytteribefälhavaren generalmajor Reinhold Johan De La Barre försummade ingripa, nödgades Armfelt slutligen, efter tre timmars strid och med en förlust av en mängd officerare och 2,000 man, draga sig tillbaka. Ryssarna, som ej förföljde, besatte därefter Vasa.

177. Åts. ПЕТРЪ ПЕРВЫИ БОЖІЕЮ МІЛОСТІЮ ІМПЕРАТОРЪ РОСІИСКІ. (Peter I, av Guds nåd rysk kejsare). Bröstb. h. med lagerkrans, rustning med ornerat harnesk samt mantel, draperad över bröstet med över axlarna kastade flikar.

Fråns. Inskr. i sex rader: ЗА | ВАСКУЮ | БАТАЛИЮ | 1714 |
ФЕВРАЛІМ | 19 ДІМ. (För slaget vid Vasa 1714 februari 19).

D. 41 mm. Tapperhetsmedalj, slagen och utdelad m. anl. av segern vid Storkyro d. 19 febr. 1714. Ang. den ryska kejsartiteln i dtsidans omskr. se nr 102 a. Slaget har i Ryssland fått namnet av det närbelägna Vasa, som kort därefter ockuperades. Iv. XLII, I.

178. Åts. Av samma stamp som den på nr 132.

PL. XXXIX.

Fråns. PVGNA AD VASAM. Plan över slagfältet vid Storkyro, där truppernas uppställning och förflyttningar på den isbelagda Kyrö älv samt på dess stränder markerats, jämte Napo by, vars byggnader delvis stå i lågor. Över det hela svävar i en molnstod segergudinnan med lagerkrans i h. hand och i den v. en flagga med svenska vapnet Tre kronor. I avskur. fält: DIE XIX FEBR. S. V. | MDCCXIV.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen av samma anledning som föreg. nr. K. Mk. i tenn. B. 265, 71. Iv. XLII, 2.

Kopior.

178 a)—d) av samma gravörer som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XLII, a)—d. Nr 178 c) av T. Ivanov. K. Mk. i silv. och br., den senare med rysk sign. (se nr 104 c).

SJÖSTRIDEN VID HANGÖUDD D. 27 JULI 1714.

Underrättelsen att en rysk roddflotta av omkring 200 fartyg utrustats hade försommaren 1714 föranlett amiralen Gustav Wattrang att med en örlogseskader gå upp mot finska kusten för att utanför Hangöudd bevaka den väg rysarna måste taga vid ett eventuellt försök att framtränga till Åbo skärgård och Ålandsöarna. I början eskorterade av linjeflottan, som, utan att våga sig fram mot den svenska eskadern, avseglade till Reval, hade de ryska galärerna av generalamiralen greve Fedor Apraksin förts inomskärs till Tvärminne, en fjärd s. o. om Hangöudd. Hit ankom även tsaren, och då den svenska eskadern stängde vägen förbi udden, befallde han, att galärerna på rullar skulle släpas över näset. Förberedelserna härtill kommo till Wattrangs kännedom, vilken sände schoutbynachten Nils Ehrensköld med en skottspräm, bestyckad med 18 kanoner, samt sex galärer och två skärbåtar in i Bengtsorfsjärden, norr om Hangöudd, där de ryska galärerna väntades åter komma att sjösättas. Tsaren hade emellertid nödgats uppgiva försöket, och i stället beslöt han taga risken av att föra galärerna förbi den svenska eskadern. Genom en följd av för svenskarna ogynnsamma omständigheter, förnämligast en vindstilla, som förlamade örlogsfartygens rörelseförmåga och i lika hög grad främjade roddflottan, lyckades denna först i etapper d. 26 juli samt därefter följande dag med hela återstoden dels på öppet hav kringgå, dels under land smyga sig förbi svenskarna, vilkas enda byte blev en grundstött galär. De ryska galärerna visade sig snart i Bengtsorfsjärden, och Ehrensköld ordnade sin lilla styrka mellan tvenne holmar, beredd att möta det fientliga anfallet. De först anlända galärerna, trettiofem st., gingo ej till angrepp, men nästa morgon d. 27 följde hela roddflottan i tre eskadrar och ankrade bakom de förut anlända. Hela styrkan har uppgivits till nittioåtta galärer jämte några mindre fartyg, och dess besättning torde uppgått till omkring 20,000 man. Övermakten var sålunda förkrossande, men då en parlamentär infann sig med uppfordran till Ehrensköld att giva sig, erhöill han ett kallt avslag. Ryssarna angrepp nu under befäl av Apraksin och tsaren personligen, och efter att tre gånger hava tillbakaslagits av elden från de svenska kanonerna lyckades de äntra galärerna, varefter skottsprämen överöstes med projektiler, som lemlästade och dödade en stor del av manskapet och inslog ett gapande hål i skeppssidan. Ehrensköld, som själv var sårad, skyndade fram, men träffades ytterligare av flera skott, förlorade medvetandet och föll överbord, varvid han fastnade i nedhängande tågvirke och togs av en kapten Bakneboj.

I nära tre timmar hade striden varat, och svenskarna hade därunder förlorat tredjedelen av sin till 940 man uppgående styrka, medan de återstående, av vilka dock flertalet dukade under för erhållna sår, togos till fånga. Ryssarnas förluster uppgingo till 3,000 i döda, och av deras galärer voro efter stridens slut endast tjugofem fullt tjänstbara, medan av återstoden trettiofem ansågs kunna repareras, de övriga voro antingen helt förstörda eller så sönderskjutna, att de måste övergivas. Det tillämnade härjningståget utefter kusterna var tills-

vidare omöjliggjort, och Ehrenskölds bragd, den största Sveriges sjökrigshistoria kan inregistrera, hade för en lång tid räddat Stockholms skärgård.

Tsar Peter, som ägnade Ehrensköld den ömmaste vård, förde honom med i det triumftåg, som anordnades uppför Neva-floden till S. Petersburg. Såsom ryska flottans första seger firades denna strid med högtidligheter, som knappast stodo efter dem, vilka ägnats Poltava-segern, och på av tsaren framställd begäran tilldelades honom viceamirals rang av senaten. I S. Petersburg grundlades en kyrka, vilken till minne av segern skulle bära namnet av dagens helgon, martyren S. Panteleimon, och den ryska kyrkan bestämde, att årsdagen skulle till evärdlig tid firas med samma kyrkoceremonier som Poltava-segern.

De ryska deltagarna i striden erhöilo belöningar av mångahanda slag, bl. a. tapperhetsmedaljer. Inskriften på dessa »Ansträngningar och trohet överträffa styrkan» synes mindre väl vald, då segraren förfogat över en så förkrossande övermakt, men möjligen har tsar Peter därvid närmast syftat på den djärva passagen förbi svenska örlogsflottan, i vilken händelse inskriften blir mera förklarlig.

179. Åts. ЦРЬ. ПЕТРЪ. АЛЕКЪИЕВИЧЪ. ВС. РОСИИ. (Tsar Peter Aleksejevitj alla ryssars [härskare]). Bröstd. h. i huvudsak lika med den på nr 126. PL. XXXIX.

Fråns. ПРИЛЪЖАНИЕ. И. ВЪРНОСТЬ. ПРЕВОСХОДИТЬ. СИЛНѠ. (Ansträngning och trohet överträffa styrkan). Utsikt över Bengtsorsfjärden, i vars fond ses ett fartyg med tre galärer på vardera sidan, inbegripna i skottlossning mot ett antal (13) andra galärer, som gå emot dem i tre grupper, medan förgrunden upptages av 10 dylika farkoster, av vilka två gå i tåten. I avsk. fält: ИЮЛЯ. 27 ДНЯ 1714 (juli 27 1714).

D. 41 mm. Tapperhetsmedalj, slagen och utdelad med anledning av striden i Bengtsorsfjärden vid Hangöudd d. 27 juli 1714. Frånsidans bild, som med små olikheter återges på samtliga präglingar över denna strid, ger en viss föreställning om det första angreppet på Ehrenskölds lilla eskader, ehuru skottprämen framställles som en tremastare, och ryska galärernas antal alltför orimligt minskats. Bilden utgör ett brottstycke av en samtida, ofta reproducerad, rysk teckning (t. ex. kopparstick efter Martin le Jeune (Sv. Hist. Plr. s. 216). K. Mk. i silv. (spår av hängögglä). B. 265, 72 (typen). Sst. s. (»har 4 särskille variationer»). Iv. XLIII, 4 a.

Varianter.

179 a). Åts. i huvudsak lika med den på originalet, men rustningen med annan ornering, och omskriften avslutad med ПОВЕЛИТЕЛЬ (härskare).

Fråns. I huvudsak lika med den på originalet, ehuru med några ändringar i teckningen, samt med o för Ѡ i omskriftens sista ord.

D. 41 mm. K. Mk. i silv. Iv. XLIII, 4 b.

179 b). Lika med nr 179 a.

D. 33 mm. Medalj (tapperhets?), slagen av samma anledning som nr 179. Iv. XLIII, 5.

180. Åts. Av samma stamp som nr 172 a.

Fråns. Omskriften densamma och bilden i huvudsak lika med den på nr 179, ehuru galärerna i förgr. äro endast 12 med 2 i tēten.

D. 69 mm. Medalj, graverad av någon okänd i Ryssland under Peter d. Store verksam gravör och slagen av samma anledning som nr 179. K. Mk. i tenn. Iv. XLIII, 1.

Varianter.

180 a). Åts. Av samma stamp som den på nr 173.

Fråns. Lika med den på originalet.

D. 61 mm. Grav. av signaturen O. K. (se nr 102 a). Iv. XLIII, 2.

180 b). Åts. БОЖІЕЮ МІЛОСНІЮ ПЕТРЪ ПЕРВЫИ ЦАРЬ | САМО. ЛЕРЖЕЦЪ ВСЕРОСІИСКІИ. (Av Guds nåd Peter I tsar och självhärskare över hela Ryssland). Bröstb. h. med lagerkrans, rustning med ornerat harnesk och axelstycken av romersk typ samt brämad mantel, draperad över bröstet, fäst med juvelbesatt agraff på h. axel och med fliken svept om bysten.

Fråns. Lika med den på nr 181.

D. 61 mm. Av okänd under Peter d. Store i Ryssland verksam gravör. Åtsidan förekommer även på nr 210, till vilken den anses ursprungligen höra. Iv. XLIII, 2 a.

PL. XXXIX. 180 c). Åts. Lika med den på nr 180 b), dock med ЦРЬ för ЦАРЬ. Bröstb. h. med lagerkrans, halsbinda, romersk rustning med fjällharnesk, brämad mantel översållad av kejsarörnar samt ordensband. På armavsk.: Т. И. (T. I.).

Fråns. I huvudsak lika med den på nr 180 b), men omskriften står på band, och vad bilden beträffar, äro galärerna i förgr. endast 11, föregångna av en något större farkost, landremsorna på sidorna minskade, de stridande grupperna mera sammanträngda och beskjutningen mindre accentuerad. Över avskärn. t. h.: I. П. (I. P.).

D. 61 mm. Åtsidan grav. av. T. Ivanov och frånsidan av en okänd signatur I. P. K. Mk. i br. Iv. XLIII, 2 b.

180 d). Åts. lika med den på nr 180 c), men utan sign.

Fråns. I huvudsak lika med den på originalet.

178

179

180c

181

K. Mk. i br. Iv. XLIII, 2 c.

180 e). Åts. lika med den på nr 180 c), men signerad på arm-avsk.: M. K.

Fråns. Lika med den på nr 180 a).

D. 61 mm. Graverad av den okända signaturen M. K. K. Mk. i silv. Iv. XLIII, 2 d.

180 f). Åts. Av samma stamp som den på nr 180 d).

Fråns. Av samma stamp som den på nr 180 c).

K. Mk. i br.

180 g). Åts. Lika med den på nr 110 a.

Fråns. Lika med den på nr 181.

D. 49 mm. Medalj, graverad av sign. O. K. (se nr 102 a) och slagen av samma anledning som nr 179. Iv. XLIII, 3 a.

Varianter.

180 h). Åts. Av samma stamp som den på nr 134.

Fråns. Av samma stamp som den på originalet.

Medaljen, vars åtsida är grav. av Gouin, är möjligen en i myntverket gjord godtycklig sammanställning av ej sammanhörande åt- och frånsidor. Iv. XLIII, 3 b.

180 i). Åts. av samma stamp som den på nr 110 b.

Fråns. Av samma stamp som den på originalet. Se nr 180 h).

Iv. vid XLIII, 3 b.

181. Åts. Av samma stamp som den på nr 104.

Fråns. CLASSIS RVSSICAE PRIMITIAE. Framställning av striden i huvudsak lika med den på nr 180, men antalet av de angripande galärerna ökat till 21. T. h. i förgr. står en lagerkrönt kvinnlig genie med lagerkrans i h. hand och i den v. en treudd, omlindad med lager och uppbärande en »corona navalis». I avskur. fält: VICTORIA NAVALIS PRO | PE ALANDIAM. | 27 IVL. S. V. Randskr. samma som på nr 155. PL. XXXIX.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104). Inskriften i avskur. fält, som ger kronogrammet MDCLLVVIII (MDCCXIV), förlägger striden »nära Åland», en lokalisering som, enl. A. Munthe i Nils Ehrensköld, s. 75, »åstadkommit ej liten oreda för de ryska historieskrivarna». Redan på den under nr 179 omnämnda gravyren är dock namnet Gangut utsatt, ehuru väl det först vid 200-årsjubileet 1914 uppträder även på präglingar, se nr 182—84. K. Mk. i tenn. Iv. XLIII, 6.

Kopior.

181 a)—d). Av samma gravörer som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XLIII a—d. Nr 181 c) av T. Ivanov. K. Mk. i silv.

182. Åts. Peter d. Stores bröstbild.

Fråns. Inskrift, ГАНГУТЬ (Gangut).

Officiell minnesmedalj, slagen vid 200-årsminnets firande 1914 av sjöstriden vid Hangöudd (se nr 179). Medaljen bars i blått band och kedja.

PL. XL. 183. Åts. МУЖЕСТВО ПЕТРОВО ПРИАНЪГУТЬ ЯВЛЕНЬНО 1714. (Peters tapperhet uppenbarad vid Angut 1714). Utsikt över Bengtsorsfjärden, i vars fond synes en tremastare, omgiven t. v. av fyra och t. h. av två galärer, och mot vilken sju galärer gå till anfall under skottlossning, i förgr. en båt med åtta man. I underkant, t. h.: П С (G S).

Fråns. Fyraradig inskrift: ВЪ ПАМЯТЬ | ПЕРВОЙ МОРСКОЙ ПОБѢДЫ | ГАНГУТЬ | 1714 $\frac{27}{\text{ЮЛЯ}}$ 1914. (Till minnet av första sjösegern Gangut 1714 $\frac{27}{\text{juli}}$ 1914).

Plakett, 51 × 98 mm., graverad av G. Stadnitsky och slagen av samma anledning som nr 182. K. Mk. i br.

PL. XL. 184. Åts. Omskrift i oval: ПЕТРЪ ВЕЛИКІ. ІМПЕРАТОРЪ И САМОДЕРЖЕЦЪ. ВСЕРОС. (Peter d. Store kejsare och självhärskare över hela Ryssland). Bröstb. h. med halsbinda, romersk rustning, mantel draperad över v. axel samt ordensband.

Fråns. Överskr. på band lika med omskriften på nr 179 a, men med СИЛЬНО för СИЛНО. Underskr. även på band: ПЕРВАЯ МОРСКАЯ ПОБѢДА ПРИ ГАНГУТЬ. (Första sjösegern vid Gangut). Framställning av striden i huvudsak lika med den på nr 180, men eldgivningen svagt angiven, och galärerna i förgr. åtta med en i tåten, på alla äro de utliggande årorna markerade. Inskr. i avskur. fält: ЮЛЯ 27 ДНЯ | 1714 (juli 27 1714).

D. 28 mm. Minnesmedalj (ej officiell), slagen av samma anledning som nr 182. Se nr 182. K. Mk. i br. med bäröggla.

183

184

185

184

NYSLOTTETS KAPITULATION D. 29 JULI 1714.

Nyslott med den på 1470-talet uppförda fästningen, S:t Olofsborg (Savonlinna), hade från mitten av januari 1714 på avstånd blockerats av ryssarna, men först d. 18 juni s. å. gingo de till anfall under befäl av kommandanten i det erövrade Viborg överste Ivan Sjuvalov. Själva staden intogs morgonen därpå, varefter ryssarna skredo till belägring av den på Kyrösari holme belägna fästningen. Från batterier, som anlades såväl invid staden som på en udde n. om fästningen, överöstes denna nu med projektiler av alla slag, och i slutet av juli voro flera bräschor öppnade i murarna samt bastioner och kanoner sönderskjutna. Då den fåtaliga besättningen led brist på ammunition och f. ö. var fullkomligt utmattad av tjänstgöringen natt och dag, fann kommandanten major Johan Busch det lönlöst avvakta en förestående stormning och uppgav fästningen d. 29 s. m. Av den kvarlevande besättningen gick sedermera en del i rysk tjänst.

Av Peter d. Stores medaljer är den som slogs i anledning härav den sista, som avser krigshändelserna till lands, men också återstod av Sveriges befästa orter öster om Östersjön endast Kajaneborg, och även detta föll 1716 i ryssarnas händer.

185. Åts. Av samma stamp som den på nr 132.

PL. XL.

Fråns. CASTRVM NOVVM CAPTVM. Plan av Nyslott med fästningen Olofsborg på en ö i Kyrönsalmi sund jämte omgivande trakt. Beskjutningen av fästningen pågår från tre batterier invid staden, som markeras av några små byggnader. Tvärs över sundet samt mellan fästningsön och fastlandet äro försänkningar antydda, varjämte på en motstående udde synas forskansningar. I sundet tre riktpilar samt inskr.: NEVSCHLOS. | *et*. SAVOLAY. I förgr. t. h. en murkrönt kvinnlig gestalt (Nyslott) liggande, stödd mot en urna, ur vilken vatten strömmar, och i h. hand hållande en oval sköld med ryska kejsarörnen. I avskur. fält: MDCCXIV. | DIE 29 IVLI. S. V.

D. 46 mm. Medalj ur den Müllerska serien (se nr 104), slagen över Nyslotts eller rättare fästningen Olofsborgs kapitulation d. 29 juli 1714. Landskapet Savolaks (på medaljen Savolay) föll med fästningen i ryssarnas händer. K. Mk. i tenn. B. 216,74. Iv. XLIV.

Kopior.

185 a)—d). Av samma gravörer som utfört kopiorna av nr 104 a)—d). Iv. XLIV a)—c. e. Nr 185 c) grav. av T. Ivanov, men med fränsidan kopierad av S. Judin. K. Mk. i silv. Nr 185 c) förekommer även med fränsidan grav. av F. Gass, och står då ET för et vid Savolay. Iv. XLIV d.

SJÖSLAGET VID KOLBERGER HEJDE D. 13 APRIL 1715 OCH DEN SVENSKA ESKADERNS KAPITULATION UTANFÖR BÜLCK FÖLJANDE DAG.

En svensk eskader om fyra linjeskepp och två fregatter under schoutbynachten greve Karl Wachtmeister angreps d. 13 april 1715 vid Kolberger Hejde i närheten av Femern utav schoutbynachten Kristian Karl v. Gabel med åtta linjeskepp och två fregatter. Wachtmeister stred tappert, men försökte förgäves bryta sig igenom och såg sig mot aftonen nödsakad draga sig tillbaka för att reparera lidna skador och möjligen genom Stora Bält kunna undkomma den överlägsna fienden. Under natten råkade emellertid fem av fartygen genom ström och svag vind in bland bankarna utanför Bülc (Bukehoved) vid Kielfjordens mynning, och då brist på ammunition gjorde ett återupptagande av striden omöjligt, beslöt Wachtmeister att sänka skeppen. Masterna blevo därför kapade, och kanonerna hade börjat kastas över bord, då kaptenlöjtnanten Peder Wessel (Tordenskjöld) infann sig som parlamentär och under hot att besättningen, om skeppen sänktes, ej skulle få åtnjuta pardon, nödgade Wachtmeister att giva sig åt Gabel med skepp och besättningar, vartill kom ett antal av omkring 500 man, som flytt i land och där tillfångatogs, i allt omkring 1,800 man. Det var av dessa svenska krigsfångar som 600 uttogos och såldes av Fredrik IV till Venedig för att brukas i kriget mot turkarna. Då detta onekligen var »ein unter christlichen Potentaten ungewöhnlicher Verkauf», sökte man, ehuru förgäves, framställa handeln som avslutad med fångarnas frivilliga medgivande.

PL. XLI. 186. Åts. CHRISTIAN CARL VON GABEL. Bröstb. halft åt v., med framåtvänt huvud. Rustning med mantel, draperad över h. axel, samt dannebrogskraschan och band. På armavsk.: G. LODE.

Fråns. VED GUDS KRAFT VOR FIENDE FALT | SEYER SEYER OVER ALT. Havsstrand, på vilken ses tre ryttare och några parvis ställda figurer, som räcka varandra handen. På havet, intill stranden, fem krigsskepp, och längre ut en rad av sju dylika, medan småbåtar uppehålla förbindelse mellan de båda eskadrarna. På himlen spridda moln. På marken, t. v.: 1715 | D. 24 Ap.

D. 44 mm. Medalj, grav. av G. Lode och slagen över schoutbynachten v. Gabel i anledning av den svenska eskaders kapitulation d. 14 april 1715. Från sidans bild återger situationen utanför Bülc, då Peder Wessel begav sig till den svenska eskadern som parlamentär. Figurerna på stranden framställa förmodligen den del av svenska besättningen, som flytt i land och där tillfångatogs av kommendanten i Fredriksort. K. Mk. i silv. B. 266, 76. D. M. 661, 212.

PEENEMÜNDES ERÖVRING D. 11 AUG. 1715.

Peenemünde skans på n. v. Usedom hade förblivit i svensk besittning, även sedan själva ön tagits i sekvester av Preussen 1713. Efter Fredrik Wilhelm I:s öppna anslutning till Sveriges fiender 1715, beslöto de allierade bemäktiga sig även skansen, vilken utgjorde ett hinder för deras fria förbindelse mellan det 1713 intagna Stettin och den pågående belägringen av Stralsund. Några tusen man preussare och sachsare blevo därför d. 7 augusti sända fram emot Peenemünde, och dagen därpå gingo de till storms, men blevo tillbakakastade av kommandanten överstelöjtnant Kuse (förmodl. Johan Kuse, som nämnes såsom major vid bremiska regementet), vilken tappert försvarade sig med de 250 man, vilka utgjorde garnisonen. Under påföljande två dagar, d. 9 och 10, överöstes skansen med kulor och bomber, men då kommandanten ej lät sig betvinga härav, stormade fienden d. 11 över de djupa, palissaderade gravarna, och sedan striden varat från tretiden på morgonen till framemot kl. 6 e. m. måste det hjältemodiga försvaret uppgivas. Kommendanten och hans närmaste man majoren Herman Sibrandt voro då illa sårade och blevo nedhuggna jämte större delen av den kvarvarande garnisonen.

187. Åts. Fredrik Wilhelm I:s bröstb. h. På armavsk. M.

Fråns. OSTIVM. PENAE. VI. EXPVGNATVM: Plan av Peenemünde skans. I avsk. fält: HOSTIBVS. CÆSIS. AVT. | CAPTIS. D. XXII. AVG. | MDCCXV.

D. 51 mm. Medalj, grav. av Fr. Marl och slagen över Peenemünde skans' erövring d. 11, enl. n. st. d. 22 aug. 1715. Henck. 3977.

SJÖSLAGET VID RÜGEN D. 28 JULI, RÜGENS ERÖVRING D. 5 NOV. OCH STRALSUNDS KAPITULATION D. 12 DEC. 1715.

Redan hösten 1711 hade Stralsund blockerats av danska, sachsiska och ryska trupper, men av brist på grovt artilleri kunde någon verksam belägring ej sättas i gång, och då staden erhöll undsättning av en svensk eskader, gingo danskarna mot Wismar, varefter även sachsare och ryssar bröto upp. I sept. 1713 återupptogs blockaden av sachsiska trupper jämte en dansk flottavdelning, men redan följande månad drogo sig de allierade bort ur nästan hela svenska Pommeren, och 1714 lämnades Stralsund i ro av fienden. Mot slutet av året anlände Karl XII på hemfärden från Turkiet, och konungen stannade nu i Stralsund för att med outtröttlig energi bringa en ny här till stånd på tysk botten

och på samma gång pådriva arbetena på förstärkning av stadens befästningar.¹ Sommaren 1715 inföll de allierade, till vilka Preussen nu öppet slutit sig, åter i svenska Pommern och förlade i juli en av danskar, preussare och sachsare bestående här framför Stralsund, medan en dansk eskader om ett tjugotal skepp under befäl av viceamiralen Christian Thomesen Sehested uppehöll sig i farvattnen omkring Rügen. I Greifswald-bukten voro några svenska fregatter förlagda, och med konvoj av ett antal transportskepp ankom under juli amiralen friherre Claes Sparre med den svenska örlogsflottan bestående av 20 linjeskepp och några mindre fartyg. Sedan transportfartygen lyckligen förts i hamn, gick Sparre d. 28 juli till anfall mot den danska huvudflottan, som nu anlät under befäl av amiralen Peder Raben, och striden, som utkämpades utanför Jasmund-halvön på Rügens n. ö. kust och från stranden bevitnades av Karl XII, räckte från 2-tiden på e. m. till kl. 8 om aftonen, då eldgivningen upphörde. Båda flottorna hade lidit avsevärda förluster i befäl och manskap, och ehuru intet skepp gått förlorat, voro de uppkomna skadorna betydande, och särskilt av de svenska fartygen voro flera bragta ur stridbart skick. Såväl Sparre som Raben återförde sina eskadrar till respektive hemorter för nödiga reparationer, och fastän slaget slutat oavgjort, firades det av Fredrik IV som en vunnen seger. Då danska flottan redan i mitten av sept. kunde återvända och därefter behärskade pommerska kusten, medan den svenska alltjämt kvarhölls i Karlskrona genom svårigheter med utrustning och reparationer, blevo verkningarna av slaget onekligen lika ödesdigra som av ett nederlag.

Till de Stralsund belägrande trupperna fördes nu grovt artilleri från Stettin, och d. 29 sept. började beskjutningen. Trots ett hjältemodigt försvar, som led-

¹ Våra äldre numismatici, Berch och Silfverstolpe, hava ägnat en, som det tyckes, rätt oförtjänt uppmärksamhet åt en medalj, syftande på svenska förhållanden efter Karl XII:s återkomst från Turkiet 1714, vilken såsom »fientlig» ej återfinnes hos Hildebrand. Medaljens åtsida, som har till omskr.: NOCH EINMAHL ZUM TANTZ 1714, återger en man med fiol under armen sittande på en plint, varå Sveriges vapen tre kronor. På fråns. ses fyra män dansande i ring med omskr. BALD MÜDE. »Ritningen til en sådan penning», säger Berch (B. 266 vid 75), som betvivlar dess existens, »var uti Praes. Rålamb's Cabinet hvaraf ock Doctor Nordberg blev förledd». Silfverstolpe (Sst, s. 653) vet emellertid berätta, att »stämplar» till ifråga. medalj verkligen funnits i Greifswald och sedan början av 1800-talet förvarades i Sverige. Numera befinna sig ej mindre än 3 ex. därav i K. Mk., samtliga gjutna och åtminstone i ett fall original, vadan några stamplar till dem ej förekommit, men väl gjutformar, vilket Silfverstolpe förmodligen avsett. Efter avbildningen i Nordberg (Nordberg, II, s. 559) beskrives medaljen av Berch, som säger, att den lär syfta på, »at Konung Carl, efter återkomsten från Turkiet, wille med nya Krigsoperationer spela upp en ny dants: men att hans undersåtare woro merendels trötte». Nordberg har emellertid »der gemeinen Auslegung nach» uppfattat de dansande såsom representeranter för Sveriges fiender. Däri har han väl säkerligen rätt, även om ett starkt överarbetat ex. av medaljen i K. Mk. tyckes ange ett försök att minska den halvorientaliska karaktären hos 2 av figurerna (polack och ryss) samt åt den tredje giva ett prästerligt inslag i dräkten, varigenom de svenska riksständen kunde tänkas återgivna. Det sällsynt okonstnärliga arbetet, som närmast erinrar om figurframställningar på holländska mässingsdosor från 1700-talet, torde, såsom ju ock den allmänna meningen var på Nordbergs tid, betingats av idel välvilja mot Karl XII och kan svårligen räknas bland de »fientliga medaljerna».

des av konungen personligen, gjorde de belägrande avsevärda framsteg, satte sig i besittning av flera av utanverken och åstadkommo med bombardemanget en fruktansvärd förödelse i staden, där brist började råda på penningar, livsförnödenheter och bränsle. Så länge Rügen ännu var i svenskarnas händer, hyste dock Karl XII hopp om att från hemlandet kunna erhålla undsättning med den flotta han otåligt avvaktade. Åtgärder vidtogos därför till nödtorftigt skydd av öns sydöstra kust, där den fientliga övergången kunde väntas. I detta syfte hade de allierade i viken vid Greifswald sammandragit ett stort antal mindre fartyg och båtar, och sedan de svenska fregatter, vilka voro förlagda utanför Greifswaldbukten, blivit skingrade, stod en här om 19,000 man under befäl av preuss. fältmarskalken furst Leopold Anhalt-Dessau färdig att inseppas. Ett första försök i närvaro av danska och preussiska konungarna uppgavs, men d. 4 nov. överfördes trupperna, utan att den obetydliga styrka om ett par tusen man, vilken uttagits från Stralsund-garnisonen, kunde hindra landstigningen. Följande dag gick Karl XII dock till anfall, men måste, trots en tapperhet, som väckte även fiendens beundran, och själv sårad ge order om återtåg och svenskarnas överförande till Stralsund. Fursten förföljde ej, utan nöjde sig med att dagen därpå besätta Alte Fähr, ett fort beläget mitt emot staden.

Efter Rügens förlust var varje möjlighet avskuren att erhålla undsättning från Sverige, och stadens öde var därmed beseglat. Genom nöd och umbäranden hade även borgerskapets trohet börjat att vackla, och så väl senat som prästerskap hade hos konungen upprepade gånger bönfallit om fredsunderhandlingars inledande. Genom bombardemanget, som alltjämt fortfor, hade i början av december gångbara bränscher blivit skjutna i stadsmurarna, och då ett fortsatt motstånd var fullkomligt hopplöst, nödgades befälhavaren, generalen friherre Carl Gustav Dücker erbjuda förhandling. De underhandlingar, som inleddes d. 8 dec., ådagalade emellertid, att en kapitulation skulle medföra Karl XII:s tillfångatagande, och det lyckades nu förmå konungen att, medan ännu en möjlighet var öppen, begiva sig över till Sverige. Natten till d. 11 lämnade konungen staden i en slup, som genom ismassorna fördes fram till en vid Hiddensee förlagd segeljakt. Följande dag kapitulerade Stralsund, och besättningen, som uttågade d. 15, överlämnades som fångar åt konungen av Preussen, medan Stralsund enl. fördraget stannade under danskt välde.

188. Åts. TRIPLEX FRIDERICORVM CONIVNCTIO. Liksidig triangel, i vars vinklar äro insatta tre armar, som i mitten mötas i handslag. I mellanrummen tre kungliga kronor. Längs triangelnss yttersidor: PRO TRANQVILLITATE PVBLICA. PL. XLI.

Fråns. FRIDERICORVM VICTORIA TRIPLEX Utsikt över Stralsund från s. o. T. h. en udde, på vilken inskr.: INS. | RVGEN, vid horisonten fyra krigsfartyg, förföljda av fyra andra dylika, som avlossa skott. I avskur. fält: FVG.CLASSE SVEC.D.9 AVG. | INS.RVGEN D.16 NOV. | ET STRALSVNDA OC= | CVPATA.24 DEC. | 1715. Randskr. FIDELITER.FORTITER.FELICITER.

D. 44 mm. Medalj, slagen över de tre allierade konungarnas — Fredrik IV av Danmark, Fredrik Wilhelm I av Preussen och Fredrik August I (August II) av Sachsen-Polen — framgångar mot Sverige 1715. Åtsidans liksidiga triangel är hämtad från alliansmedaljen av 1709 (se nr 146). Det oavgjorda sjöslaget vid Rügen d. 28 juli har här tolkats som svenska flottans flykt följ. dag, enl. n. st. d. 9 aug., ehuru båda flottorna då uppsökte sina förläggningsorter. Rügens och Stralsunds ockupation dateras enl. n. st. d. 16 nov. och 24 dec. respektive, vad Stralsund beträffar således dagen efter kapitulationen. Randskriften har alliterationer av F och R, begynnelse- och slutbokstäverna, syftande på Frederici Reges. K. Mk. i silv. B. 267, 78. Erbst. 11636.

PL. XLI. 189. Åts. DREY.FRIDRICHE.KAN.MAN.HIER.SEHEN. Liksiktig triangel, i vars vinklar äro inställda tre huvud med följande inskrift längs triangelns yttersidor: FRIDERICVS. Λ REX.DAN:& N: FRID:WILH: Λ REX.BORVSS: FRIDERICVS. Λ AVG:REX.POL:

Fråns. WER MAG DENSELBEN WIEDERSTEHEN. Utsikt över Stralsund från v., med en befäst bro över till fastlandet. Däröver på flygande band: STRALSVNDIA. I avskur. fält: A DANIS.SAXONIBVS | ET PRVSSIS OBSIDI | ONE.CAPTA.23.DEC. 1715.

D. 34 mm. Medalj, slagen över Stralsunds kapitulation d. 12, enl. n. st. d. 23, dec. 1715. Åtsidans liksidiga triangel är hämtad från alliansmedaljen 1709 (se nr 146). Av de tre suveränerna hade konungarna av Danmark och Preussen personligen bevistat belägringen. K. Mk. i silv. B. 267, 77 (»finnes ock med en liten difference»). D. M. 661, 213 a.¹

Varianter.

189 a). Åts. Av samma stamp som den på originalet.

Fråns. I huvudsak lika med den på originalet, men orden i omskriften skiljas av punkter, varjämte inskr. i avskur. fält är något annorlunda fördelad och har xbr för DEC. D. M. 661, 213 b.

¹ Såsom kränkande för Sverige gav denna medalj upphov till en annan med liknande åtsida men med en fränsida, som fyndigt vänder det hela till Karl XII:s pris (Hild. I, 589, 191).

Bland Karl XII:s medaljer upptager Hildebrand trenne över Stralsunds kapitulation (Hild. I, 586—87, 185—87). Angående en av dem (186), vars fränsida har omskr.: SUB ECLIPSI SOLIS ET LUNA IN APOGEO, anmärker H., att man antagit, det inskriften syftat på Ludvig XIV:s fränfälle d. 1 sept. 1715 samt på Karl XII:s missräkning i fråga om hjälp av Turkiet, men att »den förra meningen dock har föga sannolikhet för sig, då konung Carl aldrig varit beroende af Frankrikes hjälp». Att Ludvig XIV:s död åsyftats, är dock otvivelaktigt, enär verkan av den för Sverige fördelaktiga subsidie-traktat, som Karl XII genom ambassadören friherre Erik Sparre lyckades avsluta med Ludvig XIV våren 1715, i följd av det omslag, konungens död framkallade i fransk politik, blev tämligen illusorisk.

186

189

188

188

191

189 b). Åts. I huvudsak lika med den på originalet, men huvudena av något annan teckning.

Fråns. I huvudsak lika med den på 189 a), men STRALSUNDIA med mindre typer. K. Mk. i silv. D. M. 661, 213 c.

190. Åts. AMOR VINCIT OMNIA. Jordklotet, på vilket står: PAX | VOBIS. | 1715.

Fråns. 10-radig inskr. under 5 stjärnor: STRALSUNDIA! | INSUL RÜGEN | IST NUN ÜBER | UND DU GEHEST | AUCH DARÜBER, | IN DEN DUCAS | DA DIER SO NAH, | KÖMT DIE MACHT | STRALSUNDIA | D. 16 NOV.

D. 27 mm. Medalj, grav. av Chr. Wermuth (ej sign.) och slagen över Rügens erövring d. 5 nov. 1715, med förutsägelse att Stralsund snart skulle gå samma väg. Datum efter n. st. Åtsidans omskr. är hämtad ur Verg. Bucol. X. v. 69 (egentl. Omnia vincit amor), medan inskriften på jordklotet är den ur Joh. 20, 19 lånade fridshälsningen. Frånsidans »ducas» torde, i betraktande av Wermuths språkbehandling, kunna antagas stå för duces. Medaljens åtsida förekommer även sammanslagen med andra frånsidor (t. ex. B. 267—68, 79—81 och Cz. 7796). B. 268, 82 (der efter Museum Mansbergianum »tucks» uppges stå i st. f. ducas, vilket ej är förhållandet). Amp. 11242.

WISMARS KAPITULATION D. 8 APRIL 1716.

När Fredrik IV, August II och Peter d. Store 1709 förnyat förbundet mot Karl XII, väcktes förslag om neutralisering av Sveriges besittningar i Tyskland under det pågående kriget. Planen, som uppstått på mot Sverige fientliga håll, avvisades av Karl XII, varefter de allierade överenskommo att med våld utdriva svenskarna ur sagda provinser. För Fredrik IV erbjöd Wismar härvid en särskild lockelse, då dess förträffliga och väl befästa hamn i svenska händer syntes honom innebära ett ständigt hot mot Danmark. Sedan danskarna under loppet av 1710 lyckats hämma stadens fria tillträde till havet, belägrades Wismar vintern 1711—12 av generallöjtnanten Jörgen Rantzau, som visserligen nedgjorde en del av garnisonen vid ett utfall, men tack vare generalmajoren friherre Martin Schultz's v. Ascheraden tappra försvar nödgades upphäva belägringen. Först 1715, då Sveriges fiender ökats med Preussen och Hannover, beslöt Fredrik IV åter vända sig mot Wismar, och när han i juni sagda år förde sina trupper till svenska Pommern för att delta i Stralsunds belägring, lämnades en dansk armé om 5,000 man kvar utanför staden. Efter Stralsunds fall återvände konungen till Wismar med såväl danska som preussiska och hannoveranska trupper, till vilka sedermera även en rysk styrka tillstötte. Sta-

dens befästningar hade efter senaste belägringen åter blivit satta i gott stånd, och genom en svensk eskader, som kommit för sent att bispringa Stralsund och därefter dirigerats mot Wismar, hade besättningen ökats med 700 man och de nästan tömda förråden av ammunition och livsmedel erhölet en välbehövlig förstärkning. Efter att under flera veckor hållit staden fullständigt innesluten, började Konung Fredrik belägringen d. 26 febr. 1716, och från d. 2 mars till fram i april fortfor en fruktansvärd beskjutning av staden. De belägrade, som under befäl av den till guvernör och generallöjtnant befordrade Schultz von Ascheraden förgäves sökt hindra fiendens framträngande, voro utmattade av brist och ansträngningar, och då även befolkningen genom hunger var bragt till det yttersta, måste guvernören ingå på förhandlingar med fienden. D. 8 april underskrevs kapitulationen, enligt vilken Wismar — den sista svenska besättningen söder om Östersjön — överlämnades till danske konungen, varefter de allierades trupper följande dag inmarscherade i staden, och den svenska besättningen d. 12 avtågde.

PL. XLI. 191. Åts. ABSINT BELLA FAMES! VIVAS WISMARIA MIRA! Ut-sikt över Wismar från inloppet, som spärras av en kedja; t. v. en ö med några mindre byggnader, t. h. ett fort (Valfiskén).

Fråns. Sjuradig inskr. under ett ornament: WISMARIA | PER DECEM MENSES | A FEDERATIS OBSESSA | TANDEM FAME | CAPTA | d. 19: april | Ao. 1716.

D. 36 mm. Medalj, slagen över Wismars kapitulation d. 8, enl. n. st. d. 19, april 1716. Ehuru ej öppet ägnad ett tappert fast lönlöst försvar, som fallet är med Thornmedaljen, nr 108, är väl medaljen, att döma av inskriften, knappast slagen av segraren. K. Mk. i silv. D. M. 663,230.

Variant.

191 a). I huvudsak lika med originalet, men av andra stampar och något omsorgsfullare graverad, såväl vad stadsbilden som inskrifterna beträffar.

D. 37,5 mm. K. Mk. i silv. D. M. 663,250 c.¹

PL. XLII. 192. Åts. Herzog Friedrich Franz I. | von Mecklenburg-Schwerin. | 19. Aug. 1803. Grosshz. Friedrich Franz IV | von Mecklenburg-Schwerin. Tvenne huvud v. Nedtill: 19. Aug. 1903. Längs halsavsk.: O. Schultz F.

¹ Genom freden med Danmark 1720 återkom Wismar under svenska kronan, men d. 19 aug. 1803 förpantades staden inclusive suveränitetsrätten på 100 år till Mecklenburg-Schwerin mot ett belopp av 1, 250,000 rdr hamb. b:co, löpande med 3 % ränta på ränta. En återlösning under sådana villkor var ej gärna möjlig och av parterna ej heller avsedd. Formellt avstod dock Sverige sina rättigheter först d. 20 juni 1903, och Wismars definitiva införlivande med Mecklenburg-Schwerin och Tyska riket ägde rum d. 19 aug. samma år, då vid de högtidligheter, som firades, även följande officiella medalj utdelades.

192

193b

192

Fråns. Utsikt över Wismar från hamnen, varifrån en vimpelprydd ångare utgår. Upptill på flygande band mellan Mecklenburgs och Wismars vapen: *Per aspera | ad astra!* I avskur. fält: *Zum Gedächtnis an | WISMAR'S Wiedererwerbung.*

D. 70 mm. Grav. av O. Schultz och slagen över Wismars införlivande med Mecklenburg-Schwerin d. 19 aug. 1903. Frånsidans inskrift pryder Mecklenburg-Schwerins 1864 instiftade husorden Venderernas krona. K. Mk. i förs. brons.

PETER D. STORE FÖR BEFÅLET VID EN AV RYSKA, DANSKA, ENGELSKA OCH HOL- LÄNSKA ESKADRAR VID BORNHOLM I AUGUSTI 1716 UTFÖRD MANÖVER.

Tsar Peter, som länge hyst planer att genom krigets överförande till det egentliga Sverige söka framtinga freden, slöt i juni 1716 fördrag med Fredrik IV om gemensamt infall i Skåne. Medan ryska trupper angrepp österifrån förband sig tsaren understödja danskarnas övergång med såväl manskap som krigsfartyg, varjämte de allierade hoppades, att England, då Georg I såsom kurfurste av Hannover befann sig i krig mot Sverige, skulle befinnas villigt medverka genom blockad av Karlskrona.

För planens utförande låg danska flottan rustad på Köpenhamns redd under befäl av generalamiralen greve Ulrik Kristian Gyldenlöve, och själv anlände tsaren från Rostock med en eskader under kommandörkapten Schelting, medan kapten Sievers tillstötte från Reval med de örlogsskepp, som konvojerade transportfartygen. En engelsk flotta under vice amiralen Sir John Norris hade även löpt in i Sundet, och Georg I lät, utan att avvakta svar på några till Karl XII ställda fordringar, beordra amiralen att understödja de allierades landstigning. För att bevaka sina intressen hade även Holland låtit en eskader under kommandör Grave avsegla till Sundet, och det ansågs sannolikt, att holländarna skulle i sin politik mot Sverige följa Englands exempel.

Något gemensam aktion mot Sverige kom dock ej till stånd. Tsarens dröjsmål att sätta den beramade landstigningen i verket uppväckte stark misstro hos Fredrik IV, och vad England och Holland beträffar, blev det snart tydligt, att deras oro för Rysslands växande Östersjövälde närmast anvisade deras flottor omsorgen om upprätthållandet av jämvikten i Norden. För att bevara skenet av inbördes samförstånd anordnades d. 5 augusti en storartad manöver av de fyra i Sundet förlagda eskadrarna, och under personlig ledning av tsaren fördes denna fram mot Bornholm. Härtill inskränkte sig dock det »befäl över fyra» tsar Peter lät föreviga med en medalj, och från Bornholm begav han sig över Stralsund tillbaka till Köpenhamn.

193. Peter d. Stores byst med lagerkrans och paludamentum uppställd åt h. på ett fyrsidigt postament, å vars framsida: ПЕТРЪ | ВЕЛИКІИ | ВСЕРОССИ | ИСКІИ. (Peter d. Store av hela Ryssland). Bakom postamentet en grupp sjömilitära emblem, förstävar, ankare, roder, treudd, fanor, kanonrör etc. På den gräsbevuxna marken ett träd å vardera sidan. I avskur. fält: 1716. ГОДА. (År 1716).

Fråns. ВЛАДИЧЕСТВУЕТЪ ЧЕТЫРМЯ. (För befälet över fyra). Neptunus åkande fram över havet åt h. i en med tvenne hästar förspänd char. I h. hand håller han treudden, vid vilken är fäst den ryske tsarens personliga skeppsflagga, medan på sidorna och framför honom äro fästa Englands, Danmarks och Hollands flaggor. I avskur. fält: ПРИ БОРНГОЛМЕ (vid Bornholm).

D. 55 mm. Medalj, slagen över tsar Peters befäl över de ryska, engelska, danska och holländska flottorna vid en manöver nedåt Bornholm i augusti 1716. Den här avbildade ryska skeppsflaggan infördes av Peter d. Store efter Nöteborgs kapitulation och har alltsedan använts som tsarernas personliga skeppsflagga. Den prydes av dubbelörnen, som i näbbarna (ursprungligen på vingarna) och i klorna håller kartblad över de av Ryssland behärskade fyra haven, Ishavet, Kaspiska havet, Asoviska sjön (sedermera Svarta havet) och Östersjön. Iv. XLV. T. IX² 8.

Varianter.

193 a). Åts. Lika med den på originalet, med obetydliga avvikelser samt på mitten av avskärningen: S. F.

Fråns. Lika med den på originalet.

D. 53 mm. Grav. av A. Schultz. K. Mk. i tenn. B. 269. Sst. s. 654 (»har några variationer»). Iv. XLV a.

PL. XLII. 193 b). Åts. Peter d. Stores byst med lagerkrans, halsbinda, rustning med kejsarörn på harnesket och mantel med agraff på h. axel, ställd på en sockel, som vilar på ett postament, å vars framsida: ПЕТРЪ | ВЕЛИКІИ | ВСЕРОССИИСКІИ. Nedanför postamentet ett roder och ett kartblad (?) över en palmkvist samt bakom det samma allehanda sjömilitära emblem som på originalet. I avskur. fält: 1716. ГОДА. På avskärn. t. v.: С. Ю. Р. (S. JU. R.).

Fråns. Lika med den på originalet.

D. 54 mm. Grav. av S. Judin. K. Mk. i silv. Iv. XLV b.

KARL XII:S DÖD D. 30 NOVEMBER 1718 SAMT UPPHÄVANDET AV FREDRIKSTENS BELÄGRING.

Under belägringen 1718 av Fredrikstens fästning, vilken leddes av Karl XII personligen, träffades konungen d. 30 nov. på aftonen av en kula i tinningen och låg död, då i närheten varande officerare skyndade fram. Följande dag beslöts i ett av fältmarskalkarna greve K. G. Rehnsköld och greve K. G. Mörner sammankallat krigsråd, vid vilket arméns generalissimus arvprinsen Fredrik av Hessen presiderade, att upphäva belägringen och föra trupperna tillbaka till Sverige. I god ordning utrymdes lägret, men reträtten antog nästan karaktär av flykt undan de förföljande dansk-norska trupperna.

194. Åts. DOMINVS MIHI ADIVTOR. Brösth. h. med lagerkrans, PL. XLIII. fjällharnesk, mantel och elefantorden. I avskur. fält; FRIDERIC. III. D. G. REX | DAN. NOR. VAN. | .GOT. Under armavsk.: P B.

Fråns. NON NOBIS, DOMINE. NON NOBIS, SED NOMINI TUO DA GLORIAM. PS: 115. V. I. Pyramid, uppbärande tre sköldar med Fredrik IV:s namnchiffer samt Danmarks och Norges vapen, ställd i ett landskap med t. v. ett tält under kungl. krona och t. h. Fredrikstens fästning. På pyramidens framsida korslagda palmkvistar och på dess postament: DEO | ET | POSTERITATI. På sidorna om pyramiden troféer, bland vilka två standar med Karl XII:s krönte namnchiffer. Över det hela strålande sol. I avskur. fält: OBSIDIO FRID: HALL^{SIS} IRRITA. CÆSO REG: | SU: CAROLO XII FUGAM NOCTU | PRÆCIPITANTE HOSTILI | EXERCITU. | 11 DEC: 1718. | P B.

D. 61 mm. Medalj, grav. av Peter Berg och slagen över Karl XII:s död d. 30 nov., enl. n. st. d. 11 dec., 1718 samt därpå följande upphävande av Fredrikstens belägring. Den brådstörtade flykt under natten, om vilken medaljen talar, ägde ej rum. Åtsidans överskrift, ur Hebr. br. 13, v. 6, hade av Fredrik IV tagits till valspråk och förekommer såväl på andra medaljer (se nr 165, 200—02) som mynt under hans regering, men torde vara mest känd som kardinal Thomas Wolseys motto. Frånsidans, ur ps. 115, 1, var Tempelherrarnas valspråk och uppträder inom numismatiken första gången på en jetong över den oöverbinnerliga armadans undergång 1588 (Loon, I, 388). K. Mk. i silv. B. 269. 86. D. M. 668,252.

195. Åts. Saa var hans Skiebnē. Bergigt landskap med i fon- PL. XLIII. den Fredrikstens fästning, från vilken ett skott lossats mot en av krutrök markerad punkt i mittfältet. I förgr. ett på en hillebard upprätt stående lejon (Norges vapen), framför vilket ett dött lejon

ligger utsträckt. På sidorna tall- och granträd. I avskur. fält: *Friderichs-hall: | .d. 11 decemb: | . 1718.* På marken, t. h.: B.

Fråns. 8-radig inskr.: *Den Svenske | Løve faldt | for Norske
Løvens | Fod. | Der miste hand Sitt | Liv | og Sidste Helte | Blod.*

D. 50 mm. Medalj, förmodl. grav. av Peter Berg, vilken dock eljest alltid signerade P B, och slagen över Karl XII:s död d. 30 nov. (11 dec. n. st.) 1718. Den mindre lyckligt funna kompositionen tyckes närmast vara framkallad av en i Tyskland, efter idé av fältpostmästaren Egid. Naundorff, utförd medalj över Karl XII:s inbrott i Norge 1716 (Hild. I, 590, 194). Om medaljen tillkommit på enskilt initiativ, må lämnas därhän. Bland i K. Myntet i Köpenhamn förvarade stamplar (Num. For. I, s. 169—75) finnas ej några till denna medalj, som likvisst är infattad i den slesvigska hyllningsbügaren av 1721 (Rosenborg-samlingen) och föreligger i guld i den k. danska samlingen. En inskrift, som ikke var haederlig og ikke skikkede sig, förekom f. ö. på den obelisk, som 1723 blivit rest på den plats, där Karl XII stupade, men som bortogs på Kristian VI:s befallning efter hans tronbestigning 1730. De delar av monumentet, som ännu äro i behåll, innehålla ej hela inskriften, vars lydelse ej längre synes vara känd. K. Mk. i silv. B. 269,87. D. M. 668,253.¹

STRIDEN VID GOTSKA SANDÖN D. 24 MAJ 1719.

För att skydda skeppsfarten på Stockholm och samtidigt rekognoscera sändes kommandören Anton Johan Wrangel i maj 1719 med linjeskeppet »Wachtmeister» och tvenne fregatter på kryssning i Östersjön. Wrangel hade härunder utsträckt färden till Pillau, därifrån han återvände med befälsskeppet, en av fregatterna och en brigantin, konvojerande några handelsfartyg. Om de svenska skeppens avsegling erhöll generalamiralen greve Fedor Apraksin underrättelse i Reval och detacherade kapten Naum Sinjavin med en eskader om sex linjeskepp, vartera bestyckat med fyrtiotvå kanoner, samt en brigg för att uppsöka svenskarna. Tidigt på morgonen d. 24 maj kommo de svenska skeppen till synes och upphunnos snart av ryssarna, varefter en förbittrad, ehuru genom den ryska överlägsenheten ytterst ojämn, strid utspann sig. De båda befälsskeppen inledde striden, varvid Wrangel genom att nedskjuta det fientliga fartygets rigg lyckades komma undan och ställa färden mot Sandhamn. Fregatten och brigantinen blevo därefter anfallna och nödgades stryka flagg, sedan den fientliga elden åstadkommit svår förödelse, ehuru Wrangel säges

¹ Över Karl XII:s död slogos kastpenningar till begravningen ävensom andra medaljer i hemlandet (Hild. I, 593—94, 197—202), varjämte tyska gravörer publicerade ett betydande antal (Hild. I, 595—602, 203—221).

194

195

196

hava återvänt för att söka bringa dem hjälp. Medan ryssarna voro sysselsatta att sätta sig i besittning av de erövrade fartygen, fick Wrangel åter något försprång, men Sinjavin gav order till hela sin styrka att upptaga förföljandet. Vid 1-tiden på e. m. upphanns Wrangel av tvenne utav de ryska linjeskeppen, vilkas eld förstörde riggen och anställde stor manspillan bland besättningen. Snart nalkades även återstoden av den ryska eskadern, och då »Wachtmeister» nu var fullkomligt redlös, och vattnet inströmmade genom flera grundskott, nödgades kapten Georg Trolle, vilken, sedan Wrangel svårt sårats, övertagit befälet, uppgiva striden och stryka flagg omkring kl. 3 e. m.

Den förkrossande övermakten hade här förskaffat ryssarna den första segern över svenskarna med linjeflottan, något som dittills endast lyckats med roddflottan (se s. 216). Också fick denna strid av tsaren vitsord att hava varit en god debut för flottan. De chefer, som deltagit i striden, erhöilo befordran samt exemplar i silver av den medalj, som blev slagen.

196. Åts. Av samma stamp som den å nr 174.

PL. XLIII.

Fråns. Omskr. lika med den å nr 179. Strid mellan linjeskepp, vilka för fulla segel häftigt beskjuta varandra; bakgrunden hölj'd av rökmoln. Av skeppen, å vilka några av besättningen (oproportionerligt stora) återgivas, bära fyra svensk flagg, medan de övriga fem bära den ryska. I förgr. bilda vågorna ett palmettornament. I avskur. fält: МАИЯ 24 ЧИСЛЕ | 1719. (d. 24 maj 1719).

D. 53 mm. Tapperhetsmedalj, grav. av Gouin samt slagen och utdelad m. anl. av striden vid Gotska Sandön d. 24 maj 1719. Frånsidans omskrift, hämtad från Hangöudd-medaljen (se nr 179), är nästan lika orimlig i detta fall, då den ryska övermakten var så betydande. Bilden av slaget är ytterst konventionell och fullkomligt missvisande, då alla fartygen återgivits som linjeskepp och f. ö. 3 svenska skepp stredo mot ryssarnas 7. Angående kejsartiteln se nr 102 a. K. Mk. i tenn. B. s. 274. Iv. L, 1 a.

Variant.

196 a.) Åts. Av samma stamp som den å nr 107 d.

Fråns. Av samma stamp som den å originalet.

Medalj, grav. av Gouin och O. K. (se nr 102 a). Möjligen är detta en i myntverket godtyckligt gjord sammanställning av ej ursprungligen sammanhörande medaljsidor. Iv. L, 1 b.

197. Åts. Omskr. lika med den å nr 196. Bröstb. h. med lagerkrans, rustning med ornerat harnesk samt mantel draperad över bröstet och fäst med agraff över h. axel. På armavsk. K. O.

PL. XLIV.

Fråns. I huvudsak lika med den å nr 196.

D. 46 mm. Medalj, grav. av konstnär, vilken anses här av misstag sign.

K. O. för O. K. (se nr 102 a); slagen av samma anledning som nr 196. K. Mk. i silv. Iv. L, 2.

198. Åts. I huvudsak lika med den å nr 197, men utan sign. och i omskriften БОЖЬЮ för БОЖІЕЮ.

Fråns. lika med den å nr 196.

D. 41 mm. Medalj, slagen av samma anledning som nr 196. Iv. L, 3.

199. Åts. Omskr. БОЖІЕЮ. МІЛОСТІЮ. ІМПЕРАТОРЪ ПЕТРУСЪ. ПЕРВЫИ. (Av Guds nåd kejsar Petrus I). Bröstb. liknande den å nr 197, men utan sign.

Fråns. Lika med den å föreg. nr, ehuru med några olika typer i inskr.

D. 27 mm. Medalj, slagen av samma anledning som nr 196. Angående kejsartiteln se nr 102 a. Iv. L, 4.

MARSTRANDS KAPITULATION D. 15 JULI 1719.

En dansk-norsk eskader, vilken alltsedan februari månad 1719 uppehållit sig utanför bohuslänska kusten, började, sedan förstärkningar anlönt, fram på sommaren blockera Göteborg. Eskaderns befälhavare schoutbynachten Peder Tordenskjold erfor därvid, att i Carlstens fästning rådande missförhållanden skulle, trots fästningens goda försvarstillstånd och en i hamnen under befäl av viceamiralen friherre Carl Georg Siöblad förlagd eskader, kunna möjliggöra ett företag mot Marstrand. Med en del av skeppen avseglade han därför och landsatte d. 10 juli på Koön omkring 700 man, vilka medförde ett antal hand- och belägringsmörsare. Följande dag började Tordenskjold beskjutningen, varvid det svagt befästa och bemannade fortet Hedvigsholm genast gav sig, samt fyra av de svenska skeppen erövrades, och ett lika antal sjönk eller uppgick i lågor, medan besättningen räddade sig in i fästningen. Nästa dag gävo sig ett blockhus samt en skans på öns norra sida, varefter staden besattes. Tordenskjold vände sig nu mot Carlsten, som med sina starka murar och nästan oåtkomliga läge ej tycktes hava mycket att frukta av det artilleri, varöver danskarna förfogade. Kommendanten överste Henrik Danckwardt, som hade en garnison av omkring 300 man, av vilka dock flertalet bestod av i svensk tjänst övergångna sachsiska krigsfångar, lät emellertid skrämma sig av falska rykten om väntade danska förstärkningar och, sedan en del förödelse åstadkommits genom en av bombardemanget förorsakad explosion i ett av krutförråden, uppgav han d. 15 fästningen med där samlade rika förråd mot fritt avtåg för be-

197

200

206

sättningen. För det nesliga uppgivandet av Carlsten blev Danckwardt ställd inför krigsrätt, dömd från livet och avrättad.

200. Åts. Av samma stamp som den å nr 194.

PL. XLIV.

Fråns. AF MARSTRANDS OVERGANG. TIL GUDS OG KONGENS ÆRE. SKAL HVER SOM DETTE BÆR. ET KRAFTIG VIDNE VÆRE. Utsikt i fågelperspektiv från fastlandet över Koön och Marstrand. I sundet mellan de båda öarna flera skepp, av vilka några i sjunkande. Omkring Koön och vid horisonten synas även fartyg. På Carlstens fästning är den danska flaggan hissad. På landremsan i förgr.: 1719. D. 25 IULY. P. B.

D. 61 mm. Medalj, grav. av P. Berg och slagen över Marstrands kapitulation d. 15, enl. n. st. d. 26 (ej 25) juli 1719. Medaljen, som enligt inskriften varit avsedd att bäras, torde kunna betraktas som tapperhetsmedalj, ehuru på grund av dess storlek endast utdelad till ett fåtal, medan följ. nr förmodligen haft större spridning. K. Mk. i bly. D. M. 670,262.

201. Åt- och frånsidor lika med dem å föreg.

D. 50 mm. Medalj, se föreg. K. Mk. i silv. B. s. 274. D. M. 670,262 c.

202. Åts. lika med den å nr 201, men av annan stamp och utan signatur.

Fråns. GVDS NAADERIGE HAAND . SOM GIVER SEYR OCH ÆRE . HAR MARSTRAND BRAGT DERTIL . DEND DANSKE FLAG AT BÆRE. I övrigt lika med den å nr 201, men utan signatur.

D. 50 mm. Medalj, grav. av P. Berg eller trogen kopia av hans stampar till nr 201 samt slagen av samma anledning som nr 200. K. Mk. i silv. B. s. 274. D. M. 670,263.

DANMARKS DELTAGANDE I STORA NORDISKA KRIGET.

Utom de i det föregående upptagna medaljer, vilka slogos över danska framgångar till lands och vatten under detta krig, föreligga även krigs- eller tapperhetsmedaljer, vilka ej kunna hänföras till någon bestämd tilldragelse.

203. Åts. Av samma stamp som den på nr 157.

Fråns. VIRTUTI ET FIDEL. Minerva stående på en äng halvt åt h. med en lagerkrans i utsträckt h. hand och den v. stödd mot lansen. Vid hennes sida Gorgon-skölden.

*D. 60 mm. Medalj, grav. av P. Berg och enl. »Beskrivelse over Danske mønt etc.», slagen vid början av Stora nordiska kriget och »bestemt til Uddeling som Naadetegn for dem der paa en eller anden Maade udmaerkede sig ved Tap-
perhed og Troskab». D. M. 687,336.*

204. Åts. FRIDERICUS. IIII. D. G. REX. DAN. NOR. V. G. Bröstb. h. med lagerkrans, rustning med ornerat bröstharnesk, mantel och elefantorden. Nedtill t. v. P. B.

Fråns. I detalj lika med den på nr 78, ehuru här Kristian V:s krönta namnchiffer på fanan och standaret blivit utbytt mot Fredrik IV:s. På marken, nedtill i mitten: P. B.

D. 47 mm. Medalj »som Belønning og Naadetegn» för lantarmén, graverad av P. Berg och utdelad under Stora nordiska kriget. Som förebild har valts Kristian V:s medalj, nr 78. Sst. s. 653,68. D. M. 688,338.¹

205. Åts. Av samma stamp som den på föreg. nr.

Fråns. I detalj lika med den på nr 70, ehuru här Kristian V:s krönta namnchiffer på en dannebrogsvimpel blivit utbytt mot Fredrik IV:s. På marken, t. v. P. B.

D. 47 mm. Medalj »som Belønning og Naadetegn» för flottan, graverad av P. Berg och utdelad under Stora nordiska kriget. Som förebild har valts Kristian V:s medalj, nr 70. Sst. s. 653,69. D. M. 688,339.

FRED SLUTEN MELLAN SVERIGE OCH DAN- MARK 1720.

Under engelsk bemedling avslöts 1720 fred mellan Sverige och Danmark, varvid fredsfördraget undertecknades i Stockholm d. 3 och i Frederiksborg d. 22 uni. Danmark återställde de under kriget gjorda erövringarna och utlovade neutralitet i det mot Ryssland alltjämt pågående kriget, medan Sverige avstod från den 1645 vunna tullfriheten i Öresund, erlade 600,000 rdr i krigsskadeersättning och förband sig att ej vidare understödja hertig Karl Fredriks av Holstein anspråk på den gottorpska delen av Schleswig.

PL. XLIV. 206. FRIDERICH. 4. AF. G. N. DANM. NORG. W. OG. GOTH. KONGE. Bröstb. h. med lagerkrans, spännhalsduk, romersk rustning med ornerat harnesk samt kronmantel och elefantorden. På armavsk.: P. BERG. F.

¹ Silfverstolpe (Sst. s. 652—53,67 a och b) uppger, att denna medalj och följ. nr förekomma även med åtsida utan omskrift. Förmodligen är detta en förväxling med Kristian V:s medaljer nr 78 och 70.

Fråns. DANMARK. SVNDETS. TOLD. BEKOM. MED. HELE. SCHLES VIG. FYRSTENDOM. En kvinnlig figur med kungakrona (Danmark), sittande på en utbredd lejonhud, hyllas av Neptunus och en flodgud, som stöder sig mot en urna, på vilken EYDER, och håller ett roder, varpå Schleswigs vapen. I bakgrunden en konventionell kartbild över Öresund, som befares av Neptunus' char och en mängd skepp. I avskur. fält: FRVG TEN. AF. DEN. FRIDERICH S | BORGISKE. FRED. SLVTTET. | D. III. IVLII. | MDCCXX. T. v. i fältet: P B

D. 63 mm. Medalj, grav. av P. Berg och slagen över den med Sverige d. 22 juni, enl. n. st. d. 3 juli i Frederiksborg 1720 slutna freden. Denna, som föga motsvarade Danmarks förhoppningar, innehöll dock genom bestämmelsen om Öresundstullens återinförande samt Sveriges erkännande av Danmarks anspråk på den gottorpska delen av Schleswig högst ausevärda förmåner, vilka medaljen framhåller. K. Mk. i silv. B. s. 294,1. D. M. 672,277.¹

SJÖSTRIDEN I LEDSUND D. 27 JULI 1720.

I mitten av juli 1720 hade några galärer och andra mindre fartyg blivit utsända från huvudstyrkan i Söderarm för att rekognoscera omkring Åland. D. 26 inrapporterades, att fientliga galärer varit synliga, då order gavs till befälhavaren att genast draga sig tillbaka, varjämte viceamiralen friherre K. G. Siöblad sändes med ett linjeskepp och tvenne fregatter att betäcka galärernas återtåg. Följande dag, d. 27, då dessa utan att oroas redan hunnit ut på Ålandshav, möttes de av Siöblad, som nu, i st. för att enligt givna order återföra dem till Söderarm, dirigerade hela styrkan mot Åland och inseglade i Ledsund. På e. m. påträffades en betydande fientlig roddflotta, och kl. $\frac{1}{2}$ 6 öppnade svenskarna elden, varvid ryssarna, som stodo under befäl av generalamiralen furst Mikael Golytsin, genast drogo sig tillbaka och under reträtten förlorade tvenne galärer, som skötos i sank. De svenska skeppens rörelser försvårades emellertid av att vinden mojnade av, och i det trånga farvattnet kommo fyra fregatter på grund. Ryssarna gingo nu till angrepp och äntrade efter förbittrade strider de grundstötta fartygen, medan Siöblad lyckades föra linjeskeppet och de övriga fartygen tillbaka till huvudstyrkan, som nåddes följande dag.

Ehuru striden, som blivit inledd mot bestämda order, åsamkat Sverige förlust av fyra fregatter samt omkring 500 man i stupade och fångar, hade den likvisst utkämpats med största tapperhet och gjort ryssarna ett betydande avbräck i deras närmaste operationer. Av Golytsins roddflotta, som omfattat sextioen galärer och tjugonio slupar med en besättning av omkring 10,000 man,

¹ En annan dansk medalj över denna fred, där villkoren ej beröras, upptages hos Hildebrand (II, 32, 11).

hade fyrtiotre galärer blivit så sönderskjutna av de svenska kanonerna, att de måste uppbrännas.

Peter d. Store lät fira striden »vid Grönhamn» — dess benämning i Ryssland — som en stor seger för flottan, briljanterade äreskänker överlämnades till Golytsin, och medaljer slogos för att tilldelas befäl och manskap. Då segern infallit på årsdagen av slaget vid Hangöudd (se s. 216), bestämde ryska kyrkan, att den skulle inbegripas i de för denna seger fastställda högtiderna, och den kyrka, som invigts till d. hel. Panteleimon, vars namn bars av d. 27 juli, blev nu även ett minnesmärke över striden i Ledsund.

207. Åts. Omskr. samma som på nr 181 b, ehuru med några av typerna olika. Brösth. h. med lagerkrans, rustning, axelstycken av romersk form och brämad mantel med agraff på h. axel.

Fråns. Omskr. samma som på nr 179. Öppet hav, på vilket fyra fregatter under segel beskjuta ett antal (8 st.) större och mindre galärer. Fregatterna, av vilka en prydes med en örn på akterkastellet, föra svensk, galärerna rysk flagg. I fonden synes ett tvåmastat skepp mellan tvenne galärer. I avskur. fält: 1720. ЮЛЯ | ВЪ 27 ДЕ" (1720 juli d. 27).

D. 41 mm. Tapperhetsmedalj, graverad med anledning av sjöstriden i Ledsund d. 27 juli 1720 och utdelad i guld med kedja till officerarna samt i silver till de lägre graderna. Då den ryska framgången här vanns med galärer mot större fartyg, synes frånsidans omskrift mera berättigad än på medaljerna nr 179 och 196. Framställningen av striden är dock alldeles missvisande. Av de svenska fartygen är »Danska örn» särskilt markerad. B. 295, c (typen). Sst. s. 661 (»2 varianter»). Iv. LI, 2.

208. Lika med nr 207, ehuru med några av typerna av annan form.

D. 37 mm. Medalj, slagen av samma anledning som föreg. och möjligen även den tapperhetsmedalj. Iv. LI, 3.

209. Lika med nr 207, ehuru med några av typerna av annan form samt med М för МИЛОСТИЮ.

D. 27 mm. Medalj, slagen av samma anledning som nr 207 och möjligen även den tapperhetsmedalj. Iv. LI, 4.

PL. XLV. 210. Åts. Av samma stamp som den på nr 181 b.

Fråns. Omskr. samma som på nr 207. Öppet hav, på vilket fyra linjeskepp under segel beskjuta ett antal (9 st.) galärer av olika storlek, det främsta skeppet, som i olikhet med de övriga ses mot fören, tyckes vara i sjunkande. Skeppen föra svensk, galärerna rysk flagg. I fonden ses ett fartyg, beskjutet av fyra galärer. I avskur.

fält: ПРИ ГРЕИНГАМЬ 1720 | ІУЛЯ 27 ДНЯ. (Vid Greingamn d. 27 juli 1720).

D. 61 mm. Medalj, slagen av samma anledning som nr 207. De svenska krigsfartygen återges här såsom linjeskepp, möjligen därför, att tsaren räknat två av dem såsom »skepp», då de voro tvåddäckade, ehuru inga kanoner fördes på undre däck. Det sjunkande skeppet tyckes av placeringen å bilden avse »Danska örn». Inskriften i avskur. fält har lokaliserat striden till »Greingamn», d. v. s. Grönhamn, och är medaljen den enda av tsar Peters rent ryska präglingar över sjömilitära framgångar, som namngiver stället för bedriften. K. Mk. i tenn. Iv. LI, 1.

Kopior.

210 a). Åts. Omskr. lika med originalets. Bröstb. lika med den å nr 181.

Fråns. Lika med originalets, men med någon växling i typerna samt sign. vid avskärn. M. K.

Grav. av T. Ivanov och den okände sign. M. K. K. Mk. i br. Iv. LI, 1 a.

210 b). Lika med originalet, men sämre grav. och utan sign. Iv. LI, 1 b.

210 c). Lika med 210 a), men även åtsidan på armavsk. sign. M. K.

Grav. av den okände sign. M. K. K. Mk. i silv. Iv. LI, 1 c.

211. I huvudsak lika med nr 210, men åtsidan under armavsk. sign. I. C. (I. S.?).

D. 55 mm. Medalj, grav. av okänd gravör I. C. och slagen av samma anledning som nr 207. K. Mk. i tenn, avslag av dt- och frånsidorna. Saknas i Iv.

STETTIN HYLLAR FREDRIK WILHELM I AV PREUSSEN D. 30 JULI 1721.

För att så vitt möjligt söka hålla åtminstone en del av Sveriges tyska provinser utanför det pågående kriget träffade generalguvernören greve Mauritz Vellingk d. 31 maj 1713 en överenskommelse med administratören av Holstein-Gottorp, hertig Kristian August, enligt vilken Stettin och Wismar skulle överlämnas i sekvester åt Gottorp jämte »en neutral makt», d. v. s. Preussen, mellan vilket och Gottorp en traktat avslöts i detta syfte d. 11 juni. Då emellertid såväl Pommerns generalguvernör friherre Johan August Meijerfelt för Stettins räkning som generalmajoren friherre Schultz v. Ascheraden för Wismars vägrade ställa sig denna överenskommelse till efterrättelse, måste Fredrik Wilhelm

I, med uttalande av sitt beklagande, att Meijerfelt misskände hans »kristliga intention» att lägga grunden till freden i Norden etc., avstå från att på detta sätt komma i besittning av Stettin. De mot Sverige allierade makterna befunnos däremot villiga att med våld utdriva svenskarna ur Stettin, och utförandet härav uppdrogs åt ryske fältmarskalken furst Alexander Mensjikov.

Omkring d. 20 juli var Stettin inneslutet av ryska, polska och sachsiska trupper till ett antal av 24,000 man, och d. 23 lät Mensjikov börja belägringsarbetena. Meijerfelt, som förfogade över en garnison av omkring 4,300 man, gjorde d. 19 augusti ett framgångsrikt utfall, men d. 2 september intogo rysarna Stjärnskansen, och sedan grovt artilleri ankommit, kunde beskjutningen börja d. 10 s. m. Gottorps representant inledde då underhandlingar med Mensjikov, som lät inställa elden, men då något resultat ej nåddes, öppnades d. 16 ett våldsamt bombardemang, vilket ödelade en mängd hus och bragte invånarna till förtvivlan. Dessa, som dittills villigt deltagit i stadens försvar, vägrade nu fortsätta härmed och begärde få ställa sig under gottorpskt-preussiskt skydd. Av befolkningens fientliga hållning såg sig Meijerfelt följande dag nödgad tillkalla den gottorpska representanten, varefter överenskommelse träffades med Mensjikov om stadens överlämnande till hertig Kristian August och Fredrik Wilhelm I mot en lösen av 400,000 taler. Som emellertid Karl XII ej godkände denna sekvester, och öppna fientligheter i anledning härav utbröto mellan de båda suveränerna, läto preussarna i april 1715 avvärja den gottorpska besättningen och fördriva de svenska tjänstemännen.

Först genom freden 1720 avträdde Stettin jämte området mellan Peene och Oder till Preussen, som nu såg den store kurfurstens dröm förverkligad, men redan 1717 hade ombud för befolkningen hyllat Fredrik Wilhelm I, en mot Sverige föga lojal handling, som dock med större berättigande och under ännu högtidligare former upprepades vid den preussiske konungens besök därstädes d. 30 juli 1721.

PL. XLV. 212. Åts. FRID. WILH. D. G. REX. BORVSS. EL. BRAND. Bröstb. h. med rustning och ordensband. Nedom armavsk., t. h.: L.

Fråns. Inskrift i tretton svagt konkava rader: NACHDEM | STETTIN | SAMBT DEM DISTRICT | ZWISCHEN DER ODER | UND DER PEHNE | VON DEN SCHWEDEN | AN PREUSSEN | CEDIERET WORDEN, | HABEN DIE UNTERTHANEN | IHRE HULDIGUNG | GELEISTET, | DEN 10. AVG. | 1721.

Halvtaler, grav. av C. F. Lüders och slagen över Fredrik Wilhelm I:s hyllning utav Stettins borgerskap d. 30 juli, enl. ny st. d. 10 aug., 1721. K. Mk. i silv. Sst. s. 662. Henck. 3995.

Denna halvtaler förekommer även i guldauslag. D. 37 mm. Görlitz, 251. Variant.

212 a). Åts. Av samma stamp som föreg.

Fråns. Inskrift som å föreg., men fördelad på elva raka linjer,

210

212

213

214

varjämte siffrorna 10 och 1721 blivit utbytta mot X och MDCCXXI respektive. I avsk. fält: F.M.

Frånsidan, grav. av Fr. Marl. K. Mk. B. 295, 3. Henck. 3494.

SVERIGES DELTAGANDE I SJUÅRIGA KRIGET 1757—62.

Fredrik d. Stores växande makt hade 1756 sammanslutit Österrike, Frankrike och Ryssland i en mot Preussen riktad allians, och övertygelsen, att konungen snabbt skulle krossas av den överlägsna koalitionen, lockade det i Sverige härskande Hattpartiet att begagna tillfället för återvinnande av de 1720 avträdde delarna av Pommern. Under pretext, att Sverige såsom en av garanterna av Westfaliska freden borde söka återställa det genom Fredriks infall i Sachsen störda jämviktsförhållandet i Tyskland, gick en svensk här, utan föregående krigsförklaring, i september 1757 in i prussiska konungens land, och härmed var det s. k. Pommerska kriget inlett.

Fredrik d. Stores framgångar i striderna mot de allierade visade snart ohållbarheten av de beräkningar, på vilka Sveriges deltagande grundats, och det med oförsvarligt lättsinne började kriget släpade sig fram de följande åren med otillräckligt övade och illa rustade trupper samt under den mest tryckande penningbrist. Överbefälhavarna, som i rask följd avlöste varandra, gjorde nog det bästa av den olidliga situation, i vilken de blivit försatta, men deras ansträngningar förlamades av den rådande nöden och mot slutet av kriget även av det blinda partisinne, som kom alltför många bland officerarna att föredraga riksdagsvistelsen framför fälttåget. Att endast obetydliga resultat uppnåddes, berodde även i hög grad på, att någon effektiv samverkan med de allierade aldrig kom till stånd, trots de försök som från svensk sida upprepade gånger gjordes.

Till något öppet fältslag kom det ej under Pommerska kriget, men i en mängd mindre strider försvarade armén sitt gamla krigarrykte, och de segrar preussarna vunno över svenskarna voro på intet vis betydande. Den svenska örlogsflottans roll i kriget inskränktes till att i förening med danska och ryska eskadrar söka utestänga de engelska krigsskeppen från Östersjön, varjämte den deltog i ryssarnes fruktlösa bombardement av Kolberg under stadens belägring. Större framgång hade en avdelning av svenska galärflottan, som bemäktigade sig så gott som hela den lilla eskader av gallioter och andra mindre fartyg, med vilken Preussen gjort ett första försök att bilda ett sjöförsvar.

När kriget äntligen slöts genom separاتفred 1762, stadfästes freden av 1720, och allt vad Sverige uppnått var en med 30—40,000 man, av vilka endast ett fåtal stupat i striden, minskad befolkning, en oerhört ökad statsskuld och en hårt åtgången prestige.

PL. XLV. 213. Åts. FREDERICUS.BORUSSORUM.REX. Brb. h. med lagerkrans, rustning med ordensband och över v. skuldra draperad mantel. På armavsk.: G.

Fråns. .NEC.PLURIBUS.IMPAR. Hercules med lejonhud över skuldran nedslår med sin klubba ett fyrarmat vidunder, som lutat mot en flodurna är väpnat med klubbor i två av händerna. På den blomstersmyckade marken ligga strödda heraldiska liljor, en krona och nycklar, och i bakgrunden synes ett befäst slott. I avskur. fält: GALL.AUSTR.RUSS.ET.SUEC. | UNDIQUE.PROFLIGATIS | MDCCLVII.

D. 42 mm. Medalj, grav. av Georgii och slagen över Fredrik d. Stores segrar 1757. Frånsidans överskrift är lånad från Ludvig XIV:s år 1662 antagna valspråk. Dess inskrift i avskuret fält gör sig skyldig till en viss överdrift. Under 1757 blevo fransmännen visserligen slagna vid Rossbach, och österrikarna vid Prag samt, efter att hava vunnit betydande framgångar, även vid Leuthen, men preussarna hade besegrats av ryssarna vid Grossjägerndorf, och först sedan ryske befälhavaren försummat att begagna sin seger och utrymt Ostpreussen, kunde fältmarskalken von Lehwaldt sändas mot svenskarna, som då drogo sig tillbaka till Stralsund och Rügen.

Bildens flodurna syftar på floden Weistritz i Leuthens närhet och slottet i fonden på Lissa, efter vilket slaget stundom nämnes. K. Mk. i br. B. 311. (Berchs uppgift, att medaljen blivit »gjord i England», beror på förväxling med andra, t. ex. nr 215 eller en graverad av Th. Pings. F. & R. 4378).

PL. XLV. 214. Åts. FRIDERICUS MAGNUS BORUSSORUM REX. Konungen i fältdräkt och ordensband, med dragen värja på galopperande häst åt h.; i bakgrunden stridsscenen. I avskur. fält: ROSSBACH D. 5 NOV | 1757. På marken, t. h. I. A.

Fråns. NEC SOLI NEC SOLIS NEC PLURIBUS CEDIT. Belyst av solens strålar slungar en krönt, enhuvad örn (Preussen) åskviggat efter fem flyende fåglar, bland vilka ses en krönt tupp (Frankrike) och en dubbelörn (Tyska riket), medan de övriga, som representera Österrike, Ryssland och Sverige, sakna bestämda emblem. I avskur. fält: VIRTUS.BORUSSICA.

D. 42 mm. Medalj, grav. av J. Abraham och slagen av samma anledning som föreg. nr. I slaget vid Rossbach besegrades fransmännen och tyska rikets exekutiv-armé, varför och dessa båda särskilt betecknats bland de mot den preussiska örnen fientliga fåglarna. Med frånsidans omskrift tyckes medaljens upphovsman hava dyslat en ordlek med inskriften »Nec soli cedit», vilken illustrerar den upp mot solen svävande preussiska örnen på en Fredrik Wilhelm I:s dukat av år 1713 och vilken inskrift f. ö. förekommer på en av Fredrik d. Stores egna medaljer av 1757 (Henck. 1617). Henck. 1280. K. Mk. i silv. Men. vid. nr 299.

216

217

218

215. Åts. THE.MOST.HEROIC.G.F.III.K. of PRUSSIA. Konungen på galopperande häst åt h. I avskur. fält: WHO CONQ^p. THE AUSTRIANS | RUSSIANS.FRENCH | IMPERIALISTS.& | SWEDES.

Fråns. SPARES THE HUMBLE & SUBDUES THE PROUD. Justitia stående. I avskur. fält: 1757.

D. 32 mm. Medalj, tillhörande de tämligen hantverksmässiga alster, vilka vid denna tid publicerades av engelska »makers of buttons, medals etc.» över Fredrik d. Store, som efter segrarna över fransmännen åtnjöt stor popularitet i England. Av åtsidans överskrift upplöses »G. F. III. K.» i »great Frederick third king». Frånsidans omskrift är en översättning av Verg. Aen., VI, v. 853 (*parcere subjectis, et debellare superbos*), förmodligen hämtad från en Wilhelm III:s-medalj över kuvandet av den irländska folkresningen 1691 (Med. Ill. II, 39, 220), för vilken den onekligen bättre lämpade sig. F. & R. 4381.

216. Åts. FRIDERICVS MAGNVS REX BORVSS.ETC. Brb. h., sedd mot skuldran. Lagerkrans, rustning och över axlarna draperad, brämad mantel samt ordensband med stjärna i h. sida. PL. XLVI.

Fråns. NEC QVANTITATE NEC QVALITATE VINCENDVS. Lejon, anfallet av sex hundar, griper den ene över ryggen (Ryssland), medan en annan, märkt med dubbelörnen (Österrike) löper bort, en tredje med patriarkalkorset (Ungern) och en fjärde med heraldisk lilja (Frankrike) vända sig skällande mot lejonet, samt slutligen den femte, märkt med en krona (Sverige), sträcker sig fram bakom den sjätte, som märkt med korslagda svärd (Sachsen) söker krypa undan. I avskur. fält: PRAEL.PROPE ZORNDORFIVM | ET CVSTRIN O RVSS.OBSID.LIBERATO XXV AVG.MDCCLIX. På avsk. t. h.: H.

D. 49 mm. Medalj, grav. av Holtzhey. Ryssarna besegrades av Fredrik d. Store vid Zorndorf, varigenom de nödgades uppgiva belägringen av Küstrin. Övriga av hundarna representerade fiender deltog ej i dessa krigshändelser.

Ångående smådliga djurbilder å medaljer se nr 168, not. K. Mk. i silv. Men. 303 (sign. ej återgiven).

217. Åts. FRIDERICUS MAGNUS REX BORUSSORUM. Brb. h. med rustning, brämad kronmantel och ordensband med stjärna i v. sida. PL. XLVI.

Fråns. VERITATIS PARADOXA. Kleio skrivande i en bok, som vilar mot ryggen på den bredvid sittande Saturnus. På bokens blad: SÆ | CV | LVM — FRI | DE | (RI)CI. I avskur. fält: MDCCLIII. Därunder: I.M.MÖRIKOFER .F.

D. 50 mm. S. k. Schraubmedaille, förfärdigad av Jacob Langenbucher i silver (även i bly) med begagnande av Mörikofers stampar. I den av båda me-

daljsidorna bildade dosan förvaras 41 runda pappskivor med gravyrer (på en del exemplar kolorerade) och behörig text å motsstående sidor. Serien har följande titel:

Historia in nuce, das ist Kleine Bilder von den grossen Thaten Friederichs des Grossen Königes in Preussen in Dreyē Schlesischē Kriegen von A9 1740 bis 1763. Bey Jacob Langenbucher Silber Drexel in Augsburg. Gezeichnet von G. Eichler. In Kupf: gestoch: v. B. Hübner. Textsidan på skivan nr 25 innehåller, utom några rader ang. österrikarnas nederlag vid Breslau, följande om Pommerska kriget: A. 1757 d. 28 Sept. fingē die Schweden auch die Feindseelichkeitē in den Pomerischē Landen an, fallē in die Uckermark ein, ü: forderten starke Contributionen, besetzten Wollin ü. Swina=münde. Der F. M. von Lehwald wurde v:König befehliget auf die Schweden loss zu gehen, den 30 Dec. bekam er Anclam, d. 1. Jan. Demin, ü: jagte sie bis unter die Canonen vor Stralsund.

Ur numismatisk synpunkt äro dessa »Schraubmedaillen»¹ av föga intresse, men i likhet med föregångarna »Schraub-Taler», som uppträdde redan från slutet av 1500-talet med inlägg av glimmer eller marienglas, innesluta de ofta kulturhistoriskt värdefulla bilder. Under det Sjuddriga kriget samt Tysklands befrielsekrig 1812—15 tyckas de särskilt hava anlitats för att i medaljform, men på billigare sätt än genom prägling, bevara minnet av vunna framgångar. Även under fransk-tyska kriget 1870—71 utkom en dylik Schraubmedaille (Henck. 2886), och från världskriget finnes en av K. M. Schwerdtner med inneliggande 6 färglagda gravyrer av S. Löffler. K. Mk. i silv. F. & R. 4414.

PL. XLVI. 218. Åts. FRIDERICVS REX BORVSSOR:EL:BRAND: på flygande band. Konungen med utsträckt värja på galopperande häst åt v., trekantig hatt, vapenrock med kraschan och ordensband över bröst-harnesk; kragstövlar; i bakgrunden fältläger med grenadjärpost, till vilken en man vänder sig.

Fråns. EX UTROQUE MAXIMUS. på flygande band. Gudsögat strålande genom moln, ur vilka en hand framsträcker en våg, i vars ena skål ligger ett svärd med lagerkrans, i den andra två böcker, på vilka *cod* | *Frid* och *Mem* | *Bran* respektive; nedanför kartusch med Preussens örn och på sidorna därom lager- och palmkvistar.

D. 47 mm. Pressad och ciselerad med punsad botten och graverade inskrifter. Schraubmedaille, av Abraham Remshart, »Silberdrechsler», innehållande 40 st. 37 mm. pappskivor med tämligen grovt graverade och kolorerade bilder ur Sjuddriga kriget. I locket och botten något större liknande gravyrer över kavalleri-generalen H. J. von Zieten och Prins Henrik av Preussen. Den förra är signerad: Abraham Remshart | Silbertr:(echsler) excud: | Aug: Vind: Om Pom-

¹ Hildebrand (Hild. I, 240, 311) benämner dem »medaljer gjorda till skruvdosor».

merska kriget erinra fem gravyrer över Kolbergs belägring och kapitulation (nr 13, 29 och 30) samt freden med Sverige (nr 22 och 32). Inskrifterna på den ena vågskållens böcker syfta på »Codex Fridericianus», ett under Fredrik d. Store utgivet lagboksutkast, samt på konungens »Memoiren zur Geschichte des Hauses Brandenburg». K. Mk. i silv. (gravyr nr 40 saknas). Amp. 11483.

219. Åts. .HENR.SIGISMVND.VON DER HEYDE COLBERG.DEFENSOR. Bröstb. h. med vapenrock över bröstharnesk och om halsen band med ordensstjärnan, Pour le Mérite. Nedtill: G.

Fråns. RES SIMILIS FICTÆ. Krigare i romersk rustning med örnprydd sköld riktar svärdet mot en ur havet uppstigande, eldsprutande drake, medan en kvinna, som stöder sig mot en sköld med Kolbergs vapen, förskräckt vänder sig bort. I avskur. fält: POMERAN.LIBERATA | MDCCLX. På marken, invid skölden: A.

D. 51 mm. Medalj, grav. av N. Georgii och J. Abraham och slagen av borgare i Kolberg över överste Heinrich Sigismund von der Heyde, som med glänsande tapperhet ledde stadens försvar under det Sjudriga kriget. Frånsidans omskrift återger havsguden Glaucos' ord i Ovid. Met. XIII, v. 935. På medaljen är det stadens beundransvärda försvar, som »låter som en saga», medan Glaucos och sjöjungfrun blivit havsvidundret och Andromeda i Perseus-sagan.

Fredrik d. Store, som med välbehag upptog borgerskapets beslut hedra stadens försvarare och räddare (se nr 220), bekostade de för huvudpersonerna avsedda medaljerna i guld. Spies, IV., s. 257 ff.¹

Variant.

219 a). Åtsidan av samma stamp som den på originalet.

Fråns. I huvudsak lika med den på originalet, men i avskur. fält står endast året. Amp. 11416.

220. Åts. PAULUS A WERNER COLBERGÆ LIBERATOR. Bröstb. h., med vapenrock, brämad kappa över axlarna och om halsen orden Pour le Mérite. Nedtill: G.

Fråns. RES SIMILIS FICTÆ. Bild som på frånsidan av nr 219,

¹ Redan 1758 hade ryssarna belägrat Kolberg, och detta upprepades 1760, då ryska flottan under amiral Miljukov i förening med en svensk eskader under viceamiral Axel Lagerbielke bombarderade staden från sjösidan, medan belägringen ansattes även från landssidan med till en del från flottan landsatta trupper. Staden var bragt till det yttersta, då rytterigeneralen H. P. v. Werner skyndade till dess undsättning och med sitt angrepp in jagade sådan skräck hos ryssarna, att de dels avtågade, dels inskeppade sig på flottan, som kort därefter avseglade. Följande år låg åter en rysk flotta, till vilken en svensk eskader slutit sig, på Kolbergs redd, och då generalen Peter Rumjantsev kastat tillbaka den preussiska undsättningshär, som skyndat till hjälp, nödgades von der Heyde kapitulera, »sedan det sista brödstycket förtärts och den sista kulan avskjutits».

men med några olikheter i drakens form och ställning etc. Bortom havet ses staden Kolberg. I avskur. fält: MDCCLX.

D. 55 mm. Medalj, grav. av N. Georgii och slagen över rytterigeneralen Hans Paul v. Werner, genom vars ingripande belägringen av Kolberg hävdes. Se 219, not. Spies, IV, 257 ff.

SJÖSLAGET VID HOGLAND D. 17 JULI 1788.

Svenska örlogsflottan under befäl av storamiralen hertig Karl hade i juni 1788 löpt ut från Karlskrona i avvaktan på det av Gustav III beslutade kriget mot Ryssland. Vid Öland mötte hertigen en underlägsen rysk eskader, som han dock nödgades låta passera, då krigsförklaringen ännu ej var utfärdad. Sedan underrättelse kort därpå inlupit, att kriget var förklarat, beslöt hertigen uppsöka ryska huvudflottan, som samlats i Cronstadt. De båda flottorna möttes d. 17 juli vid Hogland, där en sex timmars förbittrad, för båda parterna ärorik, fast oavgjord strid utspann sig. Ryska flottan fördes av amiralen sir Samuel Greig, som, själv sårad under slaget, ansåg det högre skeppsbefälet hava brustit i pliktuppfyllelse och i följd härav lät fångsla och till S. Petersburg aföra sjutton officerare. Greig avled på sitt amiralsskepp d. 26 okt. s. å. och begrovs på statens bekostnad i Revels domkyrka.

PL. XLVII. 221. *А́тс. САМУИЛЪ КАРЛОВИЧЪ ГРЕИГЪ РОССІЙСКОЙ АДМИРАЛЪ.* (Samuel Karlovitj Greig rysk amiral). Bröstb. v. Över h. axel är lagd en vimpel, vars duk faller fram över v. sida. Längs armavsk.: C. LEBERECHT. F.

Fråns. Obelisk krönt av en skeppsbåt, vimplar, roder och på detta sittande örn. På framsidan uppfäster en kvinnlig, murkrönt gestalt S. Andreas-ordens kedja omkring en vapensköld (Greigska familjevapnet) med devisen: STRIKE SURE. Under skölden: ВЪ | ПАМЯТЬ | ТРУДОВЪ | И | СЛУЖБЫ. (Till minne av möda och tjänst). Vid obeliskens bas trofégrupp av kanoner, ankare, flaggor och vimplar samt t. v. en sköld med svenska vapnet Tre kronor och t. h. ett turkiskt befälstecken samt halvmånprydda flaggor. I avskur. fält: СКОНЧАЛСЯ ОКТЯБРЯ 15. ДНЯ | 1788. ГОДА. (Borttryckt 15 oktober 1788). På avskärn.: *inv. et fecit Carl Leberecht. 1791.*

D. 78 mm. Medalj, grav. av Karl Leberecht och slagen över amiralen Samuel Greig, vilkens deltagande i ryska krigen mot Turkiet 1770 och Sverige 1788 antydes. Datum angiven efter g. st. Medaljens officiella karaktär framgår av, att den återfinnes bland de präglingar i guld, Katarina d. II ända från

sin tronbestigning 1762 ärligen skänkte sin födelsestad Stettin. (Balt. Studien 1882, s. 354 ff, nr 14). K. Mk. i br. Sst. s. 723. Iv. Denkm.¹

NEDERLAGET VID SVENSKSUND D. 24 AUG. 1789.

Till skydd för den i Finland opererande armén hade skärgårdsflottans finska eskader i juli 1789 blivit förlagd i Svensksundbäckenet under befäl av överamiralen greve Karl August Ehrensvärd. Genom eskaderns läge var den utsatt för fientliga angrepp såväl i öster genom fjärdens huvudinlopp, den s. k. Kungsporten, utanför vilken en överlägsen rysk galärflotta samlats, som ock i söder, där den s. k. Aspö-eskadern hotade att falla svenskarna i ryggen. Ehrensvärd hade därför låtit anbringa försänkningar i Kungsporten, men denna åtgärd hade för sent vidtagits för att hinna fullt effektivt genomföras, varjämte ett smalt sund mellan ett par öar norr om huvudinloppet ansetts så oframkomligt, att det lämnats fullkomligt öppet. När ryssarna d. 24 aug. gingo till anfall, vände sig Ehrensvärd mot den av amiral Balle förda Aspö-eskadern, vilken tillbakalogs och därefter ej vidare uppträdde i striden. Från ryska huvudstyrkan, under befäl av amiralen prinsen av Nassau-Siegen, hade emellertid generalen Giulio Litta lyckats föra några kanonpråmar genom det smala sund, som lämnats öppet, och sedan de till bevakning förlagda galärerna övermannats, kunde hela eskadern bana sig väg genom de ofullständiga försänkningarna i Kungsporten. Ehrensvärd, som ej tyckes gjort något försök att med de fartyg, som återvänt från affären med Aspö-eskadern, hindra ryssarnas framträngande, fann en reträtt nu oundviklig och lät ro sig omkring i en slup för att delge ordern härom till fartygsbefälet. Härunder blev han avskuren från de sina och i tro, att flottan var förlorad, begav han sig till högkvarteret för att överbringa denna jobspost till Gustav III. Svenskarna hade dock under förbittrade strider och till fram på natten förföljda av ryssarna lyckats draga sig tillbaka och föra större delen av galärerna i säkerhet till Svartholm.

222. *Атс. Б. М. ЕКАТЕРИНА. II. ИМП. И САМОД ВСЕРОСС. PL. XLVII.*
(Med guds nåd Katarina II kejsarinna och självhärskare över hela Ryssland). Brösth. h. med krona och lagerkrans, liv med spetsar och pärlbroderier samt brämad mantel över h. axel, broderad med kejsarörnar. På manteln: Т. I. I underk.: Т. ИВАНОВЪ. (T. Ivanov).

¹ Med anledning av slaget slogos från svensk sida flera medaljer, dels över hertig Karl, enl. Rikssens Ständers beslut 1789 (Hild. II, 277, 3), jämte en annan av okänd proveniens (Hild. II, 278, 4), dels en med Gustav III:s bild 1793 (Hild. II, 189, 68). Dessutom götos i järn vid Nisshytte bruk tre medaljer av samma anledning (Hild. II, 189—90, 69—71).

Fråns. Sexradig inskr.: ЗА | ХРАБРОСТЬ | НА ВОДАХЪ | ФИНСКИХЪ | АВГУСТА 13 | 1789 ГОДА. (För tapperhet i de finska vattnen augusti 13 1789).

D. 39 mm. Tapperhetsmedalj, grav. av T. Ivanov samt slagen och utdelad m. anl. av den ryska sjösegern vid Svensksund d. 24, enl. g. st. d. 13 aug. 1789. Åtsidan är av samma typ som Katarina II:s rubelmynt på 1780-talet. K. Mk. i silv. och försilvrat bly, båda med bäröggla och spår av att hava burits. Dessutom senare avslag i silv. och br., utan bäröggla. Sst. s. 725. Reich. I, 2792.

PL. XLVIII. 223. Åts. Б. М. ЕКАТЕРИНА. II. ИМПЕРАТ. И САМОДЕРЖ. ВСЕРОССИИС. (Av Guds nåd Katarina II kejsarinna och självhärskare över hela Ryssland). Brösth. h. med krona och lagerkrans, fjällharnesk, ordensband över v. axel, och mantel, broderad med kejsarliga örnar, draperad över bröst och axlar. I underkant: ВЪР. 1790. Т. ТИМОФЕИ. ИВАНОВЪ. (Grav. 1790 av Timotei Ivanov).

Fråns. Överskr. på band: ПОВѢЖДЕНЪ И ИЗТРЕБЛЕНЪ. (Besegrad och tillintetgjord). Utsikt från n. o. över Svensksundbäckenet med där pågående sjöslag. I förgr. försänkt huvudinlopp och, från v. räknat, öarna Kutsala, Koiromsari, Tiutine, Kotka och Musala samt i fonden Legma och Vikar. Vid Kutsala, strax utanför försänkningen, en avdelning ryska galärer, och mellan de små öarna Koiromsari och Tiutine en rad mindre dylika framträngande under stark skottlossning mot de svenska fartygen i Svensksundbäckenet. Längre bort mellan öarna Legma och Vikar synes ett antal ryska skepp. Av öarna äro följande namngivna: КУТСАЛА (Kutsala), КОТКА (Kotka), МУСАЛЪ (Musala), ЛЕХМА (Legma) och ВИКАРЬ (Vikar). I avskur. fält: ПОВѢДА НАДЪ ШВЕДАМИ | 13 АВГУСТА 1789 ГОДА. (Se-ger beskärd över svenskarna 13 augusti 1789). Över avsk. t. h.: G.

D. 78,5 mm. Medalj, slagen av samma anledning som föreg. nr. Åtsidan är grav. av T. Ivanov och använd för flera av Katarina II:s minnespenningar, frånsidan av J. B. Gass. Datum enl. rysk stil. Frånsidans bild, som synbarligen avser att giva en verklig framställning av striden, är ur denna synpunkt förtjänt att granskas. Den återger början av huvuddrabbningen, då Litta lyckades tränga fram med några kanonpråmar mellan Koiromsari och Tiutine och beskjuta de inloppet försvarande svenska galärerna. Ryska huvudeskadern ligger ännu kvar vid Kutsala utanför »Kungsporten», medan en del av de svenska fartygen tyckas söka sig in emot Kymmene-viken. I söder avstänges Svensksundbäckenet mellan Legma och Vikar av ett antal skepp, förmodligen Balles eskader. Eskadrarnas inbördes läge var emellertid ej det här angivna. Svenska styrkan var fortfarande samlad på Svensksundsredden och gjorde överhuvudtaget ej reträtten över dt Kymmene, och Balles eskader hade efter de lidna förlusterna dragit sig

tillbaka bortom Legma. Framställningen följer närmare den på kejsarinnans befallning utsända redogörelsen än stridens verkliga förlopp. K. Mk. i br. Sst. s. 724. Reich. I, 2791.

RYSKA KRIGET TILL LANDS 1788—90.

Medan Katarina II med tapperhets- och minnesmedaljer förevigade sjösegern vid Svensksund 1789 (se nr 221—22) samt på liknande sätt hedrade befälhavaren över flottan amiral Greig vid Hogland 1788 (se nr 220), gav lantkriget endast upphov till tapperhetsmedaljer, vilka ej sattes i samband med någon bestämd tilldragelse.

224. Åts. Av samma stamp som nr 222.

Fråns. Treradig inskr. 3A | ХРАБРО= | СТЬ. (För tapperhet).

D. 39 mm. Tapperhetsmedalj, grav. av T. Ivanov samt slagen och utdelad under kriget 1788—90. Enl. Silfverstolpe skulle denna medalj i stor mängd utdelats till de soldater, som deltog i svenskarnas fördrivande från Kymmene-årdens bastioner d. 31 aug. 1789. Rb. Mk. i silv. Sst., s. 274.¹

NORSKA FRAMGÅNGAR UNDER KRIGET 1808—09.

Sedan Sveriges vägran att ansluta sig till det av Napoleon I dekreterade kontinentalsystemet givit Ryssland en förevändning att i februari 1808 infalla i Finland, blev Danmark genom ett med Frankrike och Ryssland avslutet förbund även indraget i kriget. Fredrik VI, som av Napoleon understöddes med trupper under befäl av marskalk Bernadotte och kunde räkna på, att det svenska försvaret i huvudsak måste riktas mot faran från öster, beslöt göra en landstigning i Skåne, medan samtidigt en norsk styrka skulle infalla i västra Sverige. För den beramade övergången av Sundet ställde sig emellertid oövervinnerliga hinder i vägen, och då den norska offensiven i följd härav måste inställas, erhöll kommenderande generalen över trupperna i sunnanfjällska Norge prins Kristian August av Augustenborg befallning att tillsvidare inskränka sig till försvaret. Från svensk sida, där man nödgats bereda sig på att söka skydda trenne fronter, hade för kriget mot Danmark trupper avdelats dels till att av-

¹ En medalj, utdelad »för tjänst och tapperhet» i kriget mot Sverige, och vilken samtidigt ägnats freden i Värmländ d. 14 aug. 1790, upptages av Hildebrand (Hild. II, 199, 90).

värja eventuella landstigningsförsök i Skåne, dels till de västra landskapens försvar mot ett norskt angrepp. För den armé, som fått sig sistnämnda uppdrag anförtrott, hade generalen Gustav Mauritz Armfelt blivit ställd i spetsen, och då norrmännen nu förhöllo sig avvaktande, erhöll han order infalla i Norge. I mitten av April överskredo svenskarna gränsen, och d. 18 s. m. blev det befästa passet vid Lier erövrat, varvid norrmännen drogo sig tillbaka mot Kongsvinger. Armfelt, som ej ansåg sig stark nog att angripa denna ort, fullföljde ej den lovande början av fälttåget. Under den närmaste tiden opererade svenskarna i spridda kolonner, vilket gav de påpassliga och väl lokaliserade norrmännen tillfälle att inhösta några partiella framgångar, såsom vid Toverud d. 19—20 april och vid Trangen d. 25 s. m., men några avgörande strider utkämpades ej. Planen för fälttåget omkastades nu av Gustav IV Adolf, som beslöt vända sina krafter mot Själland, och Armfelt erhöll befallning hålla sig på defensiven, varefter så gott som samtliga svenska trupper i slutet av maj och början av juni fördes tillbaka över gränsen. Tvenne mindre avdelningar stodo emellertid ännu kvar i Enningdalen vid Berby och Prästebakke, och denna senare blev överrumplad d. 10 juni och sträckte vapen efter två timmars strid, varefter även den styrka, som innehade Berby, avslöt stillestånd och utrymde platsen. Väl skyndade sig svenskarna att redan d. 14 s. m. sätta sig i besittning av dessa på ett föga hedrande sätt uppgivna ställningar, men kort därefter drogo de sig åter tillbaka, och några krigshändelser av betydelse inträffade ej under de månader som förflöto, tills vapenvila med 48 timmars uppsägning avslöts i december s. å. Denna vapenvila kom faktiskt att bestå till fredsslutet med Danmark i Jönköping d. 10 december 1809.

PL. XLVIII. 225. Åts. EIDSVOLD. Utsikt över Eidsvolds herregård. Underskr.: XVII. MAI. MDCCCXIV. Under avskärn. t. h.: THRONSDEN.

Fråns. 17 MAI 1908. Utsikt över ett skogslandskap med en hög minnessten, omkring vilken militär i uniformer från 1800-talets början står samlad, medan anförarna hälsa varandra framför stenen. På denna i tolv rader: TOVERVD | TRANGEN | PRÆSTEBAKKE | BERBY | .1808. | MED EVIG ÆRE | ÆRINDRET VÆRE | DE MEND | SOM STRED | FOR | NORGES | SAK. I underkant. t. v. Iv. Throndsen.

D. 27 mm. Medalj (jetong), grav. av I. Throndsen och slagen med anledning av grundlagsfesten d. 17 maj 1908, varvid hundraårsminnet av de norska framgångarna i kriget 1808—09 samtidigt bragtes i åtanke. Den på medaljen avbildade Eidsvoldsbyggnaden inrymde 1814 Norges konstituerande riksförsamling.

Åren 1880—1917 publicerade gravören Throndsen liknande små medaljer att bäras av deltagarna i grundlagsfesterna d. 17 maj. K. Mk. i silv. (med bärögglä).

223

225

225

227

227

RYSSARNAS INFALL I SVERIGE 1809.

Sedan ryssarna under 1808 satt sig i besittning av hela Finland, beslöt Alexander I att genom infall i det egentliga Sverige söka framtvunga freden, och skulle angreppet verkställas från tre håll, över Åland, Kvarken och Kemi älv. Till Åland övergick i mars 1809 en rysk armé under generalen von Knorring, varvid generalmajor Georg Karl von Döbeln med den underlägsna svenska styrka, som stod till hans förfogande, räddade sig över till Grisslehamn, och d. 17 s. m. var ögruppen i ryssarnas händer. Risken att föra hela styrkan vidare över isen kom dock överbefälet att tveka, och i avvaktan på tsarens beslut sändes generalmajor Jakob Kulnev med 400 ryttare d. 19 över till svenska fastlandet, vilket uppnåddes vid Grisslehamn, därifrån en obetydlig svensk postering då måste draga sig tillbaka. Döbeln, som i tro att hela ryska armén var i antågande, misströstade att med sina utmattade och av regementsförändringen demoraliserade trupper kunna bjuda den förmodade övermakten något verkligt motstånd, slöt stillestånd med Kulnev och lät meddela Knorring, att riksföreståndaren hertig Karl vore benägen för fred, om fastlandet ej beträddes av fienden. Resultatet av denna självtagna underhandling blev ej blott, att Kulnev återkallades och d. 20 lämnade Grisslehamn, utan även att den ryska armé, som under generallöjtnanten Karl Barclay de Tolly gått över den isbelagda Kvarken till Umeå, fick befallning återvända till Finland.

Större omfattning erhöll den av tsaren beslutade invasionen över Kemi älv. I mars månad hade generalmajoren greve Pavel Andrejevitj Sjuvalov tågat in med en rysk armé i Västerbotten och trängt, utan att möta starkare motstånd, ned till Skellefteå, där han d. 15 maj omringade och tillfångatog en mindre svensk styrka, varefter han gick vidare och förlade trupperna i och omkring Umeå. Här vunno ryssarna en ytterligare framgång, då generalmajoren Johan August Sandels den 5 juli blev angripen och tillbakalagen vid Hörnefors, men den av tsaren otåligt avvaktade frammarschen drog ut på tiden, i följd varav Sjuvalov d. 4 aug. ersattes med generalen greve Michail Fedorovitj Kamenskij.

Från svensk sida hade emellertid en plan blivit uppgjord att med en eskader landsätta trupper i Kamenskij's rygg, vilka i samband med den i hans front opererande armén under generalen greve Wrede borde kunna vinna en avgörande drabbning. Med största hemlighetsfullhet hade i detta syfte den s. k. kustarmén blivit inskeppad på en eskader, som d. 8 aug. avseglade från Gräddöhamn utanför Norrtälje, och redan d. 17 kunde trupperna, som stodo under högsta befäl av överamiralen friherre Johan Puke och till chef hade generalen greve Gustav Wachtmeister, landsättas vid Ratan, omkring 6 mil norr om Umeå. Kamenskij, som börjat bryta upp mot Wrede, lät vid underrättelsen härom sin huvudstyrka genast vända, och d. 19 möttes de båda härarna vid Sävar. Ehuru svenskarna stredo med stor tapperhet, slutade denna strid genom deras ledares oskicklighet med ett återtåg. Undan ryssarna fördes de tillbaka till Ratan och inskeppades på eskadern d. 22, medan Kamenskij lät sina trupper gå tillbaka till Piteå. Han var just i begrepp att åter rycka fram, när freden i Fredrikshamn d. 17 sept. gjorde slut på kriget.

226. Åts. Alexander I:s krönte namnchiffer.

Fråns. Femradig inskr.: ЗА | ПЕРЕХОДЪ | НА ШВЕДСКОЙ |
БЕРЕГЪ | 1809 (För övergång till svenska kusten 1809).

D. 29 mm. Fälttågsmedalj, slagen och utdelad till hären för övergången till Sveriges fastland över Ålandshav och Kvarken 1809. K. Mk. i br. (avslag). Reich. I, 3170.

PL. XLVIII. 227. Åts. Av samma stamp som den på föreg. nr.

Fråns. Femradig inskr.: ЗА | ПРОХОДЪ | ВЪ ШВЕЦІЮ | ЧРЕЗЪ
ТОРНЕО | 1809 (För övergången till Sverige över Torneå 1809).

D. 29. mm. Fälttågsmedalj, slagen och utdelad till hären för infallet i Sverige över Torned 1809. Denna och föreg. fälttågsmedalj äro de enda präglingar, som från rysk sida erinra om kriget 1808—09. Möjligen kan man dit räkna en kopia av Peter d. Stores och Fredrik IV:s alliansmedalj (se nr 99 a). K. Mk i silv. (med bäröggla). Reich. I, 3171.

I. PERSONREGISTER.

	Sid.		Sid.
Aeneas	197	Bjelke, H.	97, 99
Ahlefeld, H.	97	» J.	89
v. Aldringen, J.	77	Björnin, G.	99
Alexander I. . . 181, 186, 194, 251—	52	Björnsköld, A.	131
Almonde, F.	125	Fredrik Wilhelm, kurfurste av Bran-	
Alvarez, hertig av Feria	76, 77	denburg 96, 101—107, 110—115, 135	
Ankarstjerna, C.	174	—147, 150	
Andromeda	245	Georg Wilhelm, kurfurste av Branden-	
Anna Sophia, prinsessa av Danm. .	95	burg	81
» änkedrott. »	68	Henrik, hertig av Braunschweig . .	66
Appelbom, J.	197	Georg, » » Braunschweig-Lüne-	
Apollof, J.	159	burg	70, 75
Apraksin, F. M. 165, 174—75, 191, 196,		Brockenhuus, Fr.	66, 67
214, 216, 232		Bruce, R.	196
Armfelt, C. G.	213—215	Buck, general	194
» G. M.	250	Budberg, G. W.	154
August av Sachsen, kurfurste . . .	113	Busch, J.	221
August II av Polen 151—55, 162—63, 170,		v. Bülow, B. H.	88
172, 188, 192, 201, 226—27			
Augustus	106, 184	Carlowitz, gener.-major	154, 196
		Carlson, G.	116
Bakneboj, kapten	216	Cato	100
Balle, amiral	247—48	Catullus	147
Banér, G.	91—92	Cavalier, J.	120
» J.	82, 99	Cerberus	80
» S.	67	Charlotte Amalia av Hess.-Cass., drott. n.	
Barclay de Tolly, K.	251	av Danmark	117
De la Barre, R. J.	215	Clarman, P.	89
Barthold, M.	118—19	Claudianus	214
Baucis	165	Claudius	106
v. Baudissin, G. A.	118	Clemens XI	173
» W. H.	75	Creutz, L.	125—127, 130
Bauer, R. F. 169, 176, 195, 197, 199, 200		Cronhjort, A.	159
Bernadotte, marskalk	249	Cruys, amiral	211
Beton, P.	104		
Bielke, H.	67	Dahlbergh, E.	85, 154, 193, 199
Bielkenstierna, K.	85—86	Danckwardt, H.	234—235
v. Bildsten, C.	154	Danckwardt-Lillieström, N. . . .	100
S:ta Birgitta	66	Dellvigiska regementet	104—105, 114

	Sid.		Sid.
Karl XIV Johan	120	Mellin, K. G.	205
Karl hertig (Karl XIII)	246—247, 251	Mensjikov, A. 160—161, 170, 180, 187, 193, 200, 204—205, 240	
Karl av Hessen, lantgreve	151	Mercurius	148—149
Karl Fredrik av Holstein-Gottorp 209, 236		Metstake, överstelöjtn.	122
Katarina II	175, 246—249	Miljukov, amiral	245
Keder, N.	120	Minerva	187, 195, 207, 235
Kleio	243	Munthe, A.	219
v. Knorring, general	251	Münster, Furstbiskopen av	149
» » G. J.	169	Mörner, H. G.	119, 120
Konieczpolski, S.	72	» K. G.	169, 231
Krakou, M.	71	Napoleon I	249
Kristian August av Augustenborg	249	Nassau-Siegen, Prinsen av	247
Kristian August av Holst.-Gottorp 239, 240		Naundorff, E.	206, 232
Kristian I av Danmark	98	Neptunus	158, 211—213, 230, 237
» IV » » 68—71, 83, 84, 109, 113, 117, 120		Nieroth, C.	200
» V » » 115—117, 119—122, 124, 126—131, 133—135, 150—151, 209, 236		Norris, J.	229
Kristina, drott. av Sverige	118, 151	v. Nostitz, F. H.	189—190
av Kulmbach, Kr.	78	v. der Noth, Th.	136
Kulnev, J.	251	v. Numers, G.	160
Kuse, J.	223	Oberlin, J. J.	185—186
v. Königsmarck, O. W.	142—144	Ogilvy, G. B.	165
Lagerbielke, A.	245	Opdam, J., van Waasenaer	85—87, 131
Le Clerc	87	Orlov, G.	175
Lehwald, F. M.	244	Ovidius 121, 160, 165, 179, 183, 188, 192, 201, 213, 245	
v. Lehwaldt	242	Oxenstierna, A.	78, 83
Leopold I	201	» B.	88
Leopold, furste av Anhalt-Dessau	225	» G.	118
Lewenhaupt, A. L. 169, 176—177, 187—188		Pac, M.	145
Lilje, E. J.	211	S:t Panteleimon	217, 238
Lillie, B.	120	v. Pappenheim, G. H.	75
Lindeberg, H.	122—123	Patkull, D. F.	200
Litta, G.	247—248	» G. R.	205
Loffman, A.	100	Perseus(-sagan)	245
Lubomirski, G.	100	Peter Aleksejevitj (Peter d. Store) 151, 153	
Lucretius	167, 186	Peter d. Store 130, 152, 154—162, 164, 166—171, 174—184, 186—188, 190—194, 198, 200, 202, 211—221, 227, 229—230, 233—234, 238—239, 252	
Ludvig av Baden-Durlach	77	Philemon	165
Ludvig XIV 101—102, 135, 149—151, 158, 226, 241		Philip II	66, 201
Ludwig, O.	77	Piccolomini, O.	82
Lunge, J.	70, 71	Piper, K.	180
Luther, M.	172	Pistrucci, B.	186
Lybecker, G.	174	Pius V	112
Löwenhjelm, H.	142	Platen C. G.	206
Maidel, G. J.	165	Plinius	185
Marcus Aurelius	117	Potocki, J.	170
Mardefelt, A. A.	170	Preuss, J.	72
Mardefelt, K.	102, 103, 106	de Prou, J.	165
S:ta Maria	74	Puke, J.	251
Hertig Maximilian	74		
Meijerfelt, J. A.	239—240		
Mell, J.	118		

	Sid.		Sid.
Raab, K.	211	Sparre, Cl.	224
Raben, P.	224	" E.	226
Rantzau, D.	65—68, 77	Stackelberg, C. A.	194, 202
" J.	227	Stael v. Holstein, J.	104
Rehnsköld, K. G.	180—81, 231	Starbäck, C. G.	151
v. Reichwein, G.	90	Starck, major	131
Reventlow, K. D.	188	Stenbock, G. O.	85, 97, 98, 124
Rhyzelius, A.	123	" M.	98, 203—209
Rodsten, J.	125	Stiernsköld, K.	89, 90
Roos, K. G.	180	Stjernschantz, J.	196, 214
Rosenkrantz, N.	116, 121	Stjärnstråle, M.	166, 191
Rumjantsev, P.	245	Stoependael, B.	132
Rutencrantz, major	133	v. Strackwitz, G.	100
de Ruyter, M.	97, 99, 131	Stromberg, N.	192—193
Rålamb, president	224	Stråle till Ekna, O.	70
Hertigen av Sachsen-Coburg	78	av Sulzbach, F.	97, 98
" Bernhard av Sachs.-Weimar	79	Svane, H.	96
" Wilhelm " " " "	78	Svinhufvud, Ch.	89
Samuel (profet)	93	Tilly	74
Sandels, J. A.	251	Tordenskjöld, P.	234
Sasse (pastor)	208	Torstensson, L.	82, 83, 103, 173
Saturnus	243	Tott, K.	91, 92
Schack, H.	97	Trajanus	168
Schelting, kommandörkapten	211, 229	v. Treffenberg, J. H.	146
v. Schlippenbach, G. W.	155—156	Trolle, G.	233
" " W. A.	165—166	Tromp, C.	125—126, 130—131, 142
Schlyter, rådmän	188	Turenne	186
v. Scholten, J.	202	Uggla, Cl.	125
Schulenburg, fältherre	177	Ulflou, H.	124
Schultz, G. Ch.	133	Ulrika Elenora av Danmark	95
Schultz v. Ascheraden, M.	227—228, 239	" " d. ä., drott.	148
Schultz, M.	118—119	Ursula, S:a	65, 66
" Ph. (= Nordencreutz)	192	Wachtmeister, A. K.	104
Schweinitz, överstelöjtn.	82	" G.	251
v. Schwengeln, J. H.	195	" H.	198
v. Schöning, H. A.	146	" K.	222
Sehested, Ch. Th:sen	224	Wangelin, B. K.	103
Seneca	148, 199	Varro, M. Terentius	209
Sibbrandt, H.	223	Watrang, G.	216
Sievers, kapten	229	Wawassor, W.	92
Simson, S:t	181	Vellingk, M.	203—204, 208, 239
Sinclair, A.	131—132	van der Venne, A.	109
Sinjavin, N.	232—233	Wennersten, löjtn.	161
Siöblad, C. G. (K. G.)	234, 237	Vergilius	160, 168—169, 192, 205, 227
Sjeremetjev, B.	155, 159, 164, 169, 177, 180, 192—194	v. Werner, H. P.	245—246
Sjuvalov, I.	221	Vespasianus	106
" P. A.	251	Wessel, P. (Tordenskjöld)	222
Sjöblad, E.	126, 130	Wilhelm III av Engl.	131, 205, 243
Sjöhjelm, H.	86	Wilhelmina Ernestina, prinsessa av Danmark	95
Skytte, C. G.	164, 166	Wilhelms, löjtn.	161
Slang, K.	156	Willeby, R.	70
Some, Kr.	69	Winslow, J. J.	123
Sophia Amalia av Danmark	87, 95		
Sparre, C.	133		

	Sid.		Sid.
de With, W.	85, 86	Wrangel, W.	102—106
Witsen, N.	194	Wrede, general	251
Vladislav IV	80, 81	Wulf, P.	71
Wolff, Z.	204—205, 209—210	v. Wulffen, J. J.	135—136
Wolfelt, O. M.	197	Karl Rudolf, hertig av Würtemberg—	
Wolsey, Th.	231	Neustadt	205
Worm, O.	134	Wärnschiöld, J.	121
Wrangel, A. J.	232—233	v. Zieten, H. J.	244
» G., generallöjtn.	116	Zotow, W.	199, 200
» G., amirallöjtn.	86	Örnhjelm, major	197
» H.	72	Örnstedt, generalkommissarie	105
» K. G.	85—86, 97, 101—102		

II. ORTREGISTER

	Sid.		Sid.
Aa	169	Brandenburg 96, 99, 101—102, 106, 114—	
Afrika	99	115, 138—139, 141, 144, 149, 150—	
Alster	96	151, 245	
Alte Fähr	142, 225	Brandenburgska Kurlanden	101
Altmark	80, 99	Breisach	76, 77
Altona	98, 203—204, 206—208	Bremen	118, 150
Altranstädt	113, 170, 172—173	Bremen-Verden	75, 202, 203
Alvastra	66	Breslau	244
Amager	81, 91, 95, 96, 198—199	Brömsebro	83, 84
Amsterdam	194	Bröndshøj	86, 90
Anklam	135, 244	Bülck (Bukehoved)	222
Antwerpen	113	Bälten	121
Arensburg	197—199, 201	Stora Bält	126, 222
Asowska sjön	230	Calenberg	75
Aspö	247	Carlsten	131—132, 234—235
Augsburg	74, 244	Carolusburg	116—117
Augustusburg	154—155	Chemnitz	82
Axtorna	65	Christianshavn	91, 92
Bamberg	78	Cobron	154, 192
Bayern	74	Cronstadt	246
Bender	179, 206	Cüstrin	243
Bengtsofjärden	216—217, 220	Dalarö	124, 126—127
Berby	250	Danmark 67, 83—86, 88—90, 96, 98, 116—	
Bergen	89	117, 122, 125, 129, 133—134, 142—143,	
Berlin	102, 107, 136—137, 188—189	149—152, 189, 204—206, 209—210, 226	
Bielicza	178	—228, 230—231, 235—237, 249—250	
Birsen	152	Danzig	80, 81, 99, 100, 144—145, 198
Björkö	174	Danziger Haupt	99, 100
Björkö-sund	174	Demmin	105, 244
Bodensjön	76	Diebau	73, 163
Bohus	69	Dnjepr	176, 184, 187—188
Bohuslän	119, 131	Donau	74
Bolder Aa	145, 195	Dorpat	164, 166, 168, 201
Borgå	174—175	Dragör	198
Bornholm	125, 229—230	Dresden	152—153, 188

	Sid.		Sid.
Düna	154—155, 194—195	Gräddö	251
Dünamünde	195, 201	Gränna	66
Dänholmen	144	Grönhamn (Greingamn)	238—239
Eider	204, 237	Guinea	99
Eiderstädt	204	Gullberg, fästning	71
Eidsvold	250	Gurzno	72
Eksjö	67	Gustavsborg	131—132
Elbe	101, 102, 202, 207—208	Güstow	136
Elbing	81, 189, 190, 201	Göta älv	69, 71, 120
Elfsnabben	126	Göteborg	126, 234
Elsass	77, 101	Göta Göteborg	70
Embach	164	Hades	80
England 131, 151, 204, 209—211, 229—	230, 242—243	Haffen	146, 149
Enningdalen	250	Hakenberg	102, 104—106, 112, 114
Estland	165, 174	Halberstadt	106
Europa	109	Halland	66, 83
Falster	126	Halmstad	134
Falsterbo	125, 127	Hamburg	203—204, 206—208
Fehrbellin	102—115	Hangöudd 197, 216—217, 220, 233, 238	
Femern	96, 222	Hannover	75, 209, 227
Finland 174, 191, 213, 215, 247, 249, 251		Hasslach	78
Finska viken	159, 174, 191	Havel	102
Flishult	67	Havelberg	103—104
Franken	78, 103	Havelland	102—103
Frankrike 66, 83, 93, 101, 149—151, 226,	241—243, 249	Haupt	99—100
Fraustadt	177	Hedvigsholm	131—132, 234
Fredriksborg	236—237	Helgasjön	124
Fredrikshald	232	Helgeån	124
Fredrikshamn	251	Helgoland	210
Fredriksort	222	Helsingfors	211, 213
Fredriksten	231	Helsingör	121
Freiberg	81—83	Hiddensee	225
Friedenberg	146	Hildesheim	75
Frösö	133	Hirvirsary	161
Fyen	96—99	Hisingen	70
Gadebusch	98, 203, 206	Hogland	211, 246, 249
Gaeta	163	Holaveden	66, 67
Gangut (Hangöudd)	219—220	Holland 85, 87, 97, 99, 151, 194, 209,	229—230
Geestendorf	118	Holstein	83, 103, 203, 205, 207—208
Gemäuerthof	169, 177	Holstein-Gottorp	209
Generalstaterna	83, 85, 97, 129	Hornbek	85
St. Germain	139	Hoyerswort	207
Gotland 83, 118—119, 124—125, 130, 133	—134, 150	Hvalfisken, fäste	116
Gotska Sandön	232—233	Hven	85
Gottorp	204, 210, 239—240	Hälsingborg 85, 98, 121—122, 150, 188, 205	
Greifswald	224—225	Härjedalen	84
Greifswaldbukten	224—225	Hörnefors	251
Grisslehamn	251	Ingermanland	174
Grossjägerndorf	242	Ingolstadt	74, 75
Grumenstein	113	Insternburg	145
		Ishavet	230
		Italien	188—189
		Ivangorod	165—168, 191

	Sid.		Sid.
Jasmundhalvön	224	Laaksberget	199
Jutland	97, 203	Ladoga	155, 196
Jämtland	83, 132—134	Landskrona	86, 122—124, 133—135, 150
Jönköping	66, 250	Landsort	125
Kajaneborg	221	Langeland	128
Kalisz	158, 170—171	Lappo	215
Kalmar	68, 69, 127	Lastadien	136
Kallebodstrand	91, 92	Lech	74
Karelen	197, 201	Ledsund	237, 238
Karlsburg	118, 134	Legma	248—249
Karlsgrav	120	Leipzig	82, 151, 172—173, 189
Karlskrona	198, 224, 229, 246	Leuthen	242
Kaspiska havet	230	Lier (pass)	250
Katharinenhof	161	Lindenberg	104
Kemi älv	251	Linköping	67
Kexholm	196—197	Linum	102, 104—106, 109, 111, 114—115
Kiel	84	Lissa, (slott)	242
Kielfjorden	222	Lithauen	176
Kjerteminde	97	Livland	136—137, 145, 154, 155, 168, 176, 192, 195, 201
Kjögebukt	127—130, 198—199	Ljesnaja	158, 176—179, 183, 187
Klintehamn	118—119	Loreto	76
Knäred	83	Lund	134, 148, 152
Koiromsari	248	Lübeck (freden)	113
Koivisto	174	Låland	126
Kolberg	241, 245—246	Magdeburg	103
Kolberger Hejde	222	Maindalen	103
Kolkämke	174—175	Malepert	131—132
Kongsvinger	250	Mallasvesi	214
Konstanz	76	Malmö	126—127, 129
Korsör	84, 98	Mansfeld	186
Kotka	248	Mark-Brandenburg	101
Koön	131—132, 234—235	Marstrand	131—134, 150, 234—235
Kremmen	102	Mecklenburg	105, 116, 203, 229
Kremnitz	78, 186	Meckl.-Schwerin	228—229
Kristiania	90	Medelpad	133
Kristianstad	124, 134	Memel	145—146
Kronach	78, 79	Middelfart	97
Kronborg	69, 85—87, 121	Milano	76
Kronsloft	158, 211	Mitau	169
Kulmska palatinatet	88	Mohilev	176
Kungsposten	247—248	Moritzberg	75
Kurland	80, 145, 154, 169, 176	Moskva	156, 181, 186
Kursachsen	82, 170, 172, 174	Motala ström	67
Kutsala	248	Musala	248
Kvarken	251—252	Münster	109
Kymmene	248	Mähren	103
Kymmeneviken	248	Möen	126, 128, 130, 135
Kyrö älv	215	Napo	215
Kyrönsalmi sund	221	Narova	165—167
Kyrönsari holme	221	Narva	112—113, 121, 155, 158, 164—168, 201
Königsberg	112, 145—146	Nauen	103—104
Königshofen	78	Nazareth	76
Köpenhamn	84—87, 90—96, 98, 99, 125, 127, 149, 150, 152—153, 188, 199, 209, 229, 232		

	Sid.		Sid.
Nederländerna	86—87	110—111, 115—116, 124, 126, 135,	
Neu-Brandenburg	103	139, 145, 203, 223—224, 227, 239,	
Neue Fähr (fäste)	142	241, 244—245	
Neuruppin	103	Pommerensdorf	136
Neustettin	146	Prag	242
Neva 155, 157, 159, 160, 165, 174, 217		Praeneste	184
Nijmwegen	113	Preussen 72, 80, 88, 114, 145—148, 189,	
Nisshytte bruk	247	204, 209—210, 223—227, 239—242,	
Njemen	145—146	244	
Norden	229, 240	Preussisch-Holland	146
Nordsjön	210	Propojsk	176
Norge 90, 120, 133, 143, 210, 231—232,		Putbus	142
249—250		Pälkäne	214—215
Norrby	67	Pälkäneenvesi	214
Norrköping	67	Prästebakke	250
Norrtelje	251	S. Quentin	66
Nyborg	97, 126	Ratan	251
Nyenskans	159—161	Rathenow	103, 105, 115
Nymünde 154—155, 192, 194—195, 202		Ratzeburg	120
Nürnberg	206	Regensburg	106
Nyslott	221	Retusaari	160
Nystad	156, 195	Reval 197, 199—201, 216, 229, 232, 246	
Nördlingen	79, 80	Rhen	75, 77
Nöteborg	155—159, 230	Rheinfels	151
Oberfranken	78	Rhin	103—104, 106, 110—114
Ochta (fl.)	159	Riga 146, 154—155, 162, 169, 192—194,	
Odense	97	201, 211	
Oder	136, 150, 173, 240	Rijswijk	109
Oldenswort	204—205, 207	Rom	134, 151
S:t Olofsborg (= Savonlinna)	221	Rosenberg, slott	78
Oranienbaum	102, 154	Rosenborg	98, 109, 232
Ostpreussen	242	Roskilde	84, 89
Otjakow	187	Rosbach	242
Oviken	133	Rostock	126, 229
Paris	141	Rügen 125—126, 142—144, 150, 203,	
Passauischer Thor	140	223—227, 242	
Peene	143, 240	Rügener Bodden	143
Peene-Münde	135, 142, 223	Ryssland 80, 151—152, 156—159, 161—	
Peipus	164	162, 166—167, 170, 181, 185, 188, 191,	
Perevolotjna	177, 181, 187—188	205, 209, 215, 218—220, 229, 230,	
Pernau	195—196, 199, 201	236, 238, 241—243, 246, 249	
S. Petersburg 158—161, 174—175, 181,		Rånnum	120
191, 213, 217, 246		Råå	121, 188
Peters-Thr	83	Rörås	132
Petrikovo	170	Sachsen 170, 173—174, 189, 205, 209,	
Pillau	232	241, 243	
Pinneberg	203	Samogitien	145—146
Piteå	251	Sandhamn	232
Polen 72, 81, 89, 96, 99, 100, 144—145,		Savolaks	196, 221
151—152, 162—163, 170, 172, 174,		Schlesien	173
203, 205, 209		Schleswig	151—152, 204, 236—237
Poltava 158, 176, 178, 180—187, 191—		Schlüsselburg	156—157
192, 217		Schwaben	78
Pommern 97, 101, 103, 105, 107—108,			

	Sid.		Sid.
Siikaniemi	191—192	Turkiet 80, 102, 185, 190, 205, 223—224,	
Själland	84, 86, 96, 188, 250		226, 246
Skellefteå	251	Tvärminne (fjärd)	216
Skåne	121, 188—189, 229, 249, 250	Tyskland 74—76, 83, 97, 98, 115, 145,	
Skänninge	67	156, 158, 202, 203, 209, 227—228, 232,	
Skärsta	66	241—242, 244	
Småland	66, 68, 124	Tönningen	98, 133, 203—211
Sosch (flod)	176	Uckermark	101, 244
Spandau	103	Uddevalle	120
Stade	118, 202—203	Ukraina	180
Staderberg	76	Ulfsbäck	67
Stettin 102, 135—142, 150, 223—224, 239		Ullerslev	97
	—240, 246—247	Umeå	251
Stjärnskansen	240	Ungern	201, 243
Stockholm	217, 232, 236	Usedom	135, 144, 223
Stolbova	156	Vadstena	66
Storkyro	157, 215	Valby	85, 91
Stralsund 116, 142—145, 223—229, 242,		Varberg	65
	244	Varnitza	205—206
Strassfurth	103	Vasa	215
Strelasundet	144	Wehlau	145—146
Stuhmsdorf	80, 81, 99	Weichsel 72, 81, 99, 100, 145—146, 163	
Sundet (Öresund) 83, 87, 121, 126, 229,		Weistritz (flod)	242
	237, 249	Venedig	222
Svarta havet	230	Weser	118
Svarterå	65	Vesterbro (Köpenhamn)	91
Svartholm	247	Vesterport	91
Svensksund	247—249	Westfaliska freden	101, 117
Svensksund-bäckenet	247—248	Viborg 181, 190—192, 201, 211, 214, 221	
Sverige 68, 80, 83—85, 88—89, 96—98,		Victoria, bastion	166
101, 115—118, 122, 131, 133, 135—		Vikar	248
137, 139, 142—145, 149, 150—152, 154,		Visborg	118
156, 158—159, 162, 165, 174—175,		Visby	118
188—189, 192—193, 202, 204—205		Wismar 115—118, 133—134, 150, 223,	
209—210, 221, 223—229, 231, 236—			227—229, 239
237, 239—243, 245—246, 249, 251—252		Wittow	142—143
Svinemünde	244	Wittstock	104—105
Svinesund	119	Wolfenbüttel	75
Sävar	251	Wollin	244
Söderarm	237	Vorpommern	150
Tarmow	104, 112	Vorskla	180, 182, 184, 187
Tatariet	187	Vuoksen	196
Thorn 72—74, 88, 89, 152, 162—163,		Würzburg	78
	188, 228	Vänersborg	119—120, 133—134
Tibur	184	Värälä	249
Tilsit	145—146	Västerbotten	251
Tiutine	248	Västergötland	65
Toganrog	171	Västervik	126
Torneå	252	Zeeland	87
Toverud	250	Zorndorf	243
Trangen	250	Åbo	213—214, 216
Trave	203		
Traventhal	154, 192		
Trelleborg	125		
Trondhjem	89		

	Sid.		Sid.
Åland	216, 219, 237, 251	Östergötland	66, 67
Ålandshav	237, 252	Österport (Köpenhamn)	91
Älvsborg	65, 69—71	Österrike	77, 96, 241—243
Öland	125—128, 130—131, 246	Östersjön 122, 125—127, 221, 228, 230,	232, 241
Öresund	85, 86, 125, 149, 236	Östersjökusten	116
Ösel	83, 197—198	Östersjöprovinserna	155, 191, 199
		Östra härad	67

KRONOLOGISK FÖRTECKNING ÖVER DE HÄNDEL- SER, ÖVER VILKA MYNT OCH MEDALJER BLIVIT SLAGNA.¹

	Sid.
1565. Slaget vid Axtorna den 20 oktober. (Pl. I)	65
1567—68. Danska arméns härjningståg i Östergötland vintern 1567—68	66
1611. Kalmar stads erövring den 27 maj och slottets kapitulation den 3 på- följande augusti. (Pl. I)	68
1612. Älvsborgs kapitulation den 24 maj. (Pl. I)	69
1612. Gullbergs fästnings kapitulation den 1 juni. (Pl. II)	71
1629. Thorns belägring upphäves den 7 februari (Pl. II)	72
1632. Belägringen av Ingolstadt upphäves den 25 april	74
1632. Hildesheims kapitulation den 29 september. (Pl. III)	75
1633. Belägringen av Konstanz upphäves den 23 september. (Pl. III)	76
1633. Breisachs belägring häves den 16 oktober. (Pl. IV)	76
1632—34. Kronach motstår trenne angrepp av de allierade evangeliska härarna 1634. De allierade evangeliska härarnas nederlag vid Nördlingen den 27 augusti. (Pl. IV)	78 79
1635. Stillestånd slutet i Stuhmsdorf den 2 september. (Pl. IV—V)	80
1643. Freibergs belägring häves den 16 februari. (Pl. VI)	81
1645. Freden i Brömsebro den 13 augusti	83
1658. En holländsk flotta undsätter i oktober det av Karl X Gustav beläg- rade Köpenhamn. (Pl. VI—VII)	84
1658. Thorns kapitulation den 13 december. (Pl. VII)	88
1658. Trondhjems läns återerövring i december	89
1659. Stormningen av Köpenhamn den 11 februari tillbakaslås. (Pl. VII—IX)	90
1659. Danskarna återerövrar Fyen i november. (Pl. VIII och X)	96
1659. Danziger Haptus kapitulation den 12 december. (Pl. X)	99
1674—75. Svenskarnas infall i de brandenburgska kurlanden	101
1675. Striderna vid Linum, Hakenberg och Fehrbellin den 18—19 juni samt svenska arméns reträtt ur Brandenburg. (Pl. XI—XIII)	102
1675. Wismars kapitulation den 14 december. (Pl. XIII—XIV)	115
1676. Karlsburgs kapitulation den 12 januari	118
1676. Gotlands erövring den 29 april—I maj. (Pl. XIV)	118
1676. Vänersborgs skans' kapitulation den 26 juni. (Pl. XV)	119
1676. Hälsingborgs slotts kapitulation den 3 juli. (Pl. XV)	121

¹ Inom parentes angivas de planscher, varå medaljer, slagna över resp. händelser, här äro avbildade.

1676.	Landskronas erövring den 10 juli och slottets kapitulation den 2 augusti. (Pl. XV)	122
1676.	Kristianstads erövring den 15 augusti	124
1676—77.	Danska sjösegrar. (Pl. XV—XIX)	124
1677.	Marstrands erövring den 18 juli och Carlstens kapitulation den 23 s. m. (Pl. XIX)	131
1677.	Norrmännens infall i Jämtland	132
1675—77.	Danmarks segrar under åren 1675—77. (Pl. XX)	133
1677.	Stettins kapitulation den 27 december. (Pl. XX—XXI)	135
1678.	Rügen erövrar 12—16 september. (Pl. XXI)	142
1678.	Stralsunds kapitulation den 15 oktober. (Pl. XXII)	143
1679.	Den livländska undsättningshärens återtåg januari—februari. (Pl. XXII—XXIII)	145
1679.	Frankrikes bemedling vid Sveriges freder. (Pl. XXIV)	149
1699.	Anfallsförbund mot Sverige slutet mellan Fredrik IV av Danmark, August II av Polen och Peter Aleksejevitz av Ryssland	151
1700.	Nymündes kapitulation den 13 mars	154
1702.	Nöteborgs kapitulation den 12 oktober. (Pl. XXIV—XXV)	155
1703.	Nyenskans' kapitulation den 2 maj. (Pl. XXV)	159
1703.	Svenskarna förlora två mindre örlogsfartyg — en brigantin och en jakt — den 8 maj. (Pl. XXVI)	160
1703.	Thorns försvar under belägringen	162
1704.	Dorpat's kapitulation den 14 juli. (Pl. XXVI)	164
1704.	Narvas fall den 10 augusti och Ivangorods kapitulation den 16 s. m. (Pl. XXVI—XXVII)	165
1705.	Mitau's kapitulation den 4 september. (Pl. XXVII)	169
1706.	Slaget vid Kalisz den 19 oktober. (Pl. XXVII)	170
1706—07.	Karl XII i Kursachsen. (Pl. XXVII—XXVIII)	172
1708.	Generalamiral Fedor Matvejevitz Apraksins framgångar i kriget mot Sverige. (Pl. XXVIII)	174
1708.	Slaget vid Ljesnaja den 29 september. (Pl. XXVIII—XXIX)	176
1709.	Nederlaget vid Poltava den 28 juni. (Pl. XXIX—XXXI)	180
1709.	Kapitulationen vid Perevolotjna den 1 juli. (Pl. XXXI)	187
1709.	Fredrik IV sluter allians mot Sverige och landstiger i Skåne. (Pl. XXXI)	188
1710.	Elbings kapitulation den 28 januari. (Pl. XXXI)	189
1710.	Viborgs kapitulation den 12 juni. (Pl. XXXI)	190
1710.	Rigas kapitulation den 4 juli. (Pl. XXXII)	192
1710.	Nymündes (Dünamündes) kapitulation den 10 augusti. (Pl. XXXII)	194
1710.	Pernaus kapitulation den 12 augusti. (Pl. XXXII)	195
1710.	Kexholms kapitulation den 8 september. (Pl. XXXIII)	196
1710.	Arensburgs kapitulation den 13 september och Ösels därpå följande besättande. (Pl. XXXIII)	197
1710.	Sjöstriden vid Kjögebukt den 25 september. (Pl. XXXIII)	198
1710.	Revals kapitulation den 29 september. (Pl. XXXIII)	199
1710.	Ryska erövringar. (Pl. XXXIII—XXXIV)	201
1712.	Stades kapitulation den 27 augusti. (Pl. XXXIV)	202
1712—14.	Altonas brand den 29 december 1712 och den Stenbockska härens kapitulation den 5 maj 1713 samt Tönningens fall den 7 januari 1714. (Pl. XXXIV—XXXVI)	203
1713.	Ryska linjeflottans expedition i juli. (Pl. XXXVII—XXXVIII)	211
1713.	Peter den store landstiger i Åbo den 28 augusti. (Pl. XXXVIII)	213
1713.	Slaget vid Pälkäne den 6 oktober. (Pl. XXXVIII)	214
1714.	Nederlaget vid Storkyro den 19 februari. (Pl. XXXIX)	215
1714.	Sjöstriden vid Hangöudd den 27 juli. (Pl. XXXIX—XL)	216
1714.	Nyslotts kapitulation den 29 juli. (Pl. XL)	221

	Sid.
1715. Sjöslaget vid Kolberger Hejde den 13 april och den svenska eskaderns kapitulation utanför Bülck följande dag. (Pl. XLI)	222
1715. Peenemündes erövring den 11 augusti	223
1715. Sjöslaget vid Rügen den 28 juli, Rügens erövring den 5 november och Stralsunds kapitulation den 12 december. (Pl. XLI)	223
1716. Wismars kapitulation den 8 april. (Pl. XLI—XLII)	227
1716. Peter den store för befälet vid en av ryska, danska, engelska och holländska eskadrar vid Bornholm i augusti utförd manöver. (Pl. XLII)	229
1718. Karl XII:s död den 30 november samt upphävandet av Fredrikstens belägring. (Pl. XLIII)	231
1719. Striden vid Gotska Sandön den 24 maj. (Pl. XLIII—XLIV)	232
1719. Marstrands kapitulation den 15 juli. (Pl. XLIV)	234
1719. Danmarks deltagande i Stora nordiska kriget	235
1720. Fred slutet mellan Sverige och Danmark. (Pl. XLIV)	236
1720. Sjöstriden i Ledsund den 27 juli. (Pl. XLV)	237
1721. Stettin hyllar Fredrik Wilhelm I av Preussen den 30 juli. (Pl. XLV)	239
1757—62. Sveriges deltagande i Sjuåriga kriget. (Pl. XLV—XLVI)	241
1788. Sjöslaget vid Hogland den 17 juli. (Pl. XLVII)	246
1789. Nederlaget vid Svensksund den 24 augusti. (Pl. XLVII—XLVIII)	247
1788—90. Ryska kriget till lands	249
1808—09. Norska framgångar under kriget. (Pl. XLVIII)	249
1809. Ryssarnas infall i Sverige. (Pl. XLVIII)	251

CHRONOLOGISCHES VERZEICHNIS DER EREIGNISSE, ANLÄSSLICH DEREN MÜNZEN UND MEDAILLEN GEPRÄGT WORDEN SIND.¹

	Seite.
1565. Schlacht bei Axtorna am 20. oktober. (Pl. I)	65
1567—68. Raubzug der dänischen Armee in Östergötland im Winter 1567—68	66
1611. Eroberung der Stadt Kalmar am 27. Mai und Übergabe des Schlosses am 3. August. (Pl. I)	68
1612. Übergabe von Älvsborg am 24. Mai. (Pl. I)	69
1612. Übergabe der Festung Gullberg am 1. Juni. (Pl. II)	71
1629. Aufhebung der Belagerung von Thorn am 7. Februar. (Pl. II)	72
1632. Aufhebung der Belagerung von Ingolstadt am 25. april	74
1632. Übergabe von Hildesheim am 29. September. (Pl. III)	75
1633. Aufhebung der Belagerung von Konstanz am 23. September. (Pl. III)	76
1633. Aufhebung der Belagerung von Breisach am 16. Oktober. (Pl. IV)	76
1632—34. Kronach widersteht drei Angriffen der verbündeten evangelischen Heere	78
1634. Niederlage der verbündeten evangelischen Heere bei Nördlingen am 27. August (Pl. IV)	79
1635. Abschluss des Waffenstillstandes in Stuhmsdorf am 2. September. (Pl. IV—V)	80
1643. Aufhebung der Belagerung von Freiberg am 16. Februar. (Pl. VI)	81
1645. Friedensschluss zu Brömsebro am 13. August	83

¹ Zwischen Parenthesen werden die Planschen angegeben, auf welchen Medaillen, die über die betreffenden Ereignisse geprägt wurden, hier abgebildet sind.

1658.	Eine holländische Flotte entsetzt im Oktober das von Karl X. Gustav belagerte Kopenhagen. (Pl. VI—VII)	84
1658.	Übergabe von Thorn am 13. Dezember. (Pl. VII)	88
1658.	Wiedereroberung des Läns Trondhjem im Dezember	89
1659.	Der Sturm auf Kopenhagen am 11. Februar wird abgeschlagen. (Pl. VII—IX)	90
1659.	Wiedereroberung Fünens durch die Dänen im November. (Pl. VIII und X)	96
1659.	Übergabe des Danziger Haupt am 12. Dezember. (Pl. X)	99
1674—75.	Einfall der Schweden in die brandenburgischen Kurlande	101
1675.	Kämpfe bei Linum, Hakenberg und Fehrbellin am 18.—19. Juni und Rückzug der schwedischen Armee aus Brandenburg. (Pl. XI—XIII)	102
1675.	Übergabe von Wismar am 14. Dezember. (Pl. XIII—XIV)	115
1676.	Übergabe von Karlsburg am 12. Januar	118
1676.	Eroberung Gotlands am 29. April—1. Mai. (Pl. XIV)	118
1676.	Übergabe der Schanze von Vänersborg am 26. Juni. (Pl. XV)	119
1676.	Übergabe des Schlosses von Hälsingborg am 3. Juli. (Pl. XV)	121
1676.	Eroberung von Landskrona am 10. Juli und Übergabe des Schlosses am 2. August. (Pl. XV)	122
1676.	Eroberung von Kristianstad am 15. August	124
1676—77.	Dänische Seesiege. (Pl. XV—XIX)	124
1677.	Eroberung von Marstrand am 18. Juli und Übergabe von Carlsten am 23. Juli. (Pl. XIX)	131
1677.	Einfall der Norweger in Jämtland	132
1675—77.	Siege Dänemarks während der Jahre 1675—77. (Pl. XX)	133
1677.	Übergabe von Stettin am 27. December. (Pl. XX—XXI)	135
1678.	Eroberung von Rügen am 12.—16. September. (Pl. XXI)	142
1678.	Übergabe von Stralsund am 15. Oktober. (Pl. XXII)	143
1679.	Rückzug des livländischen Entsatzheeres Januar—Februar. (Pl. XXII—XXIII)	145
1679.	Frankreich vermittelt die Friedensschlüsse Schwedens. (Pl. XXIV)	149
1699.	Abschluss eines Angriffsbündnisses gegen Schweden zwischen Friedrich IV. von Dänemark, August II. von Polen und Peter Alexejewitsch von Russland	151
1700.	Übergabe von Nymünde am 13. März	154
1702.	Übergabe von Nöteborg am 12. Oktober. (Pl. XXIV—XXV)	155
1703.	Übergabe von Nyenskans am 2. Mai. (Pl. XXV)	159
1703.	Die Schweden verlieren zwei kleinere Kriegsschiffe — eine Brigantine und eine Jacht — am 8. Mai. (Pl. XXVI)	160
1703.	Verteidigung Thorns während der Belagerung	162
1704.	Übergabe von Dorpat am 14. Juli. (Pl. XXVI)	164
1704.	Einnahme von Narwa am 10. August und Übergabe von Iwangorod am 16. August. (Pl. XXVI—XXVII)	165
1705.	Übergabe von Mitau am 4. September. (Pl. XXVII)	169
1706.	Schlacht bei Kalisch am 19. Oktober. (Pl. XXVII)	170
1706—07.	Karl XII. in Kursachsen. (Pl. XXVII—XXVIII)	172
1708.	Erfolge Generaladmiral Feodor Matwejewitsch Apraxins im Kriege gegen Schweden. (Pl. XXVIII)	174
1708.	Schlacht bei Ljesnaja am 29. September. (Pl. XXVIII—XXIX)	176
1709.	Niederlage bei Poltawa am 28. Juni. (Pl. XXIX—XXXI)	180
1709.	Kapitulation bei Perewolotjna am 1. juli. (Pl. XXXI)	187
1709.	Friedrich IV. schliesst ein Bündnis gegen Schweden und landet in Schonen. (Pl. XXXI)	188
1710.	Übergabe von Elbing am 28. Februar. (Pl. XXXI)	189
1710.	Übergabe von Wiborg am 12. Juni. (Pl. XXXI)	190
1710.	Übergabe von Riga am 4. Juli. (Pl. XXXII)	192

	Seite.
1710. Übergabe von Nymünde (Dünamünde) am 10. August. (Pl. XXXII)	194
1710. Übergabe von Pernau am 12. August. (Pl. XXXII)	195
1710. Übergabe von Kexholm am 8. September (Pl. XXXIII)	196
1710. Übergabe von Arensburg am 13. September und darauffolgende Besetzung von Ösel. (Pl. XXXIII)	197
1710. Seeschlacht an der Kjögebugt am 25. September. (Pl. XXXIII)	198
1710. Übergabe von Reval am 29. September. (Pl. XXXIII)	199
1710. Russische Eroberungen. (Pl. XXXIII—XXXIV)	201
1712. Übergabe von Stade am 27. August. (Pl. XXXIV)	202
1712—14. Brand von Altona am 29. Dezember 1712 und Kapitulation des Stenbockschen Heeres am 5. Mai 1713 sowie Einnahme von Tönningen am 7. Januar 1714. (Pl. XXXIV—XXXVI)	203
1713. Expedition der russischen Linienflotte im Juli. (Pl. XXXVII—XXXVIII)	211
1713. Landung Peters des Grossen in Åbo am 28. August. (Pl. XXXVIII)	213
1713. Schlacht bei Pälkäne am 6. Oktober. (Pl. XXXVIII)	214
1714. Niederlage bei Storkyro am 19. Februar (Pl. XXXIX)	215
1714. Seegefecht bei Hangöudd am 27. Juli. (Pl. XXXIX—XL)	216
1714. Übergabe von Nyslott am 29. Juli. (Pl. XL)	221
1715. Seeschlacht an der Kolberger Heide am 13. April und Kapitulation des schwedischen Geschwaders vor Bülck am Tage darauf. (Pl. XLI)	222
1715. Eroberung von Peenemünde am 11. August	223
1715. Seeschlacht bei Rügen am 28. Juli, Eroberung Rügens am 5. November und Übergabe von Stralsund am 12. Dezember. (Pl. XLI)	223
1716. Übergabe von Wismar am 8. April. (Pl. XLI—XLII)	227
1716. Peter der Grosse führt den Oberbefehl bei einem von russischen, dänischen, englischen und holländischen Geschwadern bei Bornholm im August ausgeführten Manöver. (Pl. XLII)	229
1718. Tod Karls XII. am 30. November und Aufhebung der Belagerung von Fredriksten. (Pl. XLIII)	231
1719. Gefecht bei Gotska Sandön am 24. Mai. (Pl. XLIII—XLIV)	232
1719. Übergabe von Marstrand am 15. Juli. (Pl. XLIV)	234
1719. Teilnahme Dänemarks an dem Grossen nordischen Kriege	235
1720. Friedensschluss zwischen Schweden und Dänemark. (Pl. XLIV)	236
1720. Seegefecht im Ledsund am 27. Juli. (Pl. XLV)	237
1721. Stettin huldigt Friedrich Wilhelm I. von Preussen am 30. Juli. (Pl. XLV)	239
1757—62. Schwedens Teilnahme am Siebenjährigen Kriege. (Pl. XLV—XLVI)	241
1788. Seeschlacht bei Hogland am 17. Juli. (Pl. XLVII)	246
1789. Niederlage bei Svenskund am 24. August. (Pl. XLVII—XLVIII)	247
1788—90. Russischer Landkrieg	249
1808—09. Norwegische Erfolge während des Krieges. (Pl. XLVIII)	249
1809. Einfall der Russen in Schweden. (Pl. XLVIII)	251

RÄTTELSER.

Sid. 161 rad 16 uppfifrån står ПЕТРЪ, skall vara ПЕТРЪ.

» 166 » 14 nedifrån » ВЫЩНЕТО, skall vara ВЫЩНЕГО.

» 167 » 1 uppfifrån » СПОМОЩИО, skall vara СПОМОЩИЮ.

» 167 » 4 » » ПЕТРЪ, skall vara ПЕТРЪ.

» 167 » 4 » » САМОДЕРЖЕЦЪ, skall vara САМОДЕРЖЕЦЪ.

TILLÄGG.

Sid. 93. Nr 24 a. Dansk krone 1659.

Har numera förvärvats för K. Mk. genom inköp på auktion i Köpenhamn
% 1927.

***Numismatiska och sigillografiska arbeten utgivna på
Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens
förlag:***

Hildebrand, Bror Emil, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl.

Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr.

50 öre. — Ny tillökt upplaga med 14 pl. 1881. Pris 10 kr.

—>—, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor.

1860. Pris 7 kr. 50 öre.

—>—, Svenska sigiller från medeltiden. Band 1. 1862—1867.

Pris: 19 kr. 50.

—>—, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, prakt-

mynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos

omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est

C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

Pris 25 kronor
